

IZLAZAK

(DRUGA KNJIGA MOJSIJEVA)

Jon Dybdahl

BOG STVARA JEDAN NAROD

S engleskog: Miodrag Marinković

Beograd, 1998.

Naslov originala: Jon Dybdahl:
Exodus — God Creates a People
Prevod s engleskog: Miodrag Marinković
Lektura: Mirjana Đerić

Sadržaj

UVOD: KNJIGA IZLAZAK	5
<i>Tema i ime</i>	5
<i>Izlazak i Petoknjžje ili Tora</i>	6
<i>Izlazak i ostatak Biblije</i>	6
<i>Struktura Izlaska</i>	7
<i>Teme Izlaska</i>	8
<i>Razumevanje Izlaska</i>	10
<i>Pregled Izlaska</i>	11
PRVI DEO BOG VIDI NEVOLJU	12
PRVA GLAVA: BOG VIDI NEVOLJU	12
<i>Knjiga Izlazak 1. glava</i>	13
<i>Eksplzivni porast stanovništva u Izrailju</i>	14
<i>Kako je tiranija napredovala</i>	15
<i>Izlazak, 2. glava</i>	18
<i>Upoznavanje s Mojsijem</i>	18
<i>Bog koji čuje i "opominje" se</i>	22
<i>Izlazak 1. i 2. glava</i>	24
DRUGI DEO: BOG RADI NA IZBAVLJENJU	25
DRUGA GLAVA: BOG POZIVA VOĐU	25
<i>Izlazak, 3. glava</i>	26
<i>Pozivanje Mojsija</i>	27
<i>"Ja sam"</i>	29
<i>Odgovor na ime "JA SAM"</i>	32
<i>Dodatni znaci</i>	33
<i>Mojsije i krotost</i>	35
<i>Izlazak, 3. i 4. glava</i>	38
TREĆA GLAVA: BOG SE BAVI FARAONOM	40
<i>Izlazak, 5. glava</i>	40
<i>Bog protiv faraona</i>	41
<i>Praznik obožavanja i službe Bogu</i>	42
<i>Ropstvo i opeke</i>	43
<i>Izlazak 6,1 — 7,7</i>	45
<i>"Sad"</i>	46
<i>Jahve deluje</i>	46
<i>Vođe</i>	48
<i>Božanska metodologija</i>	49
<i>Otvrdnuto srce</i>	49
<i>Izlazak 5,1 — 7,7</i>	51
ČETVRTA GLAVA: BOG SUDI EGIPTU	53
<i>Izlazak 7,8 — 11,10</i>	53
<i>Štapovi i zmije</i>	54
<i>Suparnici</i>	56
<i>Zbog čega su se zla sručila na Egipat?</i>	57
<i>Zla — prirodna zbivanja ili čuda?</i>	58
<i>Obrasci za egipatska zla</i>	58
<i>Izlazak 7,15 — 11,10</i>	60
<i>Prvo i drugo zlo — problemi oko vode</i>	60
<i>Treće i četvrto zlo — problemi s insektima</i>	61
<i>Peto i šesto zlo — bolest na životinjama i ljudima</i>	62
<i>Sedmo i osmo zlo — uništeni usevi</i>	63
<i>Deveto i deseto zlo — tama i smrt</i>	64
<i>Zaključak</i>	66

<i>Izlazak 7,8 – 11,10</i>	66
PETA GLAVA: BOG IZBAVLJA SVOJ NAROD	68
<i>Izlazak 12,1-30</i>	68
<i>Pomeranja težišta</i>	69
<i>Novi kalendar</i>	70
<i>Pasha</i>	71
<i>Izlazak 12,31 – 13,16</i>	75
<i>Izrailj izlazi</i>	76
<i>Brojke Izlaska</i>	77
<i>Pashalne uredbe</i>	80
<i>Izlazak 12,1-13,16</i>	82
ŠESTA GLAVA: BOG ODNOSI POBEDU NAD FARAONOVOM VOJSKOM	83
<i>Izlazak 13,17 – 14,12</i>	83
<i>Ruta Izlaska</i>	84
<i>Josifova moć</i>	85
<i>Svetlost i hlad za putovanje</i>	86
<i>Faraonova potera za Izrailjcima</i>	87
<i>Izlazak 14,13 – 15,21</i>	89
<i>Kako se suočiti sa strahom</i>	90
<i>Anđeo Gospodnji</i>	91
<i>Bog će dotući faraona</i>	92
<i>Mojsijeva i Marijina pesma</i>	93
<i>Izlazak 13,17 – 15,21</i>	95
SEDMA GLAVA: BOG OBEZBEĐUJE ZADOVOLJENJE POTREBA U PUSTINJI	97
<i>Izlazak 15,22 – 17,7</i>	97
<i>Izrailjev odgovor</i>	98
<i>Voda u pustinji</i>	99
<i>Bog isceljuje</i>	101
<i>Meso, mana i subota</i>	102
<i>Zaključak</i>	103
<i>Izlazak 17,8 – 18,27</i>	104
<i>Bitka s Amalikom</i>	104
<i>Jotorova poseta</i>	108
<i>Zaključak</i>	110
<i>Izlazak 15,22 – 18,27</i>	111
TREĆI DEO: BOG SKLAPA ZAVET S NARODOM	113
OSMA GLAVA: BOG KAO POKRETAČ SKLAPANJA ZAVETA	113
<i>Izlazak, 19. glava</i>	114
<i>Pozadina zaveta</i>	114
<i>Bog se susreće s Izrailjem</i>	119
<i>Izlazak, 20. glava</i>	121
<i>Prve Božje reči</i>	122
<i>Deset zapovesti</i>	124
<i>Prva zapovest</i>	124
<i>Druga zapovest</i>	125
<i>Treća zapovest</i>	126
<i>Četvrta zapovest</i>	127
<i>Peta zapovest</i>	128
<i>Šesta zapovest</i>	129
<i>Sedma zapovest</i>	130
<i>Osmo zapovest</i>	130
<i>Deveta zapovest</i>	131
<i>Deseta zapovest</i>	132
<i>Odgovor naroda</i>	133
<i>Izrailjeva služba Bogu</i>	134
<i>Izlazak, 19. i 20. glava</i>	135
DEVETA GLAVA: BOG POTVRĐUJE ZAVET	137
<i>Izlazak 21,1 – 23,13</i>	137
<i>Izrailjski kazuistički zakon</i>	138

<i>Briga za one do kojih je Bogu posebno stalo</i>	140
<i>Subota i lex talionis</i>	142
<i>Izlazak 23,14 – 24,18</i>	144
<i>Izrailjevi praznici</i>	145
<i>Vođstvo na putovanju</i>	146
<i>Potvrda zaveta</i>	149
<i>Zaključak</i>	151
<i>Izlazak 21,1 – 24,18</i>	152
ČETVRTI DEO: BOG ŽIVI SA SVOJIM NARODOM	154
DESETA GLAVA: BOG USPOSTAVLJA SVETINJU I SVEŠTENSTVO	154
<i>Izlazak, 25 – 27. glave</i>	155
<i>Razlozi za podizanje svetinje</i>	156
<i>Zakoni gradnje svetilišta</i>	157
<i>Kovčeg</i>	158
<i>Drugi delovi opreme</i>	159
<i>Svetilište</i>	161
<i>Zaključak</i>	162
<i>Izlazak, 28. do 31. glave</i>	163
<i>Sveštenici i njihova odeća</i>	164
<i>Posvećenje</i>	166
<i>O pomazanju, zanatlijama i suboti</i>	168
<i>Gradnja svetilišta</i>	169
<i>Zaključak</i>	170
<i>Izlazak, 25-31. glave</i>	171
JEDANAESTA GLAVA: BOG REAGUJE NA GREH	172
<i>Izlazak 32,1 – 33,6</i>	172
<i>Zlatno tele</i>	173
<i>Bog se “raskajava”</i>	174
<i>Svetilište i tele</i>	178
<i>Izlazak 33,7 – 34,35</i>	179
<i>“Šator od sastanka”</i>	180
<i>Neprekidno posredovanje</i>	181
<i>Bog prolazi</i>	183
<i>Obnovljeni zavet</i>	185
<i>Lice koje svetli</i>	186
<i>Zaključak</i>	187
<i>Izlazak, 32. – 34. glave</i>	188
DVANAESTA GLAVA: BOG POKAZUJE SVOJU SLAVU.....	189
<i>Izlazak, 35. do 40. glave</i>	189
<i>Redosled gradnje svetilišta</i>	190
<i>Subota</i>	192
<i>Graditelji svetilišta</i>	193
<i>Jahve ispunjava svetilište</i>	195
<i>Izlazak, 35. do 40. glave</i>	196
POSTSKRIPTUM	198
<i>Deset učenja knjige Izlazak</i>	199
<i>Zaključak</i>	205

UVOD

KNJIGA IZLAZAK

Jedan od najboljih načina da se započne proučavanje neke od biblijskih knjiga jeste pročitati celu knjigu odjednom. To čitanje će nam pomoći da počnemo da shvatamo veličinu njenog dometa. Sledeće sugestije zamišljene su kao pomoć da u tome uspemo.

1. Čitajući knjigu Izlazak¹, obrati pažnju na naslove u biblijskom tekstu a tada ono što čitaš upoređuj s pregledom koji nalaziš u ovoj knjizi. Slažu li se naslovi i dati pregled s onim što čitaš? Ako ne, možda bi bilo dobro da načiniš sopstveni pregled.
2. Čitajući, zapisuj svojim rečima šta je, po tvom mišljenju, glavna misao vodilja svake glave ili grupe glava. Kako se uklapaju te ideje s glavnom temom i porukom Knjige?
3. Pokušaj da se uživiš u priču o Izlasku. Šta, po tvom mišljenju, osećaju i misle ljudi koji doživljavaju Izlazak? Učini najbolje što možeš kako bi se identifikovao s Izrailjcima u situacijama kada komuniciraju s Bogom.

Tema i ime

U Prvoj Mojsijevoj knjizi Bog stvara svet. U knjizi Izlazak On stvara jedan narod. A to čini angažujući se da spase Avramove potomke od egipatskog ugnjetavanja. To moćno izbavljenje postaje božanski uzor za sve kasnije situacije u kojima Bog spasava. Iz tog razloga su Izlazak i priča o njemu središte ne samo Starog, nego i Novog zaveta. Izlazak je, u zaista pravom smislu, kako kaže Džon Daram, “prva knjiga Biblije” (Durham, *Exodus*, xix).

Ime “Exodus”, u značenju “izlazak” ili “odlazak” prikladan je zato što knjiga iznosi detalje izrailjskog izlaska iz Egipta. Ipak, naziv nije izvoran, budući da potiče iz latinskog prevoda Biblije. Jevreji su knjizi dali naziv “Ovo su imena”, u skladu s obrascem primenjivanim prilikom davanja imena biblijskim knjigama, prema rečima kojima su počinjale.

¹ U celom ovom materijalu, zbog njegove koncepcije, 2. knjiga Mojsijeva pojavljuje se kao Knjiga Izlazak. Ostale Mojsijeve knjige ostaće onako kako su nazvane u Bibliji na srpskom jeziku, 1, 3, 4 i 5. Mojsijeva. Prim. prev.

Izlazak i Petoknjižje ili Tora

Strogo uzevši, Izlazak za Jevreje nije bio zasebna knjiga. Ono što mi poznajemo kao prvih pet knjiga Biblije oni su posmatrali kao jednu knjigu. Dali su joj ime *Tora*, što znači “zakon”, ili još bolje: “uputstvo”. Danas te knjige većina hrišćana zna pod imenom Petoknjižje, što bi značilo “knjiga iz pet delova”. Izlazak je drugi deo te petodelne knjige zakona.

Za Jevreje je Tora najvažniji deo jevrejskih spisa. Za njih je Tora najstariji, najsvetiji i najautoritativniji deo Božje Reči. Taj temeljni dokument judaizma ne samo što beleži ključne događaje koji su vodili osnivanju nacije i religije nego sadrži i zakone i uredbe koji treba da upravljaju svim aspektima života.

Petoknjižje je i za hrišćane od izuzetnog značaja. Mnogi hrišćani zaboravljaju da prva generacija Isusovih sledbenika nije imala Novi zavet. Njihova Biblija bila je jevrejska Biblija, u kojoj je Petoknjižju pripadalo centralno mesto. Hrišćani su jevanđelje o Isusu propovedali koristeći se Izlaskom.

Muslimani veruju da je Bog, pre nego što je proroku Muhamedu otkrio Kuran, poslao svetu mnogo različitih svetih knjiga preko više proroka. Prva od tih knjiga je knjiga zakona, koja je došla preko proroka Mojsija. Kuran pominje Mojsija najmanje 196 puta, prikazujući ga kao jedinog proroka s kojim je Bog razgovarao licem k licu.

Knjiga Izlazak je u središtu Tore i zbog toga ima ključni značaj u životu preko 19 miliona Jevreja, 2,1 milijarde hrišćana i 1,2 milijarde muslimana. Oni čine preko 53 odsto svetskog stanovništva! Takvom širinom poštovanja ne može se pohvaliti nijedna druga sveta knjiga.

Izlazak i ostatak Biblije

Drugi vid značaja knjige je podatak o tome koliko je puta citirana, ili koliko puta se na nju pozivalo u kasnijim biblijskim knjigama. Izlazak je gotovo bez konkurencije po širini upotrebe od strane kasnijih biblijskih pisaca. Starozavetni proroci se neprestano pozivaju na Izrailjevo izbavljenje iz Egipta.² U Novom zavetu postoji najmanje 149 citata iz Knjige o Izlasku ili se na nju poziva. Jedine starozavetne knjige s većim brojem takvih citata su Psalmi i Isaija, ali to su i znatno duže knjige. Ne samo što Novi zavet obilno citira Izlazak nego se u njemu i izdašno

² Vidi, npr. Amos 2,10; 3,1; 9,7; Mihej 6,4; 7,15; Osija 2,15; 11,1; 12,9.13; 13,4; Isaija 11,16; Jeremija 2,6; 7,22–25; 11, 4.7; 16,14; 23,7; 32,21; 34,13. Najmanje osamnaest psalama sadrže motive iz Izlaska: 18, 44, 60, 68, 74, 75, 78, 80, 81, 83, 89, 95, 100, 106, 114, 135, 136.

koriste teme i rečnik te knjige.

Strogo govoreći, Izlazak i Petoknjižje su anonimne knjige utoliko što nijedna od njih ne navodi ime autora. Ipak, duga tradicija Izlazak dovodi u vezu s Mojsijem. Za određene odseke knjige posebno se kaže da potiču od Mojsija (17,14; 24,4; 34,27). I Novi zavet Mojsija dovodi u vezu s Petoknjižjem, pa je prema tome on nesumnjivo među ljudima glavna ličnost i knjizi Izlazak.

Struktura Izlaska

Tekstovni materijal knjige Izlazak, kao i ostatak Petoknjižja, uglavnom je sačinjen od dve književne vrste — narativnog dela (priče) i zakonskih spisa. Osnovni okvir nesumnjivo čini pripovedanje. Ipak, u taj okvir utkani su različiti zakonski tekstovi i zakoni. Značajna za razumevanje knjige je okolnost da se zakoni ne mogu pravilno razumeti izvan svog narativnog konteksta.

To znači više od prostog razumevanja istorijske i kulturne pozadine različitih zapovesti i uredaba. Zakoni se moraju shvatiti kao celina, u kontekstu Izrailjevog iskustva s Bogom. Glavni nesporazumi nastaju kada neko zakone tumači izvan pripovedanja o tome kako je Bog izbavio Izrailj i kako je s njime postupao.

U čemu je, dakle, poenta priče? Glavna ideja je kako Bog stvara sopstveni narod, Izrailj. Bog počinje s malim brojem potlačenih robova u Egiptu, da bismo ih na kraju knjige videli kao slobodne ljude, sa sopstvenim vođama i sistemom bogoslužjenja. Proces u kojem Bog stvara svoj narod prolazi kroz pet faza.

Bog obraća pažnju na probleme naroda.

Bog deluje silno i odlučno u činu izbavljanja Izrailjaca iz ropstva.

Bog sačinjava ugovor s narodom u okviru zvaničnog zaveta.

Bog daje svom narodu zakone ili uputstva o načinu življenja.

Bog uspostavlja sistem bogoslužjenja zahvaljujući kojem je bilo moguće stalno doživljavanje Njegove prisutnosti.

Redosled je u ovom slučaju naročito važan. Zakoni se daju samo onim ljudima kod kojih je prisutna svest da ih je Bog milostivo izbavio. Milost uvek dolazi pre zakona. Legitimni pozivi na poštovanje zakona mogu se uputiti jedino onim ljudima koji su svesni svog izbavljenja i voljni da načine zavetni ugovor s Bogom.

Isti redosled je prisutan i važeći u svim delovima Pisma. On ostaje poznat kao način na koji se Bog i danas ophodi s ljudima. Isti postupak treba poštovati i onda kada hrišćani pozivaju nevernike da slede Isusa. Kada evanđelisti ili misionari objavljuju radosnu vest i osnivaju crkve,

oni stvaraju novi segment Božjeg naroda i tada nastaje situacija u kojoj treba poštovati red ustanovljen u Izlasku. Priča Izlaska i danas je priča svake osobe koja vapi Bogu iz svog ropstva i koju moćni i milostivi Bog dovodi u sferu slobode.

Teme Izlaska

U pripovedanju o Izlasku iznose se određene teme ili ideje koje se ponavljaju. Kada te teme razumemo, to nama daje ključ jasnog prepoznavanja poruka sadržanih u knjizi.

Obećanje i ispunjenje. Božja obećanja su tema ne samo knjige Izlazak nego i celog Petoknjižja. Priča počinje u 1. Mojsijevoj 12,1–4, u tekstu gde Bog daje Avramu čitav niz obećanja. Tekst kaže da će Bog (a) dati Avramu mnogo potomaka, (b) uspostaviti poseban odnos s njim i njegovim potomstvom, (c) dati im zemlju Hanan i (d) kroz njega blagosloviti mnoge druge narode.

Ta obećanja se u celini ili delimično uvek iznova ponavljaju u okviru Petoknjižja. Ona nisu izgovorena samo Avramu, nego i njegovim potomcima —Isaku, Jakovu i Josifu. U knjizi Izlazak sasvim određeno se kaže da je Bog odgovorio na Izrailjevu nevolju i izbavio ga zbog zaveta i obećanja koje je učinio s Avramom, Isakom i Jakovom (2,23–25; 6,2–6).

Sva obećanja se razvijaju sledećim redom: Bog daje ili ponavlja obećanje, ali ispunjenju obećanja staju na put svakovrsne prepreke. Međutim, Bog ne odustaje, nego istrajava i u svojoj vernosti i sili ispunjava ono što se zavetovao. Bog pobeđuje uprkos unutrašnjem i spoljašnjem protivljenju, unutar Avramove porodice, i protivljenju neprijatelja spolja.

Dalje, svaki odsek Petoknjižja teži naglašavanju određenog elementa u Božjem četvorostrukom zavetu. Stvaranje naglašava prvi element i pokazuje kako od Avrama, uprkos Sarinoj neplodnosti i porodičnim problemima, nastaje veliki narod. Izlazak, zajedno s 3. knjigom Mojsijevom, podvlači drugi element obećanja — poseban Izrailjev odnos s Bogom. Uprkos nedostatku vere među Izrailjcima, faraonu i njegovoj vojsci, Bog na gori Sinaj uspostavlja svoj zavet. Četvrta i Peta knjiga Mojsijeva prate događaje koji vode osvajanju Hanana.

Zavet. Pojam zaveta je tesno vezan za temu obećanja i ispunjenja. Reč *zavet* opis je zvaničnog ugovora između dve strane. Taj ugovor je često obiman, sa mnogo detalja koji opisuju obaveze i prednosti stranaka koje su ga sklopile. Prekršeni ugovori često se mogu obnoviti, kako je to slučaj u 34. glavi Izlaska, nakon što je Izrailj zgrešio i klanjao se zlatnom teletu.

Neki tekstovi u Izlasku kao da izjednačavaju zavet i obećanja (2,23–25; 6,2–8). Možda je najbolji način da se to razume posmatrati

obećanja kao deo zavetnog ugovora. Detaljno objašnjenje termina zaveta biće dato kasnije u knjizi, kada budu bili analizirani tekstovi o zavetu.

Jahve i Njegova snaga. Knjiga Izlazak na predivan način prikazuje snagu i moć Izrailjevog Boga. Vrhunski dokaz te snage svakako je izbavljenje bespomoćnog Izrailja iz ruku silnih Egipćana. Mojsije peva:

Desnica Tvoja, Gospode, proslavi se u sili; desnica Tvoja, Gospode satr neprijatelja.

I mnoštvom veličanstva svojega oborio si one koji ustaše na Te (15,6.7).

Gospodnja sila je aktivna i u svim ostalim manje veličanstvenim okolnostima. Gospod blagosilja verne babice (1,20.21) i čini čuda, kako bi naveo Mojsija da prihvati svoju misiju (3. i 4. glava). On kažnjava Egipat s deset zala i donosi manu u pustinji.

Bog ne samo što čini moćna dela nego obećava i da će nastaviti da primenjuje tu svoju silu. On se zaklinje da će pred Izrailjcima oterati Amoreje, Hananeje, Heteje, Ferezeje i Jeveje i da će raširiti Izrailjeve granice (vidi npr. 34,11.24).

Dok su u zapadnim kulturama mnogi ljudi silno zaokupljeni pitanjem Božje pravde, bespomoćni i slabi Izrailj imao je potrebu da bude uveren u spasilačku moć svog Boga. Jahve je u knjizi Izlazak milostivo pružio za to obilje dokaza.

Jahve i Njegova prisutnost. Izrailjev Bog nije nikakav odsutni, nezainteresovani Gospod. Naprotiv, On se približava svom narodu pošto želi da bude među njima. Ta blizina čini temelj Njegovih dela ljubavi i moći.

Jahve je blizu babica i blagosilja ih (1,20.21). On vidi i zna razlog Izrailjevog uzdisanja (2,24.25). Pokazuje se Mojsiju u Madijanu (3. glava). Otkriva Mojsiju svoje ime, kao znak prisnosti (3,13–16). Spisak ide dalje. Jahve se "sastaje" sa svojim narodom kod gore Sinaj i odgovara Mojsiju u grmljavini (19,17–20). S Mojsijem se Gospod, radi razgovora, susreće u više navrata na vrhu planine.

Vrhunac nastaje na završetku knjige, u 40. glavi, posebno u delu od 34. do 38. stiha. Svetilište je potpuno završeno, oblak pokriva šator, dok je prostor ispunjen slavom. Bog na taj način vidljivo dolazi da živi usred Izrailjevog logora. Kada se god oblak Božjeg prisustva pokrene, narod ide za njim. Gde god se oblak zaustavi i miruje, tu narod razapinje šatore i organizuje logor. Krunski događaj u stvaranju Jahveovog naroda je obezbeđivanje Njegove prisutnosti u obliku vidljive i trajne građevine, tako da održavanje zajednice s Njim može postati stvarnost.

Izrailjev pogrešni odgovor. Izlazak nas stalno podseća na kontrast

između vernog Jahveovog postupanja i pogrešnog odgovora naroda. Bog daje hranu — narod se žali. Bog je u svojoj sili prisutan na Sinaju — narod je do te mere uplašen da ne želi da se predstavljanje Boga ponovi. Bog zadovoljava sve njihove potrebe, ali čim Mojsije ode, narod pravi zlatno tele. Međutim, slabi Izrailj, gomila gundala i nedoslednih ljudi *ne* zaustavlja Božju vernost, nego stvara pozadinu za jasno razumevanje Njegove milosti.

Razumevanje Izlaska

Širenje obrazovanja zapadnog tipa po celom svetu dovelo je do dominacije određenog shvatanja istorije. Budući da je Izlazak — istorija, mi ga čitamo kroz naočari sopstvenog poimanja istorije. Međutim, ako su te naočari nekim slučajem naš karakteristični savremeni pogled na istoriju, verovatno ćemo se mimoići sa stvarnom silom Izlaska, koju su osetili njegovi izrailjski čitaoci i čitaoci u ranom hrišćanstvu.

U očima mnogih savremenih čitalaca istorija se dogodila tada i tada, nekim drugim ljudima. Za izrailjski narod priča o Izlasku dogodila se *njima*. Više godina kasnije, u vreme kada je već pomrla većina naroda koji je bio pod Sinajem, Mojsije kaže Izrailju da je zavet kod gore načinjen “s nama”:

Nije s ocima našim učinio taj zavet,
nego s nama, koji smo danas tu svi živi.

Svi Avramovi potomci u izričito stvarnom smislu *učestvuju* u Izlasku. Upotrebimo li savremene psihološke termine, mogli bismo reći da se oni “identifikuju” s tim događajima, iako je to reč koja ne izražava adekvatno dubinu u to uključenih osećanja.

U očima većine od nas istorija može povremeno da se ponavlja, obično u uopštenom smislu. Što se tiče Izrailja, veličanstveni događaj Izlaska bio je ponovljiv na mnogo načina. Kasnija izbavljenja, kao što su bila vraćanje iz vavilonskog ropstva, predstavljala su nove “Izlaske”. Za hrišćane ranog perioda otkupljenje ostvareno u Hristu bilo je novi “Izlazak”, izbavljenje (1. Korinćanima 10,1–4). U izrazito stvarnom smislu, afrički robovi na američkom jugu, koji su u svojoj patnji pevali “Go Down Moses”, bolje su razumeli Izlazak nego mnogi koji su trošili vreme raspravljajući o datumu prvobitnog Izlaska.

Priča o Izlasku je i u redovnim uslovima bila ponovljiva u obredima godišnjih svečanosti. To se najjasnije odigravalo prilikom Pashe, ali je do izvesne mere bilo činjenica i u okviru svih izrailjskih praznika.

U biblijskom smislu, svako ko danas na Izlazak gleda očima vere, zapravo vidi i čuje sopstvenu priču. Egipatsko tlačenje može da bude

ropstvo grehu, restrikcije u okviru političke tiranije, jaram siromaštva, psihološko ili narkomansko ropstvo ili bilo koji razlog zbog kojeg bi neko trebalo da vapi Bogu u svojoj patnji. Gospod Izlaska i danas je kadar da izbavi, oslobodi i obezbedi svoju prisutnost.

Pregled Izlaska

- I. Bog vidi ugnjetavanje (1,1 — 2,25)
 - a. Izrailj pod jarmom ugnjetavanja (1,1-22)
 - b. Mojsije i jaram ugnjetavanja (2,1-22)
 - c. Bog reaguje na ugnjetavanje (2,23-25)
- II. Bog se angažuje da spasava (3,1 — 18,27)
 - a. Bog poziva vođu (3,1 — 4,31)
 - b. Božje postupanje prema faraonu (5,1 — 7,7)
 - c. Bog pušta deset zala (7,8 — 11,10)
 - d. Bog izvodi narod iz Egipta (12,1 — 13,16)
 - e. Bog pobeđuje egipatsku vojsku (13,17 — 15,21)
 - f. Bog zadovoljava potrebe u pustinji (15,22 — 18,27)
- III. Bog pravi ugovor s Izrailjem (19,1 — 24,18)
 - a. Bog priprema sastanak na gori Sinaj (19,1-25)
 - b. Bog izgovara Deset zapovesti (20,1-26)
 - c. Bog daje uputstva o slugama, imovini, socijalnoj odgovornosti (21,1 — 22,31)
 - d. Bog poučava narod o suboti i pravičnosti (23,1-3)
 - e. Bog poučava narod o praznicima i anđeoskom vođstvu (23,14-33).
 - f. Bog daje uputstva Mojsiju na gori (24,1-18)
- IV. Bog prebiva sa svojim narodom (25,1 — 40,38)
 - a. Božja prisutnost u svetinji i među sveštenstvom (25,1 — 31,18 i 35,1 — 39,31)
 - b. Božja prisutnost ukinuta i ponovo ostvarena (32,1 — 34,35)
 - c. Božja slava ispunjava svetište (39,32 — 40,38)

PRVI DEO

BOG VIDI NEVOLJU **Izlazak 1. i 2. glava**

prva glava

BOG VIDI NEVOLJU **Izlazak 1. i 2. glava**

Prva i druga glava daju prikladan uvod u Knjigu. One, u prvom redu, nedvosmisleno uspostavljaju vezu Izlaska s prethodnom knjigom Postanje, ili 1. Mojsijevom. Potomci ili sinovi Jakova, ili Izrailja, koje srećemo u prvih nekoliko stihova isti su oni koji u poslednjim poglavljima 1. Mojsijeve knjige odlaze u Egipat. Bog s kojim se susrećemo isti je Bog koji je nekada učinio zavet s Avramom, Isakom i Jakovom. Izlazak možemo razumeti jedino ako ga posmatramo kao nastavak sleda događaja iz 1. Mojsijeve.

Drugo, prve dve glave pripremaju put za poruku knjige Izlazak izlažući potrebu za izbavljenjem i predstavljajući čoveka određenog za vođu izbavljenja. Izrailjci, koji su počeli kao uvaženi faraonovi gosti, završavaju kao progonjeno društvo robova koji ječe i traže pomoć. Mojsije koji postaje njihov vođa, primer je stradanja od te tiranije već na samom početku svog života.

Preostali deo knjige Izlazak sadrži odgovor na problem tiranije prikazan u prvim dvema glavama. To rešenje počinje već tu, time što Bog čuje izrailjske vapaje i seća se svog ranijeg zaveta učinjenog s patrijarsima. Prema tome, Bog vidi problem i postupa u skladu s prisutnom potrebom (2,23–25).

U dobro pisanim knjigama, kao što je knjiga Izlazak, uvod igra bitnu ulogu i zaslužuje posebnu pažnju. Čitalac koji nemarno pređe preko početka knjige Izlazak, rizikuje da propusti punu snagu uticaja poruke. Pažljivo slušajte početak mudrog pripovedanja.

● Ulaženje u Reč

Knjiga Izlazak 1. glava

Dva puta pročitaj celu 1. glavu Knjige Izlazak. Čitajući, razmišljaj o sledećim pitanjima:

1. U vezi s imenima koja se pominju u Izlasku 1,1–5, pročitaj tekstove u 1. Mojsijevoj 46,8–27 i 49,1–28. Kakve se osobe ubrajaju, a kakve ne ubrajaju u broj 70 (1. Mojsijeva 46,27 i Izlazak 1,5)? Zašto? Kakve su razlike između tih spiskova? U čemu su, po tvome mišljenju, razlozi postojanja tih razlika? Ako je o tim ljudima tako mnogo rečeno u 1. Mojsijevoj, zašto Izlazak ponavlja njihova imena?
2. Načini spisak svih iskaza u 1. glavi Izlazak koji upućuju na umnožavanje Izrailja. Kakva objašnjenja daje Izlazak za takav rast? Na koji se način taj rast upoređuje s problemima Avrama, Isaka i Jakova u knjizi Postanje (1. Mojsijeva 15,2; 16,1; 25,21; 29,31; 30,1)? Šta je Bog svojevremeno obećao (1. Mojsijeva 12,1; 13,16; 15,5; 17,2.4; 26,4; 28,14; 35,11)? Čemu vodi to umnožavanje i zbog čega je ono važno?
3. Navedi postupno korake koje je faraon činio u tlačenju Izrailja. Možeš li da pronadeš neki obrazac u onome što on radi? Šta njega, izgleda, motiviše? Šta deluje protivno njegovom planu?
4. Ko je bio faraon iz vremena Knjige Izlazak i kakva je bila istorijska situacija? Šta znači “novi car” (8. stih)? U SDA Bible Dictionary ili sličnom biblijskom rečniku pročitaj relevantne delove članka o “Izlasku”, da bi na taj način stekao određene istorijske informacije.
5. Ko su po tvom mišljenju glavne ličnosti, oba pola, u toj priči? Kakve su uloge svakoga od njih? Šta možemo naučiti na osnovu njihovih priča o tome kako Bog koristi ljude?
6. Da li to poglavlje prikazuje žene u povoljnom svetlu? Zašto tako misliš?
7. Razmisli o odgovoru koji su babice dale faraonu? Smatraš li da su dobro postupile, dajući objašnjenje zašto nisu ubijale muške bebe? Čemu nas uči ta priča?

● Istraživanje Reči

Eksplzivni porast stanovništva u Izrailju

Gde god nastanu sukob ili tiranija, moraju biti uključene najmanje dve strane. Prva glava slika portret dveju strana u sukobu u priči Izlaska. Ako poznamo protagoniste, moći ćemo i da razumemo sukob.

Priča počinje na strani gubitnika — Izrailjaca, ili Jakovljevih sinova. Izrailjevih (Jakovljevih) jedanaest sinova poimence su navedeni kao osobe koje prate Jakova na putu za Egipat. U jevrejskom tekstu prvih šest reči iz Izlaska 1,1 su potpuno istovetne sa onih šest reči koje nalazimo u 1. Mojsijevoj 46,8. Tekst u 1. Mojsijevoj navodi jedanaest sinova (drugačijim redom) zajedno s njihovim sinovima, a u nekim slučajevima i unucima. Jedanaest sinova imaju pedeset pet sinova i unuka. Josif se ne pominje, pošto je on već u Egiptu. Ako brojimo Jakova, Josifa i njegova dva sina, dobijamo zbir od sedamdeset, pomenut u Izlasku 1,5.

Odmah nam biva jasno da to nije ukupan broj Izrailjaca koji su došli u Egipat. Prema drevnom jevrejskom načinu računanja, žene se nisu brojale (1. Mojsijeva 46,8–27). Ako bismo želeli da izbrojimo celu porodicu, ukupan zbir bi trebalo bar udvostručiti. Brojimo li sve osobe, uključujući i robove i sluge, dobili bismo znatno više — preko dve stotine ljudi.

Taj spisak imena je od bitnog značaja. Ljudi koji su predmet tlačenja u Egiptu isti su ljudi s kojima se srećemo u 1. Mojsijevoj knjizi. Genealoški, oni se neprekinutom linijom vezuju za Avrama, s kojim je Bog prvobitno učinio zavet. Tamo su i svi Jakovljevi potomci — niko nije izostao.

Prisustvujete li maturskoj svečanosti svoje kćeri, uzećete program i potražiti njeno ime, da biste se uverili da je ono zaista tamo upisano. U trenutku čitanja zajedničke izjave maturanata, želite da se na njoj nađe i vaše ime. Na isti način, Jevrejin je voleo da se uveri — kada je reč o Božjem narodu — da se na spisku nalaze imena njegovih predaka i njegovog plemena. Svi moraju biti deo iskustva Izlaska.

Činjenica je da je broj 70 dat pre da bi uputio na okolnost da je broj bio mali, nego da je bio veliki. Prva glava knjige ističe fantastični brojčani rast Avramovih i Jakovljevih potomaka. Uvek iznova pominje se taj brojčani rast. “I sinovi Izrailjevi narodiše se i umnožiše se, i napredovaše i osiliše veoma, da ih se zemlja napuni” (1,7). Faraon je bio svestan tog rasta (1,9.10). Ugnjetavanje nije omelo rast (1,12), a i nadalje je bio moguć, zahvaljujući dobroti babica (1,20).

Porast stanovništva značajan je iz dva razloga. Prvo, on predstavlja direktno ispunjenje zavetnih obećanja. Prvo Božje obećanje Avramu (1. Mojsijeva 12,2) glasilo je da će od njega načiniti veliki narod. To obećanje je Bog često ponavljao. Davao ga je Avramu u 1. Mojsijevoj 13,16; 15,5; 17,2.4; 18,18; 22,17, Isaku u 1. Mojsijevoj 26,4 i Jakovu u 1. Mojsijevoj 28,14; 35,11 i 46,3.

Iako 1. glava Izlaska ne pominje posebno da Bog stoji iza tog brzog brojčanog rasta, Izrailjci nisu mogli a da to ne shvate kao nesumnjivo ispunjenje obećanja koje je Bog dao njihovim precima.

Sve ovo treba razmatrati u svetlu činjenice o problemima plodnosti žena patrijaraha. Akušer, specijalista za probleme plodnosti, mogao je zaraditi pravo malo bogatstvo kao lični lekar žena patrijaraha! Sara u početku ne može da ima decu, a onda na čudesan način ostaje gravidna u svojoj devedesetoj godini. Mnogo bolje ne prolazi ni sledeća generacija. Isakova žena Reveka, neplodna punih dvadeset godina, ostaje trudna tek u znak odgovora na Isakovu molitvu (1. Mojsijeva 25,19–21) i rađa blizance. Jakovljeva voljena žena Rahilja u početku je neplodna, da bi zatrudnela tek u znak odgovora na molitvu (1. Mojsijeva 29,31; 30,22.23).

Međutim, u Izlasku je to sve prošlost. Bog Avramove potomke blagosilja izvanrednom plodnošću. Jasno je: ako ih je Bog tako obilno blagoslovio, ispunjavajući prvi deo svog zavetnog obećanja, samo je pitanje vremena kada će ispuniti i onaj drugi deo — dajući zemlju izrailjskom narodu!

Kako je tiranija napredovala

Drugi vid ključne uloge brojčanog rasta je to što on postaje glavni faktor koji je doveo do porobljavanja Izrailja. Ovom prilikom upoznajemo se i s ostalim protagonistima priče — s faraonom, a proširivanjem slike i s egipatskom nacijom.

Faraon razmišlja o mogućnosti da velika izrailjska zajednica udruži snage s nekim od neprijatelja Egipta, te će Izrailj predstavljati opasnu pretnju unutrašnjoj sigurnosti. Upravo brojčani rast stanovništva, dokaz blagoslova od Boga, postaje izgovor za tiraniju strašnome faraonu.

Ono što se često događa u slučajevima gušenja pobune i ugnjetavanja, ono što počinje kao otvoreno porobljavanje, poprima u svom narastanju još brutalnije i pogubnije dimenzije. Prvi korak u toj progresiji je prisilni rad pod upravom ljudodera, goniča robova. Pošto se i u takvim okolnostima broj Izrailjaca ne smanjuje, strah koji Izrailjci izazivaju kod Egipćana postaje još veći i oni zbog toga postaju još okrutniji. Od Izrailjaca se ne traži samo da grade nego i da rade u polju i obavljaju sve vrste teških poslova pod upravom Egipćana “koji ih

žestoko nagonjahu” (1,14).

Jedan od poslova za koje su bili zaduženi Izrailjci bilo je pravljenje opeka (1,14). Egipćani su bili veliki graditelji, pa su za njihove graditeljske poduhvate bile neophodne ogromne količine opeka. Za gradnju piramida Sezostris III kod Dašura bilo je potrebno oko 24.5 miliona opeka (Sarna, 23)!

Opekarima se postavljaju norme. Na jednom kožnom svitku iz pete godine Ramzesa II govori se o ekipi od četrdeset opekara. Svaki radnik je imao obavezu na za dan načini 2.000 opeka; cilj je, međutim, bio previsok i retko dostizan. Oni koji nisu ostvarivali normu često su bili kažnjavani. Takva je bila sudbina Izrailjaca u faraonovom planu zlostavljanja.

Uz nametanje teškog rada, faraon je uveo i program ubijanja dece. Babicama jevrejskog porekla zapovedeno je da ubijaju sve dečake koji se budu rađali nije bilo nikakve sumnje da ne bi mogle izbeći faraonovu kaznu, da su bile uhvaćene u nepoštovanju njegove zapovesti.

Babice ispravno odlučuju da ne postupe prema faraonovim okrutnim naredbama i zato ovaj vladar kao poslednju meru, svim Egipćanima daje dozvolu za ubijanje izrailjskih muških beba. Jevrejski komentatori ovog teksta kažu da su Egipćani uzimali sopstvene bebe i lutali među izrailjskim kućama. Izazvali bi plač svojih beba, nadajući se da će to navesti sakrivene izrailjske bebe da i same zaplaču i na taj način se otkriju.

Tiranija je potom iz faze običnog robovanja prešla u otvoren genocid. Za genocid nikada nema opravdanja, ali je faraon, kako smo već napomenuli, s ljudskog aspekta imao opravdanje. Prema nekim procenama, čak trećina tadašnjeg egipatskog stanovništva bila je stranog porekla (Ramm, 8). Kada bi se veliki broj stranaca u tvojoj zemlji okrenuo protiv tebe, to bi se moglo smatrati pretnjom. Međutim, nije bilo većeg podsticaja za pobunu od vrste tiranije kakvu je uveo faraon!

Ko je bio taj vladar? Tekst u Izlasku 1,8 opisuje ga kao “novog cara”. Većina izučavalaca Izlaska shvata to kao pojavu nove vladarske dinastije. Ta vladarska “garnitura” nije lično poznavala Josifa (i njegovu porodicu), niti sve ono što je on nekada učinio da spase egipatsku zemlju.

Nismo sigurni kako se taj faraon zvao.³ Ko je on bio, zavisiće od toga kada se, po tvom shvatanju, dogodio Izlazak. Neki naučnici stavljaju Izlazak u prvu polovinu trinaestog veka pre Hrista, između 1300. i 1250. godine. (Za pojedinosti o tome, vidi LaSor, Bush, Hubbard, 125–128). To bi značilo da je faraon iz vremena ugnjetavanja

³ Faraon je bila titula egipatskih vladara, kao što je reč predsednik titula vladara u mnogim današnjim zemljama.

Izrailjaca bio Seti I (1305–1290), a faraon iz vremena Izlaska, Ramzes II (1290–1224).

Drugi naučnici smatraju da se Izlazak dogodio oko 1445. godine pre Hrista. *SDA Bible Dictionary* efikasno brani taj stav. Ako je taj vremenski podatak tačan, ključni faraoni u vreme tlačenja i Izlaska bili bi Tutmos III (c. 1492–1450) i Amenhotep (ili Amenofis) (1490–1425?).

Međutim, to što smo nesigurni koji je faraon u pitanju, odnosno koji je datum aktuelan ne umanjuje stvarnost Izlaska niti vrednost i značenje izveštaja. Neki su tvrdili da je faraon upravo zahvaljujući Providenju ostao bezimen, što ga je učinilo idealnim simbolom svih tiranskih vladara koji se bore protiv Božjeg naroda. Tiranski vladari skloni su da postupaju na sasvim određene načine. Egipatski faraon nije u tolikoj meri izolovani zao čovek, koliko je prototip mnogih koji su išli sličnim stazama — od Hamana, preko Iroda do Huseina. [!!] Ti ljudi su predstavnici tiranskih sistema vladavine.

U ovoj priči se izdvajaju tri istaknute ličnosti, jedna muškog i dve ženskog pola. Bog je velika istaknuta ličnost koja ispunjava zavet. Iako se Njegovo ime ne pominje često, upravo je zahvaljujući Njemu došlo do velikog množenja Izrailjaca. On je nedvosmisleno istaknut kao Neko ko nadahnjuje dve babice–junakinje na pravedne postupke i donosi im potom blagoslov, čineći da dobiju sopstvene porodice (1,20.21).

Te dve babice (verovatno zajedno sa svojim pomoćnicama) predstavljaju istaknuti biblijski primer građanske neposlušnosti u ime neke pravedne stvari. Priča jasno poručuje da su one učinile pravi potez pokazujući neposlušnost prema faraonovoj krvničkoj zapovesti. Babice bivaju blagoslovene zato što se “bojahu Boga” (17. i 21. stih) više nego faraonove moći i kazne.

Priča pokreće i druga pitanja. Biblija jasno daje na znanje da je njihovo zataškavanje bilo laž. Nisu jevrejski dečaćići ostajali u životu zato što su njihove majke bile jake, nego zato što su babice odlučile da se oglušše o faraonovu zapovest. Da li ovaj izveštaj uči da prema despotskim vladarima ne samo što treba biti neposlušan, nego da ih treba i lagati i obmanjivati? Ne baš. Blagoslov dolazi ne zbog obmanjivanja, već zbog poslušnosti Bogu. Blagoslov čak može doći uprkos obmanjivanju. Činjenica da Bog blagosilja ljude koji u periodima krize i u opštenju s tiranima zaobilaze istinu, ne znači da On odobrava laž i druge sumnjive metode.

Priča ima ironičan prizvuk, budući da je moćni egipatski vladar bezimen, dok se dve nepoznate babice pamte po imenu. Božje merilo ocenjivanja važnosti svakako se razlikuje od onog kojim se obično koriste ljudi.

Pozornica je postavljena za ono što sledi. Predstavljani su i tiranin i žrtve tiranije. Znamo u čemu se sastoji problem— Jakovljevoj porodici preti genocid. Koji će sledeći korak Bog učiniti?

● Ulaženje u Reč

Izlazak, 2. glava

Tekst 2. glave Izlaska pročitaj u celini dva puta. Čitajući, razmišljaj o sledećim pitanjima:

1. Uz pomoć nekog od biblijskih rečnika i/ ili konkordancije, prouči imena Mojsije [Moses] (10. stih), Raguilo [Reuel] (18. stih) i Girsam [Gershon] (22. stih). Iz kojeg jezika dolaze ta imena i šta ona znače? Koja je još imena dobio Raguilo? Čemu toliko imena? S koliko ljudi mi komuniciramo? Čemu nas sve to uči o biblijskim imenima i nadevanju imenâ?
2. Navedi delove priče o Mojsijevom rođenju koji su mogli oduševiti podjarmljene izrailjske robove i koji su delovali kao ironija. Tri mudre žene zaslužne su za spasavanje malog Mojsija. Nabroj hrabre postupke svake od njih. Šta im je, po svojoj prilici, bilo motivacija?
3. Ovde nam se iznose tri priče o Mojsiju — rođenje (stihovi 1–10), bekstvo (stihovi 11–19) i život u Madijanu (stihovi 16–22). Zbog čega su važna ta tri događaja? Čemu nas oni uče?
4. Navedi četiri reči upotrebljene da se opiše Božji odgovor na izrailjsko “uzdisanje” (2,24.25). Od kojih koraka se sastojalo Božje delovanje? Šta iz toga shvatamo o Božjem staranju?
5. Pročitaj tekst u 1. Mojsijevoj 15,12–21 u spoju s tekstom u Izlasku 2,24.25. Može li to da bude deo onoga na šta Bog misli, kada pominje svoj zavet u 24. stihu? Čemu nas to uči o Bogu i Njegovim zavetima?

● Istraživanje Reči

Upoznavanje s Mojsijem

U prvoj glavi Izlaska upoznajemo se s podjarmljenima i s tiraninom. Druga glava Izlaska poznaje nas s izbaviteljima — ljudskim oruđem (Mojsijem) i božanskim oruđem (Bog Avramov, Isakov i Jakovljevi).

Ko je Mojsije? Iako nam cela knjiga Izlaza upotpunjuje i proširuje predstavu o njemu, ovaj tekst nam o njegovim počecima i poreklu govori više nego bilo koja druga pojedinačna glava.

U 2,1 saznajemo da su oba njegova roditelja bili Leviti. To je važan podatak zbog onoga što sledi u Petoknjižju. Nijedan od roditelja nije u

2. glavi predstavljen imenom, ali tekst u 6,20 predstavlja Amrama i Johavedu kao roditelje, ili bar Mojsijeve pretke. Amram je pripadao kohatskom ogranku Levijevog plemena. Mojsijev brat Aron je, svakako, i sâm bio kohatski Levit i osnivač jevrejskog sveštenstva.

Mojsiju su roditelji sasvim sigurno dali jevrejsko ime. Mi danas ne znamo koje je to ime bilo. Ime Mojsije dala mu je faraonova kćerka. Reč je egipatska i njen imenički oblik znači “muško dete”. Glagol te reči znači “roditi” (Durham, *Exodus*, 17). Ime je uobičajeno među egipatskim muškim imenima i pojavljuje se kao deo čestih egipatskih imena kakva su Ftalmos, Tutmos, Ahmos, i Hamos.

Ime zvuči i kao jevrejska reč koja znači “izvući”. To izvedeno jevrejsko značenje može se odnositi ili na milosrdno izbavljenje Mojsija iz Nila ili na Izrailjevo izbavljenje iz Crvenog mora.

Dok mi biramo imena zato što nam lepo zvuče ili zato što nas podsećaju na dragog rođaka ili prijatelja, ljudi u starozavetnom dobu birali su imena zbog njihovih značenja. Zapazimo da Mojsije svom prvorodnom sinu daje ime Girsam, koje na jevrejskom znači “došljak [tamo] u zemlji tuđoj”. Značenju toga imena vrat ćemo se kasnije.

Ponekad neko može da koristi više od samo jednog imena. Primer za to je Mojsijev tast. Za njega se uvek kaže da je madijanski sveštenik, ali njegovo ime nije uvek isto. U Izlasku 2,18 on je Raguilo (“onaj koji je drug Bogu”). U 4. Mojsijevoj 10,29 i njegov otac je nazvan istim imenom. Jotor (“njegovo obilje”) njegovo je ime prema Izlasku 3,1; 4,18 i 18. glavi. U 4. Mojsijevoj 10,29 i Sudijama 4,11 nazvan je Ovav (“koji voli, koji grli”).

Iako je za to dato mnogo objašnjenja, sasvim je moguće da je on i stvarno imao različita imena. Primere menjanja imena imamo u Petoknjižju — kao Avram u Avraam i Jakov u Izrailj — a i danas mnoga društva daju mogućnost menjanja imena, kao i da neko ima više imena. Prema tome, moguće je da 2,18 zaista govori o ocu Mojsijevog tasta, pošto reč *otac* u jevrejskom može da se odnosi i na dedu ili pradedu.

Vratimo, međutim, novorođenom detetu koje je dobilo ime Mojsije. Ono i samo trpi tiraniju poput svog naroda. Njegov život je u opasnosti zbog faraonovog dekreta kojim se traži smrt jevrejske novorođene muške dece. Njegov život biva sačuvan na čudesan način, kao što će i njegov narod biti sačuvan na čudesan način. Mojsijev život na taj način odražava iskustvo njegovog naroda. Kao što je Izrailj privremeno u egipatskom izgnanstvu, tako i Mojsije u Madijanu doživljava privremeno izgnanstvo.

Mojsijevo iskustvo sastoji se iz tri dela — rođenje (stihovi 1–10), bekstvo (stihovi 11–18) i život u Madijanu (stihovi 16–22). Svaka epizoda puna je značaja i postavlja temelj kasnijim delovima priče. Prvo, Mojsijevo rođenje je aluzija na buduće izbavljenje. Shvatljivo je da su Jevrejima delovi priče verovatno izgledali kao fina ironija. On je trebalo

da se udavi u Nilu, reci koja je za Egipćane bila sveta. Međutim, reka ima i određeni udeo u spasavanju Mojsija. Čerka faraona–progonitelja sažali se na Mojsija i usvaja ga, dok njegova sestra ugovara da ga sopstvena majka podigne i da joj za to bude plaćeno. Mojsijevo izbavljenje je, u prenosnom smislu, zapravo proročanstvo da će Bog baš kao što je Mojsija izbavio od faraona i neobično i divno, izbaviti i svoj narod kao celinu.

Ova priča je ispričana brižljivo biranim rečima. Majka je Mojsija skrivala, “videći ga lepa” (2,2), ili doslovno, “da je bio dobar”. Izraz nas podseća na reči iz priče o stvaranju u knjizi 1. Mojsijeva, kada je Bog video da je dobro ono što je stvorio (1. Mojsijeva 1,12.18.21.25.31). Kao što je nekada stvorio dobar svet, Bog je sada u postupku još jednog “dobrog” stvaranja — izbavitelja svog naroda.

Košara u koju je stavljen Mojsije, nazvana je “kovčežićem”. Jedino drugo mesto gde je upotrebljena ta reč je priča o Noju. I jedan i drugi kovčeg su brodovi spasenja. Taj kovčežić smešten je “u trsku” (2,5). Ista reč se koristi kada se upućuje na crveno more [more trske], kad je Bog izbavio svoj narod od egipatske vojske koja ga je progonila.

Sve ovo upućuje na dubinu značenja tog događaja i prenosi poruku značenja onima koji slušaju priču. Semitski narodi su voleli tu vrstu prikrivenog poređenja.

U spasavanju Mojsija učestvuju tri oštroomne heroine. Prva, majka, odlučuje da se suprotstavi faraonovoj smrtnoj presudi i spase svoje dete, crta šemu “košare u Nilu”. Drugoj, njegovoj sestri, u razgovoru s egipatskom princezom pada na um ideja o dadilji Jevrejki. I treća, faraonova kćerka, rizikuje da usvoji i spase jevrejsku bebu uprkos smrtnoj presudi koju je izrekao njen otac. Možemo samo zamišljati kakve je priče pričala pripadnicima svoje porodice i ostalima o svom usvojenom sinu.

Ramzes je imao pedeset devet kćeri! Ako i pretpostavimo da je u to vreme Ramzes bio faraon, ipak nismo sigurni da je ta princeza bila njegova kćerka. U svakom slučaju, ona je verovatno poticala iz neke velike porodice, koja je omogućila skrivanje Mojsija. Egipatski zapisi nam kažu da su faraonovom domaćinstvu ponekad pripadali i Neegipćani i zato Mojsije možda nije bio jedini primer za to.

Ako ovaj trio žena dovedemo u vezu s babicama iz 1. glave, dobijamo predivni niz primera o načinu na koji Bog koristi žene kako bi doneo slobodu i izbavljenje svom narodu. One čine važan deo priče.

Druga priča, bežanje iz Egipta, vodi nas na teren drugih problema s kojima se suočava izabrani vođa. Kao dete čudesno je izbavljen, ali šta će učiniti kao odrastao čovek? Uživao je sve privilegije statusa faraonovog usvojenog sina, i zato se prirodno nameće pitanje: s kojom će se grupom poistovetiti — s jevrejskim robovima ili s njihovim nadzornicima, Egipćanima? Priča daje odgovor. Mojsije u Jevrejima vidi

“svoju braću” (11. stih). Ne samo što ima jevrejsku krv, nego se i poistovećuje sa svojim narodom i svoju sudbinu čvrsto vezuje za njihovu. Spreman je da ubije ne bi li ih odbranio. Mora da mu je već donekle bila poznata Božja namera za njegov život. Posredno izražena optužba njegovog sunarodnika Jevrejina: “Ko je tebe postavio knezom i sudijom nad nama?” (14. stih) daje naslutiti da se Mojsije već ponašao kao vladar, kad je ubio Egipćanina i pokušao da posreduje u jevrejskim prepiranjima.

Epizoda bekstva značajna je iz još jednog razloga. Daje nam jasan uvid u samu prirodu od Boga pozvanih izbavitelja i božanskog izbavljenja. Mojsije oseća da ga je Bog pozvao da izbavlja, ali on prebrzo deluje i pokušava da radi na svoju ruku. Bog mu nije rekao da “izvrši” izbavljenje, niti da počne da ubija Egipćane. I izbor vremena za akciju i metodologija bili su Mojsijeve odluke, a ne Božje.

U nekoliko uzastopnih starozavetnih priča Božji izabrani narod pokušava da ubrza ispunjenje Božjih obećanja i ostvari ih sopstvenom silom. Avram pokušava da “pomogne” Bogu da njemu [Avramu] podari sina obećanja, uzimajući Agar za ženu. Jakov čini pokušaj da prvenaštvo pribavi obmanom i spletkom. Sazivanjem velike vojske Gedeon pokušava da spase Madijan. U *svim* tim slučajevima oni zakazuju, bez obzira što su bili odabrani od Boga. Moraju da čekaju na Božje vreme i Božji način delovanja. Izbavljenje ostvaruje On, Gospod — a ne oni, ljudska oruđa! Mojsije, mudri vođa i izvršilac prekog suda mora da postane Mojsije, krotki pastir. Tek tada će Bog moći da deluje preko njega ostvarujući Izlazak iz Egipta. Da li je današnji Božji narod naučio pouku Izlaska iz Egipta, pouku o izbaviteljima i izbavljenju?

Dolazimo do treće epizode — Mojsijev život u Madijanskoj zemlji. Iako je pobjegao i, iz faraonovog ugla, postao odbegli zločinac, Mojsije nalazi sebi dom. Taj dom nalazi kod jedne sveštenečke porodice; tu nalazi ženu i tu mu se rađa sin. Počinje da vodi miran život. Ime njegovog sina, Girsam (“stranac tamo”) postaje prikladan simbol onoga što se Mojsiju dogodilo. Tumačenje imena nalazimo u 22. stihu: “jer sam, reče, došljak u zemlji tuđoj”. Glagol u jevrejskom tekstu je u prošlom vremenu — doslovno, “*bio* sam stranac”. Prema tome, značenje bi trebalo da podseća na njegov stranački status u Egiptu — *a ne u Madijanu*. To biva potkrepljeno drugim delom imena Girsam, koji znači “tamo”. Mojsije je sada svestan da je bio stranac *tamo* u Egiptu, a ne *ovde* u Madijanu. Nalazimo ga sada na mestu gde ima ženu i sina i gde oni mogu slobodno da služe Bogu. To je područje gde će se ubrzo sresti s Bogom licem k licu (3,1 — 4,17). Bog namerava da izbavi i izvede svoj narod baš na takvo jedno slobodno područje, kako bi, kao Mojsije, mogli imati dom.

Pozornica je potpuno postavljena. Izbavitelj je rođen, ima dom i nalazi se u procesu pripreme. Čeka Božji poziv. Gde je, onda, Bog u

svemu tome? Šta On radi? Odgovor nalazimo u poslednjih nekoliko stihova druge glave.

Bog koji čuje i "opominje" se

Tekst u Izlasku 2,23–25 je ključno važan tekst. On je zaključak, uvod, prelazni tekst i rezime, sve u jednom. On pokriva prošlost, sadašnjost i budućnost i pali iskru nade. Takav centralni tekst zaslužuje veliku pažnju.

Sve to ugnjetavanje kojem je bio izložen Izrailj trajalo je "mnogo dana", kako doslovno stoji u jevrejskom tekstu, ili, u našem prevodu, "mnogo vremena" (2,23). Dugotrajno, teško tlačenje izaziva prirodnu ljudsku reakciju. U tekstu su upotrebljene žive, snažne reči, koje opisuju izmučenog izrailjskog naroda. Ljudi "uzdisahu" i "vikahu". Ti istisi pojmovi izraženi su i u obliku imenica (2,23/II i 24).

Ljudi su prešli granicu samo unutrašnjih osećanja i tako su snažno pogođeni da svoje očajanje pretvaraju u reči. Te njihove zvučne reakcije su veoma glasne. Reč koju je Daničić preveo sa "uzdisati" je oglašavanje životinja koje se muče zbog gladi (Joilo 1,18) i ona se veoma često pojavljuje u knjizi Plač Jeremijin, u bolnom samrtnom vapaju Izrailja povodom pada njegovog ljubljenog grada Jerusalima.

Reč prevedena s "vikahu" može doslovno da znači poziv u pomoć. Reč predstavlja povik ili poziv u pomoć u vreme nevolje. Kao takvu, mogli bismo je najadekvatnije prevesti izrazom "U pomoć!" Upućena Bogu, ona dobija oblik molitve (Bitterwek and Ringgren, 4:121). Zanimljivost ovog teksta je u tome da on ne kaže izričito da je vika upućena Bogu, ali Bog to ipak čuje i reaguje.

Ovaj opis očajne situacije Izrailja zapravo je rezime i zaključak njihovog ropstva u Egiptu. Srećom, priča se tu ne završava. Kao uvod u predstojeće izbavljenje tekst daje i prikaz Božjeg odgovora na tiraniju. Dok je stradanje prošlost i sadašnjost, Bog je takođe prošlost, sadašnjost, ali i budućnost. Zapazimo kako On deluje.

Prema pomenutim stihovima, Božji odgovor je rezimiran pomoću četiri glagola. Bog ču njihovo uzdisanje (24. stih) i opomenu se svoga zaveta s Avramom, Isakom i Jakovom (24. stih). Bog takođe pogleda na sinove Izrailjeve i vide ih. Jasna poruka glasi da je Bog lično uključen u situaciju.

Ta četiri odgovora, izgleda nam, organizovana su u dva para. Prve reči u svakom od parova — reči koje govore o čulima, ču i pogleda — saopštavaju nam da je Bog svestan situacije. On nesumnjivo oseća [registruje čulima] šta se događa s Njegovim narodom u Egiptu.

Druge reči u svakom od parova — opomenu se i vide — jesu rezultat, proizvod onoga što je registrovano čulima. Budući da čulima

registruje šta se događa, Bog je i kadar da deluje u znak odgovora.

Druga reč ili izraz u svakom od parova zasluđuje posebnu pažnju, naročito od strane ljudi koji žive u područjima zapadne kulture, koji mogu da se opomenu i da vide i da — ne učine ništa. Opominjanje i viđenje mogu se odigrati jedino u umu i odnositi se samo na apstraktne činjenice. Tako nešto među Jevrejima nije moguće.

I zaista, u jevrejskom umu “opominjati se” znači delovanje. U Izlasku 20,8 stoji: “Sećaj se [opominji se] dana subotnog da ga svetkuješ.” Sećanje [opominjanje] praktično podrazumeva svetkovanje. Okolnost da se Bog “opominje”, u 2. glavi, znači ne samo podsećanje na zavet učinjen s Avramom, Isakom i Jakovom nego i izvršavanje i delovanje u skladu s tim. Kada se Bog “opominje” svog zaveta, to za jevrejski um znači — da ga ispunjava.

Na isti način, stvarno znati [videti: svršeni glagol (vide)] znači doživeti — lično iskustvo. Jedan od skorašnjih komentara tekst u Izlasku 2,25 prevodi ovako: “Bog vide sinove Izrailjeve i tako Bog ‘saznade’, iskusivši” (Durham, *Exodus*, 25). Taj snažni Božji osećaj [čulo] identifikacije sa svojim narodom tesno vezuje Izrailj s Gospodom.

Okolnost da se njihov Bog “opominje” i da je “video” [saznao], daje Izrailju silno osećanje nade. Budućnost postaje vedrija zato što Bog, u uslovima ugnjetavanja, registruje čulima, opominje se i “saznaje”, tako da epilog svega toga ne može biti ništa drugo do spasavanje.

Treba da zapazimo da je u ovom tekstu Božje reagovanje viđeno kao nešto što je zasnovano na dva elementa. Prvi je očajnička potreba naroda. Božji odgovor nastaje na tlu Njegovog uživljavanja (empatije) u patnju kroz koju prolazi narod. On deluje zato što oseća za svoj narod.

Drugi se odgovor i temelji na Božjem zavetu. Bog deluje zato što je načinio zavet s Avramom, Isakom i Jakovom. Bog je odlučio da se obaveže prema svom narodu. To je, dakle, pravna podloga Njegovog reagovanja.

Oba ova aspekta su od ključnog značaja. Ako je Bog sa svojim narodom vezan jedino pravnim vezama, odnos bi ponekad mogao da oda utisak hladnoće i formalnosti. Odgovor bi mogao izgledati kao ugovorna obaveza.

S druge strane, ako bi Bog reagovao samo na osnovu potrebe i osećanja, čitalac bi se pitao u kojoj je meri obaveza imala trajan karakter — da li je Njegovo reagovanje, možda, privremeni emocionalni hir. Knjiga Izlazak prikazuje Boga kao Izrailjevog izbavitelja po *oba* osnova — u snažnoj kombinaciji osećanja i obavezujućeg zavetnog principa. Budući da je Bog autor zaveta, On se drži svoje reči obećanja. Ali taj zavet vernosti se, opet, temelji i na snažnoj ljubavi i staranju za sopstveni narod.

Te činjenice o Bogu su nešto što ga čini tako velikim Izbaviteljem. Te

istine o Bogu dovode do ostvarenja Izlaska. Upravo je ova radosna vest o Bogu zapalila vatru nade u srcima Izrailjaca. One bi i danas trebalo isto da znače svima onima koji pate pod tiranijom bilo koje vrste, pošto je Bog Avramov, Isakov i Jakovljevi isti i juče, i danas, i zauvek.

● Primena Reči

Izlazak 1. i 2. glava

1. Da li si bio prisiljen da trpiš neku vrstu diskriminacije ili tlačenja? Koliko si upoznat s tiranijom ili progonstvom kojima su izloženi drugi? Koje pouke možeš naučiti u 1. i 2. glavi Izlaska, o tome kako nastaje ugnjetavanje i kakva bi mogla biti reakcija vernika? Šta si razumeo u vezi s Božjom reakcijom/ odgovorom?
2. Da li znaš šta znači tvoje ime? Koje je njegovo poreklo? Da li je ono "izrailjskog" ili "egipatskog" porekla? Ako bi trebalo sâm da izabereš ime za sebe, koje bi ono bilo? Kakvog značenja bi želeo da bude tvoje ime? Koju od crta tvog karaktera bi najviše želeo da ono opisuje? Na koje delo tvog života bi želeo da ono upućuje? Na kakvom spisku ili u kakvoj priči bi želeo da se ono pojavi?
3. S kojom junakinjom ili junakom u ovoj priči se u najvećoj meri poistovećuješ? Zašto? Kakve lične pouke možeš naučiti od neopevanih junakinja i junaka, kao što su bile babice, Mojsijeva majka i sestra, faraonova kćerka i Mojsijev tast?
4. Kako ti osećaš Božji odnos prema vremenu? Mojsije pokušava da ubrza Božji plan. Da li si to nekada radio? Šta si naučio? Izrailj je dugo "uzdisao" pre nego što je stiglo izbavljenje. Zašto je Bog bio "spor" u davanju odgovora? Zašto je Mojsije u Madijanu morao da provede tako dug period vremena? Kako mogu 1. i 2. glava Izlaska da budu od pomoći onima koji ne mogu da se snađu u načinu Božjeg rukovanja vremenom?
5. Opiši svoje lično "egipatsko" ropstvo? Od čega ne možeš da pobegneš? Veruješ li da Bog može da te izbavi? Ili je On to možda već učinio? Ako jeste, kako je to učinio? Čemu ove glave mogu da te pouče o pitanjima zašto i na koji način "funkcioniše" Božje izbavljenje?
6. Koje vrste molitve Bog čuje, po tvom mišljenju? Da li si se nekad našao u situaciji da bi povikao Bogu "U pomoć!?" Razmišljajući o molitvi, šta možeš naučiti iz Božjeg odgovora na Izrailjeva uzdisanja, cviljenje i povike za pomoć?

DRUGI DEO

BOG RADI NA IZBAVLJENJU **Izlazak, 3-18. glave**

druga glava

BOG POZIVA VOĐU **Izlazak 3. i 4. glava**

Prve dve glave knjige Izlazak pripovedaju o tlačenju i robovanju Izrailja u Egiptu. S tom pozadinom, možemo razumeti priču o Božjem izbavljenju, o kojem je reč u sledećem odseku knjige. Budući da su okolnosti života u Egiptu bile strašne,, Bog koji drži zavet i koji je ljubav, video je tešku situaciju u kojoj se nalazio Izrailj i odlučio da deluje.

Prvi čin u ovoj drami izbavljenja je pozivanje i pripremanje vođe. Kada Bog počne da stvara narod ili osniva novu zajednicu ljudi, kako to čini u Izlasku, On koristi ključnu osobu. S Mojsijem se upoznajemo u 2. glavi, a poslednji put videli smo ga u ulozi pastira u Madijanu, gde se smirio i nastanio kao porodičan čovek, sa ženom i sinom.

Mojsijev život, prema 3. i 4. glavi uzima dramatičan obrt, kada ga Bog pozove da izvede svoj narod iz Egipta. U trenutku završetka priče, Mojsija ćemo videti ponovo u Egiptu, zajedno s bratom Aronom. Njih dvojica zajednički vode pokret oslobađanja Božjeg, izrailjskog naroda.

- Ulaženje u Reč

Izlazak, 3. glava

Pročitaj celu 3. glavu knjige Izlazak nekoliko puta uzastopno. Čitajući, razmišljaj o sledećim pitanjima. Ako vodiš beležnicu za Izlazak, neka ti ona bude pri ruci prilikom proučavanja, da bi u nju upisivao svoje odgovore i druge misli koje ti dođu na um.

1. Gde se nalaze Madijan, “preko pustinje” i “gora Horiv” (3,1)? Da li oni postoje i pod nekim drugim nazivima? Pogledaj ta imena u *SDA Bible Dictionary*, na biblijskoj karti ili u atlasu. Pročitaj tekst u 3,12.18. Da li se ti stihovi odnose na isti geografski pojam kao u 3,1? Zašto je Bog obećao da će se Izrailjci vratiti na isto mesto? Šta se dogodilo na tom mestu? U celoj knjizi Izlazak, Petoknjižju i ostatku Biblije videćeš da je to mesto značajno. Upotrebom konkordancije pronađi ostala mesta u Bibliji u kojima se pominje to mesto.
2. Navedi korake koje je Bog preduzeo pozivajući Mojsija. Šta nam to govori o načinu na koji Bog poziva ljude? Uporedi poziv upućen Mojsiju s drugim starozavetnim pozivima, kao onaj upućen Gedeonu (Sudije 6,11–14), Isaiji (Isaija 6,1–13) i Jeremiji (Jeremija 1,1–14). U čemu su slični, a u čemu se razlikuju?
3. Bog se Mojsiju pokazao u zapaljenom grmu. Uz pomoć konkordancije pronađi druge tekstove u kojima Bog dolazi u vatri da bi se otkrio ljudima.
4. Nabroj sve ono što je Bog u ovom poglavlju rekao Mojsiju o sebi. Kako je On to ponovo izrazio, a onda nadogradio i proširio ono što je rečeno u 2,23–25? Posebno obrati pažnju na Njegova osećanja i postupke i razloge za te postupke. Zbog čega i na koji način će On izbaviti Izrailja?
5. Šta znači 14 stih? Da li je važno Božje ime “JA SAM”? Zašto? Šta ono znači? Šta je novo u Božjem otkrivanju svog imena? Biće korisno da u *SDA Bible Dictionary*, ili nekom drugom biblijskom rečniku pročitaš tekst pod rečima *Yahweh* ili *Names of God* (ili *God, names of*).
6. Pokušaj da se postaviš u Mojsijev položaj. Kako bi reagovao na Božju prisutnost? Šta je učinio Mojsije, odgovarajući na Božje otkrivenje (5. i 6. stih)? Zapazimo da se ta tema obožavanja ponavlja u istom poglavlju, u 12. i 18. stihu. Zbog čega je, po tvom mišljenju, ona pomenuta? Zašto je ona važna? Čemu nas ona uči?

● Istraživanje Reči

Pozivanje Mojsija

Priča o pozivanju Mojsija počinje slikom u kojoj on ide svojim uobičajenim redosledom aktivnosti — napasajući stado svog tasta. Čitamo da je otišao dalje nego obično — na drugu stranu pustinje, daleko od Madijana. U tom delu pustinje, pod Horivom (nazvanim gorom Božjom — 1. stih), događa se Mojsijevo viđenje Boga, koje mi označavamo kao teofaniju (vidljiva manifestacija Boga). Pre nego što se detaljno pozabavimo onim *šta* se dogodilo, biće korisno da razmotrimo i *gde* se sve to dogodilo.

Za mesto nazvano Horiv ili Gora Božja postoji više izraza. Većina autoriteta je poistovećuje s Gorom Sinaj ili Sinajem. Drugi upotrebljeni izrazi su *gora, gora Horiv i gora Božja Horiv*.

Tačna lokacija te planine je nesigurna, ali većina stručnjaka smatra da se nalazi u južnom delu centralnog sinajskog masiva i da je to ili planina s današnjim nazivom Ras Es-Safsafeh (*SDA Bible Dictionary*, 1021) ili planina pod imenom Jebel Musa (*Harpers Bible Dictionary*).

Važniji od tačne lokacije planine jeste njen značaj. Taj predeo *jeste* divan, pošto se na njemu odigrava značajno Božje otkrivenje. Ne samo što na tom mestu Mojsije prima poruku o svom pozivanju i otkrivenju Božjeg imena nego je to i mesto na kojem je načinjen zavet (5. Mojsijeva 5,2), a s vrha planine objavljen zakon (Izlazak 19,1.2). Na tom mestu je obavljeno prebrojavanje Izrailja (4. Mojsijeva 1,19) i odatle je Božji narod krenuo put Hanana (5. Mojsijeva 1,19). Taj planinski vrh ima takav značaj da Pavle koristi planinu da predstavi tamo načinjeni zavet. Planina za Pavla postaje simbol celokupnog sistema religije (Galatima 4,24.25).

Planina je više nego mesto “par excellence” Božjeg otkrivenja; ona je ujedno i “znak” (Izlazak 3,12). Mojsije nije siguran u Božji poziv. Nedvosmislen znak da mu se na tom mestu Bog javio i pozvao ga biće to što će izbavljeni izrailjski narod na istoj gori imati susret s Bogom. Božje otkrivanje svom narodu na toj istoj gori potvrdiće Njegovo prvo otkrivanje vođi Mojsiju. Horiv na taj način postaje znak Božjeg vođstva i prisutnosti.

Za svaki narod ili zajednicu ljudi koje Bog stvara postoji gora Božja — Sinajska pustinja i pustinja otkrivenja — gde se Bog otkriva, pre svega, svom izabranom vođi, a onda i svom narodu. Bez tog otkrivenja ne može biti poziva, ne može biti vođe, niti naroda stvorenog od Boga. Mojsije je “izronio” iz pustinje i iskustva na gori, spreman da pođe u svoju misiju.

Mnogi vide paralele između Mojsijevog i Isusovog iskustva. Pre nego što je, kroz Isusa, Bog mogao da stvori svoj obnovljeni narod, bilo je neophodno da Isus, vođa, ode u pustinju za period od četrdeset dana, a onda da “izroni”, spreman da pođe u svoju misiju.

Šta je Bog radio na toj gori otkrivenja? Sreo se s Mojsijem u ognju, predstavio mu sebe i ono što od njega očekuje. Kombinovao je teofaniju (prikazivanje Boga) i poziv u službu.

Izgleda da je vatra važan deo scenografije kada se Bog pokazuje na gori. Gospod se, u Izlasku 19,18, spušta na goru Sinaj "u ognju". U Izlasku 24,17 stoji da se Bog pojavio pred Izrailjem kao oganj "navrh gore". Tekst u 5. Mojsijevoj 4,11.12 još snažnije opisuje oganj koji je svom silinom goreo na gori, dok se Bog glasom obraćao Izrailju. Mora biti da je Izrailj u takvim prilikama i očekivao vatru; sigurno je i da je vatra koja se spustila na dan Pedesetnice morala podsetiti jevrejske umove na oganj sa Sinaja. Pored toga što vatru mnogi dovode u vezu sa sudom, Stari zavet je povezuje i s Božjim pojavljivanjem.

Iz tog ognja Bog je pozvao Mojsija. Izgleda nam da je u mnogim pozivima u Starom zavetu prisutan isti obrazac. Pozivi upućeni Jeremiji i Gedeonu imaju iste osnovne elemente kao poziv upućen Mojsiju (Wittenberg, str. 26–28). Obrati pažnju na sledeći redosled:

1. Događa se teofanija, ili otkrivanje Boga.

Mojsije: Izlazak 3,1–4; Gedeon: Sudije 6; Jeremija: Jeremija 1,4.

2. Bog daje uvodnu izjavu.

Mojsije: Izlazak 3,4; Gedeon: Sudije 6,12.13; Jeremija: Jeremija 1,5.

3. Bog daje određeni nalog vesniku

Mojsije: Izlazak 3,10; Gedeon: Sudije 6,14; Jeremija: Jeremija 1,5.

4. Vesnik pita Boga.

Mojsije: Izlazak 3,11; Gedeon: Sudije 6,15; Jeremija: Jeremija 1,6.

5. Bog umiruje vesnika.

Mojsije: Izlazak 3,12; Gedeon: Sudije 6,16; Jeremija: Jeremija 1,7.8.

6. Bog daje znak ili znake.

Mojsije: Izlazak 3,12; Gedeon: Sudija 6,17; Jeremija: Jeremija 1,9.10.

Pozivanje Isaije u Isaiji, 6. glavi, ima mnogo sličnosti, ali i neznatno različite korake. Isaija se oseća toliko nedostojnim da je potpuno savladan, još pre nego što mu Bog bilo šta kaže. Problem njegove krivice mora se razrešiti, pre nego što Bog od njega zatraži da postane vesnik.

Bez obzira na preduzete korake, u pozivu upućenom Mojsiju i ovim drugim izveštajima o pozivu, zaključujemo da postoje određeni osnovni principi. Iz toga možemo da se poučimo.

Prvo, Bog se otkriva *pre* nego što zatraži izvršavanje nekog određenog zadatka. Poziv proističe iz silnog otkrivenja Boga. Drugo, pozvana osoba se uvek oseća nedostojnom i/ili potpuno savladana utiskom o otkrivenju Boga i zadatku. Treće, Bog pruža odgovore i pomoć, što vesnika osposobljava da odgovori na poziv.

Vesniku je potrebno osećanje nedostojnosti kao preduslov za sopstvenu misiju. Ljudima koji sebe smatraju dostojnima nedostaje osećanje duboke ozbiljnosti i odgovornosti za misiju, kao i činjenica da *jedino* Božja prisutnost i sila mogu učiniti da misija bude uspešna.

Izveštaj u 3. i 4. glavi Izlaska pun je Mojsijevih pitanja i elemenata nedostojnosti (3,11.13; 4, 1.10.13.18). Možda je tačno da Mosije odlazi predaleko u svojim pitanjima i strahovima (4,13.14). U svakom slučaju opšta karakteristika istinski pozvanih ljudi je duboko osećanje lične potrebe. Možda se danas isto to odnosi i na ljude od kojih Bog traži da rade s Njim. Takvi ljudi treba da uvide da je sâm Bog voljan da *deluje*, kako bi sa svoje strane obezbedio ostvarenje misije koju nas je pozvao da izvršimo.

“Ja sam”

Treća glava Izlaska u Starom zavetu je bez premca kao iskaz o Bogu — načini na koje se On otkriva, kakva su Njegova osećanja, kako želi da deluje i razlog što deluje onako kako deluje. S tim na umu, 3. glava zaslužuje brižljivo razmišljanje i proučavanje s molitvom.

Tekst u Izlasku 2,23–25 već nam je preneo da je Bog “video” i “opomenuo se”, a takođe i “čuo” i lično “poznao” situaciju Izrailja. Na tome se, kao temelju, gradi 3. glava. Bog je “zaista video” i “čuo” i “poznao” (7. stih). Ovom prilikom je rečeno i to kako On namerava da deluje.

Bog, najpre, fiksira Mojsijevu pažnju pojavljujući se u kupinovom grmu, a onda ga vodi u čin obožavanja. O značaju vatre i o tome kako ju je On upotrebio, raspravljali smo u ranijem delu teksta. O vatri (ognju) se samo u 2. i 3. stihu govori najmanje pet puta. Priča jasno kaže da je Mojsije izrazio čuđenje zbog te vatre. A to je upravo bila njena svrha. Bog je želeo da Mojsije dođe da to vidi, kako bi mogao s njime da razgovara.

Naučno–školski usmerenim umovima stanovnika zapadnih civilizacija dvadesetog veka ovakva vrsta vatre i ovakva vrsta priče stvaraju probleme. Neki su pokušali da priguše pitanja tako što su to prozvali vizijom i opisali kao Mojsijevo psihološko iskustvo. Prvo, to se ne uklapa u priču — Mojsije je otišao da vidi grm. Drugo, kakva je korist od toga? Kaže Bernar Rem: “Ako izbegnemo hemičara, uspećemo jedino da se sudarimo s drugim naučnikom — sa psihologom” (Ramm, 23). Kada se vatri (ognju) daje psihološki karakter, to samo navodi skeptike na pomisao da se sva ta iskustva događaju jedino u ljudskim glavama.

Možda će nam biti lakše da se podsetimo da je pojmove ovakve vrste osporavala samo jedna odabrana grupa ljudi (uglavnom iz zapadne civilizacije) u jednom kratkom istorijskom periodu istorije

(pozni devetnaesti i dvadeseti vek). Većina ljudi u gotovo svim periodima istorije prihvatila je posebne Božje postupke u stvarnom svetu. Priča jasno izražava da to iskustvo ima zapanjujući karakter i za samog Mojsija. On je iznenađen i zapanjen, a Bog je upravo to i hteo da postigne.

Ovde otkriveni Bog je *u vrlo naglašenom smislu ličnost*. Njegova razmena reči s Mojsijem je stvarnost. On Mojsija poziva po imenu, pozivajući se na njegovog oca i na Avrama, Isaka i Jakova. On zna ko su ti stvarni ljudi, pojedinci. On sluša Mojsijeva pitanja, a onda na njih odgovara. Mi nemamo situaciju u kojoj bi On ispričao svoje što je pripremio, a onda ostavio Mojsija zbunjenog i punog nepoznanica i pitanja.

Bog koji se ovde otkrio je *aktivan u smislu spasavanja*. On kaže, “siđoh da ga [svoj narod] izbavim iz ruku Misirskih” i “da ga izvedem iz one zemlje u zemlju dobru i prostranu” (8. stih). Tom prilikom Bog Mojsija šalje kao svog poslanika da izvrši postavljeni zadatak. On će biti s Mojsijem i daće mu znak (12. stih). Na poslu Izrailjevog izbavljenja On će raditi sa starešinama Izrailja (16. stih) i s Egipćanima (18. i 21. stih) .

Bog koji je ovde otkriven *zaokupljen je samootkrivanjem*. On želi da ga ljudi upoznaju. On otkriva svoje ime, u kojem je sadržan Njegov opis. On priča Mojsiju o svojim ranijim odnosima s ljudima (stihovi 6 i 15). Hoće da se Njegovo ime pamti. Taj Bog nije Bog koji se skriva od svog naroda. On želi da “pozna” i da bude poznat.

Bog ovde otkriven je *blizu svome narodu*. On “siđe” da posluži kao njihov aktivni izbavitelj (8. stih). On je prisutan i saučestvuje s njima u njihovom bolu. Kada je Dete Isus rođeno u Vitlejemu, to nije bilo prvi put da Bog silazi da spase ljude.

Bog kaže Mojsiju: “Ja ću biti s tobom” (12. stih). Obećanje dato objavljiivačima jevanđelja da će Sveti biti s njima do svršetka veka (Matej 28,19.20) nije bilo novo obećanje. Objavljiivačima izbavljenja iz Egipta dato je isto obećanje. Izrailjskoj delegaciji je izričito zapovedeno da kažu faraonu da Gospod “srete nas” (18. stih). Bog nije blizu samo Mojsiju, nego i svom narodu.

Vrhunac ovog Božjeg otkrivenja čitamo u stihovima od 13 do 15. Mojsije pita Boga koje mu je ime. Bog odgovara: “Ja sam Onaj što jest.” Taj odgovor je pokrenuo beskrajne rasprave. Dobro bi bilo da pomenemo dva uobičajena objašnjenja koja *nisu* ispravna.

Prvo, to nije izjava o Božjoj suštini i postojanju ili filozofski iskaz o preegzistenciji i večnosti. Takvo shvatanje se temelji na pitanjima i razmatranjima apstraktne grčke misli. To nije sadržaj ove poruke.

Drugo, to nije “zabavan”, pomalo okolišan odgovor, izgovoren s namerom da ostane zagonetan i prikriven. Kontekst isključuje tu mogućnost. Mojsiju je veoma važno da zna šta će reći narodu. Potrebna mu je pomoć za misiju koja je pred njim. Ovo nije situacija u kojoj bi se

Bog igrao.

Tekst moramo videti u njegovom širem kontekstu. Mojsije je upravo dobio jedno silno obećanje. Bog kaže da će Izrailjce uskoro izbaviti od robovanja tada najmoćnijoj naciji sveta. Ona ih je tlačila mnogo godina. Kako je moguće da se sada dogodi izbavljenje? Zašto je, posle svih tih godina, njihov Bog iznenada postao aktivan? Zašto bi oni trebalo da veruju da je to stvarnost? Tim pitanjima su potrebni odgovori i ti odgovori bi trebalo da budu lako shvatljivi.

Bog odgovara upotrebom jevrejskog glagola koji se obično prevodi sa “biti” ili “postati”. Upotrebljeni oblik nazivamo imperfektom, ali se on ne ponaša kao glagol u imperfektu. Upućuje na nedovršenu, nezavršenu, tekuću radnju. Takav glagol obično prevodimo kao sadašnje nesvršeno ili buduće vreme. Zato se izraz može prevesti s “Ja sam”, što bi upućivalo na postojanje i delanje u sadašnjem trenutku, ali i kao ono koje se nastavlja i u budućnosti. Isto tako, može se prevesti i kao “Biću”, ili “Postaću”, upućujući na nešto što će Bog nastaviti da čini za Izrailj. Najverovatnije je da je oboje tačno.

Ono što Bog ovde poručuje jeste — treba da me upoznaš kao Boga koji je sada aktivan za tvoje dobro i koji će nastaviti da to bude i u budućnosti. Petnaesti stih upućuje na Božje ranije delovanje u slučajevima Avrama, Isaka i Jakova. Sastavljajući sve ujedno, Bog poručuje: Radio sam, radim sada i nastaviću da radim za vaše izbavljenje. Nazovite me Jahve [Yahweh], imenom zasnovanim na tom glagolskom obliku i ono će vas stalno podsećati na činjenicu o mom delovanju na vašem spasenju. Baš tako treba da me predstaviš Izrailju i tako želim da me oni znaju.

Ostatak poglavlja (stihovi 16–22) tačno objašnjava kako Bog koji aktivno spasava namerava da deluje u korist Izrailja. On će učiniti da izrailjske starešine slušaju Mojsija (18. stih). On će delovati na faraona svojom moćnom rukom da pusti Izrailj (stihovi 19–22). Sve to služiće kao dokaz o istinitosti značenja Njegovog imena.

Porobljeni Izrailjci nisu zainteresovani za velike filozofske spekulacije u vezi s Božjom suštinom. Oni ne žele teološku raspravu. Ne bave se cepidlačenjem u pogledu zakona i jevanđelja, ili opravdanja i posvećenja. Ne, oni žele pomoć, izbavljenje i spasenje. Oni žele da Bog bude blizu, njih radi. Ime je dato s ciljem da ih osvedoči da će to stvarno i biti.

Ovo poglavlje, prikazano u malom u ovom divnom Imenu, ukratko obavestava o tome kakav je Bog Staroga zaveta i šta On namerava da čini. Tih nekoliko stihova su, iz mnogo uglova posmatrano, teološko središte Izlaska, ali svakako i celog Starog zaveta. Ostatak knjige Izlask je komentar i potkrepa. On pokazuje da je otkrivenje koje je Bog dao o sebi u 3. glavi Izlaska zaista istina. Bog zaista *može* da stvori novu zajednicu ljudi! On *može* da izbavi egipatske robove od tiranije,

da ih oslobodi Egipta i odvede u njihovu zemlju, u kojoj će živeti sebi svojstvenim načinom života. On je živi, aktivni Bog koji čini stvarna dela u životu stvarnih ljudi.

Odgovor na ime "JA SAM"

Pre nego što ostavimo ovu snažnu glavu, našu pažnju zaslužuje još jedan predmet. Kakav je ljudski odgovor na to otkrivenje? Jahve se predstavio kao Bog koji spasava. Šta treba ljudi da učine kada to saznaju? Stavi se na Mojsijevo mesto. Zamisli da si sâm u pustinji i da vidiš grm koji gori. Prilazeći bliže, vidiš da grm gori, ali sagoreva. Utom čuješ da te neko poziva po imenu i kaže se nalaziš na svetoj zemlji. Bog govori. Obuzet strahopoštovanjem, padaš na zemlju, na brzinu skidaš obuću i skrivaš svoje lice.

Strah, strahopoštovanje, i obožavanje proističu iz tog susreta s Bogom. Želi li Bog da na taj način natera Mojsija da mu se pokori? Sumnjam. Ako Mojsije veruje da Bog ima moć da spasava, morao je sagledati Božju svetost i silu. Njegov čin obožavanja je dokaz da razume veličinu Onoga s kim komunicira. Prva čovekova reakcija, pre svih ostalih, na Božje samootkrivenje mora biti čin obožavanja.

I, ne samo što Mojsije mora da se pokloni, nego i Izrailj, narod koji će on učiti, mora i sâm da dođe da se pokloni na toj gori (12. stih). Kada izrailjski narod čuje Mojsijevu vest i u nju poveruje, on se klanja pred Bogom (4,31). To je nedvosmislen dokaz da narod zaista veruje da je Bog prisutan.

Prva poruka koju Mojsije upućuje faraonu odnosi se na bogosluženje. Upoznavši Boga, izrailjski narod mora da pođe i prinese žrtve i da određeno vreme provede u služanju Bogu (18. stih). Iako bi ovakav zahtev mogao zvučati čudno, ili u najboljem slučaju podsećati na kakav trik, ovakav prekid radnih aktivnosti iz verskih razloga nije bio nelogičnost ili izuzetak za uši Egipćana. Postoji priča o nadzorniku koji je vodio dnevnik u kojem je beležio radne navike svoja četrdeset i tri radnika (Sarna, 56). Zapisivao je dane u mesecu u kojima su odsustvovali s posla i razloge koje su navodili za svoje odsustvovanje. Iako se bolest i lenjost navode kao razlog većine izostanaka s posla, pojavljuje se i stavka "žrtvovanje bogu". Jedan od tih zapisa kaže da su radnici koji su gradili kraljevsku nekropolu, radi proslavljanja određenog verskog praznika imali na raspolaganju četiri dana odmora. Izražavajući svoj zahtev, Mojsije je svakako mogao da citira ranije slučajeve i zaista nije tražio ništa izuzetno. Nije samo Jahve tražio obožavanje, nego je i samo egipatsko društvo organizovalo takve prilike čak i među robovima. Naša kultura bi od toga mogla da nauči nešto zaista vredno.

Mi služimo Bogu koji je ličnost, Bogu koji nas voli. Ipak, moguće je

da zaboravimo na činjenicu da je On istovremeno i sveti oganj. Ne smemo zaboraviti da izujemo obuću i skrijemo lice. Ako to ne činimo, moguće je da ga još nismo videli u Njegovoj spasonosnoj slavi i sili. Robovi (zar nismo i mi robovi?) treba da vide i da se poklone. Jedino tada možemo dobiti snagu za verovanje da nam On, Bog, daje silu da skinemo lance i budemo slobodni.

● Ulaženje u Reč

Tekst 4. glave knjige Izlazak pročitaj najmanje dva puta. Čitajući, razmišljaj o odgovorima na pitanja koja slede. Drži pored sebe beležnicu radi upisivanja odgovora i ideja.

1. **Opiši tri znaka koje Bog daje Mojsiju (stihovi 2–9). Šta ti znakovi treba da dokažu? Uz pomoć nekog od biblijskih rečnika pokušaj da pronađeš značenje zmija, štapova, gube, reke Nil i krvi. Kakvo je, po tvom mišljenju, simboličko značenje tih znakova?**
2. **Pročitaj tekst u Izlasku 12,3 i uporedi ga s tekstom u Izlasku 4,10–17. Da li je u 4. glavi Izlaska Mojsije krotak, ili nije krotak? Zašto? Da li su Mojsijeve primedbe na mestu? Zbog čega tako misliš? Da li je primereno za Boga da se gnevi (16. stih)? Navedi razloge za svoje odgovore.**
3. **Razmisli o Mojsijevim porodičnim odnosima. Kakve razloge iznosi Mojsije Jotoru za svoj povratak u Egipat? Da li je to pravi razlog? Zašto daje tako uopšteni razlog za odlazak? Zašto uopšte mora da daje razlog?**
4. **Teško je razumeti tekst u stihovima 24 do 26. Šta oni znače, po tvom mišljenju? Zašto su napisani? Šta na osnovu njih saznajemo o Mojsiju, Sefori i Bogu? Sznaj što više možeš o obrezanju, kako je primenjivano u ono vreme. U traženju informacija upotrebi i neki od biblijskih rečnika.**
5. **Da bi mogao izaći pred Egipćane, Mojsije mora prethodno da ubedi sopstveni narod u činjenicu o svom susretu s Bogom. Nabroj korake koje on čini u tom pravcu. Reci u šta su ljudi ubeđeni. Kako reaguju?**

● Istraživanje Reči

Dodatni znaci

U 4. glavi Mojsije nastavlja svoja pitanja, želeći dodatnu sigurnost. Međutim, ovde se menjaju karakter tih pitanja i priroda Božjih odgovora. U 3. glavi Bog saopštava Mojsiju svoj identitet i govori mu šta će učiniti za izrailjski narod. U 4. glavi Mojsije pokreće dva nova pitanja.

Prvo, kako će on, Mojsije, odgovoriti na pitanje naroda — da li mu se stvarno javio Bog? Drugo, da li je on i stvarno pravi čovek za to?

Uzvratajući na na Mojsijevo prvo pitanje, Bog mu daje tri čudesna znaka koje će moći da demonstrira kao neposredan, vidljiv dokaz svog susreta s Bogom.

U prvom znaku se Mojsijev pastirski štap pretvara u zmiju kada ga on baci na zemlju. Mojsije je uplašen. Na Božju zapovest, verovatno sa strepnjom, Mojsije hvata zmiju za rep i tada to ponovo postaje njegov štap. Taj znak je mudra upotreba dva veoma značajna simbola. Zmija je na Bliskom istoku Mojsijevog vremena bila široko prihvaćena kao simbol mudrosti i lečenja. Egipćani su često obožavali zmije, dok su kobre bile kraljevski simbol. Nedavno sam boravio u Britanskom muzeju u Londonu i razgledao divnu izložbu egipatskih mumija. Još jednom sam se podsetio na činjenicu da su u jednom dugom periodu egipatski faraoni na prednjem delu svog kraljevskog ukrasa za glavu nosili stilizovanu metalnu kobru. To je jedan od razloga što autor Ram smatra da je zmija u toj priči bila kobra (Ramm, 32).

Mojsijev štap — verovatno njegov pastirski štap — u ovoj priči se takođe koristi na simboličan način. Taj štap se često iznova pojavljuje u priči o Izlasku. U 4. glavi vidimo kako Bog zapoveda Mojsiju: “I taj štap uzmi u ruku svoju, njim ćeš činiti čudesa” (17. stih). Mojsije je poslušan i, polazeći u Egipat, uzima taj “štap Božji u ruku svoju” (20. stih).

U svome radu Mojsije neprestano koristi štap. Jednaka važnost data je i Aronovom štapu (7,8 i dalje). Mojsijev moćni štap otvara put Izrailju kroz Crveno more (14,16). Tim štapom Mojsije, kasnije, udara u stenu, iz koje potom izvire voda (17,1–7).

Štap se u Bibliji koristi da predstavi carsku vlast, moć i autoritet. Skiptar je takođe vrsta štapa i ima isto simbolično značenje. Skiptar je bio deo ceremonijalnih oznaka egipatskih vladara (Sarna, 60). Mojsiju štap postaje ujedno i skiptar i njime on barata pred faraonom, koji ne može a da ne uvidi njegovo značenje. Bog želi da Mojsije bude svestan da je On svog predstavnika opremio moći, autoritetom i sposobnostima rukovođenja. Štap je vidljivo, očigledno svedočanstvo Božje prisutnosti i Mojsijeve značajne službe. Sa svojim štapom i Aron je opremljen božanskim autoritetom i položajem.

Drugi znak je guba i Mojsijeva ruka. Nakon što ju je stavio u nedra, ruka postaje gubava. Posle drugog stavljanja u nedra, ruka je izlečena. Gotovo da možete da osetite Mojsijevu strepnju u sredini znaka, i olakšanje koje je nastalo kad je sve bilo završeno.

Za razliku od prvog znaka, guba se u Izlasku više ne pominje. Značenje znaka nije tako jasno. Guba je obično znak greha i/ili božanskog suda. Ovaj znak je mogao biti blagi ukor Mojsiju za njegov neprestani otpor i pitanja, jednostavno obećanje koje kaže da Bog može da sudi i da ukloni posledice suda. On može da posluži i kao

upozorenje i Izrailjcima i Egipćanima da Bog može da sudi i da će, ako odbace Njegovog vesnika i vest, nastati ozbiljne posledice.

U okviru trećeg znaka Bog zapoveda Mojsiju da, kada dođe u Egipat, uzme vodu iz reke Nila i izlije je na zemlju, pa će se ona pretvoriti u krv. Nil je za Egipat predstavljao izvor života i smatran je svetom rekom. Kada to čini Mojsije (i Bog), to je novi simbol Božje sile i vlasti nad životom i religijom Egipćana.

Ovde nam je, dakle, jasno da su to stvarno "čudotvorni znaci" (8. i 17. stih). To nisu samo čuda koja pokazuju da Bog može da čini magijska čuda. To su *znaci* znatno veće realnosti. Kao što je Mojsije morao da veruje da je stvarno razgovarao s Bogom Jahve, tako su i Izrailjci i Egipćani morali da veruju da je Jahve razgovarao s Mojsijem. Ti znaci pokazuju da je Bog s Mojsijem i da se aktivno nalazi među njima.

Oni simbolišu i nešto još veće — da je Jahve moćniji od Egipta i njegovog faraona. Iako je Izrailj slab narod robova, a Egipat svetska sila, Izrailjev Bog, Jahve, ima moć da savlada i porazi egipatske bogove i na taj način i zemlju i njenog vladara. Izrailj je slab, ali ima velikog Boga. Primenjujući ovu pouku, svaka grupa ljudi koja istinski veruje u Boga na takav način, biće izbavljena kao što je bio izbavljen Izrailj. Izbavljenje od ropstva nastaje najpre u *umu*. Kad je um oslobođen verom u svemoćnog Boga, tada može da usledi i stvarno izbavljenje.

Mojsije i krotost

U sledećem odseku (4,10–17) Mojsije pokušava da odbaci Božji poziv, najpre tvrdeći da nije rečit čovek, a onda tražeći od Boga da pošalje nekog drugog.

Bog Mojsiju odgovara direktno. U nizu retoričkih pitanja Jahve jasno pokazuje da je On, Gospod — Tvorac ljudskih usta i da je On Onaj koji čini da ljudi budu gluvi i nemi. "Idi", kaže Bog, jezikom koji, gramatički, predstavlja snažan zapovedni način. "Ja ću biti s ustima tvojim, i učiću te šta ćeš govoriti" (12. stih). Mojsijev zadatak je da ide. Božji — da se pobrine za govor i za vest. Kada Bog daje zapovest za delovanje, *On sâm* obezbeđuje načine i sredstva za izvršenje onoga što je tražio.

Mojsije ponovo odgovara: "Pošalji nekog drugog." U tom trenutku "razgnevi se Gospod". Božji odgovor u 11. i 12. stihu već nagoveštava da Mojsije preteruje. Mojsije se izgovara i ne pokazuje vrlinu krotosti. Uzimajući u obzir kontekst, razlog je nesumnjivo Mojsijeva sumnja u Božje reči, sumnja da će ga Bog osposobiti za zadatak. Bog je rekao da će se On pobrinuti za "usta", ali Mojsije i dalje hoće da se oslobodi misije. Uprkos činjenici da Mojsije uzvraća na neodgovarajući način, Bog mu pruža dodatnu pomoć i govori mu da je njegov brat Aron pošao prema njemu i da će mu on pomoći u govorenju.

Mnogima smeta pominjanje Božjeg gneva. Ovaj tekst nedvosmisleno govori o tome, kao što govore i mnogi drugi tekstovi. Negiranje realnosti Božjeg gneva zahtevalo bi obimnu reviziju biblijskog teksta. Ono što moramo učiniti za one kojima je to pitanje problem, jeste davanje određenog objašnjenja.

Prvo, moramo reći da božanski gnev nije kao ljudski gnev, koji je često besmislen, hirovit, nizak i destruktivan. Božji gnev upućuje na činjenicu o Njegovoj stvarnoj umešanosti u ljudska zbivanja i o Njegovom opštenju i saradnji s ljudima. On od svog naroda nije udaljen u nekom emocionalnom smislu. Želimo li da Bog s nama pati i da nas voli, tada moramo očekivati i Njegov gnev.

Prema tome, mi moramo uvideti da je Božji gnev poučan. Mojsije shvata da je preterao. Božji gnev poručuje ljudima da se nalaze na pogrešnom putu. Kada Božji gnev vodi kazni, to je poučavanje u uslovima discipline. Što se tiče Mojsija, on uči svoju lekciju — od sada više nema ni pitanja ni primedbe.

Tekst je zanimljiv i s aspekta proročke funkcije. Karakteristično je za proces aktivnosti proroka da se Bog obraća proroku, a onda prorok prenosi narodu Božje reči. Međutim, u ovom slučaju, Bog toj proceduri dodaje još jedan element — Arona. U toj jedinstvenoj situaciji Mojsije Aronu postaje “Bog” (ili davalac poruke), a Aron je “Mojsije” (ili prorok) narodu.

Imajući za sobom susret s Bogom, Mojsije se vraća kući u Madijan i priprema se za odlazak u Egipat. U Izlasku 4,18–30 imamo niz događaja koji su usredsređeni na temu Mojsijevog puta od gore Božje u Madijan i dalje u Egipat.

Priča kao da podrazumeva da izvesno vreme posle povratka u Madijan, Mojsije dobija zapovest da se vrati u Egipat (19. stih). Ta zapovest verovatno znači da *sada* treba poći. U ranijoj prilici Bog zapoveda Mojsiju da ide, a sada otkriva i svoj “vozni red”, povezan sa smrću faraona koji je poznao Mojsija i hteo da ga ubije.

Zapazimo kakav je Mojsijev odnos prema članovima porodice. Iako mu je osamdeset godina, on od svog tasta traži odobrenje da se vrati u Egipat. Razlog koji navodi za svoje putovanje je želja da se uveri da li su njegova braća (porodica) još u životu. Takav zahtev i takav razlog čudno nam zvuče u ušima. Zašto bi čovek od osamdeset godina trebalo da traži dopuštenje od svog tasta? Zašto Mojsije navodi razlog koji nije pravi razlog?

Moramo imati na umu da je Mojsije godinama živeo s porodicom svoje žene. Oni su bili dobri prema njemu, dali su mu mesto gde će živeti i ženu, kada je došao kao nepoznati stranac, bežeći od faraonovog gneva. Moramo zapaziti i to da je deo Mojsijevog vaspitanja i kulture bio i veliko uvažavanje roditelja i starosti. Roditeljska moć i autoritet ne blede s odrastanjem dece. U Mojsijevim planovima o

povratku, kako izgleda, prvobitno je bilo predviđeno da povede ženu i porodicu sa sobom. Sefora je Jotorova kćerka i njena deca su njegovi unuci. Zbog svega toga Mojsije se ponaša kao poslušni zet i traži Jotorovo dopuštenje, a verovatno i njegov blagoslov za putovanje. Današnji ljudi bi mogli da se pouče na primeru takve porodične odanosti.

Dok učtivost, ljubav i običaji nalažu da Mojsije zatraži dopuštenje za odlazak, on je dužan i da svom tastu navede određen razlog za putovanje. Uopšteni razlog da želi da vidi svoju porodicu ne samo što je istinit, nego je i sigurniji. On može da prikrije njegovu nelagodnost zbog misije koju je dobio od Boga.

Pojavilo se pitanje da li su Sefora i sinovi pratili Mojsija u Egipat. Oni koji odgovaraju potvrdno, citiraju kao dokaz 20. stih i stihove od 24 do 26. Oni koji odgovaraju odrečno ističu da se porodica nijednom ne pominje kasnije u priči, da se nalazi u Egiptu ili na putu iz Egipta. Sledeći put ih susrećemo u Izlasku 18,2–6, pod plaštem Jotorove brige, u vreme kad se Mojsije vraća iz Egipta. U 18. stihu, čak, Mojsije kaže: “Pusti *me* da idem”, a Jotor odgovara: “*Idi* (singular) s mirom.”

Najverovatnije je da je Mojsije poveo svoju porodicu deo puta, a kasnije u jednom trenutku zaključio da je za njih i za uspeh njegove misije bolje da ih vrati kući u Madijan. Kao porodica, ponovo će se okupiti posle Izlaska.

Čudno nam je obrezivanje Mojsijevog sina u stihovima 24 do 26. Ono je izmamilo mnogo različitih objašnjenja, od kojih su neka preterano maštovita da bi se ovde iznela. Očito je da je Mojsije zanemario da obavi obred obrezanja (verovatno dva obreda — vidi u daljem tekstu), koji je trebalo izvršiti ranije. U ovom trenutku on je na putu za Egipat kao od Boga imenovani vođa zavetnog naroda i tu svoju službu neće moći da izvrši dok se njegova porodica ne uskladi sa zavetnim uslovom obrezanja. Može biti da je Sefora, kao Madijanka, čiji narod nije primenjivao obrezanje, ranije bila protiv obreda. Mi ne znamo sve razloge odlaganja, ali to odlaganje više nije moglo da se nastavi.

Tako je obrezan Mojsijev sin, a priča daje podlogu za pretpostavku da je obrezan i sâm Mojsije. Ako je uopšte obrezan kao dete, verovatno je to bilo samo delimično — običaj koji je u ono vreme bio raširen među Egipćanima. Ali sada, pred jednim dugim putovanjem s važnom misijom, Mojsije ne može da dozvoli ni da ostane neobrezan a ni da bude onesposobljen za duže vreme u slučaju punog obrezanja. Verovatno je to bio razlog što je Sefora, uzevši odsečenu kožicu Mojsijevog sina, njome dotakla njegove genitalije (većina komentatora smatra da je to značenje *noqu*, iz 25. stiha). Seforin postupak je nešto kao zamena za obrezanje, što je, imajući u vidu neodložni karakter Mojsijeve misije, bilo dovoljno da se zadovolje uslovi zaveta. To je

mogao biti i trenutak kada je bilo odlučeno da se porodica vrati u Madijan, dok je Mojsije nastavio svojim putem za Egipat.

Ovaj deo poglavlja (stihovi 21–23) sadrži prvi pomen otvrdnjavanja faraonovog srca, u znak odgovora na Mojsijevu poruku. Ovo je važan predmet i o njemu ćemo raspravljati u sledećem poglavlju.

Pre pristupanja faraonu i Egipćanima, potrebno je da Mojsije odnese vest izbačena sopstvenom narodu. Poučni su koraci koji su tom prilikom preduzeti. Prvo, Mojsije mora da uputi svog “proroka” (usta), brata Arona. Oni se susreću u “pustinji”, na “gori Božjoj” (27. stih). To je Mojsijevo mesto otkrivenja, pa ga možemo zamisliti kako Aronu opisuje grm koji gori i kako dočarava svoj razgovor s Gospodom. Aron je uveren da je Bog zaista pozvao njegovog brata da izbavi izrailjski narod.

Drugi korak je ubediti starešine Izrailja. Aron im se obraća (zar je Mojsije zaboravio i jevrejski jezik?), a Mojsije pred njima demonstrira svoja čuda. Na to starešine sazivaju narod, da bi se njegovi pripadnici i sâmi posvedočili u pogledu čudotvornih znakova koje čini Mojsije.

Bilo bi uputno da i ljudi koji tvrde da imaju vest od Boga postupe po ovom obrascu. Ako nisu u stanju da ubede svoju porodicu, a naročito vođstvo crkve da ih je Bog pozvao, ne bi trebalo da prelaze na veću grupu spolja. Nije vreme za odlaženje u “Egipat”, ukoliko iza tebe ne stoje oni koji su ti bliski.

Baš kao što je Bog to obećao, “narod [Izrailj] verova” (31. stih). Sada, budući *da su* uvereni da Jahve brine za *njih* i da je video njihovu patnju i jad, oni padaju ničice i klanjaju se Bogu. I ovde, ponovo, vidimo božanski postupak; Bog pokazuje svoju ljubav, silu, prisutnost i nameru da spase. Videći to i verujući, Izrailjcima ne preostaje ništa drugo nego da se poklone u znak obožavanja.

Mojsije je u Egiptu. Njegov narod je ubeđen da je on imao susret s njihovim Bogom koji želi da ih izbavi i da stvori za sebe narod. Sledeći korak je odlazak faraonu i Egipćanima. To je predmet sledećeg poglavlja.

● Primena Reči

Izlazak, 3. i 4. glava

1. Postoji li u tvom životu neka “gora Božja”? Kada ti je i gde Bog pristupio i komunicirao s tobom? Da li si u skorašnjoj prošlosti ponovo otišao na ta mesta? Da li bi trebalo da ideš?
2. Šta te je, po tvom mišljenju, Bog pozvao da radiš? Kako se poziv tebi, ili poziv onima koje poznaješ, može uporediti s pozivima

upućenim Mojsiju, Gedeonu, Jeremiji ili Isaiji? Da li si nekada, kao Mojsije, osećao svoju nedostojnost? Šta možeš naučiti iz izveštaja o tome kako Bog radi s onima koje je pozvao?

3. Kada si poslednji put skinuo cipele i poklonio se? Šta može da te pokrene na obožavanje Boga? Šta može da pojača tvoju sposobnost da osetiš Božju prisutnost i da mu se pokloniš?
4. Na koji način Bog odgovara na pitanja koja postavljaju ljudi? Da li je Božji odgovor Mojsiju — obrazac za odgovor koji će dati tebi? Zašto tako misliš? Kako možeš znati kada treba da bude kraj pitanjima?
5. Da li si nekada tražio znak? Imaš li pravo da tražiš znak od Boga? Zašto tako misliš? Kakve okolnosti bi mogle uticati na takav zahtev?
6. Po tvojoj proceni, ko su ključne verske vođe? Zašto tako misliš? Kakvim dokazom raspolažeš da je Bog s njima? Kakav dokaz bi ti bio potreban da veruješ u jednog “Mojsija” ili jednog “Arona”? Ima li danas takvih ljudi? Ko su oni?

Treća glava

BOG SE BAVI FARAONOM

Izlazak 5,1 — 7,7

U sledećem činu drame Izlaska Mojsije i Aron se suočavaju s faraonom. Bog je pozvao Mojsija i dao mu nalog. Sa svoje strane, Izrailjci su upravo otvoreno izrazili uverenje da je Jahve pohodio svoj narod. Odgovarajući na to, klanjaju se i služe Bogu. Kao prividno ujedinjeni front, Bog, Mojsije, Aron i narodne starešine, uz narodno mnoštvo, spremni su da se suoče s tiraninom, faraonom.

Imajući na umu sve što je Jahve rekao i učinio i spremnost Izrailja da odmah poveruje, Mojsije očekuje pozitivan odgovor od vladara Egipta. Međutim, očekuje ga šok. Faraon ga nadmeno pita: "Ko je Gospod?" Ugnjetavanje biva pojačano, umesto da se smanji. Narod i Mojsije su smeteni, narod se gorko žali. U odgovoru na to, Bog milostivo šalje obnovljene poruke obećanja i nade, utemeljene na Njegovom zavetu i Njegovom identitetu.

U završnom delu, Gospod objavljuje jasnu poruku o sudu nad Egiptom. Taj sud će izbaviti izrailjski narod i osvedočiti Egipat da je Jahve i zaista "Gospod". Mojsije i Aron ponovo stiču hrabrost i, poslušni Božjoj naredbi, polaze na razgovor s egipatskim vladarem. Sve je spremno za zla koja su Božji delotvorni dokaz svega što je obećao.

Iako Bog često daje jasne iskaze o svojim namerama, vremenska komponenta se povremeno gubi. Ljudska očekivanja u pogledu trenutka kada će Bog delovati često daju povoda za nedorazume. Poglavlja Izlaska podstiču nas na oprez pri pokušaju tačnog predskazivanja kada i na koji način će Bog izvesti izbavljenje koje je milostivo obećao.

● Ulaženje u Reč

Izlazak, 5. glava

Tekst 5. glave Izlaska pročitaj nekoliko puta. Čitajući tekst s puno razmišljanja, imaj na umu sledeća pitanja:

1. U čije ime i sa čijim ovlašćenjem su Mojsije i Aron došli pred faraona (1. i 3. stih)? S kakvim pitanjem uzvraća faraon (2. stih)? Koga Mojsije proziva zbog problema koje Izrailj ima s faraonom (22. i 23. stih)?

- Šta nam to govori o stvarnoj prirodi tog susreta? Ko je u toj priči stvarno sukobljen? Kako nam to pomaže da bolje razumemo priču?
2. Pažljivo razmotri pravu prirodu Mojsijevog zahteva faraonu, u 1. i 3. stihu. Uporedi to sa 6,11.13.26 i 7,2.16. Da li je Mojsije tražio od faraona da se menja? Zašto tako misliš? Šta pokušavaju da učine Bog i Mojsije? Zašto je zahtev iznesen na takav način? Šta Bog u stvarnosti namerava da učini? Da li je to fer-igra?
 3. Navedi različite nivoe upravljanja koje nalaziš u egipatskom nadziranju robova (5,4.5.10–18.21). Da li se stiče utisak da sistem funkcioniše? Kakvu ulogu su u toj organizaciji igrali sami Izrailjci? Šta nam to govori o teškoćama Izrailjaca?
 4. Koristeći neki od biblijskih rečnika i/ili druge izvore, utvrdi sve što možeš u vezi s izradom opeka u drevnom Egiptu. Zašto je slama bila važna? Koliko je dodatnog posla faraon nametnuo Izrailjcima, tražeći da sami sebi nađu slamu?
 5. Neki prevodi Biblije tako formulišu 22. i 23. stih da glase kao da je Bog “navukao zlo” na svoj narod Izrailj. Kako stoji u drugim prevodima kojima raspolažeš? Šta je u tim stihovima, po tvom mišljenju, Mojsije stvarno želeo da kaže o Bogu i njegovim postupcima?

● Istraživanje Reči

Bog protiv faraona

Odmah po završetku svog uspešnog sastanka s izrailjskim starešinama Mojsije i Aron odlaze faraonu. Kao da u tim trenucima misle: ako Bog može da pomogne Izrailju i njegovim vođama da poveruju i da se poklone Bogu, On to isto može da učini i s egipatskim vladarem. Ali dva brata doživljavaju neprijatno otrežnjenje, jer se faraona ne dotiče njihova vest. Bog jeste nedvosmisleno obećao izbavljenje Izrailja, ali Mojsije i Aron još uvek ne razumeju *kako* će se to dogoditi i *kada*. Oni i Izrailj (faraon, takođe) treba nešto da nauče, pa je ovaj deo knjige Izlazak izveštava o tome kako to počinje da se zbiva.

Dvojica vođa staju pred faraona direktno, kao proroci. Reči koje govore sadržaj su onoga što zapoveda Gospod, Izrailjev Bog. Oni su imali susret s Bogom i od faraona se očekuje da poslušna ono što kaže njihov Bog (1. i 3. stih). Možemo samo da zamišljamo zaprepašćenje koje je moralo obuzeti posmatrača u egipatskoj palati, dok su pratili kako ove vođe porobljenog naroda govore smelo, čak drsko pred vladarem najmoćnije nacije na Zemlji.

Faraon nije impresioniran. On ne zna tog Boga i sigurno je da neće osloboditi svoje robove Izrailjce (2. stih). On robovima još više otežava,

terajući ih da rade još napornije. Kad se požale, on ne biva mekši, nego ih jednostavno naziva lenjivcima.

Zapazimo da se isti izraz “ovako [tako] veli” koristi i za Gospoda i za faraona (1. i 10. stih). Ljudi od nauke taj izraz često opisuju kao “formulu vesnika”. Proroci i vesnici drugih ličnosti na vlasti karakteristični su po upotrebi tog izraza. To nam nagoveštava da se dve krupne ličnosti na vlasti obraćaju jedna drugoj.

Izrailjske vođe se žale Mojsiju (5,20.21) i prizivaju na njega sud zbog nevolje koju je navukao na njih. Mojsije, sa svoje strane, vapi tužeći se Bogu i pita — zašto? (22. i 23. stih). Njemu je potpuno jasno da Bog stoji iza faraonovih postupaka.

Priča ovde jasno pokazuje da se ta borba ne odvija na ljudskom nivou. S Egipćaninom se ne bore Mojsije i Aron. *Gospod*, Bog Izrailja nalazi se u direktnom sukobu s vladarem najveće zemlje na svetu i njegovim bogovima. Ono što se nazire treba razumeti kao kosmički sukob bogova, u kojem treba da se pokaže ko stvarno upravlja svetom. Gospod će delovati odlučno na sebi svojstven način i u svoje vreme, zato što On sâm vlada.

Čak ni Božji saveznici to ne razumeju jasno. Zapazimo da Mojsiju i Aronu nije data nikakva zapovest da tom prilikom izađu pred faraona. Tek kasnije, posle iskustva i otkrivenja prikazanih u 5. i 6. glavi, Gospod izričito zapoveda dvojici braće Izrailjaca da izađu pred egipatskog vladara (6,29; 7,2). Pred Mojsijem i Izrailjcima su pouke koje treba da nauče, tako da sukob s faraonom mora biti takav da *svi* učesnici razumeju ko je Bog i šta namerava. Način na koji on vremenski postavlja stvari i metodi delovanja moraju se prihvatiti. I sami Božji vesnici moraju uvideti da potezima mora da upravlja Božji, a ne njihov “red vožnje”. Na kraju će biti pružen uverljiv dokaz o Božjoj sili i spasenju, a ovo je uvod u to iskustvo.

Praznik obožavanja i službe Bogu

Prvi Mojsijev zahtev faraonu (1. stih) jeste da pusti Izrailja da praznuje praznik Bogu u pustinji. Jevrejska reč upotrebljena u ovom stihu obično se koristi da označi praznik hodočašća s procesijom. Namera je verovatno bila da se, kao hodočasnici, vrate na mesto gde je Mojsije imao svoj prvi susret s Bogom, pošto je Bog u jednoj ranijoj prilici obećao da će se Izrailj na tom mestu sresti s Njim (3,12). U Izlasku 5,3 čitamo kako Mojsije traži dozvolu da, s narodom, ode na trodnevni put u pustinju radi prinošenja žrtve Gospodu. Žrtve su u onoj kulturi verovatno bile prirodna komponenta svakog praznika.

Na faraonovo odbijanje dva brata iznose dodatni, vrlo uverljiv razlog za putovanje: Gospod će udariti Izrailj zlima i mačem (smrću) ako ne

pođu u pustinju da mu posluže. Bog Mojsiju nigde tako nešto nije rekao. Ne možemo a da se ne pitamo da li Mojsije u to stvarno veruje ili to kaže da bi ubedio egipatskog vladara da pusti narod.

Kad je Mojsiju govorio o izbavljenju naroda, Bog mu je rekao jasnim rečima da ga šalje da izvede Izrailj iz Egipta (3,10; vidi takođe 6,11.13.27; 7,2). Potom će narod dobiti svoju zemlju u kojoj će živeti (6,8). S druge strane, kad je dobio uputstva za obraćanje faraonu, Mojsiju je rečeno da traži dopuštenje za narod da izađe u pustinju da se pokloni Bogu (3,18; 7,16). Čak i pred kraj zala, stiče se utisak, faraon kao da razmišlja u okvirima ideje da Izrailj odlazi u pustinju samo u "ekspediciju" obavljanja službe Bogu (10,24).

O čemu je ovde reč? Da li je to svesno obmanjivanje faraona?

Faraon Mojsija i Arona verovatno ne bi ni slušao da je njihovo prvobitno traženje bilo direktan zahtev za dobijanjem slobode. Jednostavna molba da se odobri odlazak radi poklonjenja pred Bogom, ako ništa drugo, bila je razumna. Negde u tom periodu, egipatski vladar je možda natuknuo šta to Izrailjci zapravo traže, ali da otvoreno pristane da pokloni slobodu Izrailjcima za faraona bi značilo slabost i gubitak časti. Bilo je lakše dozvoliti im da idu za vreme koje je potrebno da posluže Bogu, a onda zaključiti da su pobjegli. Sve strane su to verovatno znale i nastavljale su svoju igru, zato što je to svima bilo na korist. To je, najverovatnije, bilo prilagođavanje preovladavajućoj kulturi.

S druge strane, trebalo bi da pitamo i za razlog Izrailjevog izbavljanja iz Egipta. Zašto je potrebno da izađu u sopstvenu zemlju? Zar klanjanje i molitva Bogu nisu ono najosnovnije pitanje? Žrtvovanje Bogu Jahve bilo je gnusno Egipćanima i prinosioci takvih žrtava mogli bi biti kamenovani (8,26). Izrael mora da bude u prilici da potpuno slobodno služi Gospodu. Zahtev za izlaskom iz Egipta radi poklonjenja Bogu je najdublji i najelementarniji od svih razloga za Izlazak. Ako je Jahve uistinu Gospod [i Gospodar] svega, Njemu se valja klanjati i služiti mu.

Proučavaoci Biblije ne mogu a da ovaj izrailjski izlazak radi poklonjenja Bogu ne uporede sa onim završnim izlaskom iz ovog sveta u nebeski Hanan. Suštinsko pitanje završnog sukoba ujedno je i pitanje bogoslužjenja. Bog svoj narod mora da izbavi od njegovih progonitelja koji će im silom nametati lažno obožavanje zveri, kako bi na ispravan način mogli da služe pravom Bogu (Otkrivenje 14,6–12). Suštinsko pitanje za sve ljude u svim naraštajima jeste da li žele da služe carevima i carstvima ovoga sveta, ili Caru i carstvu Gospoda, pravog Boga.

Ropstvo i opeke

Faraon i Egipat s kojima se suočavaju Mosije i Gospod zastrašujući su neprijatelji. Sistem ropstva koji su stvorili bio je mudar sistem (5,4, 6, 10–18, 21). Faraon je očigledno na vrhu. Ispod njega su goniči robova i nadzornici. Goniči robova su egipatski gospodari, dok su nadzornici jasno — Izrailjci (5,15). Kada se ne zadovolje norme u proizvodnji opeka, goniči robova koji su odredili nadzornike — tuku te nadzornike. Ti nadzornici verovatno su i sami imali pravo da tuku Izrailjce koji su im bili potčinjeni. U tom smislu, na nivou širokih narodnih masa, Izrailjci prisiljavaju Izrailjce da rade. Tim izrailjskim nadzornicima su nesumnjivo bile date određene privilegije. Znamo bar toliko da su oni verovatno imali mogućnost da svoje probleme iznesu pred faraona (5,15). Egipćani su naterali same Izrailjce da postanu deo prisilnog sprovođenja sopstvenog ropstva!

Na traženje Izrailjaca da izađu na određeno vreme radi poklonjenja Bogu faraon odgovara tako što traži od njih da naprave istu količinu opeka kao i do tada, ali da sami nalaze slamu.

Slama je iz dva razloga bila bitan deo proizvodnje opeka. Prvo, ona je bila vezivni materijal, s kojim su opeke bile jače. Drugo, raspadanjem organske slame oslobađala se supstanca koja je povećavala snagu i elastičnost opeke. Opeke načinjene sa slamom bile su tri puta jače o onih bez slame. One se nisu ni skupljale, niti pucale na isti način (Nims, 25, 26).

Pošto je to bilo tako, nije bilo ni teoretske mogućnosti da faraon dopusti proizvodnju opeka bez slame. Ranije su Egipćani donosili slamu, a sada su Izrailjci morali da je sami nalaze, verovatno sakupljajući strnjiku po poljima. Zbog te dodatne aktivnosti bilo je nemoguće ispuniti norme u proizvodnji opeka koje su postavljali goniči robova i koje su verovatno iznosile između 2.000 i 2.500 opeka dnevno, po jednom robu.

Na osnovu ovoga lako je razumeti zašto su izrailjski nadzornici bili tako gnevni na Mojsija i Arona. Izrailjci kao celina nesumnjivo su osećali isto. Nije ni čudo što su dvojica vođa čekali da vide kakav će biti ishod odlaska nadzornika kod faraona (5,20). Oni u ovome imaju veliki ulog!

Mojsije je zbog toga vrlo neraspoložen u razgovoru s Bogom. Zašto se sve to dogodilo? Po Mojsijevim rečima, Bog je “navukao ... zlo na narod”. Problemi, teškoće i kazne često se u starijim prevodima opisuju jednom rečju, “zlo”. Setimo se, kada čitamo te prevode da “zlo” ne treba shvatiti kao greh, nego jednostavno kao zbivanja koja narod doživljava kao nevolju. Kada verujemo da Bog drži zbivanja u svojim rukama, lako je Njemu pripisati sve, pa i ružne stvari. Mojsije i Izrailj će uskoro naučiti da je to sve deo Božjeg plana i ubrzo će videti Boga na delu.

Potrebno je istovremeno zapaziti da zbog Mojsijevih optužbi Bog nije uvređen. Naprotiv, on uzvraća dugom porukom nade i ohrabrenja, utemeljenom na onome što je činio i što će činiti za Izrailj i što će

učiniti faraonu. Tu poruku ćemo temeljno proučiti u sledećem odseku.

● Ulaženje u Reč

Izlazak 6,1 — 7,7.

Tekst u Izlasku 6,1 — 7,7 pročitaj odjednom najmanje dva puta. Čitajući tekst, razmišljaj o sledećim pitanjima:

1. Obrati pažnju na vremensku rečcu koju Gospod koristi u 6,1 (*sad*). U svetlu Mojsijevih i Aronovih ranijih susreta s faraonom i svih događaja iz 5. glave, kakav značaj ima ova reč? Kako ta reč i vremenski okvir koji se njome postavlja utiču na sve što se događa u ovom odseku? Po tvome mišljenju, zašto je Bog čekao do tog vremena da upotrebi tu reč?
2. Navedi šta se to pominje u Izlasku 6,2–5, a što se u odnosu na Boga nije promenilo od Avramovog vremena, i ujedno obrati pažnju na nešto koje se (jeste) promenilo. Šta znači ta promena u Božjem imenu? Zašto to Bog ovde pominje? Reč za *Boga svemogućeg* (6,3) je, na jevrejskom, *el Šadai*. Koristeći neki od biblijskih rečnika ili konkordanciju, potraži druga mesta na kojima se pojavljuje to ime i pokušaj da otkriješ njegovo značenje.
3. Tekst u Izlasku 6,6–8 daje nam spisak divnih obećanja koja Bog upućuje Izrailju, od kojih vako sadrži izraze namere, rešenosti (u obliku sufiksa “-ću”). Ispiši taj spisak od sedam konkretnih obećanja. Razmisli valjano o izrazu kojim počinje i završava se ovaj odsek. Šta, po tvome mišljenju, znači taj izraz i zašto je on ovde naveden dva puta? Kakav je bio odgovor Izrailja na ta obećanja (9. stih) i zbog čega je dat? Šta iz toga mi možemo da naučimo?
4. Uporedi rodoslov iz Izlaska 6,14–27 s onim u 1. Mojsijevoj 46,8–27. Zašto rodoslov u Izlasku izostavlja neka imena? Koja su imena u njemu dodata? Zašto? Pažljivo obrati pažnju na uvod i zaključak ovog rodoslova. Kako nam ti stihovi olakšavaju razumevanje svrhe tog spiska imena?
5. U tekstu u Izlasku 6,30 – 7,2 Gospod određenije opisuje način na koji će opštiti s faraonom. Koji su koraci u Božjoj metodologiji? Šta na osnovu toga saznajemo o prirodi proroštva? Šta saznajemo o načinu na koji Bog komunicira s ljudima?
6. Bog kaže u Izlasku 7,3.4 da će učiniti da “otvrdne” faraonovo srce. Ta ideja se prvo pominje u Izlasku 4,21. Korišćenjem konkordancije, potraži i načini spisak svih citata u Izlasku, u

kojima se pominje otvrdnjavanje srca. Postoje jasne razlike u načinu kako su izgovorene te rečenice. U čemu se sastoje te razlike? Šta one znače? Šta se stvarno događa u Božjem susretu s faraonom? Da li je faraonu bila pružena mogućnost slobodnog izbora? Objasni svoj odgovor. Zašto Biblija koristi tu terminologiju i čemu ona pokušava da nas nauči, koristeći je?

● Istraživanje Reči

“Sad”

Značajno je napomenuti da ovaj tekst počinje time što Bog govori i njegova prva reč je *“sad”*. Najvažniju reč u rečenici jevrejski jezik obično stavlja na početak i tom rečju rečenica počinje i u jevrejskom i u srpskom jeziku. Reč znači “u sadašnjem trenutku” ili “u sadašnjoj prilici”.

Ovaj tekst ne pokušava da objasni zbog čega su se zbili problemi pomenuti u 5. glavi. Ne govori se ko je za to odgovoran, ali zato *sad*, za razliku od nekog drugog vremena, Bog je spreman da odlučno deluje u prilog svog naroda. Bog je u ranijem periodu obećao određene stvari, ali ne naznačujući *kada* će se to ispuniti, bar ne što se tiče Njegovih namera u odnosu na faraona. Međutim, On na početku 6. glave jasno izražava da je to vreme nastupilo.

Sve ono što sledi u ovom odseku mora se čitati [i razmatrati] u svetlu reči *sad*. Ranije smo imali obećanja za budućnost, a sada imamo sadašnju akciju. Ranije je Mojsije možda činio korake koji su bili ispred Božjeg “reda vožnje”, ali u ovom trenutku Bog kaže *sad* — idi pred faraona *SAD!* Mojsije je poslušan zapovesti (7,6). Često se događa da Božji vesnici pokušavaju da čine Božju volju pre nego što nastupi božansko SAD, iz Njegovog “reda vožnje”, ali ovde Mojsije deluje u okviru Božjeg “reda vožnje”.

Neki su ovaj odsek shvatili kao ponovno potvrđivanje Mojsijevog pozivanja. To može da bude tačno sa stanovišta da je pomenuto nekoliko istih stvari. Međutim, kontekst je drugačiji. Ranije smo imali opštu najavu misije i poziv u tu misiju. Sada imamo sasvim jasnu tvrdnju da je došlo vreme određenih događaja i stoga se traži preduzimanje neodložnih postupaka. Dati su i drugi detalji, koji se odnose na datu situaciju.

Jahve deluje

Bog koji dolazi Mojsiju na mnogo načina je onaj isti Bog, Bog

Avrama, Isaka i Jakova, koji se patrijarsima javio kao Bog svemogući (*e/Šadai [Shaddai]* — vidi 6,3). Tekstovi u 1. Mojsijevoj 17,1; 28,3; 35,11 i 48,3 koriste tu terminologiju kada je reč o Bogu. Većina eksperata smatra da se to odnosi na Njegovu silu, iako neki nalaze drugo značenje — “planina”. Ako je tako, to bi svakako moglo da znači “čvrst”, “masivan” i/ili “visok”, kao planinski vrh. Izlazak ovaj izraz za Boga nedvosmisleno smatra karakterističnim za period patrijaraha.

Ovaj Bog je takođe isti po tome što je svoj zavet ustanovio i s patrijarsima i s Izrailjem i obećao da će im dati hanansku zemlju. Bog se “opomenuo” svog ranijeg zaveta i čuo “uzdisanje” Izrailjaca u ropstvu.

Ovde je, međutim, prisutna jedna krupna razlika. Bog saopštava Mojsiju da se patrijarsima *nije* predstavio svojim imenom, ili titulom, *Gospod* (Jahve). Oni su ga poznavali kao Boga svemogućeg, a ne kao Jahve, Gospoda. Šta Bog ovde želi da kaže?

Očito je da izveštaji o patrijarsima u knjizi 1. Mojsijeva sadrže ime *Jahve*. Knjiga Izlazak hoće da nam poruči da je to ime odnosno titula, uneto u nekom kasnijem terminu, kada je zapravo pisana knjiga 1. Mojsijeva. Prvo *predstavljnje (otkrivenje)* imena učinjeno je u Izlasku 3,14. Tekst koji ovde istražujemo često koristi to ime. Tekst posebno naglašava izraz *Ja sam Gospod* (vidi 6,2, 6, 8, 29). Velika kulminacija odseka je, kako izgleda, u Izlasku 7,5 kada, u zaključku na sve što će Gospod učiniti, “poznaće Misirci da sam ja Gospod”.

Sve to upućuje na činjenicu da je to ime/titula, najvažnije ime i najosnovnija titula Boga u Starom zavetu, apsolutno povezana s izbavljenjem u okviru Izlaska. Nije da je Bog nešto krio od Avrama, Isaka i Jakova. Oni Boga nisu poznavali kao Jahvea zato što nisu doživeli Izlazak. To je razlog što je ta titula posebno naglašena u ovom odseku i uokviruje veličanstveno sedmostruko obećanje “ja ću...” iz teksta u 6,6–8 i zaključka egipatskog iskustva (7,5). Jahve je Jahve zato što On istovremeno divno izbavlja Izrailj i moćno sudi Egiptu. Oba naroda, zahvaljujući iskustvu Izlaska, upoznaju i Njega i značenje Njegovog imena. Izgovaranje samog imena *Gospod* znači dozivanje svih sećanja na izbavljenje i nastajanje naroda, koje Izlazak simbolički prikazuje.

Za roba koji je bio oslobođen zahvaljujući Objavi o oslobođenju [iz 1863. godine], ime *Abraham Linkoln* nije bilo samo ime predsednika Sjedinjenih Američkih Država nego i ime koje ga je podsećalo na svu ljubav, poštovanje i divljenje koje duguje čoveku što je omogućio da jedan potlačeni, ugnjetavani narod pređe iz ropstva u slobodu. Ime *Jahve* je imalo takvu ulogu u očima Izrailjaca, koji su od Gospoda primili dar statusa naroda. Setimo se samo šta taj Gospod *sada* obećava (6,6–8):

- ◆ izvešću vas ispod bremena Misirskih

- ◆ oprostiću vas ropstva njihova
- ◆ izbaviću vas mišicom podignutom i sudovima velikim
- ◆ uzeću vas da mi budete narod
- ◆ ja ću vam biti Bog
- ◆ ja ću vas odvesti u svoju zemlju, za koju podigoh ruku svoju zaklinjući se da ću je dati Avramu, Isaku i Jakovu
- ◆ daću vam je u nasledstvo

Odsek se završava posebno naglašenim obećanjem “**Ja [sam] Gospod!**”, koje ujedno izražava i obavezu o ispunjenju.

Verujem da je taj isti Bog živ i da je voljan i kadar da učini danas to isto za one koji vape k Njemu u svome ropstvu. Izrailjci su bili tako razočarani zbog tiranije i ugnjetavanja koje su trpeli, zbog svog okrutnog ropstva, da nisu mogli da slušaju niti da reaguju na to divno otkrivenje (6,9). I danas mnogi ljudi ne mogu da “reaguju” na milostive darove Boga Izlaska jer su tako “bijeni” da čak ne mogu ni da čuju divna obećanja koja Bog daje. Njihova potreba su živi dokazi Božje sile; potrebne su im vođe kao što je bio Mojsije, spremne da smelo zakorače napred s verom da je Jahve zaista kadar da izvrši ono što je obećao.

Vođe

U prvom delu 6. glave imamo uveravanje da je sada pravi trenutak za to izbavljenje. Rodoslov koje nalazimo u sledećim stihovima (13–27) obaveštava nas da takođe — “sad” — imamo prave ličnosti za posao — Mojsija i Arona.

Kada taj rodoslov uporedimo s onim u 1. Mojsijevoj 46,8–27, zapažamo značajne razlike. Rodoslovi su u osnovu isti samo za prva tri Jakovljeva sina — Ruvima, Simeuna i Levija. Ostatak rodoslova iz 6. glave je proširenje koje pokriva Levijevu porodicu. Mojsije i Aron su iz Levijeve porodice i očigledno je da su oni središte tog spiska imena. I uvod (6,13.14a) i zaključak 6,26.27) jasno pokazuju da se rodoslov odnosi na dva brata i da su oni zaista ti koje Bog koristi za izbavljenje Izrailja.

Rodoslov u Bibliji praktično znači legitimnost. Ako ta dva čoveka treba da budu vođe, oni treba da budu zvanično priznati, ne samo na osnovu dela koja Bog čini kroz njih, nego i na osnovu toga što su pravi Izrailjci, koji mogu da dokažu svoje poreklo unazad sve do patrijaraha. Taj spisak imena služi upravo takvoj svrsi.

Spisak imena nedvosmisleno stavlja Arona ispred Mojsija. Aron se pominje pre Mojsija. Imenom se navode Aronova žena, njegova četiri sina i jedan od njegovih unuka. Navode se imena čak tri sina njegovog rođaka Koreja. Iz Mojsijeve porodice ne navodi se niko. Mogli bismo

pretpostaviti da Mojsiju, zbog njegove liderske uloge, praktično nije bila potrebna pomoć da bude poštovan i držan u časti. Ipak, verovatnije je da su bila prisutna neka ozbiljna pitanja u vezi s Aronom, pa je zato uloženi veći trud da se pokaže koliko je on zapravo bio važna ličnost. Čak se i u zaključku na kraju rodoslova (6,26) obrće normalni red imena i Arona dolazi ispred Mojsija. Trebalo bi, takođe, da imamo na umu da je Aronova porodica postala porodica sveštenika u Izrailju. Dokaz o poreklu je za sveštenike čak važniji nego za prosečnog Izrailjca. Bog je želeo da obezbedi da Aron i sveštenstvo koje je s njime započelo dobije i odgovarajuću meru poštovanja.

Božanska metodologija

Nastupilo je pravo vreme. Vođe su pravi ljudi — potvrđeni i svojim postupcima i svojim poreklom. Sada je vreme da se primeni prava metodologija za pristupanje vladaru Egipta. Bog tu potrebu milostivo zadovoljava u sledećem odseku teksta (6,28 – 7,7). On takođe daje i sliku rezultata koji se od takve metodologije mogu očekivati.

Prvi korak je da se uvidi da Bog u svojoj ruci drži ceo proces zbivanja. Jahve kaže: “Ja sam Gospod; kaži faraonu caru Misirskom sve što sam ti [ja] kazao” (6,28). Božanskog porekla su sve reči koje Mojsije iznosi kao i njihov celokupni sadržaj. Mojsije je vođa jedino u tom smislu što je vesnik božanskih poruka.

Mojsije se brani i kaže da je čovek “neobrezanih usana” (30. stih). On ili nije dobar govornik, ili je u tolikoj meri zaboravio egipatski jezik da se oseća nelagodno kada treba da se obrati ljudima javno. Ništa ne smeta, reče Gospod, “pomoći će ti Aron”. Mojsije će govoriti, a Aron će poruku prenositi faraonu.

Ovaj tekst je bio često upotrebljen da se pokaže istinsko delo proroka. Mojsije je kao Bog Aronu, koji je kao prorok faraonu. Ovde je jasno da proroci ne sastavljaju svoje govore, nego samo prenose ono što im je Bog rekao. Faraon, na taj način, treba da primi Božje poruke i treba pouzdano da zna da se od njega očekuje da pusti Izrailjce.

Kao reakcija na tu poruku odigraće se četvorostruki sled događaja: (1) Bog će otvrdnuti faraonu srce. (2) Bog će učiniti znake i čuda, a faraon će slušati. (3) Bog će izvesti Izrailj iz Egipta putem silnih kazni. (4) To će navesti Egipat da shvati da “Ja sam Gospod”.

Taj tekst je, nedvomislno, zaključak obnovljenog naloga Mojsiju i uvoda u sledeći odsek knjige, kada Bog prelazi na ostvarenje onoga što je najavio.

Otvrdnuto srce

Ovo je pravo mesto za davanje šireg komentara o prvom koraku u prethodno pomenutoj četverostrukoj seriji događaja — otvrdnjavanju faraonovog srca. To pitanje je dugo obuzimalo misli izučavalaca Biblije u područjima zapadne kulture, kojima je posebno stalo do slobode izbora. Da li je to Bog prisiljavao faraona da čini zle postupke, a onda ga kažnjavao zato što ih je činio? Da li je to fer? O čemu je ovde reč?

Prvo što sa sigurnošću možemo reći jeste da faraon ima određeni stepen izbora u tom pogledu. Nemojmo misliti da je Bog čisto proizvoljno odlučio o nečemu, a da se potom poigravao s Egipćaninom, da bi to i realizovao.

Faraonova sloboda izbora jasno proističe iz samih reči biblijskog teksta. Iako postoji devet ili deset tekstova koji govore o tome kako Bog otvrdnjava srce faraonu, šest drugih kažu samo toliko da je faraonovo srce otvrdnulo, bez imenovanja faktora koji su doprineli otvrdnjavanju (vidi 7,13.15.22; 8,19; 9,7.35). Još su značajnija tri teksta u kojima stoji da je faraon otvrdnuo svoje srce (8,15.32; 9,34). Biblija tako vidi i Boga i faraona kao odgovorne za to otvrdnjavanje srca.

Radnja same priče u Bibliji jasno pokazuje da je faraon imao slobodu delovanja. U Izlasku 10,1 stoji da je Bog otvrdnuo srce faraonu i njegovim slugama. Međutim, čitajući dalje, otkrivamo da zapravo faraonove sluge vrše pritisak na vladara da se pokori zahtevima Mojsija i Arona (10,7). Faraon u početku popušta i otpušta izrailjske vođe, govoreći im da idu. Tek kasnije im zabranjuje da odu, pošto su mu odgovorili ko će tačno ići (10,8–11). Mojsije i Aron sa svoje strane upućuju stalne zahteve faraonu da se menja. I reakcija Egipćana i zahtevi dvojice braće Izrailjaca bili bi besmisleni, da su obe strane to otvrdnjavanje faraonovog srca od strane Boga shvatili kao nekakav samovoljni postupak, kojim se ljudi lišavaju ličnog izbora.

Pitaćete se, zašto su onda Bog i Mojsije koristili takvu terminologiju? Zar ne bi bilo bolje koristiti reči koje će manje izazivati nerazumevanje? Smatram da je Bog hteo snažnim rečima da istakne svoju moć delovanja u srcu egipatskog vladara. Mnogi ljudi su u Mojsijevo vreme smatrali da njihovi bogovi deluju jedino u okviru njihovog naroda i na njihovoj geografskoj teritoriji. Mojsiju i Aronu bilo je potrebno uveravanje da Bog vlada kako Izrailjem, tako i Egiptom. On je mogao da se pokaže kako Mojsiju, tako i faraonu. U svom strahu i nedoumicama ova braća Izrailjci trebalo je da steknu nepogrešivo uverenje da Bog u svojoj vlasti drži ne samo njihovu budućnost nego da može da deluje i u faraonovom srcu.

Tokom većeg broja godina, predajući predmet Izlazak i Petoknjižje studentima koledža u Severnoj Americi, uočio sam značajnu razliku u pitanjima koja oni postavljaju o pomenutom problemu otvrdnjavanja srca, u poređenju s pitanjem koje su jasno postavljali sami Izrailjci. Severnoamerikancima je na prvom mestu stalo ... do Božjeg poštenja u

ponašanju. Oni žele da ljudi dobiju poštnu priliku za donošenje svoje lične odluke. Pomisle li da faraonu nije data sloboda izbora, ljute se na Boga.

Ipak, moramo imati na umu da je priča pisana uzimajući u obzir ono do čega je bilo stalo Izrailjcima, a ne ono do čega je stalo zapadnjacima u dvadesetom veku. Izrailjci su bespomoćni robovi, očajni zato što ne znaju da li će se ikada osloboditi svog strašnog stanja. Nisu posebno zaokupljeni time da li je njihovom progonitelju, tiraninu faraonu, pružena sloboda izbora. Oni vaze za izbavljenjem. Njihova nedoumica u pogledu Boga jeste da li On može da ih izbavi prema svom obećanju o spasenju. Ima li On uopšte rešenosti i sile da ostvari njihovo izbavljenje? Ako imamo na umu da je Izrailjcima stalo do tog gorućeg pitanja, moći ćemo da shvatimo zašto je priča ispričana ovako kako je ispričana. Kad je Bog otvrdnjavao faraonovo srce, bio je to jedan od načina da se poruči da Bog deluje na silan način čak i u duši njihovog najmoćnijeg neprijatelja. Srž priče je ulivanje sigurnosti Izrailju, a ne pošteno postupanje prema faraonu.

Bog drži situaciju u ruci i nesumnjivo deluje u srcima Egipćana. Međutim, to vladanje situacijom ne ukida faraonovu slobodnu volju. Faraonu je pruženo mnogo prilika za saradnju u Božjem planu za Izrailj. Ipak, sve dok ostane pri svom neprijateljskom stavu prema Božjem planu, on neće imati uspeha. Božja neprikosnovenost ne ukida čovekovu slobodu izbora, niti naša sloboda izbora ostavlja Boga manje neprikosnovenim. Božja neprikosnovenost i naša sloboda izbora deluju zajednički u ovom izveštaju.

U zaključku, vidimo Mojsija i Arona kako uzbuđeno nastupaju u Božje ime i dolaze pred faraona s Božjim ultimatumom. Bivaju odbijeni i, kao posledica, Izrailj još više trpi. Nastaju uzajamne optužbe i protivoptužbe.

Bog u svojoj milosti ponovo razgovara s Mojsijem, pa se scena ponovo postavlja za drugi pokušaj s faraonom. *Sad* je trenutak kada je Bog spreman da deluje radi spasenja svog naroda. Upravo *tako* će On to učiniti. U sledećoj glavi počinju da se ostvaruju obećani događaji.

● Primena Reči

Izlazak 5,1 — 7,7

1. Jesam li nekada počinjao da radim nešto za šta sam mislio da je Božja volja i pritom ulazio u ozbiljne teškoće? U čemu je bio problem? Da li je bilo u pitanju pogrešno vreme, pogrešan postupak ili nešto drugo? Čemu može da me pouči Mojsijev prvi susret s faraonom?

2. Da li su moji postupci nekada uvukli u probleme druge ljude? Da li je njihov odgovor bio sličan odgovoru Izrailja Mojsiju i Aronu u Izlasku 5,20.21? Čemu se mogu poučiti od Mojsijevog odgovora, što bi mi moglo pomoći u takvim okolnostima?
3. Da li sam nekada smatrao da treba da se žalim Bogu, ako se situacija nije dobro odvijala? Jesam li se žalio, ili sam gušio u sebi razlog za žalbu? Da li bi trebalo da imam priliku da se žalim Bogu direktno, kao Mojsije u Izlasku 5,22.23? Zašto tako mislim?
4. Osećam li ponekad potrebu da čujem ponavljanje Božjih obećanja upućeno meni, ili je možda dovoljno ako ih čujem samo jednom? Zašto tako mislim? Stiče se utisak da su Mojsiju potrebna ponovljena uveravanja u Božju prisutnost. Ako je i meni to potrebno, da li je to možda pokazatelj da kod mene nešto nije u redu? S kojom učestalošću i na koje načine bi trebalo da dobijam podsećanja na Božja obećanja?
5. Ako bi nekim slučajem sastavljao svoj duhovni rodoslov i pravio spisak osoba koje su omogućile moje rođenje i rast u duhovnom carstvu, ko bi se našao na spisku? Zašto? Odajem li dovoljno priznanja onima koji su mi svojim uticajem pomogli u izgrađivanju odnosa s Bogom?
6. Jesam li nekada video da Bog "otvrdnjava" nečije srce? Kakve su tada bile okolnosti? Verujem li zaista da Bog može da deluje na srce glavnih protivnika božanske istine? Kako Bog radi s takvim ljudima i na koji način bih ja mogao olakšati takav Njegov rad u svom životu? U životu drugih ljudi?
7. Na koji način neko otvrdnjava svoje srce za Božju volju? Na koji način prepoznajem iskušenje koje me navodi da to činim? Na koji način mogu najbolje da se sačuvam da ne pokleknem pred takvim iskušenjem?

četvrta glava

BOG SUDI EGIPTU

Izlazak 7,8 — 11,10

Nadmetanje počinje sada sasvim ozbiljno. Na jednoj strani, Bog je pripremio svoje vođe i svoj plan delovanja. On jasno kaže da je sada vreme za odigravanje određenih događaja. Nekadašnja obećanja postaće sadašnje realnosti.

Na drugoj strani, faraon je već uzbuđen. Prilikom svog prvog susreta s Mojsijem i Aronom ostaje s ubeđenjem da mu izrailjski robovi i njihov Bog nisu dorasli. On im drži lekciju o lenjosti, radu i o tome ko je gazda. On sebe smatra spremnim za bilo šta što bude naišlo.

Deset zala su priča o kritičnom segmentu toga nadmetanja. Ona su kao boks meč za šampionat države u deset rundi. Borba nije laka, pošto su oba takmičara žilava i odlučna. Neizvesnost raste sa svakom rundom.

Izrailjci i Egipćani nisu samo posmatrači. Ta borba između Jahvea i faraona utiče na sledbenike obe strane, pošto su u tu borbu uvučena oba naroda. Verni nimalo ne sumnjaju da će Jahve pobediti. On i zaista slavno pobeđuje i odlučno kažnjava faraona; međutim, borba je stvarnost. Ta borba nas uči mnogim poukama o Bogu i ljudskoj prirodi. U ovoj glavi ćemo detaljno razmotriti nadmetanje dva suparnika i proučiti ono što Bog želi da iz toga saznamo.

Moramo prihvatiti smisao o sudu i kazni. Većini savremenih ljudi veoma je teško da se postave prema tom pojmu. Kažnjavanje je za njih deplasirano. Dok razmišljaš o sudu i deset zala, pitaj se u čemu se ogleda biblijski koncept kazne i šta on tebi lično znači.

● Ulaženje u Reč

Izlazak 7,8 — 11,10

Pažljivo pročitaj tekst u Izlasku 7,8–13. Potom tekst u 7,14 — 11,10 pročitaj brzo, dva puta, kako bi dobio opštu sliku priče o zlima koja su došla na Egipat. Kada to učiniš, odgovori na sledeća pitanja:

1. Navedi od kojih se faza sastojala epizoda pretvaranja štapa u zmiju u 7,8–14. Posebno obrati pažnju na povod za taj događaj (6,9) i na konačnu sudbinu egipatskih štapova (12. stih). Seti se šta je ranije (2. glava) rečeno o značenju štapova i zmija. Imajući sve to na umu, šta je pravo značenje tog događaja? Zašto se stiče utisak o iznenađenosti u biblijskom tekstu zbog otvrdnjavanja faraonovog srca posle tog događaja? Obrati pažnju na ključnu ulogu štapa u priči o zlima, u tekstovima 7,17.19.20; 8,5.16.17; 9,23; 10,13. Šta se danas može porediti sa štapom?
2. Iako su Bog i faraon nosioci ključnih uloga, i jedan i drugi imaju pomoćnike. Bog ima Arona i Mojsija. Faraon ima svoje mudrace i vračeve. Navedi šta su u priči radili Mojsije, Aron i egipatski vračevi. Ko je na putu da “ispadne”, a ko se, na kraju, pokazuje kao jak? Vidiš li u tome neko pravilo? Šta to znači?
3. Pronađi sva mesta u kojima se pominje konkretna svrha zala. Koje su svrhe navedene? Postižu li zla svoj cilj? Zašto tako misliš? Kakva je priroda zala? Jesu li zla natprirodna?
4. Neki zastupaju mišljenje da su zla bar delimično bila prirodna. U Egiptu su grâd, žabe, skakavci itd., bili prirodne pojave. Slažeš li se s time, na osnovu onoga što si čitao? Zašto? Da li se moglo dogoditi neko mešanje prirodnog i čudesnog? Kakav dokaz imamo iz biblijskog teksta? Kakva je razlika između prirodnog i čudesnog?
5. U tekstu se, u zlima, pominju mnogi obrasci i faze progresije. Po onome kako ih vide neki istraživači Biblije, ona počinju prilično blago, a onda poprimaju sve veći stepen destruktivnosti. Pregled koji nalazimo u knjizi govori o drugačijoj vrsti grupisanja. Kakvoj? Drugi su zla shvatili u smislu podeljenosti na tri grupe — ona koja donosi Aron, ona koja donosi Mojsije i ona koja direktno donosi Bog. Da li je išta tačno od tog troja, na osnovu onoga što si pročitao? Vidiš li u tih deset zala bilo kakve druge progresije, grupisanja ili obrasce koji bi govorili o tome zašto se ona nalaze baš u redosledu kakav je dat? Šta bi jedan obrazac mogao da znači?

● Istraživanje Reči

Štapovi i zmije

Za neke istraživače Biblije priča o štapovima koji se pretvaraju u zmije — predstavlja prvo zlo. Oni koji to tako shvataju, zaključuju da je

poslednji sud usmeren ka faraonu — ubijanje prvenaca — zapravo jedinstven, poseban sud, koji se izdvaja od deset ostalih. Ipak, priču o štapovima i zmijama većina vidi kao uvod u celinu od deset sudova, i ovaj predmet ćemo upravo tako i posmatrati.

Mojsiju i Aronu Bog daruje veštinu pretvaranja štapa u zmiju, u slučaju da faraon eventualno poželi da vidi kako oni čine čudo. Pretpostavljamo da faraon, videći da su učinili čudo, traži od njih da ga ponove. Jasno je da je takav običaj gotovo isto što i predavanje akreditiva. Ako najaviš da govoriš u ime božanske sile ili neke druge velike vlasti, od tebe se očekuje da pokažeš da možeš učiniti nešto čudesno, kao dokaz svoje sposobnosti. Bog Mojsija i Arona ne ostavlja bez akreditiva.

U želji da ne bude nadmašen, faraon poziva svoje vrače i mađioničare, koji demonstriraju isto čudo. Odmah zatim, Aronov štap proždire sve njihove štapove.

U ranijem izlaganju demonstracije čuda pretvaranja štapa u zmiju, jevrejska reč upotrebljena za *zmije* jeste čest opšti pojam, *nahaš* [*nachach*]. U jevrejskom tekstu 7. glave — premda je u Daničićevom prevodu Starog zaveta ista kao i u većini drugih prevoda — ona je drugačija — *tannin*. Reč se odnosi na gmizavca stravičnih proporcija, nešto kao morska neman. S tom rečju se dovodi faraon u vezu Jezekilju 29,3 i 32,2 (Durham, “Themes”, 33).

Zamisli ovakav prizor. Čudovišni gmizavci se kreću po velikoj faraonovoj prijemnoj dvorani, dok agresivni gmizavac, nastao od Arona, juri i proždire čudovišta koja su načinili Egipćani. Ne samo što je prizor živopisan i donekle duhovit nego je i poruka jasna. Štapovi predstavljaju vlast, moć i autoritet i isto su što i skiptri koje koriste carevi. Faraon je egipatsko čudovište. Faraonovu vlast, predstavljenu likom svih tih egipatskih čudovišta, proždire jedan Aronov štap, koji predstavlja Jahveovu moć i vlast. Taj simbolizam sigurno nije promakao nikome od prisutnih. Jahveova moć je veća od faraonove, i kada se sukobe, ona će je proždreti i uništiti. Niz leđa svakom Egipćaninu sigurno je prošao ledeni drhtaj. Još samo jedno pominjanje reči “progutati”, odnosno, “proždreti” u Izlasku je u 15,12, gde zemlja proždire Egipćane. One koji nisu naučili lekciju o zmiji koja proždire druge zmije, proždire Crveno more!

Gotovo da možete čuti zaprepašćenje, kad Izlazak komentariše: “I otvrdnu srce faraonovo, i ne poslušaju ih” (13. stih). Ishod njegovog suprotstavljanja Bogu Jahve prikazan je na jeziv način, a faraon se na to ipak ne obazire.

Taj događaj neposredno otvara vrata sudovima koji će se potom izliti na Egipat. Faraonu je pružena šansa. Njegov kraj mu je prikazan u jednoj upečatljivoj drami, ali on odbija da sluša. Jedino što Bogu

preostaje jeste da pomoću zala izvrši pritisak na faraona. Zla tada počinju.

Pre nego što ostavimo ovu priču, zanimljivo je zapaziti izuzetno važnu ulogu koju štap Božjih vođa igra u pripovedanju o zlima. U najmanje osam stihova Mojsijev i Aronov štap su oruđe zala (7,17.19.20; 8,5.16.17; 9,23; 10,13). Takođe nam je jasno da se, kada Bog kaže “ispruži ruku svoju”, pretpostavlja da je štap moći u njihovoj ruci (uporedi, primera radi, 10,12.13). Na kraju izlivanja zala Egipćani mora da su se tresli od straha videći Jahveov štap. Pitamo se sa čime bi se danas mogao uporediti štap Božje moći. Ko rukuje njime? Kako taj štap prelazi u akciju?

Suparnici

Nikako se ne može prenasliti da je ceo ovaj odsek zapravo bitka ili nadmetanje između Jahvea i faraona, između istine i laži, između slobode i ropstva i između dobra i zla. Međutim, Jahve i faraon koriste druge ljude, pa mi sada svoju pažnju usmeravamo upravo na njih.

Mojsije i Aron su Božji predstavnici. Fascinantna je nejednakost uloga koje oni igraju. Bog u prva tri zla daje zapovesti Mojsiju, ali je zapravo Aron posrednik koji donosi zla (vidi 7,19; 8,5.6.16.17). U četvrtom i petom zlu Bog je direktni izvršilac (8,24; 9,5). U šestom, sedmom, osmom i devetom zlu Mojsije deluje kao Božji neposredni izvršilac (9,8.10; 10,12.21). Konačno, u desetom zlu, Bog ponovo deluje lično (12,12).

Nismo baš sigurni šta to znači, ali odsek priče o kojem sada razmišljamo daje Mojsiju nesumnjivo značajnu ulogu, dok Aron nekako nestaje u pozadini. Može biti da se Mojsije sve bolje podseća egipatskog jezika i stiče samopouzdanje u svojoj ulozi vođe. Ako je to tako, sada se umanjuje njegova zavisnost od Arona kao govornika u njegovo ime. U svakom slučaju, obojica nastavljaju da deluju kao tim vođa.

Drugi činilac koji treba imati na umu jeste da je Aron posebno aktivan u prilikama kada su na sceni egipatski vračevi. To znači, kada prođu tri prva zla i kada se povuku faraonovi “mađioničari”, isto se događa i s Aronovom ulogom u prvom planu. Pošto tih konkurenata više nema, stiče se utisak da je Mojsije sposoban da sâm brine o događanjima.

Ti faraonovi “mađioničari” sa svojim “vračanjem” deluju u priči kao nekakvo iznenađenje (7,11.22; 8,7.18.19). Uspevaju da ponove uvodno čudo pretvaranja štapa u zmiju i prva dva zla. Međutim, ne uspevaju da pretvore prah u “uši” da bi na taj način oponašali treće zlo. Oni posle toga iščezavaju sa scene.

Znamo da je u životu i religiji Egipćana magija igrala veoma važnu ulogu. Njeni oblici kretali su se od zaštitne magije protiv zla do produktivne magije olakšavanja porođaja i pomoći u vođenju ljubavi (vidi Douglas, 766–771). Stvaranje čuda koje se ovde pominje bilo je uobičajeno i može se naći i u ostaloj drevnoj literaturi. Tu se pojavljuju i druga nadmetanja između egipatskih “mađioničara” i tuđih čudotvoraca. Jahve je očito smatrao da je važno poraziti egipatske vračeve, čineći to sastavnim delom ukupnog procesa Izlaska. Da bi to učinio, bila su mu potrebna samo tri zla. Vračevi tada uviđaju da je “prst Božji” (8,19) na poslu u Mojsijevom i Aronovom delovanju, dok srce njihovog vladara ostaje u dalje tvrdo.

Na osnovu biblijskog teksta ne možemo tvrditi da li su oni svoja dela činili uz pomoć nekih trikova ili primenom moći duhova. Međutim, prisutna je određena mera dokaza da je trik pretvaranja štapa u zmiju mogao imati neku prirodnu podlogu (Douglas, 769–770). Slične veštine demonstriraju se i u današnjem Egiptu. Vrači u Izlasku nisu predstavljeni imenima, ali jevrejska tradicija i 2. Timotiju 3,8 daje im imena Janije i Jamvrije.

Zbog čega su se zla sručila na Egipat?

Ako pažljivo pogledaš tekstove o zlima, iznenadićeš se koliko su bogati i raznovrsni razlozi dati za njih. Najočigledniji, ali i najčešće pominjan razlog je to što faraon ne popušta. Bog želi da oslobodi svoj narod, dok faraon neprestano odbija, ili na rečima pristaje, a onda se predomišlja. Zbog toga Bog mora da nastavi da šalje svoje sudove.

Navodi se i veliki broj drugih razloga. Bog želi da Egipćani shvate ko je On i da vide Njegovu silu (7,17). Moraju jednom da uvide da nema nikoga kao što je On (8,10). Međutim, okvir je ovde još širi: Bog želi da se Njegovo ime oglasi i objavi “po svoj zemlji” (9,16). Prema tome, zla koja su snašla Egipat imaju za cilj “evangeliziranje” celog sveta. Bog želi da svet reaguje na saznanje o Njemu i Njegovom identitetu.

Zatim, zla obema stranama daju na znanje da postoji razlika između Izrailjaca i Egipćana (8,23). Počev od najeзде “ušiju”, zemlja Gesem, u kojoj žive Izrailjci, biva pošteđena zala. Sudovi i zla padaju samo na egipatsku teritoriju.

Taj veliki broj zala Bog izliva na Egipćane i zato “da bih umnožio čudesu” (11,9), da bi Izrailjci svojim potomcima mogli da kažu šta je Bog učinio (10,1.2). Na kraju, zla omogućavaju Izrailjcima prikupljanje velikih količina bogatstva od Egipćana pred svoj odlazak (11,2) — može biti kao “nadoknadu isplate” za godine koje su služili kao robovi.

Iz ovoga jasno proizlazi da Bog, autor Izlaska, želi da pruži nedvosmislene argumente za ono što radi. Za to što Egipćanima nanosi

bol i patnje nije kriva Njegova samovolja. Njegove postupke uzrokuje faraon i njegovi negativni odgovori na Božje zahteve. Upravo te kaznene sudove, koje je nerado izlivao, Bog može da pretvori u snažne lekcije, ne samo za Egipćane nego i za ceo svet.

Zla — prirodna zbivanja ili čuda?

Među izučavaocima Biblije razvile su se obimne rasprave u pogledu prave prirode zala (vidi Ramm, 62, 63). Da li je tu reč o čudima, prirodnim zbivanjima ili o nekoj kombinaciji i jednog i drugog? Jesu li ona nešto što Bog neposredno čini, ili dela prirode koju Bog koristi da bi obezbedio oslobađanje svog naroda?

Neki su ta zla shvatili kao maksimalno dramatisovana prirodna zbivanja koja su izazvala probleme u Egiptu i dovela do puštanja izrailjskih robova. Ti ljudi su izjavljivali da su sva zla, s izuzetkom smrti prvorodjenih, bila zbivanja koja su se u Egiptu događala prilično često. Na primer, zlo pretvaranja vode u krv, smatraju, moglo je biti izazvano jednom vrstom alge koja na karakterističan način boji vodu Nila u crveno. Drugi su pokušavali da kombinuju prirodno i natprirodno. Zla su bila prirodni fenomeni, pojačani i vremenski tempirani dodavanjem natprirodnih faktora, kao Božje direktne intervencije.

Problem je što se sve to ipak ne uklapa s Biblijom. Nekim ljudima iz dvadesetog veka bi za bolje prihvatanje Izlaska pomoglo kada bi verovali da su to bili prirodni fenomeni, ali Biblija tako ne kaže. Vode reke Nila *nisu* postale *kao* krv, nego su se "prometnule" (pretvorile) u krv (7,17). Ribe su pomrle, a reka je smrdela.

Svako od pomenutih zala bilo je pripisano neposrednom Božjem delovanju ili Njegovom postupanju preko Mojsija i/ili Arona. Poenta je u tome da su to Božja dela koja je On učinio s ciljem da izbavi svoj narod. Prema tome, kad bismo zla opisali kao prirodne pojave, to ne samo što bi bilo iskrivljavanje izveštaja datog u Bibliji nego bi značilo i umanjivanje Božje sposobnosti spasavanja.

Konačno, Bog izvrsno komunicira. On rukuje pojmovima koji su deo egipatskog ambijenta. On u krv ne pretvara reku Amazon, niti donosi bolest polarnim medvedima. Sva zla su u neposrednoj vezi s pojmovima koji se odnose samo na život Egipćana. Suština je u tome što Bog na čudotvoran način koristi pojmove dobro poznate u životu Egipćana, kako bi tako nastala zbivanja onima koji ih posmatraju bila realna podloga za razmišljanje.

Obrasci za egipatska zla

Naučnici koji su se bavili predmetom egipatskih zala došli su većeg broja mogućih obrazaca i progresija. U ovom delu ćemo razmotriti neke od njihovih ideja.

Budući da mnogi komentatori tvrde da je cela serija zala vezana za nadmetanje između Boga Jahve i faraona i njegovih bogova, oni egipatskim zlima pripisuju religiozni obrazac. Oni smatraju da sva zla, u ovom ili onom smislu, pogađaju egipatske bogove. Evo nekih mogućnosti: Nil je za Egipćane bio božanstvo kojem su se klanjali i zato je pretvaranje njegove vode u krv bilo uvreda za svetu reku. Postojao je i bog-žaba, Heket, koji se pominjao u kontekstu babica i rađanja dece. Napast žaba bio je udarac uperen protiv tog boga. Spisak bi se mogao nastaviti (za jedan takav spisak, vidi Ramm, 61).

Iako je, opšte uzev, tačno da je Jahve radio protiv egipatskih bogova, naučnici se ipak ne slažu u svemu. Protiv kojih određenih bogova su zla bila uperena i kako je svako pojedino zlo rušilo njihov uticaj, ne može se jasno utvrditi.

Iznete su i pretpostavke o različitim načinima grupisanja zala. Moj grafički pregled Izlaska pokazuje da su te grupe u parovima, s tim što se svaki par odnosi na sličan problem. Kako je ranije napomenuto, egipatska zla neki dele na ona za koja je posredovao Aron (1–3), koja je činio direktno Bog (4, 5, 10) i koja je, u Božje ime, činio Mojsije (6–9).

Drugi ističu da je u prvih pet zala faraonovo srce "otvrdnulo". Tek počev od šestog zla Bog otvrdnjava faraonovo srce. Tako imamo da je Bog otvrdnuo faraonovo srce tek nakon što ga je otvrdnuo on sâm.

Iako su svi ti obrasci zanimljivi i svakako sadrže poneki element istine, meni je najočiglednije da u okviru zala događaji bivaju progresivno gori i teži. Prvih nekoliko zala u osnovi nisu toliko štetna za same ljude. Kako stvari napreduju, uz moguće izuzimanje tame, svako zlo kao da postaje sve ozbiljnije i pogubnije. Svakako, vrhunac svega toga je umiranje prvorođenih. Bog u određenom smislu na progresivan način usmerava žestinu kazne ka faraonu, dajući mu na svakom novom koraku priliku da pozitivno odgovori. Ali on to odbija sve dotle dok ne izgubi sopstvenog sina.

Veliki značaj ima dužina celog procesa: u Izrailju je tako dato vreme da počne da shvata Božju moć, koja se uvek iznova dokazuje. Tako je objavljena dugoročna angažovanost Boga Jahve u spasavanju Izrailja. Taj proces Egipćanima zorno prikazuje Božje strpljenje i Njegovu želju da oni puste Izrailj, pre nego što On bude primoran da učini nešto drastičnije. Sudovi, egipatska zla su dugotrajni proces, u kojem dokazi do sve drastičnijih zbivanja, u prilikama kada faraon odbija da se povinuje.

U ovom odseku razmatrali smo širu sliku egipatskih zala kao celine. U sledećem odseku usredsredićemo se na zla pojedinačno. Videli smo šumu; sada ćemo se pozabaviti drvećem.

● Ulaženje u Reč

Izlazak 7,15 – 11,10

Tekst u Izlasku 7,15 – 11,10 pročitaj najmanje dva puta, obraćajući pažnju na detalje vezane za egipatska zla. Čitajući, zapisuj o svakom zlu na posebnom komadu hartije.

1. Šta se tačno dogodilo u tom zlu?
2. Ko je bio neposredni pokretač zla, i na koji je način to učinio?
3. Kakva je bila posledica zla?
4. Ima li bilo kakvih informacija o tome kako je zlo bilo olakšano ili zaustavljeno? Kako one glase?
5. Ima li jedinstvenih ili posebnih elemenata u tom konkretnom zlu?
6. Ima li podataka o značenju tog zla?

● Istraživanje Reči

Prvo i drugo zlo — problemi oko vode

U prvom zlu Nil i druge egipatske vode pretvaraju se u krv. Zanimljivo je s time u vezi da faraon nije imao pojma kako će Bog postupati. Tako ga Mojsije i Aron presreću na njegovom putu ka obali Nila. Faraon je morao biti na mestu događanja, da se lično, svojim očima, uveri u razlog pojavljivanja krvi.

Upečatljivog li načina za otvaranje niza Gospodnjih sudova! Božji vesnici, kraj reke, pred faraonom i njegovim zvaničnicima, govore šta tačno nameravaju da učine, i oni to čine. Najavljeni događaj sledi. Voda se pretvara u krv, ribe umiru, reka smrdi i voda iz nje se ne može piti.

I faraonovi “mađioničari” pretvaraju vodu u krv. Neko će se pitati, zašto faraon nije od njih zatražio da krv ponovo pretvore u vodu! Bilo kako bilo, faraon ne sluša šta govore Mojsije i Aron, nego se vraća u svoju palatu.

Jezekilj 29,3 navodi faraonove reči: “Moja je reka; ja sam je načinio sebi.” Ne možemo biti sigurni da li je to rekao baš taj faraon, budući da je to bio uobičajeni način razmišljanja u Egiptu. Poenta je u tome da je

to zlo trebalo da mu dâ vremena da razmisli o istinitosti svoje “teologije”.

Iako ni u kom naučnom ili istorijskom smislu ne možemo dokazati da se pomenuto zlo stvarno dogodilo, mi ipak raspolažemo nekim zanimljivim egipatskim tekstovima. Reka Nil koja je kao krv pominje se u jednom nabranju katastrofa, gde se opisuju nedaće Egipta u periodu srednjeg carstva (2300 – 2250 pre Hrista). Konkretni tekst gde to nalazimo datira iz otprilike onog perioda kad se odigrao Izlazak i govori o jednom ranijem događaju. U jednom redu tog teksta stoji: “Zašto je reka, zapravo, postala krv” (Durham, *Exodus* 98).

Prvo zlo se bavi nečim što se događa sa samom vodom. Drugo se odnosi na nešto što izlazi iz vode — žabe. Na faraonovo odbijanje da pusti Izrailj da posluži Bogu, Bog preko Arona čini da se vodozemci posvuda jave. Ako taj prizor uopšte možemo da zamislimo, sigurno će nam prvi utisak biti smešan. Tu najezdu ne mogu da izbegnu ni faraonov krevet, ni spavaća soba, ni kuhinja. Fuj!

Egipatski “mađioničari” i ovom prilikom oponašaju čaroliju i time samo uvećavaju problem. Zašto ne mogu da uklone žabe, umesto što ih stvaraju još u većem broju? Ne mogu, jer je faraon prinuđen da od omraženih izrailjskih vođa zatraži da uklone žabe. Pretpostavljamo da su faraonove sluge našle načina da pronađu čistu vodu za piće, ali žabe u krevetu, to je za njih bilo previše.

Faraon obećava da će pustiti Izrailjce da posluže Bogu, a onda poriče svoje obećanje. To se događa nakon što Mojsije uklanja žabe, tačno u vreme koje je faraon naveo. Gospod faraonu ponovo zadaje udarac, ali on, videći da će opet biti bolje, otvrdnjava svoje srce. Razmišljajući o ta dva zla, počinjemo da jasno shvatamo sadržaj prikazane poruke: Jahveova reč je svemoćna. Iako, u očima ljudskog “zdravog razuma” Izrailj i njegove vođe deluju nemoćno, oni kao Božji narod imaju Njegovu reč, pa im ništa drugo nije ni potrebno. U prisustvu te sile, bezvredna je faraonova svetovna moć. Jedino što on može, jeste da traži pomoć i oslobađanje. Osim toga, mi vidimo kako je tiraninu teško da se odrekne svoje tiranije. Tirani se ne predaju lako. Faraon potpuno menja smer već u trenutku popuštanja pritiska. Sledeću njegovu pozitivnu reakciju dobijamo tek kad se pritisak ponovo poveća.

Treće i četvrto zlo — problemi s insektima

U Bibliji se treće zlo predstavlja kao “uši”. Aron svojim štapom udara u prah na zemlji i u tom trenutku na ljude i životinje sručaju se rojevi sitnih insekata.

Jevrejska reč je prevedena različito, kao mušice, komarci, rojevi mušica, uši. Pominju se i “žetelačke” mušice, komarac vrste anofeles i peščana mušica.

Ovom prilikom se prvi put za egipatske vračeve kaže da su zatajili. Oni ne mogu da izvedu uši, a još manje da ih se oslobode. Pošto ne mogu da ponove učinjeno, oni upozoravaju faraona da je ovde “umešan” Bog ili neki bog. Oni ne govore o Bogu kao o Jahveu, nego kažu da je to “prst Božji” ili “božji”, kako bi po mišljenju nekih trebalo prevesti (Durham, *Exodus*, 106). Oni još ne poznaju pravog Boga, ali kada vide božansku moć, oni je prepoznaju. Faraonovo srce ostaje tvrdo, iako njegovi vrači u Mojsijevom i Aronovom delovanju vide Božju ruku.

Jevrejska reč *bubine* u četvrtom zlu dolazi od reči *mešavina* (Durham, *Exodus*, 107). Iako je ta mešavina letećih insekata opisana kao “bubine”, neki stručnjaci kažu da bi to trebalo da budu insekti koji peckaju i bodu, iako se u tekstu ništa ne govori o takvoj njihovoj osobini.

Prvi put se u izveštaju o egipatskim zlima za zemlju Gesem izričito kaže da je pošteđena, “odvojena”. Bog kaže da će napraviti razliku između svog i egipatskog naroda. To je “znak taj” (8,23). Zanimljivo je da jevrejski tekst kaže kako će Bog postaviti “izbavljenje” između svog i faraonovog naroda. Snažnog li načina da se nešto izričito potvrdi! Izbavljenje od tih insekata je moćan znak Izrailjevog konačnog izbavljenja iz ropstva.

Pod najezdom insekata faraon pokazuje prve znake nesigurnosti, popuštanja. Izrailj može da prinese žrtvu i služi Bogu, kaže faraon, ako to učini unutar zemlje. Mojsije traži više, pa faraon kaže — dobro, idite u pustinju, ali ne jako daleko!

Na temelju toga Mojsije se moli Bogu da ukloni insekte (bubine). Sa iščezavanjem letećih napasti, iščezava i faraonovo obećanje o slobodnom odlasku radi služenja Bogu. Faraon otvrdnjava svoje srce. Posledica toga moraće da budu veći pritisak i više zala.

Peto i šesto zlo — bolest na životinjama i ljudima

Pohod zala se nastavlja u obliku fizičkih patnji na ljudima i životinjama. Bolest na domaćim životinjama koja izaziva smrt pogađa samo egipatsku stoku. Faraon šalje kontrolore u Gesem da vide da li je uginula neka izrailjska životinja. Odgovor je negativan, ali u faraona je i dalje tvrdo srce, iako je pogođena i njegova lična stoka i druge domaće životinje.

Tekst kaže: “I sva stoka misirska uginu” (9,6). Postavlja se pitanje odakle su došle životinje iz šestog (9,10) i sedmog zla (19). Prvo,

životinje o kojima je reč u šestom zlu nije obavezno morala biti stoka koja se pominje u 9,20. To su mogle biti vrste domaćih životinja, kao što su psi i mačke. Treba takođe napomenuti i to da tekst u 9,3 izričito kaže “stoka *u polju*”. Pažljivim čitanjem teksta zaključujemo da, iako je sva stoka u polju uginula, to se nije moralo odnositi na stoku u stajama i oborima. To bi bio jedan od načina da se objasni postojanje stoke posle petog zla. Osim toga, moguće je da su Egipćani od Izrailjaca kupili nove životinje, čija su krda i stada bila pošteđena bolesti iz petog zla.

Šesto zlo je imalo više jedinstvenih obrta. Prvo, to zlo sa gnojnim krastama nastaje pošto Mojsije baca u vazduh dve pregršti pepela iz peći. Simbolizam je jasan: kao što se fini prah spušta na zemlju, tako će se i kraste (čirevi) spustiti na živa bića u Egiptu.

Ovo je ujedno i poslednje zlo u kojem je upotrebljeno Aronovo ime. U poslednja četiri zla pominje se samo Mojsijevo ime. Međutim, Aron nije jedini koji nestaje sa scene. Iako nisu bili pomenuti od svog zatajenja u trećem zlu, vrači su verovatno prisutni prilikom razgovora Mojsijevog i Aronovog s faraonom u četvrtom i petom zlu. Na taj zaključak nas navodi činjenica da autor Izlaska skreće pažnju na njihovo odsustvo u šestom zlu. Razlog njihovog odsustva trebalo bi da je očigledan: toliko su napadnuti čirevima da ne mogu da se pojave pred Mojsijem i Aronom. Ipak, uprkos poniženju kojem su izloženi njegovi vrači, faraon ne sluša ni Boga ni Mojsija.

Sedmo i osmo zlo — uništeni usevi

Ova zla, od svih deset, imaju najduže opise. Sedmo, grâd, je najduže, a drugo po dužini je osmo, skakavci.

Sedmo zlo počinje opomenom. Faraonu je rečeno da pusti izrailjski narod, ili će Bog poslati puninu svojih zala (zapazi plural, “sva zla”, u 14. stihu) na faraona, njegove zvaničnike i njegov narod. Faraon je već do tada učinio dovoljno da zasluži smrt. Jedini razlog što je faraon još uvek živ jeste što Bog želi da iskoristi situaciju i otkrije narodu svoj identitet (9,15.16). Faraon i dalje ne reaguje, pa Bog mora da završi započeto. To je uvod u poslednja četiri zla. Ona će pogoditi egipatski narod i tako izvršiti Božje namere.

Međutim, Bog i nadalje nudi izlaz onima koji su voljni da mu budu poslušni. Upozorava ljude da odu pod zaklon i oni i njihova stoka, pre nego što dođe grâd. Oni koji su se oglušili o upozorenje snose posledice. I ovom prilikom, zemlja Gesem pošteđena je strašne grâdne oluje. Grâd ubija životinje i ljude koji su zatečeni napolju, uništava veliki deo useva i ostale vegetacije. Međutim, pošteđeni su pšenica i “krupnik”, pir (podvrsta pšenice). Prvi put na udaru su ljudski životi.

Ujedno, prvi put se događa da faraon prizna da je zgrešio i traži od Mojsija da se moli za uklanjanje zla. Mojsije se moli za uklanjanje zla, iako zna da se egipatski zvaničnici i njihov vladar u stvarnosti ne boje Boga Jahve.

I zaista, pošto je grâd stao, faraon i njegovi zvaničnici otvrdnjavaju svoja srca i ne puštaju Izrailj. Čak ni gubitak života i useva njima nije razlog da prestanu sa svojim tiranskim postupcima. Vidimo kako je tiranima teško da oslobode svoje robove!

Sve useve koji su opstali pod grâdom, u osmom zlu jedu skakavci. Ovo uništenje njihovih rezervi hrane nesumnjivo je kod Egipćana izazvalo ledeni drhtaj po leđima.

Zlo počinje iskazom o tvrdoći faraonovog srca (kao i njegovih zvaničnika). To je promena, pošto se ranije pominjanje otvrdnuća srcâ pojavljivalo na kraju svakog zla. I izveštaj o osmom zlu počinje iskazom o tome šta će zlo značiti Izrailjcima i njihovom potomstvu — “poznaće” Gospoda, odnosno, znaće ko je Bog Jahve.

Mojsije faraonu prethodno upućuje upozorenje i njegovi zvaničnici ga, prvi put, mole da pusti Izrailj. Njihov argument je progresivno uništavanje njihove zemlje. Faraon na to pristaje, pod uslovom da idu samo muškarci, a da žene i deca obavezno ostanu. Mojsije na to kaže da svako mora da ide. Faraon grubo uzvraća: “Gospod će *zaista* biti s vama ako ja pustim žene i decu!” (moje [autorovo] tumačenje 10. stiha). “Ne!”

Mojsije odgovara pružanjem svog štapa nad Egiptom i tada Bog čini da snažan istočni vetar počne da duva do kraja dana i tokom noći. Sledećeg dana tlo je crno od skakavaca. Te kreature proždiru svaku biljku preostalu posle grâda, tako da u zemlji doslovno više nema vegetacije.

I tada se na sceni ponovo pojavljuje dobro poznati obrazac. Faraon traži milost, a Mojsije i Bog daju obavezujuće obećanje. Bog pomenuti vetar pretvara u snažan zapadni vetar, tako da sledećeg dana nije ostao ni jedan jedini skakavac. Ipak, faraonovo srce je otvrdnulo i on ne pušta izrailjski narod.

Do sada smo već mogli steći jasnu sliku o sudbini koja se neumitno nadvila nad faraonom i Egiptom i neodoljivoj, nepromenljivoj volji Boga Jahve da izbavi svoj narod.

Deveto i deseto zlo — tama i smrt

Deveto zlo počinje naglo. Nije zapisano nikakvo upozorenje faraonu. Po Božjoj zapovesti Mojsije pruža ruku (u kojoj verovatno drži štap!) prema nebu, i u tom trenutku strašna "gusta" tama pokrije Egipat za puna tri dana. I ponovo Izrailj biva pošteđen od zla.

To zlo čini da faraonov otpor privremeno slabi i on pristaje da svi Izrailjci odu, osim njihove stoke. Mojsije odbija ponudu i kaže da će im stoka biti potrebna za prinošenje žrtava u okviru službe Bogu.

Umesto da se to dogodi na kraju susreta u tom zlu, faraonovo srce otvrdnjava još u toku razgovora s Mojsijem. Mojsiju zapoveda da ode i da mu nikada više ne dođe na oči. Ako dođe, poginuće. Mojsije odgovara ironičnim rečima: "Pravo si kazao; neću ti više doći na oči" (29. stih).

Ovde se nameće pitanje — šta je u tom zlu toliko strašno. Posle uništenja životinja i useva, šta je to tako strašno biti nekoliko dana u tami. Zašto to nagoni faraona da čini ustupke kakve nikada ranije nije činio?

Deo toga mora biti faktor straha. Natprirodna tama je tako gusta da ljudi ne mogu da vide jedni druge. Efekat je morao biti strašan, naročito zato što niko nije znao koliko će dugo tama trajati. Zamisli kako bi se osećao kada sunce ne bi izašlo sutra ujutru!

Možda je još važnija bila simbolička priroda toga čina. Sunce koje večno izlazi bilo je nepobitna činjenica u Egiptu. Ljudi su mislili da sunce ne može da propadne. Ra, bog Sunca, bio je glavni izvor stvaralačkog života. Bilo je očigledno da je u toj tami na delu bilo nešto jače od boga Ra i Sunca. Ne samo fizička tama, nego i teološko značenje tame i njenih praktičnih implikacija, mora da su potpuno obezglavili Egipćane. Njihovi životi su i doslovno i simbolički bili smeteni.

Deseto zlo je bilo očekivano, ali ne i detaljno objašnjeno u ovom tekstu (11. glava). Deseto zlo biće čin Boga Jahve. Kao što je Aron nekada bio u prvom planu, a onda ustupio mesto Mojsiju, tako i Mojsije počinje da se povlači, dajući Bogu Jahve mesto u središtu pažnje. Deseto zlo je Njegov neposredni čin. S faraonom nema nikakvih pregovora. Mojsije jednostavno objavljuje da će u ponoć prvorodeni i od životinja i od ljudi biti ubijeni. Pre nego što se to dogodi, Izrailjci će biti pozvani da od Egipćana zatraže zlato i srebro. Bog će se pobrinuti da se Egipćani na to povoljno odazovu.

Rezultat svega toga biće sledeći: umesto da Izrailjci zatraže da idu, sami će ih Egipćani isterati. Egipatski zvaničnici će se pokloniti pred Mojsijem i zatražiti od njega da idu. Tome će se protiviti samo faraon, ali će na kraju i sâm položiti oružje.

Zaključak

Ova duga priča, koja kao da nam je postala veoma bliska, neumoljivo je dovela do Izrailjevog izbavljenja i strašnog faraonovog poraza, poraza njegovih bogova i zvaničnih struktura Egipta. Postalo je nedvosmisleno jasno da je Jahve moćan — moćniji od bilo koga ili bilo čega u Egiptu. Izrailjev Bog ne samo što je moćan nego i nepokolebivo rešen da izbavi svoj narod, te neće dopustiti nikakvo protivljenje tom planu. Faraonu je, u nizu, pruženo nekoliko prilika da pokaže poslušnost, ali se on uvek suprotstavlja i plaća strašnu cenu. Ne samo što će Izrailj izaći iz Egipta nego će to učiniti i sa svom svojom stokom i s velikom količinom zlata i srebra od Egipćana. Sve je spremno za sledeći čin drame — Pashu i stvarni izlazak iz Egipta.

● Primena Reči

Izlazak 7,8 - 11,10

1. Zašto je na Egipat izliveno toliko zala? Zašto je proces izvođenja Izrailja iz Egipta trajao tako dugo? Da li ti nekad izgleda da Bogu treba mnogo vremena da bi delovao, sudio i/ili spasavao? Šta ti u ovim glavama može pomoći da razumeš razloge zbog kojih se Bog ponaša tako kao da ima puno vremena? Mogu li neki od tih elemenata biti deo Njegovih razloga za sporo delovanje ili prividno sporo delovanje u tvome životu?
2. Svi sudovi koje je Bog izlio na Egipat odnosili su se na situaciju i život njegovih stanovnika. Kada bi Bog izlivao kazne na naše društvo, šta bi učinio? Kako bi izgledali sudovi protiv današnjih mučitelja Božjeg naroda, ako bi bili paralela egipatskim zlima? Možeš li se setiti nečega u skorašnjoj istoriji što bi bilo sličnom tim zlima? Objasni svoj odgovor.
3. Mojsijev i Aronov štap bili su moćna oruđa Božje sile. Šta bi danas moglo biti štap uporediv s Božjom vlašću? Imaju li današnje crkvene vođe "štap"? Šta bi to bilo?
4. Faraonovo loše upravljanje izazvali su patnju njegovoj zemlji i njegovom narodu. Da li se nešto slično događa i danas? Gde? Da li nas ova naša priča uči o tome kako bi trebalo reagovati kad se tako nešto dogodi?
5. Kad su se Mojsije i Aron prvi put suočili s faraonom, samo malo razumnih ljudi verovalo je da će oni imati većih izgleda da pobeđu u nadmetanju. Ipak, s Bogom su pobedili.

-
6. Da li nas to može poučiti kako bi trebalo da se odnosimo prema političkoj situaciji u našem svetu? Ne tako davno, ljudi su mislili da je komunizam nepobediv, a danas se zbog njega retko ko uznemirava. Ko su današnji faraoni i ljudi kao Mojsije? Koji će naoko moćni vladari ili zemlje ili pokreti, po tvom mišljenju, pasti pod udar Božjeg suda? Hoće li pod tim sudovima patiti i hrišćani?

peta glava

BOG IZBAVLJA SVOJ NAROD

Izlazak 12, 1 – 13,16

Prvih jedanaest glava Izlaska bile su priprema na ono što se događa u delu teksta od 12. do 15. glave. Tlačenje Izrailja i Gospodnji plan da izbavi svoj narod i sudi Egiptu kulminiraju u trenutku kada Izrailj stvarno izlazi iz ropstva.

Odlučujući događaj koji je doveo do izlaska jeste smrt egipatskih prvenaca, i među ljudima i među životinjama. Jedanaesta glava samo je predkazala taj događaj. Sada se to i stvarno događa i Izrailj izlazi iz ropstva.

Izlazak predstavlja tako bitan događaj da autor daje znatno više mesta načinima na koje ljudi treba da ga pamte i doživljavaju, nego samom opisu onoga što se dogodilo. Niko ne osporava događaj izlaska. Ključno pitanje je kako ga slaviti i pamtiti. Odgovori na to pitanje obrazuju tekst bogat značenjem, simbolizmom, obrednim elementima i teologijom. Dobro je da o njemu brižljivo razmišljamo, pošto je taj izlazak obrazac za sva buduća izbavljenja i izlaske koje Bog čini za svoj narod.

● Ulaženje u Reč

Izlazak 12,1-30

Tekst u Izlasku 12,1-30 pročitaj pažljivo, dva puta. Čitajući razmišljaj i odgovori na sledeća pitanja. Ne zaboravi da pored sebe držiš i svoju beležnicu za knjigu Izlazak.

1. Prema tekstu u Izlasku 12,2 zaključujemo da su Izrailjci dobili promenu u godišnjem računanju vremena. Navedi elemente u priči zbog kojih će određeni datumi biti važni. Navedi neke druge datume date u ovom odseku. U nekom od biblijskih rečnika potraži odrednice “godina” [year] ili “kalendar” [calendar] pronadi više informacija o jevrejskom godišnjem ciklusu. Kada bi taj prvi mesec trebalo da bude u našoj godini? Šta misliš, zašto je taj mesec proglašen prvim?

2. Velika važnost se daje životinji upotrebljenoj u obredu Pashe. Navedi korake koje je trebalo učiniti u izboru životinje, pripremi, upotrebi i eventualnom odbacivanju. Zašto je neophodno toliko pažnje i detalja? Šta označava ta životinja?
3. Gde se stavlja krv životinje (7. i 22. stih)? Šta se time htelo reći u pogledu načina klanja životinje? Šta čini krv, prema onome što tekst posebno ističe (13. i 23. stih)? Zbog čega bi krv trebalo da ima takvu ulogu? Pogledaj odrednicu "krv" [blood] u nekom biblijskom rečniku. Šta po tvom mišljenju u ovom tekstu znači krv?
4. Uz Pashu, tekst govori i o Prazniku presnih hlebova. Koliko traje taj praznik? Šta se tada događa? Zbog čega je toliko važno potpuno se osloboditi kvasca? Da li bi tekst u Izlasku 12,39 mogao da pruži nagoveštaj o značenju tog praznika?
5. Obrati pažnju na ukupne vremenske odrednice ove Pashe. Događa li se ta prva Pasha *pre* ili *posle* stvarnog izbavljenja? Gledaju li Izrailjci *unazad na* svoje izbavljenje, ili *unapred ka* svom spasenju? Kakvu važnost ovo ima u značenju tog događaja za izrailjski narod? Šta bi bilo da su odbili da svetkuju Pashu? Šta nam to govori o važnosti Božjih praznika?

● Istraživanje Reči

Pomeranja težišta

Dok ulazimo u ovu presudnu novu fazu stvaranja Božjeg naroda u Izlasku, događaju se dva krupna pomeranja težišta. Prvo, naglasak se premešta sa borbe između Boga Jahve i egipatskih bogova na izrailjski narod. Tokom događanja zala Izrailjci su bili u pozadini, dok je Egiptu bilo suđeno i na njega padala zla. Oni sada dolaze u prvi plan. Tema ovog teksta direktno je Božji narod. Konkretno, tekst u 12,3, opisujući ga, koristi novi izraz. Oni su sada "sav zbor" Izrailjev. Njihovo izbavljenje povezuje ih na poseban način u jednu novu zajednicu — Božji narod.

Pored pomeranja težišta od faraona ka Izrailju, prisutna je i promena žanra, od priče ka bogoslužbenoj ceremoniji. Ono što je do sada bilo opis nadmetanja i sukoba, ovde postaje poziv na svetu službu, praznik, bogoslužjenje i proslavljanje sećanja Izlazak. O okolnostima stvarnog oslobađanja iz Egipta neposredno se govori u samo trinaest stihova (12,29–42), dok pedeset i dva stiha detaljno opisuju Pashu, praznovanje beskvasnog hleba i posvećivanje prvorođenih (12,1–28.43,–51; 13,1–16). Sve su to obredi koji stoje u vezi s pričom o Izlasku. Sada, pošto je dugo očekivani događaj u toku, naglasak se pomera na načine na koje se on može dozivati u sećanje i ponovo oživljavati.

Bilo bi dobro slušati i pratiti slična događanja, ali o tome ćemo kasnije više reći. Prvo ćemo proučiti pojedinosti priče.

Novi kalendar

Reči “Ovaj mesec da vam je početak mesecima, da vam je prvi mesec u godini” (12,2) mnogo kazuju. Događaji koji treba odmah da izbiju na površinu tako su suštinski važni da Izrailjci dobijaju naredbu da preurede svoj kalendar. *Prvi* u ovom slučaju verovatno nema samo numeričko značenje, nego se odnosi i na stepen važnosti. Pred Izrailjem je akt započinjanja godine, podsećanjem baš na događaje koji su ga učinili narodom — Božje izbavljenje izlaskom iz Egipta.

Ovde postaje očigledan značaj navođenja meseca i dana (deseti dan, 3. stih). Ako neki događaj treba da postane “zakon večni” (14. i 24. stih), onda za njegovo proslavljanje mora da postoji tačno određeno vreme. Ne samo što je Pasha bila vezana za određeni datum nego će i svako buduće proslavljanje Pashe morati da ima svoj datum. I, kao što očekujemo, sledi Praznik presnih hlebova. I taj praznik mora da ima svoj poseban datum (18. stih).

Koliko znamo, Izrailj je koristio bar dva kalendara. I mi u savremenom svetu takođe imamo različite kalendare. Zvanična godina počinje u januaru, školska godina najčešće u septembru, a fiskalna (budžetska) godina najčešće 1. jula.

Izrailjev verski i ceremonijalni kalendar počeo je u skladu s uputstvima datim u knjizi Izlazak. Prvi mesec, koji je dobio ime Aviv ili Nisan, padao je u vreme između našeg marta i aprila. Bilo je to vreme poznih (prolećnih) kiša i, razume se, praznika Pashe i Beskvasnih hlebova.

U starojevrejskom, zapravo imamo imena za samo četiri meseca — za prvi, drugi, sedmi i osmi (vidi Sarna, 82, 83). Meseci su obično nazivani po svom broju. Kasnije, posle progonstva, Jevreji su za svoje mesece, izgleda, usvojili vavilonska imena.

Izrailjci su imali i građansku godinu. Ona je počinjala sedmog meseca po verskom kalendaru i odgovarala je našem vremenu septembar–oktobar. U tom mesecu stizale su jesenje (rane) kiše, a slavili su se i Dan pomirenja i Praznik senica.

Osnovna pouka u svemu tome jeste da treba jednostavno zapaziti koliko Izlazak ima centralnu ulogu. Da bi on bio zapamćen i dobio istaknuto mesto, bio je potreban ceo novi kalendar, novo računanje godišnjeg ciklusa. Vreme počinje s izbavljenjem. Novostvorenom narodu potreban je novi kalendar kojije obeležje i njih kao naroda i njihovog jedinstvenog iskustva.

Pasha

Pripremajući se za izbavljenje, ceo Izrailj dobija zapovest da učestvuje u Pashi. Čitava njihova zajednica, "sav zbor" treba tome da se povinuje, ako žele da izbegnu kaznu namenjenu Egiptu. Biti Izrailjac znači praznovati Pashu. Kasnije uredbe omogućile su da i drugi, koji etnički, nisu bili Izrailjci, uzmu u tome učešća; međutim, to što je neko rođen kao Izrailjac nije moglo da nadoknadi neučestvovanje u Pashi.

Obred je *porodičnog* karaktera. Za razliku od kasnijih perioda, kad je za praznik Pashe hiljade hodočasnika preplavljivalo Jerusalem, prva proslava Pashe bila je predviđena za ukućane. Praznik Pashe praznovali su kao porodica i domaćinstvo.

Za najvažniji deo obreda tražila se "životinja iz stada" (Durham, *Exodus*, 151). Većina biblijskih prevoda jevrejsku reč za životinju u 3. stihu prenosi kao "jagnje", ali obe jevrejske reči upotrebljene u 3. i 5. stihu jasno pokazuju da bi se mogle prevesti podjednako i s "jagnje" i s "jare". Izbor je verovatno zavisio od toga koja je od životinja bila dostupna.

Životinja je trebalo da bude mužjak, star godinu dana, bez nedostataka; da bude zaklan u suton, 14. dana tog meseca. Klanje se očigledno tako obavljalo da se krv mogla prihvatiti u "zdelu" (22. stih). Vešti stočari, kao što su bili Izrailjci, nesumnjivo su znali kako se životinjama pušta krv. Verujem da je to podrazumevalo i da su oni postupali po uredbama, kasnije pomenutim u 3. Mojsijevoj knjizi o nekorišćenju krvi za jelo (3. Mojsijeva 17,10–12). Osim toga, oni su se pripremali za škropljenje krvlju dovratnika svojih kuća.

Za savremenog čoveka ceo taj postupak deluje krvavo i odbojno, ali takvo klanje je bilo uobičajena radnja za izrailjske stočare i njihove porodice. Mi svoju osetljivost ne smemo prenositi na teren drugih kultura i drugih vremena.

Meso se moralo peći, a ne kuvati ili ostavljati presno za jelo. Uz pečeno meso trebalo je da Izrailjci jedu gorko bilje i beskvasni hleb. Sve pečeno meso trebalo je da se pojede do jutra ili, u protivnom, da bude spaljeno. Sve je to trebalo obaviti u žurbi, s odećom spremnom za polazak bez oklevanja.

Šta sve to znači? Jasno je da svoje značenje imaju i način kako je priča ispričana i brojni u njoj naglašeni detalji. Ali pre nego što uhvatimo značenje Pashe, mislim da je najbolje da ukratko opišemo Praznik beskvasnih hlebova, koji je, iako manje poznat hrišćanima, među Jevrejima bio poseban praznik.

Praznik beskvasnih hlebova bio je tako tesno vezan za pashalnu svečanost i izlazak iz Egipta, da bismo gotovo mogli reći da je to dvoje jedan praznik. Međutim, pažljivim čitanjem teksta zapažamo jednu krupnu razliku i ona je razlog što taj praznik sada pominjemo. Pasha je

prvi put zapravo bila slavljena kao *uvod* u Izlazak. Praznik beskvasnih hlebova bio je, najbolje rečeno, u to vreme proslavljen samo delimično, pošto bi njegovo puno svetkovanje zahtevalo sedam dana, a Izrailj je izašao u noć Pasha. Oni nisu *imali* sedam dana za proslavljanje Praznika beskvasnih hlebova.

Za praznik Beskvasnih hlebova nije tada data nikakva posebna naredba, kao što je to učinjeno za Pashu (21. stih). Razlog za trošenje beskvasnog hleba na putovanju iz Egipta bio je taj što su Izrailjci morali žurno da napuste Egipat tako brzo, da su svoje hlebno testo poneli još pre nego što su u njega dodali kvasac (12,34.39). Tako imamo da praznik Beskvasnih hlebova počinje *posle* izlaska iz Egipta.

Praznik počinje uklanjanjem sveg kvasca iz kuće i trošenjem u toku sedam dana samo beskvasnog hleba. Prvog i poslednjeg dana praznika ne sme se raditi nijedan posao, izuzev pripremanja hrane, i u to vreme treba da bude "sveti sabor". Onaj ko bi tokom tih sedam dana jeo išta s kvascem, treba da bude "odsečen" od izrailjskog zbora. Podjednaku obavezu prema istim propisima imaju i Izrailjci i stranci.

Veliko pitanje glasi: Šta znači sve ovo — i Pasha i Praznik beskvasnih hlebova? Razmotrićemo pre svega glavne elemente, a onda opširnije razgovarati i o nekim specifičnim pitanjima.

Prvo, Pasha je nedvosmisleno bila predviđena da zaštiti one koji je svetkuju. Kad god se u našem tekstu (stihovi 12, 13, 23, 27) objašnjava njen značaj, glavna ideja je da je krv zaklane životinje stavljena na dovratnike, kao svojevrsan znak za Boga. Kada pusti kaznu na Egipat, On će videti krv i proći kuću [passover ...], čime će ona biti pošteđena kazne i smrti. Ta strašna pošast neće se sručiti i anđeo smrti neće ući u kuću. Oni koji uzimaju učešća u Pashi ostaju bezbedni.

Drugo, Pasha ističe pripremljenost, gotovost i hitnost. S Pashom se mora početi odmah (21. stih) i jesti u stanju spremnosti i u velikoj žurbi (11. stih). O tome govori odeća na ljudima, kao i trošenje beskvasnog hleba. Ljudi ne samo što jedu u žurbi nego moraju i da napuste kuću, noseći sa sobom hleb, svoju najosnovniju hranu, u koji nisu imali vremena da dodaju kvasac (33, 34. i 39. stih). Oni koji jedu pashu očekuju izbavljenje, koje nastupa vrlo brzo i spremni su za njega.

Mnogo je napisano o simbolizmu različitih elemenata te pashalne svečanosti, pa je sasvim umesno da ih unekoliko razmotrimo.

Kvasac su Jevreji obično koristili s pet vrsta žitarica — sa pšenicom, ječmom, pirom [podvrstom pšenice], raži i ovsom. Druge žitarice, kao pirinač i proso raspadaju se, ali ne mogu da kisnu. (Za vrednu raspravu o ovome, vidi Sarna, 90, 91). Mnogi žrtveni obredi zabranjuju upotrebu kvasca (vidi Izlazak 23,18; 3. Mojsijeva 2,11; 6,9.10). Tu, međutim, postoje izuzeci kao što je "žrtva obrtana" i "žrtva zahvalna" za dobrobit prinosioca (vidi 3. Mojsijeva 23,17–20; 7,13). Jevrejsko objašnjenje za

to glasi da su te dve žrtve jeli vernik ili sveštenik i nisu bile prinošene Gospodu na oltar.

Budući da je kvasac bio tako široko zabranjen, verovatno je da je proces kiselenja testa bio dovoden u vezu s raspadanjem i truljenjem i time simbolizovao pokvarenost i greh. Nekoliko tekstova Novog zaveta upućuje na to negativno značenje kvasca. Isus je svoje učenike upozoravao protiv kvasca (lažne nauke) fariseja (Matej 16,6.11.12), a tekst u 1. Korinćanima 5,6–9 zapravo tumači beskvasni hleb iz svečanosti kao čistotu, nasuprot kvascu greha (vidi takođe Marko 8,15; Luka 12,1 i Galatima 5,9). Izlazak je Izrailjevo slavno nacionalno izbavljenje. Kada se Izlazak slavi, on ne sme biti umrljan ničim što simbolično predstavlja zlo. Ukloniti iz kuće sav kvasac simbol je uklanjanja svakoga greha iz života, tako da učesnik u proslavi Izlaska može da se seti Božjeg milostivog izbavljenja i da ga doživi.

I gorko bilje ima simbolično značenje. Još samo jedan tekst u Bibliji pominje gorko bilje (“pelen”), a to je tekst u Plaču Jeremijinom 3,15. U tom tekstu ono nedvosmisleno znači surovu patnju. Budući da bilje verovatno ne bi bilo pomenuto ako nije simbol nečega, možemo pretpostaviti da se to bilje, “zelje”, verovatno odnosilo na gorke patnje Izrailja pod egipatskom tiranijom (vidi Sarna, 91). U Izlasku 1,14 govori se o njihovom “gorkom” životu, i na tom mestu se koristi jevrejska reč koja dolazi od istog korena. Kasniji jevrejski spisi stvaraju istu vezu. Najšire korišćeno gorko bilje od vremena jevrejskog Talmuda je ločika, vrsta zelene salate.

Najistaknutiji od svih pomenutih simbola je zaklana životinja i njena krv. U početnom opisu obreda pominju se svi delovi ceremonije (stihovi 3–11). Svi kasniji opisi, kako Pashe tako i njenog značenja, nedvosmisleno naglašavaju životinju, a posebno krv (vidi glave 13, 21–23, 26, 27). Prema tome, tekst nam nepogrešivo jasno kazuje da je žrtvovanje životinje suština te ceremonije, a naročito krv životinje. To je ujedno i suština zaštite i izbavljenja koje uživaju oni koji svetkuju Pashu.

Za nas hrišćane, Hristos je pashalno jagnje (1. Korinćanima 5,7). On je onaj koji omogućava našu zaštitu i izbavljenje pri našem izlasku iz greha. Njegova prolivena krv štiti naše domove od kazne i smrti. Ovoga se moramo trajno sećati i ponovo ga doživljavati, kao što su činili Jevreji.

Neki su se vrlo detaljno bavili simbolima. Oni, na primer, elemente Večere Gospodnje, hleb i vino, vide u beskvasnom hlebu i krvi u obredu Pashe. Međutim, ta koncepcija se ruši, ako stvari pažljivo proučimo. Beskvasni hleb nije žrtva. Bliža paralela bilo bi pečeno meso. Najverovatnije, krv iz obreda Pashe nije se koristila za jelo. Jevrejima je na veoma jasan način zabranjeno korišćenje krvi za hranu (3.

Mojsijevao 17,10–12). Najbolje je ako paralelu između pashalnog obeda i Večere Gospodnje vidimo na jedan uopšteniji način.

Drugi su u pashalnoj ceremoniji videli tačne paralele sa Hristovim raspećem. Isusova krv koja je bila prolivena po Njegovoj glavi (zbog trnovog venca), Njegove dve ruke i Njegove noge upoređuju se, kako kažu, s pashalnom krvlju. Ona se stavlja iznad vrata (glava), na dva dovratnika (ruke) i na prag (noge). Problem je u tome što se u Izlasku ništa ne govori o pragu. Njihov odgovor je da se životinja kolje kod nogu i zato je krv tamo sigurno prisutna (Durham, *Exodus*, 145)! Smatram da je bolje reći, u jednom opštijem smislu, ovo: kao što žrtva i krv pashalne životinje spasavaju Izrailj simbolički, tako i smrt i krv Isusa Hrista nas spasavaju u stvarnosti.

Žrtva i krv imaju istaknuto mesto u starozavetnom sistemu obreda. Značenje žrtve i krvi može se posmatrati iz više uglova. Moramo se čuvati pokušaja da njihovo značenje “zakujemo” za nešto određeno ili da tačno definišemo način na koji oni ostvaruju svoje delo. Krv, između ostalog, spasava, štiti, izbavlja i čisti. Kako se to tačno događa nije toliko važno koliko je važno shvatiti da ona to čini.

Proučavajući ovaj tekst, bio sam impresioniran njegovom organizacijom i ukupnim vremenskim rasporedom. Prva Pasha dolazi *pre* velikog izbavljenja, a ne *posle* njega. Prema tome, prvobitno značenje Pashe nije gledanje unazad, nego *gledanje unapred* — ka spasenju. Verovanje u vrlo skori čin Božjeg izbavljenja zapravo je čin poslušnosti i vere. Prvi učesnici Pashe su rekli: “Verujemo da je čin Božjeg spasenja na pragu. Ono nam je tako blizu da smo obučeni i spremni da već *u ovom trenutku* izađemo.” Odbijanje učešća u onoj prvoj Pashi značilo bi smrt već te noći. Pasha je sačuvala ljude od smrti, a sačuvala ih je i za budućnost.

Večera Gospodnja, onako kako je prvi put održana, imala je isti sadržaj. Isus još nije bio umro, niti vaskrsao, ali oni divni događaji spasenja počeli su da se odvijaju upravo u noći kad su učesnici jeli na toj večeri. Naglasak je na *sada* i na *budućnosti*. Bilo je (i jeste) to čin vere u sadašnje i buduće spasenje.

Vrlo često o Izlasku i Golgoti razmišljamo kao o događajima iz *prošlosti*. Pasha i Večera Gospodnja zaista jesu sećanja na prošlost, ali, iako ti događaji pripadaju istoriji, smatram da treba da dokučimo duh prve Pashe i prve Večere Gospodnje. One su bile usmerene i na *sadašnjost* i na *budućnost*. Što se tiče Izrailja, tokom cele njegove istorije Izlazak, izbavljenje i zavet, za njih su se dogodili *sada*, bez obzira kada je bilo to “sada” (vidi, npr. 5. Mojsijeva 5,2.3). Narod koji je pošteđen jesmo *mi*; domovi pored kojih je anđeo smrti samo prošao jesu *naši* domovi (vidi 6,27 — *naši* domovi). Bog koji je delovao, i *sada* spasava i deluje. Svako izbavljenje je novi izlazak.

Isto to možemo primeniti i na Večeru Gospodnju. Isus živi *sada*. On nas spasava *sada* isto onako kako je činio u ono vreme. U Njemu se nalazi naša jedina nada za budućnost. Mi se nalazimo u gornjoj sobi. U jednom vrlo stvarnom smislu mi živo iščekujemo Njegovu smrt i vaskrsenje, iako se sami događaji nalaze u prošlosti. To se i danas mora zbivati radi nas i u nama, jer bismo u protivnom bili bez nade — sada. Mi jedemo i pijemo i na taj način pokazujemo poslušnost Njemu i dajemo svoju izjavu vere u Njegovo neprestano delovanje za nas.

Ovo je, u biblijskom smislu, značenje tih obreda. Oni nisu, kako ih mi često vidimo, samo bitan način za oživljavanje prošlosti i razlog za razmišljanje o njihovom značenju za nas danas. Sadašnjost i budućnost su snažno prisutne. Obredi u vremenskom smislu *ponovo stvaraju* prvobitni događaj. To nije nikakva pobožnjačka fantastika, nego nešto zasnovano na najmanje dva koncepta. Prvi je osećaj neprestajuće solidarnosti zajednice. Bez učenika i rane crkve mi ne bismo bili ovde gde smo. Oni su naši očevi i majke, pa ono što se dogodilo njima, događa se i nama.

Drugo, celo Pismo i život govore nam da svaka nova generacija treba da bude izbavljena. Kada Bog ne bi u neprestano delovao tako da spasava sada i da završava svoje delo u budućnosti, prošlost bi bila besmislena. Naša vera ima silu jedino ako verujemo da je Bog u sadašnjosti aktivan na isti način kako je to bio u prošlosti.

Zaključujući, ne bismo mogli a da ne kažemo da bi naš verski život, a naročito način na koji shvatamo i primenjujemo krštenje i Večeru Gospodnju, bili izmenjeni iz temelja kada bismo shvatili te misli. Više se ne bi događalo da subota Večere Gospodnje bude najslabije posećena subota [ne kod nas!!]. Neka nas Bog pouči kako da danas uvidimo silu tih praznika. Kako bi nam ti božanski obredi bili dragoceni kada bi to bilo tako!

● Ulaženje u Reč

Izlazak 12,31 – 13,16

Tekst u Izlasku 12,31 – 13,16 pročitaj pažljivo najmanje dva puta. Čitajući, odgovori na sledeća pitanja:

1. Obrati pažnju na suprotnost u stavu i postupcima faraona i Egipćana u delu teksta od 31. do 36. stiha, u odnosu na ranije delove ove priče. Za svaki faraonov iskaz citiraj neki raniji iskaz ili postupak koji je bio drugačiji. To isto učini i za Egipćane. Da li je bilo pošteno da Izrailjci “pljačkaju” Egipćane (36. stih)? Zašto tako misliš?

2. Tekst u Izlasku 12,37 navodi 600.000 kao broj Izrailjaca koji su napuštali Egipat. Uporedi tu brojku s onima u 4. Mojsijevoj 1,46.47; 2,32; 11,21; 26,51; Izlazak 30,12–16; 38,25.26). Jesu li slične? Da li bi trebalo da budu? Ako ima toliko muškaraca, kolika bi, po tvom mišljenju bila ukupna brojka naroda, kada bi se uračunali žene i deca? Pokušaj da zamisliš kako bi izgledala logistika pokretanja takvog broja ljudi. Misliš li da te brojke treba doslovno shvatiti? Zašto tako misliš?
3. Uporedi Izlazak 12,40 s 1. Mojsijevom 15,13, Delima 7,6 i Galatima 3,17. U čemu su razlike? Zašto one postoje? Pogledaj šta o tome kaže *SDA Bible Commentary* u komentarima na 1. Mojsijevu 15,13 i Izlazak 12,40. Pročitaj tekst i Izlasku 12,40–42. Šta se stvarno naglašava? Da li je to period od 430 godina ili nešto drugo?
4. Kao postskriptum izlasku iz Egipta, u 12,43–51 data su pravila za Pashu. Navedi pravila za strance i tuđince. Šta nam ona govore o tome kako je stranac postajao pripadnik izrailjske religije? Navedi pravila Izrailjaca. Zašto su, po tvom mišljenju, načinjena ta pravila? Čemu nas ona uče u vezi s Pashom?
5. Detaljno opiši propise u pogledu posvećenja prvenaca. Navedi razloge davanja te grupe pravila. Kako se ti razlozi upoređuju s razlozima za Pashu i praznik Beskvasnih hlebova? U čemu su oni isti, a u čemu različiti? Šta nam sve to govori o značenju i važnosti knjige Izlazak?
6. Prvorodne životinje pominju se uporedo s prvorodnim ljudima. Zbog čega su ovde uzete u obzir životinje? Šta ti propisi kažu o zverima? Šta znači, kada je reč o svim prvorodnjima kod stoke, “što je muško, da bude Gospodu” (13,12)? Šta nam uredbe o magarcu govore o tome kako su rangirane životinje?

● Istraživanje Reči

Izrailj izlazi

Kakve li promene za faraona! Dobro ga je prodrmala smrt prvenaca po celom Egiptu. Već tokom noći poziva Mojsija, kome je pre toga zapretio smrću ako mu ponovo dođe na oči (10,28). Čovek koji je učinio sve što je mogao da obezbedi da Izrailj *ostane*, kaže sada: “Ustajte”, “Idite”, “Idite”, “Uzmite” i, ponovo, “Idite”. U dva kratka stiha upotrebljeno je pet glagola da bi se Izrailju saopštilo da treba da izađe iz Egipta.

On im ovom prilikom dopušta da uzmu i svoja stada i krda, što je ranije zabranjivao. Treba da učine “kao što [Mojsije i Aron] govoriste”,

što je, pretpostavljam, značilo “Uzmite šta god hoćete i uradite kako god želite”.

Najzajedljivije od svega je što traži — blagoslov! Te jednostavne reči više od bilo čega drugog označavaju njegov poraz pred Bogom.

Egipćani se pridružuju svom vladaru i gone Izrailjce da požure i da idu. Uplašeni su za svoje živote. Kao što je Bog obećao u jednoj ranijoj prilici, Egipćani su bili voljni da Izrailjcima daju zlato, srebro i odeću — šta god da im zatraže.

Neki su mišljenja da je to bilo pošteno, budući da je predstavljalo pravednu isplatu za sav rad koji su Izrailjci ostvarili kao robovi. Bez obzira šta je u tome tačno, to je postalo i riznica iz koje će se uzimati kada Izrailj bude gradio svetilište u pustinji. Osim toga, ako Izrailju bude bilo potrebno da nešto kupuje na svom putovanju i za vreme svog boravljenja u pustinji, to egipatsko blago je nesumnjivo moglo biti njihov izvor “materijalnih sredstava”.

Brojke Izlaska

Kako je prikazano u Izlasku, razmere i logistika Izlaska su ošamućujuće brojke. Ako broj od 600.000 ljudi prihvatimo kao bukvalnu brojku, dobićemo najmanje dva, a možda čak i tri miliona miliona ljudi. S njima su pošli i mnogi neizrailjci (“drugi ljudi” — 38. stih), kao i “vrlo mnogo” sitne i krupne stoke.

Pojmovi kao što su organizacija, transport dobara, hrana za životinje i ljude, da i ne pominjemo sve što se odnosi na higijenu i zdravlje, mora da su bili krupni, veoma krupni poduhvati. Ozbiljni komentatori su u ovim velikim brojkama videli i druge probleme.

Pokrajina Gesem u kojoj su Izrailjci živeli teško da je mogla da izdrži dva miliona ili više ljudi. Njene dimenzije su bile samo nešto više od 60 sa nešto manje od pet kilometara. Moguće je da su mnogi Izrailjci živeli i drugde, izvan Gesema.

Drugo pitanje koje je neko pokrenuo odnosi se na Izrailjev odnos s Egipćanima, ako je njih zaista bilo toliko na broju. Naučnici procenjuju da je stanovništva Egipta u tom periodu moglo biti oko pet miliona (Sarna, 97). Može li pet miliona u potpunosti da gospodari brojem od dva i po miliona ljudi? Možda.

Brojke navedene u 12. glavi Izlaska grubo se podudaraju s brojkama navedenim u poznijem delu Izlaska, u 38,25.26 i u prvom prebrojavanju u 4. Mojsijevoj (1,46.47). One su ujedno i paralela brojkama navedenim u 4. Mojsijevoji 11,21 i onima iz vremena četrdeset godina kasnije, u 4. Mojsijevoj 26,51. Neki eksperti smatraju da su te brojke istorijski tačne, kada je reč o ujedinjenom carstvu Davida i Solomuna (vidi Sarna, 101,

102 i njihov spisak izvora u jednoj od fusnota). To bi nas navelo na zaključak da se broj stanovništva u Izrailju održavao na prilično stalnom nivou od vremena Izlaska do vremena ujedinjenog carstva, ako brojke prihvatimo kao ozbiljne podatke.

Bilo je mnogo predloga o tome kakav stav treba zauzeti prema tom pitanju, od kojih su, po mome verovanju, samo tri vredna pažnje onih koji ozbiljno prihvataju biblijske izveštaje.

Prva opcija kaže da brojke treba prihvatiti doslovno onako kako su danas prevedene. Izveštaj o Izlasku ističe u prvi plan Božji blagoslov i veliku stopu plodnosti izrailjskih žena. Izrailjci nisu živeli samo u Gesemu nego i na celoj teritoriji Egipta, tako da su ih, uprkos njihovim krupnim brojkama, egipatska sila i tiranija držali u ropskoj potčinjenosti. Problemi u pustinji i pri naseljavanju Hanana učinili su da se tokom svih tih godina njihovo brojno stanje nije moglo bitno uvećavati.

Bog koji je na čudesan način brinuo o njihovom izbavljenju, na čudesan način je obezbedio i organizaciju i hranu za životinje i ljude tokom njihovih putovanja. Bili su milostivo snabdevani svim onim što im je bilo potrebno, tako da je putovanje pustinjom bilo demonstracija Božje moći na isti način kao što je to bio i sâm Izlazak.

Drugo razmišljanje stoji u zavisnosti od prevoda jevrejske reči *'eleph*. U Izlasku 12,37 ta reč se prevodi sa "tisuća" ili "hiljada". Pomenuta reč ima i brojna druga značenja. Ona može značiti potpodelu unutar jednog plemena, a preciznije — vojnu formaciju sačinjenu od pripadnika jedne šire porodice. Ako bi neko taj prevod stavio umesto prevoda koji glasi "tisuća", tekst bi glasio: 600 vojnih formacija. Koristeći kao vodič tekst iz 1. glave 4. knjige Mojsijeve, prosek po grupi iznosio bi osam do devet ljudi, pa bi se dobio ukupan zbir od oko 5.000 ljudi. Ukupan broj stanovnika bi, prema tome, bio 20.000 do 30.000 ljudi (vidi Sarna, 98, 99) i, za više pojedinosti, njegove fusnote). Tekst u 5. Mojsijevoj 7,7, koji Izrailjce opisuje kao "manje nego ikojega drugoga naroda" možda bi poslužio kao podrška tom shvatanju o manjem broju stanovnika.

To rešenje značilo bi umanjeње čuda snabdevanja životnim potrebama u pustinji, ali bi učinilo većim čudo Izlaska iz Egipta. Ono se, izgleda, bolje uklapa u relacije na teritoriji pokrajine Gesem i u putovanja Sinajskom pustinjom.

To rešenje je upotrebljivo u tom tekstu i u nekim tekstovima iz 4. Mojsijeve, ali ne i u nekim drugima. Postoje problemi sa zbirom brojki u 4. Mojsijevoj 1,46 i sa zbirom prvorođenih sinova u 4. Mojsijevoj 3,43. Premda je u nekim tekstovima zgodno i korisno, ono ne daje objašnjenje za sve brojke popisa u Petoknjižju kao celini.

Treća mogućnost temelji se na definiciji Izlaska, koja je šira nego što je uobičajeno. Neki smatraju da je za Izrailj Izlazak bio period od

Mojsija do Solomuna — od izlaska iz Egipta do gradnje hrama u Jerusalimu. Hram je vrhunac ispunjenja i dovršenja Izlaska. Faraon je pustio Izrailj i time mu omogućio da služi Gospodu Jahve onako kako je želeo, pa je vrhunac tog odlaska bio hram na gori Sion.

Za tu definiciju imamo, u određenoj meri, i biblijski temelj. Pevajući hvalospeve Bogu posle izbavljenja kraj Crvenog mora, Izrailj svoj hvalospev u Izlasku 15,17 završava sledećim rečima:

Odvešćeš ih i posadićeš ih na gori nasledstva svojega, na mestu koje si sebi za stan spremio, Gospode, u svetinji, Gospode, koju su Tvoje ruke utvrdile.

Ista misao odzvanja i u Mojsijevom oproštajnom govoru, kada je govorio o mestu koje će Gospod izabrati da utvrdi svoje ime (5. Mojsijeva 12,9–11; vidi takođe: Sarna, 100, 101). Solomun kao da se poziva na isto, kada za određene radove angažuje Hirama i kada obavlja službu posvećenja hrama (1. Carevima 5,17–19; 8,16.56).

Ti tekstovi omogućuju da se kaže da je hram vrhunac Božjeg spasavanja, započetog Izlaskom. U jednom posebnom smislu, celokupni Izrailj u vreme Solomuna bio je narod Izlaska. Oni su sebe posmatrali kao one koji izlaze iz Egipta. Shvatimo li to na takav način, brojke će predstavljati doslovni broj stanovnika koji su živeli u vreme hrama, a ne u vreme izlaska iz Egipta. To bi, međutim, podrazumevalo znatno kasniji datum pisanja knjige Izlazak, ili bar kasnije termine važenja tih brojki.

To bi bio odgovor na pitanje zašto su brojke ostale na stalnom nivou od vremena prve Pashe do gradnje hrama. Ceo Izrailj je prisutan tokom čitavog iskustva Izlaska.

Bez obzira koje rešenje izaberemo, moramo imati na umu da brojke u tom tekstu nisu predmet naglašavanja. One su pomenute samo jednom. Da li je Bog hteo da nam saopšti da je iz Egipta izašlo 25.000 ljudi ili 2,5 miliona ovde nema presudnu važnost. Centralna ideja je Božja moć da izbavi, spase i očuva svoj narod.

Bez obzira koji je broj tačan, ostaje činjenica da je Božja sila obilato dokazana u Izlasku. Tako vidimo da nema spora u pogledu osnovne ideje Izlaska. To treba da nas oslobodi da pitanje brojki razmatramo bez straha, znajući da je sigurno upravo ono što je i zaista bitno.

Tekst u Izlasku 12,40 kaže da su Izrailjci živeli u Egiptu 430 godina. U 1. Mojsijevoj 15,13 stoji da je tamo trebalo da ostanu 400 godina — reči koje je citirao Stefan u Delima 7,6. U Galatima 3,17 stoji da je zakon nastao 430 godina posle zaveta. Čemu ta razlika?

Rekao bih da je brojka iz 1. Mojsijeve 15. glave predviđena kao približan vremenski podatak koji je ponovo citiran u Delima

apostolskim. Boravak u Egiptu je trajao 400 godina, kao zaokružena cifra. Izraženo preciznijom brojkom, bilo je to 430 godina.

Čitajući tekst, ponovo zaključujem da naglasak nije toliko na broju godina, koliko na činjenici da je Bog delovao tačno na vreme — “u isti dan”. Božji “red vožnje” je besprekoran. Gospod je čak bdeo te noći, kako bi obezbedio ispunjenje obećanja na vreme. Iz istog razloga Izrailju je naloženo da bdije u noći Pashe, u znak poštovanja prema Gospodu za njegovo bdenje u budućim pokolenjima. Ovo je novi, dodatni element u značenju praznovanja Pashe.

Pashalne uredbe

Pošto je Pasha ispoštovana i Izlazak doslovno počeo da se ostvaruje, prikladno je istaći određene ključne uredbe u vezi sa svečanošću.

Zanimljivo je da uredbe počinju pominjanjem stranaca. U stvari, pravila koja se odnose na strance i tuđine čine najveći deo teksta. Razlog tome sigurno bi mogao biti to što su se već od samog početka neizrailjci nalazili u krugu Božjeg naroda i zajedno s njim prolazili iskustvo Izlaska (vidi 12,38). Neizrailjci nisu smeli uzeti učešća u pashalnom obedu, bez obzira da li je reč o strancima, ljudima koji među Izrailjcima privremeno borave ili najamnicima. U svečanosti, međutim, može da uzme učešća *svako* ko je obrezan i u čijoj je kući sva muška čeljad obrezana. Tekst čini digresiju i kaže da se isti zakon odnosi i na Izrailjce i na strance. Jednakost u pogledu zahteva temelji se na spremnosti na pokoravanje zavetnim uslovima.

Nas bi trebalo da impresionira taj fer odnos i otvorenost. Mnogi su u Jevrejima gledali snobove opterećene rasnim predrasudama. Međutim, to zakonodavstvo je nejevrejima uprostilo postupak pristupanja izrailjskoj zajednici. Pristupanje nije imalo nikakve veze s rasom ili etničkim, nacionalnim poreklom. Jedino što se tražilo je pokoravanje zavetnom zahtevu obrezivanja muškaraca.

Uz zahtev o obrezivanju, ranijem objašnjenju dodaje se nekoliko detalja o proceduri praznovanja Pashe. Ta Pasha nije nikakva gozba koja se organizuje po kućama po nekom dogovorenom redu. Ona je praznik u okviru kojega se jede unutar samo svoje kuće. Nijedan deo mesa ne sme da ode izvan kuće i nijedna kost zaklane životinje ne sme biti slomljena.

Važno je bilo ostvarivanje solidarnosti unutar zajednice. “*Sav* zbor Izrailjev neka čini tako” (47. stih). Tekst zatim ponovo ističe da su “svi sinovi Izrailjevi” (50. stih) učinili ono što je u pogledu praznika Pashe Bog zapovedio preko Mojsija i Arona. Pošto je *sav* Izrailj bio spasen (i biće izbavljen), važno je i da *svi* uzmu učešća u praznovanju. Ovde nije reč o biranju jedne od mnogo opcija, nego o sasvim određenom zahtevu.

Jedno od merila značaja Izlaska je ogromni obim komemorativne ceremonije i bogoslužbenih obreda koji zbog njega nastaju. Već smo raspravljali o Pashi i prazniku Beskvasnih hlebova. Oba praznika svetkuju se zbog Izlaska. Sada dolazimo do trećeg oblika ceremonije koji je u direktnoj vezi s Izlaskom — posvećenje prvenaca. Taj obred se u Izlasku pominje mnogo puta (22,29; 34,20) a i u ostalim knjigama Petoknjižja (3. Mojsijeva 27,26; 4. Mojsijeva 3,13; 8,17). Samog Isusa roditelji su doneli u hram u skladu s tim obredom (Luka 2,22.23). Svaka jevrejska porodica s jednim ili više sinova na taj način je u svome krugu bila podsećana na izbavljenje u okviru Izlaska. Taj čin je “znak na ruci” i “spomen pred očima” (13,9) da te je Jahve izveo iz Egipta.

Propis o prvencima zahtevao je konkretno žrtvovanje svih prvorođenih mužjaka među životinjama. Pošto su magarci bili posebno vredne životinje, do kojih se teže dolazilo, Gospod je dopustio da se kao otkup za prvorođenu magarad žrtvuje jagnje. Međutim, ako magare ne bi bilo otkupljeno jagnjetom, trebalo mu je slomiti vrat (34,20).

Prvenci među ljudima se ne žrtvuju, nego “otkupljuju” (13. i 15. stih). “*Otkupljivanje*” u ovom smislu znači “steći otpust plaćanjem”. To plaćanje je mogao biti novac (4. Mojsijeva 3,50) ili žrtvovanje životinje, kao što je jagnje.

Ponovo se veoma jasnim rečima ističe značenje svega toga. Sve se to mora odnositi na Izlazak. Gospod je poubijao sve prvence u Egiptu i time dobio otkup za svoj narod, ali je poštedeo prvence u Izrailju. Na taj način Njemu, na poseban način, pripadaju svi prvenci u Izrailju. Dok se izvršavaju ti obredi, stvarnost Izlaska se ponovo živim slikama predočava narodu i tom prilikom se proslavlja i ponovo dočarava Božje stalno izbavljenje.

Stvarnost, snaga i značaj Izlaska se time proslavljaju i ponovo dočaravaju na tri načina koji predstavljaju različite ali komplementarne perspektive. Jednoga dana svake godine Izrailjci u svojim porodicama dočaravaju i oživljavaju redosled događanja i izbavljenje u noći Izlaska. Jedne sedmice svake godine Izrailjci, samim tim kako jedu svoju najosnovniju hranu — hleb — oživljavaju hranu i iskustvo Izlaska. Svakom prilikom kada žena u Izrailju, odnosno ženka među životinjama, rađa odnosno donosi svog prvog muškog potomka, ponovno se doživljava pokolj egipatskih prvenaca.

Kako bi Izrailj mogao to da zaboravi? Bog je hteo da obezbedi Izrailjevo sećanje na to. To sećanje mora biti obezbeđeno pre nego što radnja priče bude mogla da se nastavi. Radnja priče može da se nastavi jedino ako je prvobitna priča dobro upamćena. Bog se u velikoj meri pobrinuo da osigura da tako i bude.

● **Primena Reči**

Izlazak 12,1–13,16

1. Šta ističe moj godišnji kalendar? Koji su najvažniji periodi ili dani u godini? Koji je mesec za mene “prvi” i najvažniji? Zašto? Da li moja vera oblikuje moj kalendar, ili možda moj svetovni kalendar oblikuje moju veru? Da li bi trebalo da svoj kalendar menjamo i time ga prilagođavamo svom verskom iskustvu, kako su to učinili Izrailjci? Ako bi to bio slučaj — kakve bih godišnje i mesečne duhovne praznike svetkovao?
2. Pasha i praznik Beskvasnih hlebova prikazani su kao porodične svetkovine vere. Ima li moja porodica neku svetkovinu svoje vere? Kako je ona (ili one) počela i šta znači? Ako bi trebalo da započnemo jednu takvu svetkovinu, šta bismo proslavljali? Kako bismo proslavljali?
3. Kakva je uloga verskih obreda u mome životu? Jesu li važni? Zašto? Ako za mene nisu važni, da li možda moj stav posledica lošeg razumevanja onoga što su obredi značili u biblijskim vremenima? Na koji način bi jevrejsko shvatanje obreda opisanih i objašnjenih u ovoj glavi moglo doprineti snazi obreda u mome životu i mojoj crkvi?
4. Hrišćani Pashu često dovode u vezu s Večerom Gospodnjom. Ima li u našoj crkvi nečega što bi se moglo uporediti s praznikom Presnih hlebova ili posvećenjem prvenaca? Ako nema, imajući pred očima značenje tih obreda, da li bi bilo svrsishodno ustanoviti hrišćanske obrede koji bi bili slični tim obredima? Zašto bi, ili zašto ne bi? Kako bi izgledali takvi obredi?
5. Prema izveštaju Izlaska, izbavljenje se dogodilo tačno na vreme. Da li se sećam primera kada je Bog delovao tačno na vreme, u mome slučaju ili slučaju onih koje poznajem? Da li je moguće unapred znati Božji “red vožnje”? Zašto tako misliš? Da li je Izrailju koristilo poznavanje Božjeg “reda vožnje”? Da li bi takvo poznavanje pomoglo meni?
6. Kakav je moj odnos prema ubijanju i žrtvovanju životinja koje se događa u tim i drugim tekstovima? Da li me uznemirava pokolj egipatskih prvenaca i žrtvenih životinja? Zašto? Smatram li da je to uznemiravalo izrailjski narod? Kako upoređujem svoju reakciju s njihovom? Kako se u sve to uklapa — Bog?

šesta glava

BOG ODNOSI POBEDU NAD FARAONOVOM VOJSKOM

Izlazak 13,17 – 15,21

Središte Izlaska je Božje milostivo izbavljenje Izrailja iz egipatskog ropstva. To je temelj odgovora na pitanje zašto Bog stvara jedan narod. Srž tog izbavljenja nalazimo u dva različita, ali tesno povezana događaja. Prvi je izlazak iz Egipta posle smrti egipatskih prvenaca. Taj događaj je bio predmet prethodnog poglavlja.

Drugi događaj je Božja pobeda nad faraonovom vojskom, što je predmet ovog poglavlja. Izrailj svoj izlazak iz Egipta ne može smatrati bezbednim sve dok ne nestane faraonove sposobnosti da ih vrati natrag. Oslobođenje iz egipatskog ropstva može se proslaviti tek kada se ostvari spasenje od faraonove vojske.

Kulminacija oba događaja je u silnoj pesmi hvale u 15. glavi. Nakon što je postao svestan toga da je istinski slobodan, Izrailj može da peva, da igra i svira na muzičkim instrumentima u slavu Boga koji je ostvario Izlazak. Kada Bog stvara jedan narod, to je narod koji se prirodno moli Bogu i prinosi mu hvalospeve, jer je to prirodni rezultat oslobođenja i spasenja.

● Ulaženje u Reč

Izlazak 13,17 – 14,12

Tekst u Izlasku 13,17 – 14,12 pročitaj najmanje dva puta. Čitajući, potraži odgovore na sledeća pitanja. Ako ih zapišeš, biće ti lakše da ih i zapamtiš.

1. Uz kartu u Bibliji, biblijskom rečniku ili biblijskom atlasu, pokušaj da pratiš rutu Izlaska. Načini spisak različitih mesta koja se pominju i pokušaj da ih pronađeš. Za koja od njih znamo, a za koja ne znamo lokaciju? Zašto postoje problemi u lociranju tih

- mesta? Ko odlučuje o putu kojim će se ići? Koji se razlozi navode za izbor (13,17.18; 14,3.4)? Šta to kazuje o Bogu?
2. Šta je Mojsije poneo sa sobom iz Egipta? Čitaj 1. Mojsijevu 50,24–26. Šta kaže Josif u svom zahtevu? Šta kaže Mojsije, ispunjavajući obećanje?
 3. Koji su istaknuti vidljivi simboli Božje prisutnosti (13,21.22)? Možeš li da se setiš još nekih mesta gde su oblak i oganj predstavljali Božju prisutnost? (Vidi, npr. 1. Carevima 8,11 i Isaija 6,4–6.) Taj oblak je mogao da vrši i druge funkcije (14,19.20). Šta su, po tvom mišljenju, ti simboli značili prosečnom Izrailjcu? Zašto su ti simboli važni?
 4. Navedi posebne pripreme koje je izvršio faraon radi potere za Izrailjem. Smatraš li da ozbiljno misli? Zašto mu je uopšte bilo potrebno da učini sve što je učinio? Misliš li da je Izrailj planirao da se bori? Pre nego što odgovoriš, pogledaj tekst u 13,18.
 5. Nabroj posebne korake u Izrailjevom odgovoru, kada je narod shvatio da su faraon i njegove horde pošli u poteru za njima. Da li je takav odgovor karakterističan za njih? Vidi Izlazak 16,3; 17,3; 4. Mojsijeva 14,3; 20,3.4; 21,5. Šta su, po tvom mišljenju bili razlozi takve reakcije? Čemu nas ta reakcija uči u pogledu posledica robovanja i o ljudskoj prirodi?

● Istraživanje Reči

Ruta Izlaska

Kojim je putem Izrailj pošao po napuštanju Egipta? Ovaj tekst nam zvuči tako kao da ćemo moći lako da pratimo njihovo putovanje, jer su navedeni opisi i nazivi mesta. Međutim, zadatak nije lak.

Mi zapravo više znamo o ruti kojom se nije išlo, nego o onoj kojom se išlo. Put kroz “zemlju filistejsku” (13,17), išao je duž obale Sredozemnog mora, inače najkraći put. Tim putem ih Bog nije vodio, zato što bi mogli videti ratne sukobe i razočarati se. Ta ruta je, budući da je duž nje bilo više snažnih egipatskih vojnih punktova, bila omiljena ruta napadača, pa je Egipat hteo da bude uvek spreman. Ruta kojom ih je Bog vodio nazvana je “putem preko pustinje” ka “Crvenom moru” (13,18). Put ih je vodio na jug i na istok, prema sinajskoj pustinji.

Međutim, većinu gradova koji se poimence pominju u izveštaju, nije moguće locirati. Imena mesta se, vremenom, često menjaju. Dok je Ramesa (12,37) prilično poznata, i mnogi misle da znaju gde se nalazi Sohot (13,20), svi ostali pomenuti gradovi (mesta) su nepoznati. Mi jednostavno ne znamo kojim su putem Izrailjci tačno išli. Lokacija označena kao “Crveno more” takođe je bila predmet mnogih rasprava.

Reči u jevrejskom tekstu nisu tehnički naziv za stvarno Crveno more (Suecki zaliv), nego znače "More trske". Postoji više (neki tvrde da ih ima pet) plitkih jezera s mnogo trske u nizinskom području između Sredozemnog i Crvenog mora. Tri poznata od tih jezera su Sirbonis, Timaš i Manzaleh. Razna jezera bila su predstavljana kao mesto divnog izbavljenja Izrailja.

Čak i među skorijim komentatorima ima takvih koji zastupaju tradicionalno tumačenje da je reč o stvarnom Crvenom moru (vidi, npr. Fretheim, 153). Iako Crveno more nema trske, na više mesta u Starom zavetu ono je jasno nazvano "Morem trske" (vidi, npr. 1. Carevima 9,26; Jeremija 49,21; i, možda, Izlazak 23,31).

Kada Bog kaže da će voditi Izrailj "putem preko pustinje" ka "Crvenom moru", On govori o glavnim geografskim pojmovima. Mala jezera s trskom ne uklapaju se u tu kategoriju važnih geografskih lokacija. Po mome mišljenju, karakter ovog događaja za Izrailj i opis onoga što se događa bolje se uklapaju s tumačenjem vezanim za Crveno more.

Pre nego što zaključimo predmet rute Izlaska, biće potrebno da razmotrimo još jedno pitanje. Priča kaže da Bog bira puteve za Izrailj, oslanjajući se na dva elementa. On ne želi da se razočaraju gledajući rat (13,17) i drugo, zapovedio je Izrailjcima da se okrenu i pođu žurno natrag, kako bi naveo faraona da pođe u poteru za njima (14,2-4).

Ovo je jasan dokaz da Bog, kada vodi, uzima u obzir ljudske, zemaljske situacije. Na Božje poteze utiču psihološko stanje Izrailja i faraona, kao i sociopolitička situacija u zemlji. Iako je tačno da je Jahve dovoljno moćan da ukloni sve prepreke i da nema potrebu da se obazire na ljudske okolnosti, to ipak nije način na koji On odlučuje da vuče poteze u teologiji Izlaska.

Proviđenje uzima u obzir ljudske okolnosti. Proviđenje i mudro planiranje međusobno se ne isključuju, nego na idealan način idu ruku pod ruku. Svemoćni Bog u svojoj ljubavi opaža naše strahove i osećanja, situaciju u kojoj se nalazimo, pa deluje u skladu s tim.

Josifova moć

U žurbi kojom je obeležen proces Izlaska, Mojsije ne zaboravlja da ispuni jedno staro obećanje. Josifu je zakletvom obećano da će njegove kosti biti iznete iz Egipta, da bi verovatno bile ponovo sahranjene u Hananu (1. Mojsijeva 50,24-26). Kada je Josif izmamio obećanje pod zakletvom, bio je to u suštini moćni čin vere. Josif je zaista verovao u obećanje da će Bog izbaviti svoj narod iz Egipta i vratiti ga natrag u Hanan. Zakletva bi bila samo gubljenje vremena, da on zaista nije gajio tu jaku nadu. Ispunjenje zakletve bilo je Mojsijev čin vere. To je jasan znak

njegove vere da ono što se događaja u okviru Izlaska *jeste* ispunjenje obećanjâ i indikacija da će se Izrailj vratiti natrag u Hanan.

Taj događaj ima u sebi i divnu simboliku. Josif je bio prvi koji je otišao u Egipat. Izrailjska teologija smatra da Bog stoji iza tog događaja, jer je preko Josifa Bog sačuvao Izrailj u vreme gladi.

Bilo je vreme kada se išlo u Egipat, a sada je vreme da se iz njega izađe. Josif je, u određenom smislu, bio prvi koji je ušao i poslednji koji je izašao. Iznošenje Josifa znači završetak dela izrailjske istorije koji se odnosi na boravak u Egiptu. Taj boravak je imao privremeni karakter, jer je stvarni dom bio Hanan. A sada se svome domu, svojoj kući vraća i onaj koji im je pomogao da prežive u Egiptu.

Svetlost i hlad za putovanje

Bog nije samo izveo Izrailj iz Egipta, a onda ga ostavio da se sâm snalazi za svoje potrebe. On narodu daje stalan podsetnik koji će mu služiti kao dokaz Njegove prisutnosti. Podsetnik tokom dana je stub od oblaka, a podsednik za noć je stub od ognja. Uvek je prisutno ili jedno ili drugo.

Svrha ovih stubova–“blizanaca” je, kako je rečeno, da vode narod i da mu daju svetlost. Na taj način Izrailjci mogu znati *kuda* treba ići, a i noću imaju svetlosti da idu kuda ih Bog vodi. Podloga svemu tome je, razume se, garancija da je Bog prisutan i da je mesto kuda idu — mesto gde On želi da budu.

Oblak i vatra mogu da pruže i druge usluge. Prema tekstu u Izlasku 14,19.20 oblak se premešta sa čela Izrailja ka začelju. Donosi tamu Egipćanima i onemogućava im da nađu Izrailjce tokom noći prelaska preko Crvenog mora. Tako vidimo da oblak *štiti*, a ujedno i vodi.

Oblak postaje silan simbol Božje prisutnosti u knjizi Izlazak, kao i u ostatku Petoknjižja. Brojeći i prvo pominjanje u Izlasku 13,21, reč se u Izlasku pojavljuje osamnaest puta. Sve primene reči odnose se na oblak Božje prisutnosti. Oblak igra istaknutu ulogu za vreme Mojsijevog susreta s Bogom na gori i u kontekstu svetilišta. Oblak se u 3. Mojsijevoj pominje u vezi s Danom pomirenja, a dvadeset puta u 4. Mojsijevoj.

Osim demonstracije Božje prisutnosti, tačno značenje oblaka nije jasno. On je verovatno simbol sile, pošto oblaci donose oluju i kišu. Hananeji su svog boga oluje nazvali imenom Val, koje znači “onaj koji sedi na oblaku”. Tekst u Psalmu 68,4 naziva Gospoda [Jahve] na isti način [... verovatno u originalu]. Jahve je sigurno Bog vremena, oluje i kiše. To ime je Izrailjcima nesumnjivo stvaralo i osećaj tajanstvenosti. Oblak sprečava da se jasno vidi. Bog se otkriva, ali mi ne možemo da

dobijemo pun vizuelni doživljaj, pošto je On daleko više od onoga što možemo da "vidimo" ili shvatimo.

Oganj, kao simbol Božje prisutnosti takođe je istaknut u Izlasku i Petoknjižju. Naročito je živopisan oganj na gori Sinaj (19,18), kada Bog dolazi blizu, kao i ognjena slava u 24,17.

Hrišćanima je, razume se, dobro poznat oganj Svetoga Duha koji se spustio na verne na dan Pedesetnice (Dela, 2. glava). To iskustvo pokazuje da živopisni simbolizam ognja nije bio ograničen na starozavetno vreme, nego je prenesen i u Novi zavet.

I oblak i oganj su bili moćne manifestacije s dimenzijom podsećanja, koje su Izrailju značile mnogo. Svakako bi bilo vredno utrošiti vreme za pažljivo proučavanje njihovog značenja kroz celu Bibliju.

Faraonova potera za Izrailjcima

Kad je faraon odlučio da krene u poteru za Izrailjem, to nije bila nikakva sitnica, nikakva beznačajnost. On je preduzeo krupne mere i angažovao obimne vojne snage za svoj pokušaj da vrati odbegle robove. To je bio vrlo ozbiljan poduhvat.

Neki komentatori su uočili protivrečnost između tekstova u 13,17 i 14,5. Kažu, tekst u 14,5 zvuči im kao da je faraon tek saznao da su Izrailjci pobešli, dok 13,17 (i drugi tekstovi) opisuju faraona koji ih pušta da idu.

Ono što se, po mome shvatanju, događa jeste da je Mojsije sve vreme tražio jednostavnu dozvolu za odlazak u pustinju da se poklone Bogu Jahve. Mojsijev prvobitni zahtev faraonu odnosio se na trodnevno putovanje u pustinju radi poklonjenja Bogu (5,1-3), tako da je u procesu svojih čestih kontakata s egipatskim vladarem dosledno tražio da se njemu i njegovom narodu odobri vreme za služenje Bogu. Ni u jednoj prilici on faraonu nije rekao da Izrailj namerava da ode da se nikada više ne vrati. Tako, kad je faraon konkretno pustio narod da ide, rekao je: "Idite ... *poslužite* Gospodu, *kao što govoriste*" (12,31). Dopustio im je da idu pod tim uslovima. Iako je možda pretpostavio da će oni zauvek otići, to verovatno nije rekao svojim zvaničnicima. U tekstu u 14,5 imamo faraona koji prvi put čuje da Izrailj ne ide samo radi poklonjenja, nego je stvarno pobešao iz zemlje. Ta činjenica, uz saznanje da su Izrailjci, po nekim pokazateljima, zbunjeni (čak su se i vratili deo puta) i uz podatak da je Bog otvrdnuo srce monarhu, njega navodi da organizuje veliki vojni pohod da bi vratio Izrailjce.

Faraon priprema svoja bojna kola (lično će komandovati) i svoju vojsku. U pohod polazi šest stotina njegovih najboljih bojnih kola, uz sva druga bojna kola Egipta. Vojska je obuhvatala bojna kola, konjanike i trupe. Za bojna kola bila je karakteristična tročlana posada, od kojih je jedan bio zapovednik. Jedan je terao kola, druga dvojica su se borila.

Ovo bi trebalo da znači da su tu vojsku sačinjavale dve celine. Najboljim jedinicama jurišnih bojnih kola komandovao je lično faraon, dok je veća grupacija bojnih kola delovala donekle nezavisno, pod svojim zapovednicima (vidi Durham, *Exodus*, 191). Druge jedinice i konjica mogli su biti pripojeni bilo kom delu vojske.

Da li je faraonu sve ovo bilo potrebno? Verovatno je sâm tako mislio. Mora da je pretpostavio da će se bitka voditi prsa u prsa, pošto u 13,18 stoji da je Izrailj iz Egipta izašao "vojničkim redom". Može biti da je faraon pomislio kako će velika demonstracija vojne sile značiti brzu predaju, bez borbe. Bez obzira šta je stvarno bilo, što je vojska veća, veća će biti i pobeda Boga Jahve. Mislim da je impresivnost vojne sile i pomenuta upravo iz tog razloga (14,17).

Velika sila ima svoj željeni efekat na Izrailj, bar što se tiče faraona. Izrailj je zastrašen, i više od toga. Prvo, narod je prestrašen — što i nije neprirodna reakcija za robove koji se suočavaju s punom vojnom silom svojih tlačitelja! U svom strahu oni viču ka Bogu i dolaze pred Mojsija. Optužuju njega (i Boga) što ih je izveo u pustinju da u njoj pomru. U biti, oni kažu: "Zar vam ranije nismo govorili da to ne činite?" Tvrde kako su u Egiptu tražili da ih ostave na miru, pošto je služenje Egiptu bilo bolje nego smrt u pustinji.

Može se izreći nekoliko konstatacija u vezi s Izrailjevim "gundanjem". Prvo, takvo uporno traženje da se vrate u ropstvo karakteristično je za ljude koji su dug vremenski period proveli podnoseći tiraniju. Takvim ljudima nije potrebna reč osude, nego poruka radosne vesti koju se Mojsije, zapravo, sprema da im iznese.

Drugo, takvo gundanje je tema koja se u petoknjižnoj priči o Izrailju često vraća (npr., vidi Izlazak 16,3; 17,3; 4. Mojsijeva 14,3; 20,3.4; 21,5). Iako to nije odgovor vere, to je razumljiva ljudska reakcija. Koji se vernik, u nekom periodu, nije pitao da li je možda njegovo putovanje verom, koje ponekad izgleda tako nesigurno, gore od "života u Egiptu"? Izbor se uvek nudi između zemlje obećanja koja često izgleda kao da je daleko, i života u Egiptu.

Izrailj se žali povodom više drugih veoma praktičnih razloga. Prvo, u mnoštvu nisu samo Izrailjci. Iz Egipta je izašlo "drugih ljudi mnogo", što je podrazumevalo mnogo Egipćana (12,38). Osim toga, nisu svi Izrailjci istovremeno i Izrailjci po veri. Nema sumnje da su neki samo etnički Izrailjci i da sumnjaju u Boga i zavet. Štaviše, ropstvo je mnoge Izrailjce lišilo svakog pravog znanja i shvatanja života i Boga. Oni su ropskog mentaliteta, zbog čega im je teško da na stvari gledaju u širokoj perspektivi. Znajući dokle su stigli u svom duhovnom razvoju, Bog s njima postupa milostivo, hrabreći i izbavljajući ih. Detalji o tome kako se to odigrava, tema je našeg sledećeg predmeta.

● Ulaženje u Reč

Izlazak 14,13 – 15,21

Pažljivo, dva puta, pročitaj tekst od 14,13 – 15,21. Čitajući tekst, traži odgovore na sledeća pitanja:

1. S puno razmišljanja prouči tekst u 14,13.14. Detaljno navedi delove Mojsijevog odgovora na pritužbe naroda. Koji razlozi stoje iza svake od tih izjava? Priča koja sledi je komentar na neke od tih izjava. Šta bi nas ti stihovi mogli poučiti o tome kako Bog postupa s ljudima koji se žale i gundaju?
2. Tekst u Izlasku 14,19 prvi put u Izlasku ponovo pominje Božjeg anđela posle događaja s grmom koji je goreo, u 3,2. Te tekstove uporedi s 1. Mojsijevom 18,7; 21,17; 22,11.15; 24,7.40; 31,11; 48,16; s Knjigom Izlazak 23,20.23; 32,34; 33,2. Možda ćeš poželeti da taj izraz potražiš u nekom biblijskom rečniku. Šta znači taj izraz? Na koga se odnosi? Zašto se izraz pojavljuje u ovom tekstu?
3. Zapiši različite korake izbavljenja koji se događaju u delu teksta u 14,15–31. Posebno obrati pažnju na svrhu tog izbavljenja. Kako izbavljenje čini da se ta svrha ostvari? Nađi i rezultate tog izbavljenja. Kakvu to promenu znači Izrailjcima koji gundaju?
4. Ko peva prvu pesmu u 15,1–18 i kome je peva? Zašto? Ko peva drugu pesmu (stihovi 19–21) i kome? Zašto? Da li se ono što je napisano u 15,19–21 razlikuje od zapisanog u 15,1–18? U kom smislu? Zašto je, po tvom mišljenju, Izlazak u priču uvrstio tu dugu pesmu? Da li je ona važna? Zašto?
5. Pažljivo istraži sadržaj duge pesme u delu teksta u 15,1–18. Navedi sve načine na koje su opisani Bog i Njegovi postupci. Kako se završava pesma? Kako bi, jednom rečenicom, ti opisao sadržaj pesme? Koristeći savremeni način izražavanja, kako bi nazvao tu vrstu pesme?

● Istraživanje Reči

Kako se suočiti sa strahom

Razlog zbog kojeg bi Mojsijev odgovor Izrailju u 14,13.14 trebalo posebno pažljivo proučiti je to što on predstavlja obrazac ili paradigmu Božje tipične reakcije na nevolju svoga naroda. Proučimo ga, deo po deo.

Prva naredba je *“Ne bojte se”*. Bog počinje ovde, pošto je to mesto na kojem se ljudi emocionalno nalaze. Njihova prva reakcija na egipatsku vojsku je veliki strah i zato Bog počinje na njihovom nivou. Strah nas parališe i čini nas nerazboritima. S njime se moramo suočiti.

Umirujuća naredba *“ne bojte se”* veoma je uobičajena kada Bog pristupa ljudima. Bog je te reči uputio mnogim drugim ljudima tokom cele biblijske istorije: Avramu (1. Mojsijeva 16,1), Agari (1. Mojsijeva 21,17) i Isaku (1. Mojsijeva 26,24). Uputio ih je i napaćenom Izrailju kasnijeg vremena (Isaija 41,10–14), a takođe i pastirima u polju (Luka 2,10). Upućuje ih i danas ljudima koji se boje. Izgovara ih zato što zna da biti čovek znači osećati strah, a On želi da nas ponovo uveri u svoju prisutnost ispunjenu ljubavlju. Možda ćemo pomisliti da će se upravo dogoditi najgore, ali Bog kaže: *“Ne, neće!”* *“Ne boj se.”* Strah je dokaz neverovanja. Odbaciti strah znači uzdati se u Božju reč.

Druga naredba koju izdaje Mojsije je *“Stanite”*. Ona logično sledi za prvom naredbom. Kad se strah otkloni, tada možeš čvrsto da staneš na zemlju. Mojsije nije mislio — borite se, nego — stanite *tu gde ste sada* i budite spremni. Nema potrebe za povlačenjem. Ako veruješ da je mesto gde se sada nalaziš mesto na koje te je Bog doveo, zašto bi se pomerao? Ostani na mestu, jer je to upravo ono mesto gde bi trebalo da budeš! Povlačenje bi dalo pogrešan utisak.

Treći element je *obecanje*, koje, slično drugom elementu, proizlazi iz prethodne dve naredbe. Ako odbaciš strah i staneš, *videćeš* izbavljenje koje će Bog ostvariti za tebe. Ako budu poslušni Božjim naredbama, Izrailjci će sopstvenim očima gledati Božje spasenje, a Egipćane, koje danas vide, više nikada neće videti. To će se dogoditi danas.

Četvrti element je *drugo obećanje* koje se nadovezuje na prvo. *Gospod će se biti za vas*. Moguće je da je Izrailj poneo sa sobom oružje (13,18), ali ovom prilikom ga *neće upotrebiti*. Izrailj se neće boriti, pošto će se Bog kao ratnik i predvodnik u boju biti za njih (14,25; 15,3). Kakvo je olakšanje to moralo biti za narod dok su slušali te reči, gledajući u egipatska bojna kola!

Poslednji element ponovo je uputstvo. Izrailj ne samo što ne treba da se boji i treba da *“stane”* nego treba i da *ćuti*. Naredba ne podrazumeva da treba biti i nepomičan, jer Izrailj treba da pređe preko mora. Izrailj mora da učini ono što Bog traži, a ova naredba traži *tišinu*. Vika, žaljenje, proklinjanje, zapomaganje, plač — ratni povici — sve to

neće koristiti ničemu. Izrailj ne treba ni da se bije, niti da govori. Bogu nije potrebno ni oružje, ni reči. Izrailj će u tišini videti moćno izbavljenje koje donosi Jahve. Na slično tiho posmatranje Božjih moćnih dela poziva i Psalam 46,10.

Ta jednostavna Mojsijeva naredba iz pet delova čini suštinu Božje poruke uplašenim vernicima. Savremeni “robovi” koji su poslušni Njegovim naredbama i veruju u Njegova obećanja, i sami će iskusiti pobedu u procesu izlaska, napuštanja sopstvenog “ropstva”, bilo da je reč o robovanju grešnim navikama, odnosima, dugovima ili naoko nemogućim okolnostima.

Anđeo Gospodnji

Tekst u Izlasku 14,19 opisuje Gospodnjeg anđela koji se premešta od čela Izrailja ka začelju, u trenucima kada mu se približava egipatska vojska. Tekst jasno izražava (14,19b) da taj anđeo *nije* isto što i oblak Božje prisutnosti, koji se takođe premešta iza leđa Izrailju, kako bi ga odvojio od egipatske vojske.

Uvidom u konkordanciju u vezi s tekstovima koji su dati u odeljku “Ulaženje u Reč”, zapazićeš da je taj izraz prilično uobičajen u 1. Mojsijevoj i Izlasku. On je prilično čest i u drugim delovima Staroga zaveta, naročito u Sudijama. Kakvo je njegovo značenje i važnost?

Reč u jevrejskom jeziku koja se prevodi sa “anđeo” znači “vesnik ili sluga” (vidi Durham, *Exodus*, 163). Ona može da se odnosi na ljudska bića koja deluju u funkciji vesnika. Tačno značenje reči mora biti shvaćeno u kontekstu u kojem je upotrebljena.

Pažljivi čitalac možda je zapazio da tekst u Izlasku 14,19 zapravo kaže anđeo “*Božji*”, dok mnogi tekstovi iz odeljka “Ulaženje u Reč” kažu “anđeo *Gospodnji*”. Neki komentatori pokušali su da istaknu postojanje razlike između tog dvoga. Međutim, iako su jevrejske reči za *Gospod* i *Bog* različite, smatram da su izrazi *anđeo Božji* i *anđeo Gospodnji* — sinonimi.

Teško je precizno reći zašto se za Božjeg/Gospodnjeg anđela kaže da čini određene radnje, kad te iste radnje često čini sâm Bog. U stvari, anđeo Gospodnji je u nekim tekstovima gotovo isto što i sâm Bog (vidi, npr. priču o Agari u 1. Mojsijevoj 16,7. i dalje; 21,17. i dalje; “žrtvovanje” Isaka u 1. Mojsijevoj 22,11. i dalje i priču o grmu koji gori, u Izlasku 3,1.2.13.14, gde se stiče utisak da su anđeo Gospodnji i Jahve jedno te isto Biće). Izgleda da je anđeo izraženo prisutan u razorenju i/ili sudu i u zaštiti i/ili izbavljenju, kao što je slučaj s izveštajem u 14. glavi Izlaska.

Budući da ponekad gotovo izgleda kao da je anđeo sâm Bog i imajući na umu Njegova moćna i milostiva dela, neki su pominjanje

anđela u Starom zavetu poistovetili s Isusom. Iako to može biti istina u nekim slučajevima, potrebno je da budemo oprezni da ne insistiramo na takvom tumačenju u svakom pojedinom slučaju.

Bog će dotući faraona

Došao je trenutak da se pozabavimo naracijom o izbavljanju Izrailja, kad je Bog “dotukao” faraona. Kao što se često događa, priča počinje tako što, u jednom pregledu, Bog iznosi šta će činiti (14,15–18) i, uz davanje dodatnih pojedinosti, govori šta tačno i konkretno čini (14,19–31). Kad god se to događa, upoređivanjem ta dva odseka često dobijamo potpuniju sliku nego kada bilo koji od njih posmatramo odvojeno.

Bog počinje tako što svog anđela i svoj stub od oblaka koristi da Egipćanima donese tamu, a Izrailjcima svetlost. Zahvaljujući tome, dve strane su odvojene tokom noći.

Mojsije zatim pruža svoj štap nad more i Bog razdvaja more koristeći jak istočni vetar, posle čega morsko dno postaje suv put. Zapazimo da u više delova ove priče Bog koristi nešto što bismo mi nazvali “prirodnim sredstvima”, kako bi ostvario svoju volju. Cela priroda sluša Njegove zapovesti.

Izrailjci kreću kroz more, suvim putem koji je načinio vetar. Na obe strane nalaze se zidovi od vode. I sami ulazeći u more, Egipćani pokušavaju da sustignu Izrailjce. Međutim, Bog među Egipćane unosi pometnju i čini da se njihova bojna kola lome. Ovima postaje jasno da se Bog bori za Izrailj, ali pre nego što bi uspeali da pobegnu, Mojsije podiže svoj moćni štap. Razdvojeno more se ponovo sliva u jednu masu i voda pokriva vojsku. Tako ginu svi Egipćani koji su pošli u more za Izrailjem.

Kakvo objašnjenje daje knjiga Izlaska za takav obrt događaja? Gospod je rekao da će se proslaviti onim što će se dogoditi faraonu i njegovoj vojsci (14,17.19) i da će Egipćani “poznati da sam ja Gospod”. Isto objašnjenje izraženo je i ranije, u 14,4.

Mi bismo, najprirodnije, očekivali da razlog za pomenuti događaj stoji u određenoj vezi sa spasenjem Izrailja. To je rečeno na samom početku priče o Izlasku, i gotovo sigurno se nadovezuje ovde. Božji zavet, vernost i želja za izbavljenjem svog naroda osnovna su objašnjenja cele priče, ali Božje namere su šire i obuhvatnije. Deo onoga što Bog želi da čini odnosi se na Egipat, a izvan te jedne nacije i na ceo svet.

Čast je nešto javno i otvoreno. Ovo izuzetno otvoreno uništenje egipatske vojske govori o Božjem delovanju i sili naočigled svima. To Njemu daje ime koje niko ne može da ospori. To je razlog što se

izbavljenje odigrava na takav način. Izlazak ne samo što spasava Božji narod nego i objavljuje svetu ko je Bog i pokreće veru.

Rezultat svega toga za Izrailj jasno je izražen u 14,30.31. Izrailj nepogrešivo vidi Božju moć u svom iskustvu spasenja i gledajući mrtve pripadnike egipatske vojske na obali Crvenog mora. Pokrenuti su da se “boje” Gospoda, odnosno na duboko poštovanje i klanjanje Njemu, na stav strahopoštovanja. Oni svoje poverenje poklanjaju i Njemu i Njegovom sluzi Mojsiju. Veliki strah i ogorčeno gundanje povlače se pred izrazima obožavanja i poverenja. Ljudi su sada spremni da pevaju svoju pesmu zahvalnosti, koja i sledi.

Mojsijeva i Marijina pesma

Oni koji su postali svesni da su spaseni, prirodno pristupaju hvaljenju Spasitelja. Umesto kratke konstatacije da je Izrailj izrazio hvalu i pevao, mi dobijamo prave pesme — prve takve primere u Bibliji.

Petnaesta glava u stvarnosti ima dve pesme. Za prvu, u 15,1–18, kaže se da je pevaju Gospodu Mojsije i Izrailjci. U toj pesmi pevači izražavaju hvalu u prvom licu: “Pevaću” (1. stih). Izuzimajući prvi kratak odsek (15,1b–5) i poslednji stih (18), koji se obraća Bogu u trećem licu (“Gospod će...”, On/Njemu), pesma se zapravo peva Bogu neposredno u drugom licu (“Gospode”, Ti/Tvoj”). Ovaj potonji oblik je naglašenije lični i usklađuje se s uvodnim stihom, koji kaže da se pesma peva “Gospodu”.

Druga pesma je napisana u kratkoj formi u 15,21. Marija tu pesmu peva “njima”, što na osnovu konteksta jasno znači svim ženama Izrailja. One pevaju i igraju u slavljenju i radosti, uz pratnju daira. Sadržaj pesme je vrlo sličan Mojsijevoj pesmi (uporedi 15,1 i 21), s tom razlikom što Marijina pesma kaže “Pevajte!”, što je imperativna naredba u drugom licu množine. Ona poručuje ženama: “Pevajte sve!” Ovde je u pitanju ili posebna naredba ženama da pevaju ili vrsta crkvenog, antifonalnog pevanja, u kojem Marija predvodi, a žene u pesmi odgovaraju. Može biti i da su muškarci pevali prvu, a žene drugu pesmu. U 15,1 stoji “sinovi Izrailjevi”, ali taj izraz obično znači — sav narod. Bez obzira o čemu je reč, glavna misao je jasna. *Svi* ljudi i žene koriste tu priliku da pevaju hvalospeve Bogu za Njegova silna dela. Taj čin pevanja je tako važan da Biblija ne beleži samo pevanje nego i sadržaj pesama. Sada ćemo se pozabaviti samom pesmom.

Duga pesma se s lakoćom može podeliti na dva dela. Prvi deo (stihovi 1–12) je hvalospev Bogu za Njegovo izbavljenje iz Egipta. Drugi deo (stihovi 13–18) opisuje rečima vere ono što će Bog učiniti kada Izrailj bude ušao u Hanan. Oba dela izražavaju hvalospeve Bogu za Njegova prošla, sadašnja i buduća dela za svoj narod.

Zapazimo neka od tih dela. Dat je opis detalja pobede Boga Jahve nad faraonom, uključujući pominjanje kola i “konjika”. Od daha Božjih “nozdera”, razdvojila se voda Crvenog mora, da bi se potom vratila natrag, na Egipćane. Bog vodi svoj narod. On će učiniti da se okolni narodi preplaše i zamuknu. Bog će svoj narod na kraju dovesti u Obećanu zemlju i svetilištu, ili hramu, koji priprema za njih. Pesa se završava jasnim rečima: “Gospod će carovati do veka.” Ako je On stvarno učinio i ako će učiniti sve to, nema nikoga, u bilo kom vremenu, koji bi bio kadar da ospori Njegovu vladavinu. On će biti car svih za svu večnost.

Ova pesma se može najbolje opisati kao radosna pesma hvale Gospodu za Njegova protekla i buduća dela za svoj narod. Reč je o opširnoj i detaljnoj doksologiji, veličanju Boga, pevanju kakvo se može čuti samo u narodu koji je upravo bio izbavljen.

U uvodu ove knjige govorio sam o centralnoj ulozi knjige Izlazak u Bibliji, a naročito priče o Izlasku. Uvek iznova, kada je Božji narod u nevolji, njegovi pripadnici podsećaju se Izlaska i pominju ga. Povratak iz izgnanstva i spasenje koje su dobili od Isusa bili su, a i danas su, novi “Izlasci” za vernike. Vredno je da na ovom mestu proširimo tu misao.

Poglavlja knjige Izlazak koje smo do sada proučili daju nam obrazac o načinu Božjeg delovanja u spasavanju i o tome kako ljudi na njega reaguju. To možemo nazvati obrascem Izlaska ili paradigmom. Od kojih se delova sastoji taj obrazac ili paradigma?

Prvo, *situacija u kojoj se narod nalazi naoko je beznadežna*. Prema prirodnim merilima i sredstvima, nade kao da uopšte nema. Narod je skup potlačenih robova u Egiptu ili izbeglica, uhvaćenih između mora i egipatskih bojnih kola. Ljudskim rečnikom kazano, propast kao da je neizbežna.

Drugo, reakcije naroda su *strah, povici u pomoć i gorke pritužbe*. Narod se obraća Bogu i Njegovom izabranom vođi, očajnički vapeći za pomoć, ili pak okrivljuje druge za situaciju u kojoj se nalazi. To je prirodna reakcija robova, nekada i danas.

Treće, *Bog milostivo izbavlja*. U središtu te beznadežne situacije interveniše Bog sa svojim spasenjem. Na Egipat dolaze zla i umiru egipatski prvenci. Oblak se postavlja između Izrailja i egipatske vojske, dok vode mora postaju grob za konja i jahača. Poraženi su neprijatelji Božjeg naroda. Jahve je pobednik.

Četvrto, *Bog izbavlja na izrazito otvoren, dramatičan i često pomalo čudan način*. Kada Bog spasava, to privlači pažnju. To je *svedočanstvo nevernicima*. On želi da ljudi poveruju i da mu odaju čast. To se može dogoditi jedino kada ceo Egipat vidi umiranje prvorodenih i kada cela velika faraonova vojska biva potopljena — javno. Priča, osim toga, jasno

pokazuje da je pobjeda Božje, a ne ljudsko delo. Čast zaslužuje Gospod, a ne ljudi.

Peto, *ljudi odgovaraju verom i obožavanjem*. Kako kaže tekst u Izlasku 4,30.31, videći da će ih Bog spasti, “narod verova” i “savivši se pokloniše se”. Kad je Bog dotukao faraona, “narod se poboja Gospoda, i verova Gospodu” (14,31). Izrailjci počinju da pevaju zato što je to istinski znak takvog priznanja. Ono je javna demonstracija verovanja da je Božja milost zaista izbavila i da samo On zaslužuje slavljenje.

Ovaj obrazac od pet tačaka i dalje je način na koji Bog radi i danas. Bez obzira kakvog je oblika naš privatni i/ili javni Egipat i ropstvo, postupak je isti. Ključ je traženje Boga u našem ropstvu. Da li ćemo vapiti ili se žaliti, nije presudno. Ključ je u traženju Gospoda. Njemu to omogućava da otpočne svoje delo. Kada istinski priznamo to delo, i sami ćemo pevati Bogu i veličati ga, a možda i igrati od radosti.

● Primena Reči

Izlazak 13,17 – 15,21

1. Birajući rutu Izlaska, Bog je imao u vidu situaciju i osećanja Izrailjaca. Na koji je način Bog uzeo u obzir moju situaciju i osećanja u načinu na koji me je vodio? Jesam li zastao da to uvidim? Kako bi to trebalo da utiče na način na koji se ophodim prema drugim ljudima?
2. Da li je u mome životu bilo stubova od oblaka i ognja koji su bili stalni simboli Božje prisutnosti i vođstva? Treba li da to tražim? Zašto? Ako ih je bilo u životu današnjih hrišćana, u čemu bi se to ogledalo?
3. Jesam li kada gundao protiv Boga, nekoga od hrišćanskih vođa, ili svoje životne situacije? Zašto sam to činio? Da li sam za to imao opravdanja? Sada, kada se na to osvrćem, vidim li tadašnju situaciju na isti način? Čemu se mogu naučiti od izrailjskog gundanja, što bi mi pomoglo u ophođenju s ljudima i u vladanju okolnostima na za koje sam sklon da se žalim?
4. Jesam li se nekada jako uplašio od naizgled beznadežnih okolnosti? Kakve su to (bile) okolnosti? Da li je greh uplašiti se? Zašto, ili zašto ne? Čemu može da me pouči Mojsijev odgovor na strahove Izrailja u Izlasku 14,13.14? Mogu li danas da primenim sličan pristup?
5. Da li je u redu što Bog čini određena dela da bi “zadobio slavu” (14,4.17.18)? Zašto tako mislim? Treba li da radim nešto čime ću zadobiti slavu za Boga? Zašto tako mislim? Ako treba, šta bi to moglo biti?

6. Koliko često pevam hvalospeve? Činim li to zato što to drugi rade ili zato što se nalazim u crkvi, ili to činim zato što želim? Kome pevam? Da li ikada stvarno pevam Bogu? Šta bi se moglo dogoditi što bi me navelo da pevam onako kako je Izrailj pevao u 15. glavi Izlaska?
7. Zajedno s izrailjskim ženama, Marija je igrala u povorci, uz pevanje i daire. Da li bi trebalo da i ja danas činim tako nešto? Šta bih mogla (mogao) učiniti, a što bi imalo isto značenje i poslužilo kao odgovor na Božje slavno spasenje? Da li moje reagovanje na ono što Bog čini stvarno pokazuje šta osećam, ili sam prinuđen da to prigušujem iz obzira prema drugima? Na koji bi način trebalo da ispoljavam istinsko versko proslavljanje i radost?

sedma glava

BOG OBEZBEĐUJE ZADOVOLJENJE POTREBA U PUSTINJI

Izlazak 15,22 – 18,27

Silno izbavljenje u dva čina već je prošlost. Izrailj je napustio Egipat i oslobođen je pretnje faraonove vojske. Šta će sada biti? Da li je to sve o čemu govori Izlazak? U stvarnosti, Izlazak i stvaranje naroda tek što su počeli. Izrailj je svestan Božje sposobnosti da izbavi iz Egipta. Pitanje koje se sada postavlja glasi: Šta može Jahve da učini u okrutnoj, negostoljubivoj sinajskoj pustinji? Može li da se stara za njihove potrebe? Može li Bog da nastavi da deluje u korist svog naroda?

Odgovor je zvučno — da! Treba li narodu voda? On može da je obezbedi, a ovde se opisuju i tri posebna načina za to. Da li je narod gladan? Obezbeđeni su mana i meso. Ugrožavaju li ih neprijatelji? Bog može da donese pobedu na najneverovatnije načine. Jesu li im potrebni vođenje, organizacija i saveti? Bog može da obezbedi narod i metode kojima šaroliko mnoštvo pretvara u organizovanu vojsku. Bog može da obezbedi sve što bi Izrailju trebalo. Pre nego što se učini sledeći korak u stvaranju naroda, neophodna je sigurnost o prisutnosti Božje sile i o Njegovoj spremnosti da pruži narodu neprestano zadovoljenje potreba. U ovom odeljku Izlaska to postaje jasno.

● Ulaženje u Reč

Izlazak 15,22 – 17,7

Tekst u Izlasku 15,22 – 17,7 pročitaj najmanje dva puta, a onda odgovori na sledeća pitanja. Svoje odgovore upiši u beležnicu za Izlazak.

1. Načini spisak u kojem su sadržani svi primeri u kojima Izrailj viče k Bogu, gundā i osporava Boga Jahve i/ili Mojsija. Koliko puta se to dogodilo? U kojoj je fazi svog iskustva Izrailj sklon da reaguje na taj način? Kako Bog i Mojsije reaguju na njihova gundanja? Čemu nas to uči o Bogu, Izrailju i načinu na koji narod uči svoje lekcije?

2. Bog u ovom tekstu tri puta obezbeđuje vodu. Koja tri metoda koristi za dovođenje vode? Koji su čudesni, a koji nisu? Zašto? Čemu te priče treba da pouče Izrailj i nas danas?
3. Pažljivo pročitaj tekst u Izlasku 15,25b.26. Na koje se Božje naredbe i objave ovde poziva? Kakvo obećanje Bog daje? Pod kojim uslovom? Da li je to legalizam ili potkupljivanje? Zašto tako misliš? Na šta se, po tvome mišljenju, ovde odnose egipatske bolesti? Šta, po tvom mišljenju, u ovom kontekstu znači "ja sam Gospod, lekar tvoj"? Vidi tekst u 2. Dnevnika 7,14 i uporedi ga s ovim tekstom.
4. Kakav se razlog navodi za obezbeđivanje prepelica za mesnu hranu? Da li je to opravdan razlog da ih Bog daje? Čemu nas to uči kada je reč o Bogu? Ima li Božji odgovor bilo kakvu vezu s Mojsijem i Aronom? Zašto tako misliš?
5. Veliki deo uputstava o mani odnosi se na subotu. Navedi sve što o suboti možemo naučiti proučavanjem propisa o mani. Sve se to događa u podnožju gore Sinaj. Kakvu nam pouku to daje u vezi s poreklom subote? Da li je zapovest o suboti u Izlasku bila nova zapovest? Zašto tako misliš?

● Istraživanje Reči

Izrailjev odgovor

Ako u ovom tekstu postoji išta što je jasno, onda je to činjenica da Izrailj nije sramežljiv kada treba otvoreno odgovoriti Bogu i Mojsiju, i to u svim situacijama. Te reakcije, kako je prikazano u tekstu, bez izuzetka su negativne.

Obrazac počinje kod Mere. Videći da je voda gorka, narod gundđa protiv Mojsija (15,24). U pustinji Sin gundđaju protiv Mojsija i Arona (16,2) zato što im nedostaje egipatska hrana i zato što se boje da će pomreti od gladi. To gundđanje, ta vika, kaže im Mojsije, u stvari su upereni protiv Boga (16,8).

Isto se događa i u Rafidinu. Prvo, ljudi se svađaju s Mojsijem i kažu: "Daj nam vode da pijemo" (17,2). Mojsije im odgovara prilično direktno, ali ljudi nastavljaju i dalje da viču na njega. Vika je vrlo ozbiljna, pošto je Mojsije pod utiskom da će možda biti i kamenisan (4. stih)! Kasnije u tekstu ovo ponašanje naroda opisuje se kao "kušanje Gospoda" (7. stih; vidi takođe 2. stih).

Izrailj se žali u svakom pojedinom slučaju potrebe! To žaljenje se ne događa posle traženja i dobijanja negativnog odgovora, kako bi bilo uobičajeno. Kad god se pojavi potreba, nastaju gundđanje i vika. Neko bi zaključio da bi Izrailjci, bar *pre* nego što se požale, mogli da potraže Boga i zamole ga za pomoć. S naše tačke gledišta, oni su već videli

dovoljno toga što Bog može da učini, tako da bi mogli biti bar malo strpljiviji. Ali ne! Na početku svojih nevolja oni počinju da gundaju i viču. Možemo osetiti kako to uznemirava Mojsija. Njegova reakcija je vapaj ka Bogu (15,25; 17,4). On ne zna šta da radi s narodom i zato traži Gospoda. Dozivanje razumu izgleda ne daje rezultate (17,2). Tek će Božja intervencija biti dovoljna da reši problem.

Takvo reagovanje Izrailja na svoje probleme je, smatram, dokaz neverstva. Oni jednostavno ne uviđaju da Bog može i hoće da radi na zadovoljavanju njihovih potreba. Imaju kratko pamćenje i već su zaboravili sve što je učinio da bi ih izbavio. Neverovanje i ropski mentalitet drže Izrailjce u čvrstom zagrljaju.

Međutim, u svemu tome najviše zapanjuje način na koji Bog reaguje. Iako se Izrailj tuži na Mojsija, njihovo gundanje je u konačnom smislu upereno protiv Boga. Kao što smo već videli, reč je o kušanju Boga (7. stih). Zaprepašćujuće je, ali Bog reaguje zadovoljavanjem njihovih potreba, ne postavljajući pitanja. Snabdeva ih *neophodnom* vodom. Donosi im *specijalnu* hranu od mesa prepelica — luksuz, čak, pre nego potreba. Daje im manu, kao svakodnevnu hranu. Zbog svog neverstva ničim ne bivaju kažnjeni. Nije upućena čak nijedna reč ukora. Na potrebe svog naroda Bog odgovara jednostavno preko njihovog vođe, Mojsija. Kakvog li divnog svedočanstva o milostivom Božjem strpljenju! On izlazi u susret pritužbama nastalim na tlu neverstva. Dobro je da zapamtimo da se u ovom kontekstu događaju *sva* milostiva Božja opskrbljivanja.

Voda u pustinji

Svako ko je bar jednom doživeo pustinju, svestan je važnosti vode. Ne samo što je Izrailjcima bila potrebna voda za piće nego je, kako nam priča jasno iznosi, ona bila potrebna i velikom mnoštvu stoke. Nešto vode se moglo poneti, ali većina ljudi može sa sobom da ponese samo oko 48 kg tereta na fizičku težinu od 80 kg! Razumljivo je da je prva kriza oko pitanja Božjeg opskrbljivanja nastala baš oko vode.

Narod tri dana putuje bez vode. Došavši do oaze Mera, ljudi nalaze gorku vodu i prigovaraju. Nakon što je Mojsije zavapio za pomoć, Bog mu skreće pažnju na komad drveta. Pošto ga Mojsije ubacuje u vodu, voda postaje slatka i pitka. To je prvi slučaj opskrbljivanja vodom (15,22–28).

Drugi slučaj je jednostavni izveštaj iz teksta u 15,27. Narod putuje do Elima, gde se nalazi dvanaest izvora i tu se ulogoruje kraj vode. Pošto nam je već rečeno da je Izrailj bio vođen stubom Božje prisutnosti, pretpostavljamo da Bog svoj narod snabdeva tom vodom — vodeći ga do nje.

Treći slučaj se događa u Rafidinu (17,1–7). Izrailj se tamo ulogoruje, ali nema vode za piće, pa se narod žali i prigovara.

Bog reaguje tako što Mojsija i narodne starešine, na čelu Izrailja, vodi do stene kod Horiva. Svojim štapom Mojsije tamo udara u stenu. Voda počinje da teče na oči izrailjskih starešina. Mesto biva prozvano Masa (“kušanje”) i Meriva (“svađa”), zbog onoga što se tamo dogodilo.

Pomenuta tri slučaja prikaz su tri načina na koje Bog dovodi vodu: komadom drveta, svojim vođenjem na određeno mesto i s Mojsijem koji udara u stenu. Bilo je mnogo rasprava o tome kako treba razumeti te slučajeve, naročito one u Meri i Rafidinu. Treba li da ih posmatramo kao neposredna Božja čuda, kao nešto što se prirodno događa ili je tu reč o nekoj kombinaciji i jednog i drugog?

Zagovornici prvog stava upućuju na direktne iskaze o Božjoj prisutnosti i vođenju i kažu da su to čuda. Priča ne kaže da je drvo učinilo vodu slatkom. Upotreba drveta je mogla biti samo način na koji je Mojsije pokazao veru. Čak i da je ono bilo uzrok promene, upućivanje na samo drvo predstavljalo je čudo. Dolazak u Elim jeste čudo, pošto je Bog nesumnjivo poveo narod do vode. Udaranje stene kod Rafidina jasno je prikazano kao čudo. To gledište je teološki važno, budući da je poenta teksta zapravo Božja sveta prisutnost i staranje. Knjiga Izlazak hoće da istakne da je Bog Onaj koji opskrbljuje, koji se stara, a način da se to učini jeste prikazati ga kako čini čuda, koja su dokaz Njegove moći.

I zagovornici pomenutog prirodnog stava imaju svoje argumente. Više je vrsta drveta poznatih po sposobnosti da gorku vodu pretvore u slatku. Jedna posebna vrsta drveta je odgovarajuća baš za tu vodu, i Mojsije ga nalazi. Elim je prirodna oaza i Mojsije, na osnovu svog proteklog pastirskog iskustva, zna gde se ona nalazi. Što se tiče vode iz stene, Mojsije zna za mesto gde se vodeni tok ili izvor nalazi pod tankim slojem kamena. On odlazi do tog mesta, svojim štapom razbija tanak sloj i voda počinje da teče. Da Bog nije želeo da te događaje razumemo u prirodnom kontekstu, glasi argument, On ne bi pominjao drvo, oazu ili štap i stenu.

Lično sam opredeljen za treću opciju — kombinaciju prirodnog i čudotvornog. Smatram da je ta opcija ispravna iz dva razloga. Prvi, izveštaji nedvosmisleno govore o Bogu na delu i prirodnim pojmovima, kao što su drvo, izvori, štap i stena. I jedno i drugo su jasno prikazani u priči i mi stoga ne smemo zanemariti ni jedno ni drugo.

Drugo, ova opcija je i teološki i praktično bliža istini. Bog u knjizi Izlazak uvek iznova deluje, ali uzima u obzir i ljudske i prirodne okolnosti. On koristi vetar i drvo. Odlučujući o ruti Izlaska, on uzima u obzir ljude, a zna i gde se nalaze oaze. Nemamo situaciju u kojoj On na svakom mestu čini posebno čudo. Kada Bog deluje, uzeti su u obzir i prirodna i ljudska dimenzija. U praktičnom smislu, upravo takav je —

život. Bog često deluje u prirodnim okolnostima i preko njih, brinući za nas iz dana u dan. Neki sve vide kao čudo, dok drugi vide samo prirodnu dimenziju. Rekao bih da je *sveukupnost* života Božjeg naroda u Božjoj vlasti. Ta vlast zapravo je nežno, blagotvorno upravljanje, koje često deluje tiho u pozadini i koristi bogatstva sveta koji je On divno stvorio. Iskreno, verujem da je glavni razlog što Izrailj prolazi kroz ta iskustva potreba da nauči određenu pouku.

Bog isceljuje

Jedan od najprovokativnijih i tekstova s najvećom dubinom značenja u Izlasku je kratki tekst u 15,25b.26. Tamo stoji da je Bog u Meri objavio uredbu i zakon, da bi njima okušao Izrailja. Ako poslušaju "zapovesti Njegove i sve uredbe Njegove", On na njih neće pustiti bolesti od kojih su болоvali Egipćani. To je rekao, kako je izjavio, "jer sam ja Gospod, lekar tvoj".

Taj kratki tekst je predukus gore Sinaj i zaveta. Ovde stoji poziv na potpunu poslušnost zapovestima Boga Jahve i *svim* Njegovim uredbama. Reči *zapovesti* i *uredbe* opšti su pojmovi. Oni ne podrazumevaju nikakvu posebnu zakonsku celinu, nego se odnose na sve što bi Bog mogao da zahteva. Taj tekst je dobar dokaz po kojem je Izrailj i pre Sinaja znao da Bog ima zapovesti. To je samo prvo pominjanje tih zapovesti.

Osnovna misao na ovom mestu nije specifičan sadržaj tih zakona, nego princip *poslušnosti*. "Kušanje" (objava zakona) odnosi se na to da li će Izrailj biti poslušan Bogu. Ako je poslušan, biće pošteđen egipatskih bolesti, što je verovatna aluzija na neko od zala koja su snašla Egipćane.

Faraon je odbio da poslušna Božju naredbu da pusti izrailjski narod i zbog toga je trpeo kaznene mere, zla. Bog postupa korektno. Isti princip sada se primenjuje na Izrailj. Ako sada odbije da poslušna Boga, trpeće zla kao što ih je trpeo Egipat.

Prva reakcija mnogih je da to nazovu legalizmom, potkupljivanjem ili ucenom; međutim, pažljivim proučavanjem teksta videćemo da te tvrdnje nisu istinite. Prvo, tekst moramo posmatrati u kontekstu cele knjige Izlask. Bog ne kaže: "Ako budete bili poslušni, učiniću nešto za vas." On je pre toga, i ne tražeći, ne pozivajući na poslušnost, spasao Izrailj od Egipta i faraona. Izrailjci su pod Sinajem slobodni ljudi. Mora doći do odgovora na izbavljenje. Mora se uspostaviti odnos s Bogom. Ovo je prvi nagoveštaj značenja tih reči.

Poslušnost i vera su, u Starom zavetu, vrlo blizu jedno drugom. Biti poslušan, istovremeno znači ispoljavati istinsku veru. Da bi neko mogao imati istinsku veru, on mora da pokaže poslušnost. Biti poslušan Božjim

zapovestima znak je da veruješ u ono što On kaže i otvoreno priznaješ da si svestan ko je On i šta je učinio za tebe.

Bog je kod Mere pokazao da može da “leči” gorke vode. Želi li da doživi nastavak takve vrste lečenja, Izrailj mora da odgovori verom i poslušnošću. Više o tome šta to znači biće rečeno kada Izrailj bude sklapao zavet s Bogom pod Sinajem.

Primena ovog principa pokazaće Božji identitet. Egipatska zla pokazala su faraonu ko je zapravo Bog. Zla i/ili izlečenje, što se tiče Izrailja, takođe će pokazati ko je Bog. Budući da On deluje u skladu s tim principom, Izrailj će u potpunijoj meri upoznati Njega i Njegove metode delovanja.

Meso, mana i subota

Hrana je sledeća osnovna ljudska potreba, posle vazduha i vode. Prema tome, prirodno je što se druga velika provera Božje sposobnosti staranja o narodu dešava oko pitanja hrane. U postupku opskrbljivanja hranom Bog iznosi druge bitne pouke koje Izrailj treba da nauči.

Prvi metod na koji Bog obezbeđuje hranu je slanje prepelica koje prekrivaju logor. To se događa kao odgovor na prigovaranje Izrailja da im nedostaje meso iz Egipta i da bi im bilo bolje da jedu meso u Egiptu, nego što umiru od gladi u pustinji. Izrailjci dobijaju meso (16,8.12) i tako mogu da znaju da je Gospod čuo njihovo gundanje, da je On Gospod, njihov Bog.

Očito je da je meso bilo nešto posebno. Mana je nazvana “hlebom” ili “hranom” (15. stih). To je Izrailjcima osnovni sastojak za život i biva obezbeđen tokom celog boravka naroda u pustinji (35. stih). Prepelice su nešto drugo, pošto su one mesna hrana — nešto dodato i posebno. One nisu obezbeđene po redovnom osnovu, nego su date sada zato što ih narod traži. Kako je to bilo milosrdno od Boga!

Cela ova epizoda događa se da bi narod shvatio da je Jahve Bog koji brine o njima. Naročita teofanija, ili manifestacija Boga, događa se neposredno pre davanja dara te hrane. Ceo izrailjski narod je pozvan da pristupi pred Njega (9. stih). U trenucima dok im se Aron obraća, ljudi u daljini pustinje vide kako se u oblaku pojavljuje Gospodnja slava. Jahve im posle toga saopštava da će im neposredni dar hrane te večeri (prepelice) i sledećeg jutra (mana) pokazati da je On njihov Bog.

U tom uvodnom periodu Izrailjevog iskustva u pustinji Bog čini posebne poteze radi zadovoljenja ne samo njihovih potreba, nego i njihove želje. On želi da se njihova vera izgradi i da shvate Njegov stvarni identitet. Situacija se, kasnije, može promeniti (vidi 4. Mojsijeva 11,31 i dalje), ali za sada je Bog s ljudima vrlo strpljiv.

Priča stavlja akcenat na dve glavne teme. Prvo, Bog obezbeđuje potrebe svog naroda u hrani. O tom pitanju smo već govorili. Druga tema je subota. Njoj ćemo ovom prilikom posvetiti pažnju.

Na osnovu opisa mane možemo naučiti mnogo činjenica o suboti.

1. Subota je dan odmora (23. i 30. stih).
2. Svako u subotu treba da ostane tamo gde se nalazi. Niko ne treba da izlazi (29. stih).
3. Subota je sedmi dan (stihovi 22, 23, 26, 29).
4. Subota je sveti dan (23. stih).
5. U subotu mana ne pada (25. i 26. stih).
6. Šestoga dana treba sakupiti dvostruku meru mane, tako da se polovina sačuva za subotu (22. i 23. stih).
7. Mana se može sačuvati preko noći za subotu. Mana koja se ostavlja bilo kojeg drugog dana, ukvariće se (stihovi 19, 20, 22, 23).
8. Ta subota je zapovest od Boga (stihovi 23 i 28).
9. Tu subotu treba svetkovati "Gospodu" (23. i 25. stih), što verovatno znači "u čast Gospodu".

Ovaj tekst nas jasno uči da je subota postojala i pre Sinaja i zaveta koji je tamo učinjen. Najveći deo onoga što saznajemo u četvrtoj zapovesti već se jasno uči ovde i u 1. Mojsijevoj 2,1–3. Prema tome, zapovest o danu odmora (suboti) Izrailjcima nije bilo ništa novo, nego ih je vraćalo u najranije dane njihove istorije. Svetkovanje subote bilo je lekcija na "rasporedu" jednom sedmično, u darovanju mane. Mana je bila Božji hleb s neba, koji je već samim načinom dolaska podsećao narod na Božju zapovest o suboti.

Zaključak

Na samom početku njihovog putovanja pustinjom, Bog Izrailjce počinje da uči da On može da im obezbedi najosnovnije potrebe — vodu i hranu. Voljan je čak da im pruži i neke milostive posebnosti, kao što je bilo meso, da bi zadovoljio nostalgiju bivših robova. Spreman je i voljan da to čini, uprkos njihovom gundanju i neverstvu. On milostivo blagosilja ne zbog, nego *uprkos* reakciji naroda. Svestan je njihovih ljudskih slabosti i njihove prošlosti i zato je s njima strpljiv.

Bog jasno pokazuje da sve to čini da bi njihovo poverenje i vera u Njega mogli da rastu. Darove hrane i vode daje im na takav način da dodatno mogu naučiti i druge pouke. Narod može da vidi da je Bog sposoban da deluje na mnoštvo načina, koji su kombinacija božanske

sile i prirodnih okolnosti. Svetkovanje subote uči se preko dara mane s neba. Shvata li sada Izrailj kakvom milostivom i mudrom Bogu služi?

● Ulaženje u Reč

Izlazak 17,8 – 18,27

Tekst u Izlasku 17,8 – 18,27 pažljivo pročitaj najmanje dva puta, a onda na svako od sledećih pitanja odgovori na osnovu biblijskog teksta:

1. Uz pomoć biblijske konkordancije i rečnika pronadi sve što možeš o Amaličanima. Kakvo je njihovo poreklo? Sigurno će ti, radi dobijanja dodatnih informacija, značiti ako proveriš tekstove u 1. Mojsijevoj 36,12; 4. Mojsijevoj 24,20; 5. Mojsijevoj 25,17.19 i 1. Samuilovoj 15,2; 27,8. Kakav je bio konačan kraj Amaličana?
2. U Izlasku 17,10 u priču se uvode dve nove ličnosti: Isus Navin i Or. Uz ovaj tekst, biblijski rečnik i konkordanciju, pronadi sve što možeš o tim ljudima. Šta znače njihova imena? Kakva je njihova uloga u Izrailju? Šta iz toga možemo naučiti o predmetu školovanja vođa?
3. Navedi posebne korake koje je Izrailj koristio da bi izvojevao pobedu nad Amaličanima. Zašto je te korake Bog upotrebio i zašto su oni delovali? Navedi posebne korake koji su usledili posle postignute pobeđe. Šta iz toga možemo naučiti o načinu na koji treba reagovati na prilike u kojima nam Bog daruje posebne pobeđe?
4. Šta posebno uči 18. glava o izrailjskim porodičnim i običajima iz domena gostoprimstva? Pažljivo prouči kako svog tasta prima Mojsije, vrhovni vođa Izrailja. Šta oni zajedno čine? Da li mi, odnosno, da li bi trebalo da mi danas poštujemo slične običaje? Zašto tako misliš?
5. Nacrtaj dijagram kojim se opisuje organizaciona struktura koju je (a) Mojsije najpre primenio i (b) Mojsiju preporučio Jotor, njegov tast. Kakve su prednosti drugog sistema? Šta na osnovu tog teksta možemo naučiti o rukovođenju i organizacionim principima?

● Istraživanje Reči

Bitka s Amalikom

Bog je već pokazao svoju milostivu spremnost i zastrašujuću moć da zadovolji potrebe izrailjskog naroda za vodom i hranom. U ovom posebnom odseku On pokazuje sposobnost zadovoljavanja dveju drugih potreba: pobeđe nad neprijateljima koji napadaju i za dobrom

organizacijom i upravljanjem. Metodi koje Jahve pritom primenjuje izuzetno su zanimljivi.

Amaličani su potomci Isavovog unuka Amalika. Kulturološki i jezički vrlo su srodni Izrailju. Uglavnom žive u pustinjskim predelima između Sinaja i južne Palestine, iako postoje informacije da neki žive u području kasnije poznatom kao Jevremove gore (Horn, 33). Rafidin se nalazi na rubu njihove glavne teritorije i oni na prisustvo Izrailjaca nesumnjivo gledaju kao na invaziju.

Njihov sukob ovde u knjizi Izlazak prvi je u dugom nizu sukoba s Izrailjem. Zbog tog prvog sukoba, kaže se u Izlasku: "Gospod će ratovati na Amalika od kolena do kolena" (17,16). Bog obećava i da će potpuno izbrisati spomen Amalika ispod neba (14. i 15. stih).

Ovo brisanje je, kako izgleda, trajalo prilično dugo. Godinu dana posle tog prvog sukoba Izrailj, protivno Božjoj volji, pokušava da uđe u južnu Palestinu, pa mu Amalik nanosi poraz kod Orme (4. Mojsijeva 14,43 i dalje). Dva sukoba između Amalika i Izrailja odigrala su se u periodu sudija. Jednom prilikom su Amaličani, zajedno s Eglonom, moavskim carem (Sudije 3,13) napali Izrailj, a kasnije udružili snage s Madijanima u uništavanju izrailjskih useva i stoke. Njih je isterao Gedeon (Sudije 6,3–5.33; 7,12; 10,12).

Saul je, u periodu carstva, porazio Amaličane (1. Samuilova 19. glava). Protiv njih se borio i David. Kasnije su već počeli da nestaju, tako da je njihov ostatak, izgleda, potpuno uništen u vreme Jezekije (1. Dnevnika 4,43).

Tako, uprkos svojoj sličnosti po poreklu i kulturi, Izrailjci i Amaličani bili su ogorčeni neprijatelji. Amaličani su bili odlučni i čvrsti borci, koji su štitili svoju teritoriju. Uprkos Božjim rečima izgovorenim protiv njih, oni su još dugo vremena ostali uporni u uznemiravanju Izrailja. Eventualni poraz od strane Amaličana u ovim okolnostima izuzetno bi otežao Izrailju kretanje po pustinji pod Božjim vođstvom.

Na izrailjskoj strani bitka s Amalikom upoznaje nas s dve nove ličnosti: Isus Navin i Or (čije ime znači "slobodan" ili "plemenit"), koji je manje značajna ličnost i ovde i u kasnijoj istoriji. Zajedno s Aronom, Or podupire ruke Mojsiju za vreme Izrailjeve bitke s Amaličanima. Aronu i Oru je kasnije (24,14) povereno upravljanje Izrailjem, dok su Mojsije i njegov pomoćnik Isus Navin otišli u goru na susret s Bogom. Jevrejska tradicija kaže da je Or bio Marijin muž, što je objašnjenje za njegovo blisko druženje s Mojsijem i Aronom. Ista tradicija ga ujedno vidi i kao dedu Veseleila, glavnog majstora u gradnji svetilišta.

Isus Navin znači "Jahve je spasenje" ili "izbavljenje". To je adekvatno ime za nekoga njegovog ugleda, pošto je Izlazak priča o izbavljenju. Ime je, zapravo — kao i Isusovo ime — grčka verzija jevrejsko/aramejskog imena Jozua. Isus Navin je bio mladić u vreme Izlaska i, po nekim izvorima, služio je Mojsiju kao lični pomoćnik

(33,11). U ovom tekstu on je neposredni zapovednik u izrailjskim vojnim pohodima. Isus Navin je, zajedno s Halevom, jedan od dvojice uhoda koji su stvarno verovali da Izrailj može zauzeti hanansku zemlju (4. Mojsijeva 13,14). I kasnije, poznato nam je, na gorama kraj Jordana Isus Navin biva i zvanično posvećen za vojnog i građanskog vođu Izrailja, Mojsijevog naslednika (4. Mojsijeva 27,12–23).

Ovo je bilo kruna dugog perioda pripravnih koje je počelo ovde i protezalo se kroz mnoga iskustva, uključujući susrete s Bogom na gori Sinaj i čekanje Gospoda u šatoru od sastanka (24,13; 33,11). Rukovodeću poziciju zauzeo je u dobu od oko sedamdeset godina, da bi posle vernog rada i vođenja Izrailja tokom perioda osvajanja, umro u starosti od 110 godina.

Zapanjujući su detalji stvarne bitke s Amalikom. Školovani vojni strateg bio bi preneražen onim što se dogodilo. Iako nam Izlazak ne nudi detalje amaličkog napada, neke od činjenica dodaje tekst u 5. Mojsijevoj 25,17–19. Očito je da su Amaličani dobro isplanirali svoj napad na Izrailj. Oni napadaju u vreme kad su Izrailjci iscrpljeni i počinju da ubijaju umorne putnike na kraju izrailjske kolone. Ta vrsta napada pokazuje da se nisu bojali Boga (5. Mojsijeva 25,18). Moguće značenje je dvostruko. Prvo, njihov napad pokazuje da se Amaličani, iako su u srodstvu s Izrailjem i stoga u određenoj meri poznaju Boga, u stvari Njega ne boje. Drugo, njihov napad s leđa na najumornije Izrailjce povreda je opšte prihvaćenih merila ljudske pristojnosti (vidi Sarna, 120, 121). Ista terminologija se koristi i u 3. Mojsijevoj, a odnosi se na zloupotrebu okolnosti što je bilo gluvih, slepih i ostarelih (3. Mojsijeva 19,14.21). Taj pokvareni napad s leđa, u ranjivo vreme za Izrailj, je nešto što je izazvalo izricanje presude Amaliku.

Posle ovog napada Mojsije Isusa Navina upućuje da izabere određeni broj dobrih ratnika i da sledećeg dana pođe u borbu s Amaličanima. Mojsije obećava da će tokom bitke stajati na vrhu brda, s Božjim štapom u rukama.

Sutradan Isus Navin odlazi u boj, a Mojsije, Aron i Or na vrh brda, odakle verovatno imaju pregled mesta borbe. Sve dotle dok Mojsije drži podignute ruke, Izrailjci pobeđuju. Kada spusti ruke, Amaličani nadjačavaju. Aron i Or pomažu Mojsiju, vodeći računa da mu ruke uvek budu podignute — pretpostavljamo, sa štapom u rukama. Bitka se nastavlja do sunčevog zalaska i Isus Navin odnosi pobeđu nad vojskom Amaličana. Ovakva taktika bila bi besmislena za svakog današnjeg generala, ali Božje bitke nikada ne liče na ljudske bitke!

Šta znači to podizanje ruku? Kako objasniti što Izrailj pobeđuje zahvaljujući Mojsijevim podignutim rukama i štapu? Ima više mogućnosti. Neki smatraju da je objašnjenje psihološke prirode. U društvima drevnog Bliskog istoka ruka je bila simbol moći. Mojsije je i pre toga moćno koristio svoj štap. Može biti da je Mojsije koristio i

vojnu zastavu (17,15). Svaka kombinacija između ruke, štapa i/ili zastave mogla je da posluži kao neprekidni podstrek izrailjskim ratnicima u dolini. Gledanje u te simbole moći verovatno je u njima podgrevalo samopouzdanje i veru u pobjedu. Međutim, iako je neki od tih elemenata možda uspešno delovao u datoj situaciji, smatram da to nije primereno objašnjenje silnog učinka podignutih ruku.

Druga mogućnost je da podignute ruke upućuju na stav u molitvi. Uvis podignute ruke bile su uobičajeni stav molbe i/ili molitve. Dokle god se Mojsije molio, Bog je blagosiljao izrailjsku vojsku pobjedom. Kada bi prestao da se moli, Izrailj više nije bio nadmoćan. Iako je molitva važna, opet mislim da to objašnjenje nije pravo. Reč koja je upotrebljena da opiše Mojsijeve podignute ruke u ovom slučaju nije reč koja se obično koristi za podizanje ruku u molitvi. Sigurno je da je Mojsije mogao nastaviti da se moli i kad su mu ruke bile spuštene. Taj stav nije bio neophodan za molitvu.

Ono što se, verujem, stvarno dogodilo je nešto sasvim drugo. Štap nije bio *Mojsijev*, nego *Božji*. On je simbolizovao silu i vrhovnu vlast Boga Jahve, aktivnu za sve vreme izlaska Izrailja iz Egipta, kao što smo videli. Štap je donosio i zaustavljao egipatska zla. On je razdvojio vodene mase Crvenog mora, a onda ih ponovo spojio. On je i vidljivo i živo predstavljao Gospodnju prisutnost i moć. Podignut uvis, značio je Gospodnju silu na delu. Spušten, značio je samo ljudsku silu na delu.

Ključna pouka za Izrailj jeste da je pobjedu obezbedio Bog, a ne njihova vojnička hrabrost. Podignute ruke i štap dali su to jasno na znanje celom izrailjskom narodu. *Gospod* je Mojsijeva zastava i *Gospod* će se biti s Amalikom (17,15).

Izrailj preduzima određene korake za odvijanje boja. Gospod zapoveda izvršenje prvog koraka: priča treba da se zapiše u jednoj knjizi, a Isus Navin mora da je čuje. Zašto? Zato što će Bog izbrisati spomen Amaliku. Izveštaj o onome što se dogodilo služi kao logički temelj onome što će se dogoditi Amaliku u budućnosti.

Pomenuto uputstvo je zanimljivo iz više različitih razloga. Ono je prvo pominjanje pisanja u Bibliji (mogući izuzetak je 1. Mojsijeva 5,1). *Knjiga/svitak* ima određeni član u jevrejskom jeziku i zato autor, izgleda, govori o posebno poznatoj knjizi. Neki smatraju da se podatak može odnositi na "Knjigu o ratovima Gospodnjim [Jahveovim]" (vidi Durham, *Exodus*, 237, i 4. Mojsijeva 21,14). Ključni događaji u Izrailjevoj istoriji zapisani su u toj knjizi. Knjigu su neki poistovetili s knjigom istinitoga [neki drugi prevodi: Jašar], koja se pominje u Isusu Navinu 10,13 i 2. Samuilovoj 1,18. Isus Navin je to trebalo da čuje — pretpostavljamo od nekoga ko bi mu čitao. (Možda nije umeo da čita.)

Sledeći korak u vezi s bitkom je to što Mojsije gradi oltar i daje mu ime. Naziva ga: "Gospod zastava moja." Zastave su bile simboli koje su narodi nosili u bitku i koje su odslikavale njihov identitet i simbolisale

privrženost. Gospod je Izrailjeva zastava identiteta zato što je moć u Njemu. Mojsije kaže da se ruka beše “podigla na presto Gospodnji” (17,16). To je jasna aluzija na njegove podignute ruke u vreme bitke. Zato je načinjen oltar u čast Bogu Jahve. Mesto molitve čuvalo je sećanje na Božje delo, kada je svojom silom doneo pobedu.

Na taj način se Gospodnja pobjeda za Izrailj pamti na dva opipljiva, trajna načina: putem knjige i oltara. Ljudski umovi brzo zaboravljaju. Stari zavet naglašava sećanje kao značajan ključ žive vere. Zbog toga je preduzeto nešto posebno, kako bi sećanja ostala živa. Bog zapoveda, a Mojsije pokreće inicijativu.

Svako od nas može slobodno da postavi pitanja: Kako pamtim dela koja je Bog učinio za mene? Koliko je dobro moje pamćenje? Jesam li preduzeo nešto da utvrdim svoje sećanje, podizanjem opipljivih znakova sećanja na Božje milostivo delovanje?

Jotorova poseta

Zadovoljene su hitne potrebe za vodom, hranom i zaštitom od neprijatelja. Sada se treba pozabaviti jednom veoma važnom potrebom, od ključne važnosti za Izrailjev život na dugu stazu. Kako treba organizovati Izrailj? Tu organizaciju Bog obezbeđuje uz pomoć Jotora, Mojsijevog tasta. Međutim, pre nego što razmotrimo pitanje organizacije, biće korisno zapaziti elemente porodičnih i društvenih kontakata do kojih dolazi u ovoj glavi.

U 18. glavi Izlaska data je zanimljiva i na mnogo načina dirljiva slika drevnog semitskog porodičnog života i običaja. Priča nas istovremeno i odmara od ratne vreve iz 17. glave i predstavlja predah pred uzbuđujućim događajima koji će se odigrati kod Sinaja.

Jotor je čuo kako je Bog izbavio Izrailj od egipatskog ropstva. Mojsijeva žena Sefora i njihova dva sina ostali su kod kuće s njim — uobičajena praksa za proširenu porodicu u semitskom društvu. Sada pošto je Izrailj verovatno bezbedan i praktično u blizini, Jotor dolazi u posetu i ponovo Mojsiju dovodi ženu i decu. Kako običaj nalaže, on unapred šalje poruku o svom dolasku.

Mojsije nije čovek koji će samo sedeti i čekati. On izlazi u susret svom tastu, klanja se pred njim i ljubi ga. To su jasni znaci poštovanja, uvažavanja i ljubavi. Zanimljivo je da se ništa ne kaže o Sefori i dvojici sinova. Jotor je ovde u središtu pažnje!

Posle tih pozdrava oni prelaze u šator i tada Mojsije priča iskustvo Izlaska. Kasnije se pristupa prinošenju žrtava Bogu, službama koje vodi lično Jotor. Mojsije, Aron i izrailjske starešine posle toga zajedno jedu hleb, u religioznoj atmosferi.

Sledećeg dana Mojsije obavlja svoje dužnosti, kao sudija Izrailja. Od jutra do večeri on sluša i odlučuje u sporovima. Nakon što je sve video,

Jotor svom zetu daje neke vrlo praktične savete o upravljanju i organizaciji. Mojsije sluša s poštovanjem ono što govori njegov tast i “učini sve što reče” (18,24). Konačno, Mojsije “otpušta” svog tasta na put, verovatno idući priličan deo puta s njim, prema opšteprihvaćenom običaju (27. stih).

Na osnovu ove priče jasno je da Mojsije — vrhovni vođa, nestaje iza Mojsija — pravog zeta. Mojsije ukazuje maksimalne znake učtivosti i pokornosti Jotoru i dragovoljno sledi njegov savet. To nam daje izvesni uvid u ono šta je tipičnom Semitu značilo “poštuj oca svojega i mater svoju” (20,12). Postoje pouke koje iz toga možemo naučiti, budući da živimo u društvu koje starijim ljudima često ukazuje premalo poštovanja.

Iz ove priče možemo izvući i druge pouke. Jotor je Madijan (2,15.16; 18,1). Madijani su Avramovi potomci po njegovoj ženi Heturi (1. Mojsijeva 25,1.2) i tako su srodstveno povezani s Izrailjem na sličan, iako udaljeniji način nego Amaličani. Amaličani napadaju Izrailj dok, za razliku od njih, bar jedan deo madijanskog plemena sklapa s njima mir. Neki eksperti čak smatraju da ovaj tekst pokazuje spajanje dvaju ogranaka Avramove porodice posle mnogo godina.

Tekst takođe kao da nam govori da Jotor počinje da veruje Boga Jahve i pristupa Božjem narodu. Posle Mojsijevog svedočanstva, u kojem je on opisao spasenje koje je Bog učinio za Izrailj, Jotor priznaje: “Sad vidim da je Gospod veći od svih bogova” (18,11). Odmah zatim prinosi žrtvu paljenicu i druge žrtve Bogu — očigledan čin obožavanja — a potom seda da jede pred Bogom s izrailjskim vođama. On na taj način nije samo verbalno izrazio svoju veru nego se u službi poklonio Bogu i jede svečani obed pred Bogom s izrailjskim vođama. Oni ga prihvataju kao svog savernika.

Ako je to tačno, Mojsije je upravo obavio prvi zapisani čin misionarskog rada u različitim kulturama, pa je rezultat bio zadobijanje uglednog obraćenika. Mojsijevo svedočanstvo o Božjem milostivom izbavljenju dovelo je Madijana u okrilje vere. Izlazak tek što se završio. Još je mnogo ostalo da se uradi kako bi Izrailj postao samostalni Božji narod. Ipak, vest je već prešla neke kulturne prepreke. Taj narod koji Bog stvara ne oslanja se na krutu etničku čistotu nego na veru u Boga Jahve koji izbavlja svoj narod. Ono što je nekada bila Božja namera za svet pre Izlaska (9,16) sada već počinje da se ostvaruje. Bez obzira na rasu, svako ko veruje može da bude deo Izrailja.

Tačno je da je Mojsija pozvao Bog, ali je prema ovoj priči on prilično nespretni upravitelj. Pokušava sve da uradi sâm. Jotor mu daje vrlo vredan savet za koji on kaže da je, zapravo, Božja naredba (18,23). Ovde imamo prvog opisanog obraćenika koji vrhovnom vođi daje nadahnut savet. Ovo je zanimljiv komentar o poštenju Petoknjižja u pogledu Mojsija i načina na koji Bog radi. Jahve može na čudotvoran

način da donese pobedu, ali i da organizuje Izrailj, zahvaljujući savetima tasta Madijana.

Dobro razmotri savet koji daje Jotor. Prvo, on kritikuje stari sistem i govori Mojsiju da će ga to istrošiti, jer ne može sâm sve da obavi. Jotor zapravo koristi plural kada kaže ko će biti istrošen. Time se podrazumeva da ni Mojsije *ni* narod neće biti u stanju da na dugi period savlađuju stres. Ideja je utkana i u Jotorove završne opaske o Mojsiju koji podnosi teret i zadovoljnom narodu (23. stih).

Jotor zatim izlaže plan delovanja. Taj plan ima četiri osnovna dela.

1. Mojsije treba da bude (ostane?) predstavnik naroda pred Bogom i ličnost koja pred Boga donosi njihove sporove (posebne sporove?) (19. stih).
2. Mojsije treba da ima glavnu ulogu u poučavanju naroda. On treba da poučava narod svim zakonima, pokazujući ljudima kako treba da žive. Poenta je u tome da će, ukoliko narod shvati te principe, biti manje problema i svađa. Preventiva je najbolji lek za teško breme sudije.
3. Mojsije treba da izabere sposobne ljude koji su pošteni i pouzdani i da ih imenuje za poglavare. Jotor preporučuje četiri nivoa: tisućnici, stotnici, pedesetnici i desetnici. Iako to nije potpuno jasno, očigledno je da će povređena strana početi da se žali na najnižem nivou, a ako oseti da pravda nije zadovoljena, odlaziće na višu instancu. To će učiniti da sistem postane umnogome sličan savremenom apelacionom sudu, gde se sporovi pomeraju od nižih ka višim sudovima.
4. Mojsije treba da služi kao sudija jedino u najtežim sporovima, koje nijedan drugi imenovani sudija ne može sâm da razreši.

Sistem je, izgleda, izuzetno mudar. Mojsije biva pošteđen, a ljudi brže opsluženi. Mojsije ostaje vrhovni vođa, ali je odgovornost za vođstvo i pravosuđe podeljena na širokom planu s narodom. Tako biva ustanovljen sistem obrazovanja radi poučavanja naroda, koji će na kraju sprečiti nepotrebna parničenja. Jedino bismo mogli reći da egipatski “univerzitet” sigurno nije imao “katedre” za rukovođenje i upravljanje u vreme kada je Mojsije bio “student” — ili je možda jedini sistem koji su tamo naučavali bio onaj koji su koristili faraoni! U svakom slučaju, Bogu možemo zahvaliti za Jotora, pošto i dalje možemo da učimo od njega!

Zaključak

Izrailj sada iskustveno zna da je Bog kadar da obezbedi zadovoljenje njegovih potreba. Obezbedio mu je vodu, hranu, pobedu nad neprijateljima, a sada i organizaciju. Ti blagoslovi su došli na mnogo

različitih načina. Neki, poput vode iz stene, odaju utisak čistih čuda, dok su drugi, kao Jotorov savet — “prirodni”. Ipak, mi u *svemu* vidimo Božju ruku. On radi s ljudima i kroz ljude u poslu ostvarivanja onoga što će zadovoljiti potrebe. Izbavljenje i Izlazak nisu unikatni događaji. Oni predstavljaju trajno zadovoljenje potreba iz ruke našeg milostivog Boga.

● Primena Reči

Izlazak 15,22 - 18,27

1. Po ovom tekstu, Izrailjevo gundanje kao da uopšte ne ometa Boga u nameri da mu pomogne. Kako mogu taj podatak primeniti na svoj život? Da li mi žaljenje Bogu donosi rezultate? Da li postoji bolji način za uspostavljanje veze s Bogom? Kakav bi to bio način? Ima li u tim pričama nekih posebnih okolnosti koje bi se odnosile na mene? Da li bi se žaljenje moglo shvatiti kao izraz moje vere? Zašto tako mislim?
2. Da li svoj narod Bog još uvek štiti od “egipatskih bolesti”? Kako? Da li je Bog mene štiti? Da li je Bog i dalje iscelitelj za mene lično? Ako jeste, na osnovu čega On to čini? Da li je zdravlje nagrada za poslušnost? Da li se Božje obećanje u Izlasku 15,26 može primeniti i danas? Kako?
3. Bog u ovom tekstu zadovoljava osnovne potrebe Izrailja — hranu, vodu, zaštitu i vođenje. Da li On za mene i danas čini to isto? Da li bi, u ovom savremenom dobu, i dalje trebalo očekivati od Boga da zadovolji te potrebe? Da li se sećam primera za koje verujem da je Bog zadovoljio moje potrebe? Koje su to bile potrebe? Da li ih je bilo mnogo ili samo nekoliko? Zašto? Čemu mogu ove priče danas da me nauče u pogledu Božjeg staranja za mene?
4. Jesam li nekada zapisao u knjigu šta je Bog učinio za mene ili mu sagradio oltar za sećanje? Koliko dobro pamtim važne duhovne događaje u svom životu? Šta bih mogao učiniti da zapamtim Božja dela? Šta bi se moglo prikazati kao savremeni svitak “reči Gospodnjih” ili oltar?
5. Mojsije je pomogao Jotoru da poveruje, svedočeci mu o Božjim delima izbavljenja Izrailja. Da li su misionarski metodi koje ja koristim u saglasnosti s tim obrascem? Ako bi me danas neko pitao zašto verujem, šta bih rekao? Da li je Bog u mome životu učinio nešto o čemu ja mogu da govorim drugima? Šta je to? Da li spontano pričam o tome? Zašto?
6. Poznajem li od Boga pozvane ljude koji su nekompetentne ličnosti u ključnim oblastima, kakav je bio Mojsije? Kako je to kada je o meni

reč? Dopuštam li ponekad da se ono što verujem umeša u moj uspeh u radu? Koliko sam poučljiv? Jesam li voljan da se učim od drugih koji nisu dugogodišnji "Izrailjci"? Čemu se mogu naučiti od Jotorove mudrosti u pogledu organizacije, što bi se odnosilo na mene?

TREĆI DEO

BOG SKLAPA ZAVET S NARODOM

Izlazak, 19 – 24. glave

osma glava

BOG KAO POKRETAČ SKLAPANJA ZAVETA

Izlazak 19. i 20. glava

Završena je faza izbavljenja u knjizi Izlazak. Nastupilo je vreme za zvanično predanje Bogu. Izbavljenje se može uporediti s s predbračnim udvaranjem. Izrailj je upoznao Božju milostivu silu spasavanja. Sada je trenutak za “venčanje” — za zavet i predanje.

Svadbe koje ostavljaju snažan utisak učvršćuju bračnu vezu. Određena mera ceremonije korisna je svim stranama-učesnicama. Sinajska svadba Boga Jahve i Izrailja odgovara ovome što je rečeno, jer se odigrava uz učešće oblaka, vatre, groma, dima i truba. Gospod dolazi lično na susret sa svojom nevestom. Razmenjuju se ozbiljne zakletve i izgovaraju Deset zapovesti. Događaj je zastrašujući i vredan pamćenja.

U ovom delu istraživaćemo brak i pažljivo ispitati celu materiju. To može umnogome da nas pouči o onome što se dogodilo, ali i da nas uputi u ono što se dogođa danas. Šta “venčanje” s Bogom donosi sa sobom i kako se ono pravilno obavlja? Ovakva pouka čini da predanje dobije punije značenje i uspešnije sprečava “razvod”.

- Ulaženje u Reč

Izlazak, 19. glava

Tekst 19. glave Izlaska pročitaj najmanje dva puta, a onda odgovori na sledeća pitanja, imajući stalno pri ruci beležnicu za Izlazak radi upisivanja odgovora:

1. Koji je geografski ambijent ovih događaja? Uporedi 3,12 sa 19,1–3. Kakav je značaj tog mesta? Kakav je *vremenski* kontekst tih događaja? Uporedi 19,1 sa 12,2.3.17.18. Koliko je vremena prošlo od kad je Izrailj izašao iz Egipta? Zašto se, po tvom mišljenju, pominje vreme?
2. Tekst u Izlasku 19,3–6 opisuje osnovne uslove zaveta. Navedi posebne elemente uputstava koje je Bog dao Mojsiju u pogledu zaveta. Šta je Bog učinio za Izrailj? Ako prihvati, šta će Izrailj biti? Da li u tom krugu Božje brige ima mesta i za druge ljude, koji ne pripadaju Izrailju? Zašto tako misliš? Na koji način Izrailj odgovara na te uslove zaveta?
3. Za Izrailjev sastanak s Bogom izdate su posebne uredbe. Navedi posebne propise koji su uređivali odnose između Izrailja i Boga. Kakvi su razlozi za njihovo izdavanje? Čemu Bog želi da pouči ljude, izdajući te uredbe?
4. Bog se na gori pokazuje na mnogo načina. Navedi različite načine na koje se Bog predstavio na Sinaju. Zašto je tom prilikom bilo tako mnogo prirodnih fenomena? Pomoću biblijskog rečnika ili komentara pokušaj, ako možeš, da utvrdiš značaj tih pojava. Kakav je bio njihov uticaj na izrailjski narod (20,18.19)?
5. Izbroj koliko je puta Mojsije išao uz goru i niz goru. Šta se događa na planini? Ko može, a ko ne može da ide s Mojsijem? Zašto? U čemu se sastoji važnost svih tih odlazaka?

● Istraživanje Reči

Pozadina zaveta

Budući da predstoji odigravanje veličanstvenih događaja, osećaj za određivanje mesta i vremena postaje ključno važan. Narod je napustio Rafidin i došao u Sinajsku pustinju. Izrailjci tamo podižu logor “pod gorom” (19,2). Kako je već rečeno u jednom ranijem poglavlju, iako otprilike znamo gde se planina nalazi, njena tačna lokacija ne može se pouzdano utvrditi.

Od presudne važnosti je to što dolazak na to mesto predstavlja

ispunjavanje reči koju je Bog uputio Mojsiju u 3,12. Poklonjenje Izrailja pred Bogom na gori, gde se Bog najpre pokazao Mojsiju u zapaljenom grmu, znak je da je Božje obećanje ispunjeno. Tako je to mesto postalo znak pouzdanosti Božje reči. Na tom mestu se zapravo odigrava sve što imamo u ostatku knjige Izlazak. Pomeranja odatle neće biti sve do događaja iz 4. Mojsijeve.

U 19,1 saznajemo da dolazak pod Sinaj pada u treći mesec posle Izrailjevog napuštanja Egipta. Ne govori nam se koji je to dan. Razlog što se to ovde pominje verovatno nije samo davanje vremenskog okvira nego i dovođenje u vezu s Praznikom sedmica ili Pedesetnicom. Izrailj je putovao od Egipta oko sedam sedmica, ili pedeset dana. U judejskom obrednom kalendaru se davanje Tore, ili Zakona, proslavljalo u vreme Pedesetnice/Sedmica, sedam sedmica posle Pashe (vidi: Williams, 82). Tako imamo da se vreme između izlaska iz Egipta i dospevanja pod Sinaj uklapa s kalendarom proslavljanja izrailjskih praznika. Priča i praznik stoje u tesnoj vezi.

Izrailj je doživeo svakovrsne posebne Božje blagoslove. Sada je nastupilo vreme kada narod treba da se zapita kakve su njegove obaveze u znak odgovora na Božju milost i izbavljenje.

Većina prevoda Biblije izraz “prvoga dana” povezuje s trećim mesecom, precizno određujući dan dolaska Izrailjaca pod Sinaj. Jedini problem je što, u nekim prevodima, nije dat *redni broj* dana koji se odnosi na to vreme.

Neki su taj izraz povezali s Mojsijevim “izlaskom” na goru, iz 19,3. Ako je to tako, onda je 2. stih zapravo umetnut iskaz, kojim se daje informacija o Izrailjevom putovanju i lokaciji (vidi: Durham, *Exodus*, 256, 257). Svrha teksta (stihovi 1–3) je izražavanje Mojsijeve žive želje da pođe u goru. Želi odmah da se sretne s Bogom. Čim je Izrailj stigao pod Sinaj, “prvoga dana” [tog istog dana], Mojsije “izlazi” na goru. Ovakvo razumevanje konteksta je sasvim opravdano.

Šta je rekao Bog kad se Mojsije uspeo na goru? Kratak rezime toga nalazimo u 19,3–6, i to je u stvari suština božansko–ljudskog odnosa. Ostatak Staroga zaveta, a praktično i Novi zavet, jedostavno su proširenje i razrada toga odnosa. Treba da mu posvetimo veliku pažnju dok razmatramo njegova tri glavna dela.

Prvi deo se bavi onim što je *Bog već učinio* za Izrailj. Usmerenje je uglavnom ka *prošlosti*. Drugi deo se bavi onim što Izrailj treba da čini *sada* i u budućnosti. Poziv se upućuje na predanje, na osnovu prvog dela. Treći deo je rezultat prva dva dela. Usmerenje je ka *budućnosti* i bavi se nečim *što će Izrailj biti* ako pristane na taj zavet s Bogom Jahve.

Težište prvog dela je podatak da su Mojsije i Izrailj lično doživeli Božje izbavljenje u vrlo bliskoj, neposrednoj prošlosti. Poruka počinje rečima *videli ste*. Njihove oči su videle i njihove misli su pod utiskom Božjih dela. On je svojim sudovima pohodio Egipat i potpuno uništio

faraonovu vojsku.

Osim toga, nosio je Izrailj na “krilima orlovim”. Ta divna ilustracija Božjeg staranja na način kako to radi ženka orla sa svojim mladuncima najpotpunije je data u 5. Mojsijevoj 32,10–12. Tu je slika ženke orla koja lebdi nad svojim ptićima i širi krila da ih prihvati dok se još uče letenju. To je način na koji je Bog bdeo nad svojim narodom. Ne samo što ih je rodio nego se i starao za njih i obučavao ih. Oni koji traže snažne materinske opise Boga svakako će voleti ovaj upravo pomenut. Opis se često pojavljuje i u psalmima (vidi, npr. Psalam 17,8; 36,7; 57,1; 61,4; 63,7; 91,4).

Konačno, Bog kaže: “Doveo [sam] vas k sebi.” Celokupni naglasak ima *ličnu* notu. Bog želi neposredne lične odnose sa svojim narodom. Izbavljenje nije sve, nije dovoljno. Staranje može da bude i bezlično. Kulminacija onoga što je Bog učinio jeste stupanje u blisku zajednicu sa svojim narodom. Upravo je to Njegova želja!

Upravo je to Bog učinio i zato mi sada treba da pitamo — šta se očekuje od Izrailja. Pominje se dvoje: “Budi mi potpuno poslušan” i “čuvaj moj zavet” (19,5). Svaka reč iz ta dva odgovora ili stanja presudno je važna za potpuno razumevanje onoga što Bog želi od svog naroda.

Izrailj treba da *bude poslušan*. Hrišćani su vrlo, vrlo dugo slušali teologiju koja pravi ogromnu razliku između *vere* i *poslušnosti*. Za taj način razmišljanja vera je dobra, dok je poslušnost neprijatna i legalistički pojam. Takva razlika nije postojala u semitskom umu. Ljudi koji su stvarno verovali odlikovaće se poslušnošću i sleđenjem. Ako si sledio/bio poslušan (jevrejska reč doslovno znači “čuti” ili “slušati”), to je znak da si verovao [imao veru]. Te dve reči i ideje nisu suprotnosti, nego su pre komplementarne, dopunjuju se. Jedna označava *stav* poverenja i prihvatanja (vera), a druga *akciju* sleđenja (poslušnost). Sama po sebi, poslušnost nema legalistički karakter. Pogrešan stav može poslušnost (ili veru, u ovom slučaju) da pretvori u legalizam.

Od Izrailja se ne očekuje samo da bude poslušan, nego da bude poslušan *“meni”*, odnosno, Bogu Jahve. Poslušnost nije ropsko povinovanje nekom apstraktnom zakonu, nego srcem doživljeni odgovor upućen Ličnosti koja spasava.

Raduje me što u ovoj osnovnoj izjavi zaveta Bog jasno ističe da je poslušnost nešto lično. Svakako, tačno je da se od Izrailja na mnogo mesta traži da bude poslušan zakonima, uredbama, pravilima itd. Međutim, rečima koje se odnose na zakon obično prethodi zamenica *moj*. Zakoni su zakoni *Boga Jahve*. Biti poslušan znači s ljubavlju slediti Onoga koji nas nosi na svojim krilima.

Poslušnost Izrailja ne treba da bude samo lična, nego i *potpuna*. U poslušnosti koju traži Jahve prisutna je dimenzija isključivosti i potpunosti. On ne podnosi suparnike. Nijedan drugi bog ne može da

polaze pravo na takvu vrstu poslušnosti. Selektivna poslušnost *nečemu* od onoga što Jahve traži ne može se prihvatiti. Poštovati se mora sve što Jahve kaže.

Drugi izraz u odseku koji se bavi odgovorom Izrailja je “*čuvaj moj zavet*”. Prve dve reči bliska su paralela izrazu koji smo upravo proučili. Od Izrailja se očekuje da “čuva” — odnosno, sledi zavet i da živi po njemu. To čuvanje zaveta je lični odgovor zato što je to *moj* — Jahveov — zavet.

Reč *zavet* zaslužuje posebno razmatranje. Rasprava o poreklu, značenju i teološkom značaju zaveta nije se stišavala godinama ni u crkvi ni u svetu nauke. Ne mislim da mogu da odgovorim na sva pitanja koja su nastajala tokom godina, ali verujem da možemo pronaći određene smernice koje će nam pomoći da razumemo značenje reči *zavet* u knjizi Izlazak.

Odakle je potekla ideja zaveta? Znamo da je reč *zavet* (i pojmovi povezani s njom) bila vrlo uobičajena u kulturi drevnog Bliskog istoka. Konkretna oblast o kojoj najviše znamo bili su politički ugovori, naročito međunarodni ugovori.

Raspoložemo velikim brojem dokumenata koji se bave obrascem zaveta u ugovorima iz tri glavna vremenska razdoblja: hetejsko carstvo (oko 1450 - 1200. pre Hrista), aramejski ugovori iz Sirije (deveti vek pre Hrista) i asirski ugovori (deveti do sedmog veka pre Hrista) (Sarna, 135 i dalje). Period koji je vremenski najbliži Izlasku i razdoblje na koje su se biblijski naučnici najviše usredsredili je hetejsko carstvo.

Ti ugovori spadaju u dve opšte kategorije. Prva, postoje paritetni ugovori među strankama uglavnom podjednakog statusa. Druga, postoje ugovori vladar/vazal, između viših i nižih.

Neki naučnici su pokušali da prikažu kako je ono što imamo u zavetu na Sinaju zapravo ugovor vrste vladar/vazal, hetejskog tipa. Međutim, moramo imati na umu da, i pored postojanja mnogih sličnosti s tim hetejskim ugovorima, postoje i značajne razlike (Sarna, 140–144). Neke od tih razlika su u tome što Stari zavet prikazuje Boga koji sklapa zavet sa *celim narodom*, a ne sa čovekom pojedincem, kao što je to kralj. Zavet iz knjige Izlazak jedinstven je po tome što je Bog izvor i davalac zakona koji stoji u vezi sa zavetom.

Ono što treba reći u zaključku pitanja o izvoru ideje zaveta jeste da je drevna bliskoistočna kultura imala zavetni koncept kakav je bio poznat Izrailju, ali Bog je upotrebio tu ideju i dalje gradio na njoj. Koristio je poznate pojmove da bi pomoću njih išao ka nepoznatim, a svoj narod poveo ka jedinstvenom i snažnom zavetnom odnosu, koji je slične političke ugovore/zavete baca u zasenak, jer su u poređenju s njim delovali plitko i siromašno.

Kakvo je bilo značenje tog sinajskog zaveta? Moramo biti pažljivi da ga ne predstavimo kao nešto potpuno novo i/ili jedinstveno. Iako je

tačno da je Izlazak silan događaj i da je situacija u kojoj se Izrailj nalazi nova, moramo imati na umu da se koreni toga nalaze u najranijim vremenima. Osnovni razlog naveden u Izlasku za izbavljenje iz Egipta koje je Bog ostvario jeste Njegovo sećanje na *ranije učinjeni zavet* s Avramom, Isakom i Jakovom (2,24.25). Prema tome, koreni sinajskog zaveta nalaze se u zavetu s precima.

U pogledu poštovanja zaveta Bog je opšteći s Avramom (1. Mojsijeva 17,9.10) koristio isti jezik koji je upotrebio u komunikaciji s Izrailjem na Sinaju. Ideja poslušnosti nije nova (vidi: 1. Mojsijeva 22,18; 26,5). Ona se pojavljuje i u ranijem delu knjige Izlazak (15,26; 16,28).

Prema tome, ovaj zavet u kontekstu Izlaska nije potpuno nov niti različit. U njemu se koristi slična terminologija kao u Božjem ranijem zavetu s Avramom. On svoje postojanje duguje onom ranijem zavetu. Smatram da je to, zapravo, razvoj toga zaveta. Osnovni principi koji su ovde uključeni, *isti* su.

Međutim, važni su novi elementi toga zaveta, utemeljeni na specifičnoj istorijskoj situaciji. Taj zavet Bog čini s jednim narodom, a ne s čovekom kao pojedincem. Iako su raniji zaveti imali na umu jednu širu grupu (Avramovi potomci), taj zavet je Bog učinio lično s patrijarhom. Ovom prilikom, odgovor Bogu upućuje ceo narod. Oslobođeni ropski narod u novim okolnostima iziskuje posebnu pažnju. Zakone koji su bili ranije primljeni ne treba posebno formulirati, dok se uredbe koje se odnose na nove okolnosti moraju precizno izraziti. Međutim, princip poslušnosti oduvek je bio i ostaje prisutan.

Iako bi to do ovog trenutka trebalo da bude jasno, ja ću to izraziti tako da neće biti potrebe za pitanjima: Zavet o kojem Bog ovde govori *nije* legalistički zavet zasnovan na delima. Stvarni temelj zaveta je Bog, koji je izbavio velikodušno i milostivo. Jedino što Bog traži je uzvrat, da bi video da li Izrailj želi da nastavi uzlaznom putanjom njihovog međusobnog odnosa. On se do tada "udvarao" narodu. Od Izrailja se *ne* traži poslušnost kao uslov za izbavljenje. Narod je u ovom trenutku slobodan narod, koji stoji pod Sinajem. Postavlja se pitanje da li je spreman da nastavi sa Bogom.

Ako je Izrailj voljan da nastavi s Bogom, dogodiće se divne stvari. Bog daje trojako obećanje u pogledu onoga šta će narod postati.

Prvo, Izrailj će, između svih okolnih naroda, biti Božje naročito, "moje blago". Izrailj će mu pripadati na način na koji to ne mogu drugi narodi. Biće to poseban narod. Prava priroda te njegove "posebnosti" bila je često pogrešno shvatana. To sigurno ne znači da će Bog brinuti samo za taj jedan narod. Značenje se izvesno odnosi na *Božju nameru*. Izrailj će biti posebno upotrebljen da ispuni Božji plan za ovaj svet.

Tu misao pojačava drugi deo obećanja: oni će biti "carstvo svešteničko". Sveštenici su posrednici između Boga i ljudi. Sveštenici imaju i status *i* odgovornost. Ceo Izrailj će, u određenom smislu, biti

sveštenik. Teologija sveštenstva svih vernika nije počela u Novom zavetu. Bog je još na Sinaju obećao da će Izrailj biti carstvo sveštenika, koji će posredovati da Božju silu i prisutnost osete i drugi narodi.

Izrailj, osim toga, treba da bude i svet narod. Ovaj izraz, ponovo, kombinuje posebnu "odvojenost" sa dužnošću i odgovornošću. Svet narod se poštuje, ali taj status on može da uživa jedino ako živi svetim životom.

Na taj način, Izrailju se obećavaju *preimućstva i odgovornosti*. On istovremeno biva pozvan i na poseban položaj i na službu. Uz njegovu posebnost dolazi i njegova misija u svetu.

Bitno je zapaziti da u tim stihovima, koji opisuju slavnu ulogu Izrailja, autor dva puta pominje proširenje horizonta. "Svi narodi" i "sva zemlja" deo su Božjeg plana (19,5). On ih nije zaboravio. Iako u ovo vreme On priprema Izrailj za njegovu posebnu ulogu — to je predmet naglaska — jasno je da Bog istovremeno ima na umu sve one narode koje je obećao da blagoslovi preko Avrama. Slavni misionar–Bog uvek ima u vidu celi svet.

Tu veličanstvenu trostruku poruku o izbavljenju u prošlosti, sadašnjem uzvratu naroda i budućim blagoslovima Mojsije nosi narodu dole, niz goru. Saziva starešine i izlaže im šta je doneo. Šta želi narod? Želi li da nastavi svoj odnos Bogom Jahve? Hoće li da se "uda" za Njega?

Da! Svi odgovaraju, "što je god kazao Gospod činićemo" (8. stih). U tome kao da nema nikakvog oklevanja. Mojsije žuri ponovo uz goru, da o tome obavesti Boga.

Izrailju su često upućivane kritike zbog tog odgovora. Smatram da je veliki deo tih kritika bio nekorektan. Ja u tome nalazim izvesnu privlačnost i otvorenost. Zapravo, taj njihov odgovor je zavidljujući. Narod do tog trenutka još nije bio čuo pojedinosti onoga što će Bog zapovediti, a ipak već tada odgovara potvrdno. Oni su voljni da, na osnovu onoga što su do tada videli od Božjih dela i postupaka, svojim odgovorom ukažu Bogu poverenje.

Jasno je da Izrailjci ne razumeju sve. Možda su i brzopleti, ali hitro odgovaraju potvrdno zato što je Bog za njih učinio sve to. Sve to zvuči im razumno i dobro. Pozornica je postavljena za sledeći čin drame.

Bog se susreće s Izrailjem

Kad je Mojsije odneo odgovor naroda Bogu, Bog mu obećava da će se sresti s njime u gustom oblaku; za Izrailj je to jasan pokazatelj da Bog govori njegovom vođi. Zahvaljujući tome, narod će verovati Mojsiju i dopustiti mu da u potpunosti obavlja svoju ulogu posrednika između njih i Boga. Osim toga, Bog se brine za vođu koga je postavio i želi da mu obezbedi poštovanje koje mu je potrebno u njegovoj službi.

Odmah zatim, Bog iznosi uslove pod kojima želi da se sretne s

Izrailjem. Uredbe i zahtevi su vrlo određeni. Mojsijev zadatak je da "osvešta" narod danas i sutra (10. stih). Ne zna se tačno značenje tog izraza. Doslovno, izraz znači izdvojiti ih za svetost. Narod treba da obustavi svoje uobičajene aktivnosti. Tekst, najverovatnije, podrazumeva da su pranje odeće (10. i 14. stih) i uzdržavanje od polnih odnosa (15. stih) deo te naredbe o "osveštavanju".

I ne samo to, nego će i pristup gori biti strogo regulisan. Ljudi ne smeju da se uspinju gorom, pa čak ni da dotaknu njeno podnožje. Prekršaj te uredbe značio bi smrt kamenovanjem ili strelom iz luka. Niko ne sme da dotakne onoga koji se ogrešio. Životinjama treba upravljati na isti način. Narodu će pristup gori biti dopušten tek kada se oglasi ovnujski rog.

Trećega dana, kada se Bog spustio na goru, ljudima se ponovo upućuje upozorenje da ne pokušavaju da dođu do gore kako bi videli Boga, ili da se penju uz goru. I sami sveštenici su morali da se "osveštaju", čuvajući se da ne idu uz goru, pod pretnjom smrti.

Ceo sadržaj ovog uputstva, kako izgleda, treba da stvori ravnotežu između blizine i udaljenosti. Bog želi da mu pripadnici Njegovog naroda odgovore lično. Želi da pride blizu i želi da ih dovede k sebi. Želi da narod vidi Njegov oblak i da ga čuje dok razgovara s Mojsijem. S druge strane, On mora da održi određeno odstojanje. Boga treba voleti, ali ljubavlju koja znači obožavanje i molitvu, a ne igru. To nije odnos kao među drugovima. Moraju biti očuvani Božja moć i veličanstvo, da ljudi ne bi izgubili osećaj strahopoštovanja.

Jednim delom ove dinamike obuhvaćen je i Mojsije. Celokupni doživljaj na Sinaju podiže ga još više u očima Izrailja. On je ličnost koja komunicira s Bogom. On je neko ko daje instrukcije i, što je najvažnije, samo on može da se popne na goru. Kasnije se i Aronu dopušta da ide uz goru (4. stih), ali je Mojsije u početku jedini.

Iako je teško reći tačno koliko je bilo Mojsijevih odlazaka na goru pre čina davanja Deset zapovesti, izgleda da ih je bilo najmanje četiri (stihovi 3, 7, 20, 24 25). Tri od ta četiri puta Mojsije odlazi sâm. To jasno podrazumeva da je Mojsije posebna, naročita spona između Izrailja i Boga. I Bog i Mojsije zauzimaju visok položaj.

Nakon što se Izrailj "osveštavao" dva dana, Bog se spušta na goru trećeg dana, pred očima celoga naroda. Svako treba da vidi Onoga koji je dao zavet. Prizor je pravi spektakl.

Prvo, tu su grmljavina, i munje, i gusti oblak na gori. Sve je praćeno veoma snažnim trubljenjem trube. Ljudi drhte u skladu s doživljenim. Tada Mojsije vodi narod iz logora ka podnožju gore. Gora Sinaj je pokrivena dimom, zato što je Gospod na nju došao u ognju. Dim se podiže u talasima, kao dim iz peći. Cela gora se trese, a truba trubi sve jače i jače.

Potom imamo prizor kada Mojsije govori, a Bog mu odgovara. Kakav

zastašujući prizor! Nastupa vrhunska završna demonstracija zvuka i svetlosti. Kasnije čitamo da se u tim trenucima Izrailj tresao od straha (20,18). Ko se uostalom ne bi tresao? Bog je zadobio njihovu punu pažnju!

Čemu sve to? Bog želi da svi shvate da je to nešto izuzetno. To je zapravo jedini primer u celom Starom zavetu kada se okupljeni “zbor” Izrailja susreće s Bogom neposredno i sluša Njegov glas, bez posrednika. Svrha te vrhunske, potpune teofanije, ili prikazivanja Boga, bila je usredsrediti poštovanje i pažnju naroda na zavetni odnos i Deset zapovesti, ili deset reči, koje su njegovo središte.

U određenom smislu, dobro je da postoji određena doza strahopoštovanja. Izrailj i mi, deca dvadesetog veka, pre nego što se sretnemo sa zavetom i zapovestima koje idu za njim, treba da se susretnemo s Bogom tog zaveta i zakona. Mi nismo toliko pozvani ka jednom apstraktnom zakoniku, koliko ka Bogu toga zakona. Nismo toliko čuvari zakonskog zaveta, koliko poštovaoci Božjeg zaveta. Osnov vere i poslušnosti je Ličnost —Ličnost koja uliva strahopoštovanje može da nam pristupi i da govori s nama. Tu Ličnost Izrailjci susreću direktno na Sinaju i Ona ih poziva da je se boje i da joj budu poslušni.

Postoji li neko simbolično značenje svih onih prirodnih fenomena koji su pratili spuštanje Boga na goru Sinaj? Teško je dati posebno značenje svemu onome što se dogodilo. Neki smatraju da su se istovremeno dogodili oluja s grmljavinom i vulkanska erupcija. Ne postoji nijedan [istorijski] zapis o vulkanskoj aktivnosti u tom području u tom vremenskom periodu. Osim toga, izveštaj i nije dat na taj način. To nije ni bio vulkan ili oluja, nego — Bog. Sav taj slikoviti opis na drugim mestima se koristi za opisivanje Boga i Njegove prisutnosti. Razlika je u tome što je ovo vrhunac svih teofanija i zato se istovremeno koriste svi elementi slikovitog prikazivanja. Obično je to oblak i/ili oluja ili oganj. Ovde je prisutno oboje, uz trube, dodate za “meru dobru”. Sve to zajedno govori: “Zaista, Bog je stvarno prisutan!”

Sada nam se nameće pitanje: Čemu je sve to vodilo? jŠta Bog hoće da kaže svim tim zapanjujućim prizorima koji prate Njegov silazak na goru? To je tema našeg sledećeg odseka.

● Ulaženje u Reč

Izlazak, 20. glava

Tekst Izlaska, 20. glave, pročitaj polako, najmanje dva puta. Čitajući, razmišljaj, a potom odgovori na sledeća pitanja:

1. Šta je ono prvo što Bog kaže u Izlasku 20,2? Da li je to sastavni deo Deset zapovesti koje potom slede? Čemu ovaj stih ovde? Kakav je

- njegov značaj, u svetlosti našeg dosadašnjeg proučavanja?
2. Uporedi tekst iz Izlaska 20,1–17 s onim iz 5. Mojsijeve 5,6–21. Načini spisak svih razlika. Koliko ih ima? U kojim zapovestima? Jesu li te razlike značajne? Zašto one postoje po tvom mišljenju?
 3. U Izlasku 20,5.6 postoje reči koje govore o načinu na koji se Bog ophodi prema ljudima. Uporedi prevod [recimo, Stvarnosti] s Daničićevim tekstom. Koja je ključna reč dodata u prevodu Stvarnosti? Na koji način ona menja značenje? Kakav kontrast donosi stih? Vidi takođe Izlazak 34,6.7; 4. Mojsijeva 14,17–19 i 5. Mojsijeva 7,9.
 4. Tekst u Izlasku 20,18–21 beleži reakciju naroda na Božji glas. Kakva je to reakcija? Zbog čega, prema Mojsijevim rečima, narod nema potrebe da se boji? Od čega se sastoji test? Šta bi u tom slučaju značilo zgrešiti?
 5. Navedi pogrešne načine obožavanja na koje Bog upozorava Izrailj, u Izlasku 20,22–26. Kakav će biti rezultat ispravne službe Bogu? Zašto se ovaj tekst pojavljuje ovde, odmah posle Deset zapovesti?

● Istraživanje Reči

Prve Božje reči

Kada Jahve objavljuje svoju poruku sa gore, prve reči su od životnog značaja. One obrazuju presudni kontekst za Deset zapovesti koje zatim slede. “Ja sam Gospod Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje Misirske, iz doma ropskoga” (2. stih). On se neposredno predstavlja kao Bog Izlaska, Bog koji izbavlja. Zapovesti koje slede nisu nikakav apstraktni zakonik, nego volja Boga koji izbavlja, Onoga koji uspostavlja odnos sa svojim izbavljenim narodom.

U mnogim crkvama video sam sliku dveju kamenih ploča sa ispisanim zakonom, Deset zapovesti. Takva slika se ponekad nalazi i u foajeima crkava, ali je često postavljena i na istaknuto mesto u prednjem delu crkvene dvorane, na zidu iza propovedaonice. Nikada nisam imao prilike da vidim sliku na kojoj bi se nalazio i taj stih (2. stih). Kakve li tragedije! Proučavati Deset zapovesti, a ne znati da taj stih dolazi na prvo mesto, siguran je način dozivanja nesporazuma i legalizma u crkvu. Zanimljivo je zapaziti da je, za Jevreje, taj stih — prva zapovest.

U jednom veoma stvarnom smislu, taj stih je rezime svega što se zbivalo u prvih devetnaest glava knjige Izlazak. Taj jedan stih, u sažetom obliku, izražava sve što je vodilo Sinaju. Svi koji zapovesti uče napamet trebalo bi prvo da nauče taj stih. Zapovesti koje slede, mogu ispravno da drže jedino oni koji znaju da je Taj koji traži poslušnost —

Gospod, koji ih je izbavio iz ropstva. To izbavljenje je, zapravo, ono što Bogu daje pravo da od svog naroda traži poslušnost.

Taj stih je važan i zbog toga što zapovesti dolaze jednom već izbavljenom narodu. Zapovesti nisu način da se zasluži spasenje. Spasenje je u tom trenutku već bilo ostvareno. Zapovesti su uputstvo koje izbavljeni narod treba da povede u pravi način života i ponašanja.

Važan deo ove glave je i rasprava o jednom značajnom i jedinstvenom strukturnom obeležju knjige Izlazak. Mnogi zakonici su samo to — zakonici. Knjiga Izlazak sadrži zakonike, ali oni su utkani u priču ili pripovedanje. Ta poenta je, doduše, pomenuta u uvodu za ovu knjigu, ali zahteva dalje istraživanje.

Svaki segment knjige Izlazak koji predstavlja zbirku zakona ili propisa, uredba ili zapovesti nalazi se u okviru neke priče. U knjizi imamo četiri takva bloka zakona: Deset zapovesti (20,1–17), zavetni zakon (20,22 – 23,33), sveštenečki kodeks (25,1 – 31,18) i kodeks svetilišta (35,1 – 40,33). Svakom bloku prethodi i posle svakog bloka sledi priča. Zakoni se ne mogu razumeti pravilno bez te priče i obratno. Sama struktura knjige čine da su zakon i priča neodvojiva celina.

To jedinstveno obeležje Izlaska ima značajne implikacije i uči nas mnogo čemu (za kompletno tumačenje, vidi: Fretheim, 201–207). Zapazi nekoliko stvari koje može da prikaže takav način organizacije.

Bog je dominantna sila, kako u priči, tako i u zapovesti. Mi u priči možemo da vidimo Božja dela, dok u zakonima čujemo Njegove reči. Ta kombinacija je potpuna slika Boga koji deluje i govori.

Zakoni se jasnije shvataju kao milostivi Božji darovi kada se dovedu u vezu s pričom o Njegovoj milosti i izbavljenju. Budući da je karakter priče spasavanje i pomaganje, lakše nam je da vidimo da i zakon ima karakter spasavanja i pomaganja.

Ne samo što su zakoni shvaćeni kao oni koji pomažu nego je i motivacija za držanje zakona sadržana u priči. Razlog za držanje zakona nije neko racionalno–etičko objašnjenje nego — Izlazak.

Spajanje priče i zakona olakšava stvaranje celine, “upotpunjavanje” života. Tu imamo spajanje božanske akcije spasavanja i ljudskog odgovora u vidu držanja zakona. Spojeni su zakon i svakodnevni život, koji izvire iz priče. Zakoni se uklapaju s ličnim iskustvom naroda. Delovi života, koje su neki smestili u posebne odeljke, spajaju se, kada uredba i priča idu ruku pod ruku.

To je razlog zašto Jevreji celo Petoknjižje nazivaju imenom “Zakon”. Svakako, zakon znači uputstvo. Uputstva su u Starom zavetu *ujedno* i priča i uredba, istorija i zapovest, pripovedanje i propis. To dvoje se *nikada* ne smeju razdvojiti. Učinimo li to, narušićemo samu strukturu Pisma i način na koji Bog postupa s nama.

Deset zapovesti

Pre nego što se pozabavimo svakom zapovešću pojedinačno, biće korisno dati nekoliko uvodnih opaski. Zapovesti su date u *apodiktičkom* obliku — direktna zapovest ili objava osnovnog principa. Taj oblik zakona bio je veoma redak na području drevnog Bliskog istoka. Najčešće korišćen oblik zakona u onom području i vremenu (uključujući Izrailj) bio je kazuistički zakon za pojedinačne slučajeve. Takav zakon jednostavno navodi određeni slučaj — “ako” se dogodi to i to, “tada” će uslediti to i to. To znači da su Deset zapovesti, kao apodiktički zakoni, predviđene da služe kao široki opšti principi, a ne kao uski oblik kazuističkog zakona, kakav se primenjuje na specifične slučajeve.

Osam od Deset zapovesti izražene su negacijom: “Ne [čini]...” To znači da one ne ograničavaju mogućnosti i sâm život, nego ih podstiču. *Može* se učiniti bezbroj najraznovrsnijih dobrih dela, dok je samo mali broj onih koja se *ne mogu* učiniti. Težište je na stvaranju svojevrstne ograde koja određuje spoljne granice, umesto na davanju detaljnih uputstava za obavljanje pozitivnih dužnosti. Zbog toga su one kratke. One dve pozitivne zapovesti nas, međutim, podsećaju da postoji i pozitivna strana zapovesti.

Zapovesti su jasno smišljene da izgrađuju zajednicu. Date su tek stvorenom Božjem narodu. Njihova svrha je da pripadnici tog naroda ostanu zajedno i da ih zaštite od oblika ponašanja koji bi prekinuli i razorili odnose. Zamišljene su tako da ih poštuje grupa, skup ljudi.

Zapovesti su kratke — lako se naučavaju, pamte i izgovaraju. Izrailj je to verovatno često činio u svom bogoslužbenom životu. Osim toga, jasno je da su zapovesti zamišljene da ih svako razume i primenjuje, a to je, u vremenu kada je bilo vrlo malo pismenih ljudi, podrazumevalo učenje napamet i recitovanje.

Prva zapovest

“Nemoj imati drugih bogova uza me.”

Ova zapovest čini temelj za sve ostale. Jahve zahteva isključiv odnos sa Izrailjem. On ne trpi konkurenciju u svojim pravima u odnosu na Izrailj. Nikome drugome ne smeju se klanjati niti mu biti poslušni.

Bilo je vrlo žustrih rasprava o tome da li ta zapovest zagovara verovanje u čist monoteizam ili demonstrira henoteizam⁴ ili monolatriju.⁵ Čist monoteizam negira postojanje drugih bogova, dok

⁴ Vujaklija: Poštovanje jednog (glavnog) Boga, koje ne isključuje postojanje i drugih bogova (prvi stepen monoteizma).

⁵ Obožavanje samo jednog boga, iako se priznaje postojanje i drugih bogova.

henoteizam i monolatrija zahtevaju obožavanje jednog Boga, pri čemu nema negiranja postojanja i drugih bogova.

U stvari, baveći se sadržajem ove zapovesti i zaveta, zaključujemo da pitanje nije od značaja. Verovatno je da su Izrailjci, teoretski, u većini bili henoteisti. Osnovno pitanje, međutim, nije teologija nego prvenstvo, obožavanje i privrženost. Jahve mora biti prvi i iznad svih, u svim područjima života. On je jedini koji zaslužuje odanost, poslušnost i predanje s obožavanjem. Upravo je to bitno za zavet i odnos između Boga i čoveka kao pojedinca.

Prva zapovest ima univerzalni značaj. Nije samo Izrailj bio taj koji je često lutao idući za drugim bogovima, nego i “nevernici” danas služe različitim bogovima ovoga sveta. Presudno pitanje je život odanosti, a ne neka apstraktna teologija. U tom smislu je prva zapovest prava tema i za Izrailj i za nas danas!

Druga zapovest

Prva zapovest je jasno pokazala koga treba, a koga ne treba obožavati. Druga, treća i četvrta zapovest opisuju kako treba obožavati tog Boga Jahve.

“Ne gradi sebi lika rezana.” Idol znači oblik bilo čega na nebu, na zemlji ili u podzemnom svetu. Kao deo bogoslužjenja ne mogu se upotrebiti ni ljudi, ni životinje, ni duhovi, ni anđeli itd. Izrailj ne sme da imse klanja niti da im služi. Zapovest očito aludira na predstave Boga Jahve, pošto je služenje idolima ili drugim bogovima bilo zabranjeno u prvoj zapovesti.

Definicija idola je, kroz istoriju, bila predmet žestokih rasprava. Karakteristična zapadnjačka definicija idola kazivala je da su to *torimenzionalni* likovi. Muslimani i deo hrišćana definisali su idole kao *dvodimenzionalne* predstave božanstva. Po toj definiciji bi slike Boga ili Isusa u knjigama ili na zidovima bile — idoli.

Želimo li da budemo korektni prema onima koji koriste likove i slike, moraćemo priznati da će tek poneko od njih reći da obožava određeni lik. Ti ljudi bi ono što čine objasnili kao služenje Bogu kroz dati lik, pri čemu je lik samo pomoćno sredstvo za “služenje”. U čemu je, prema tome, problem kada je reč o “idolima”?

Stvarna opasnost od idola je u lokalizovanju Boga. Mi ga, recimo to na taj način, “zarobljavamo” tvorevinom svojih ruku. Mi ga “srećemo” najlakše na mestima i u predmetima koje smo sami načinili ili postavili. Možemo početi da “vladamo” Bogom i koristimo ga za svoje svrhe i na svoje načine.

Ako je to tako, tada mnogo toga može ući u kategoriju idola. Grob nekog sveca, svetilište, posebna crkva, privatni obred, koji postaju to

sredstvo koje koristimo za obožavanje, mogu da zauzmu mesto stvarnog Boga, koji se može pojaviti kad god, gde god i kako god sâm poželi.

Drugi deo zapovesti često je bio predmet nesporazuma. Deo razloga je doslovna primena reči “revnitelj” iz 6. stiha, koja je u nekim drugim prevodima izražena kao “ljubomorni Bog”, koji kažnjava decu za grehe njihovih očeva, do treće i četvrte generacije onih koji Njega mrze. S druge strane, On “čini milost”, ispoljava ljubav prema hiljadama *generacija* [u nekim prevodima] onih koji ga ljube i drže Njegove zapovesti.

U ovom tekstu i Daničićev prevod, između ostalih, izostavlja reč *generacije* (*naraštaji, pokolenja*). Iako dotične reči nema ni u jevrejskom tekstu, ona bi u našem jeziku ipak trebalo da bude, zato što se podrazumeva u kontekstu. Prisutna je jasna suprotnost između kažnjavanja koje traje tri i četiri “kolena” i ljubavi koja traje hiljadu “kolena”.

Čitajući tekstove preporučene u odseku “Ulaženje u Reč”, naći ćeš da je taj odeljak preslikan još na tri mesta u Petoknjižju, ne ubrajajući 5. glavu 5. Mojsijeve. U svakome od tih drugih tekstova naglašavaju se Božja ljubav i milost, a u jednom od njih (5. Mojsijeva 7,9) u tekstu se i stvarno nalazi reč za *generaciju* (*koleno*). Tako imamo da i kontekst i analogija sa sličnim tekstovima podupiru prevode koji sadrže pomenutu reč, generacija.

Taj tekst, tako, znači da je Bog istovremeno i pravedan i pun ljubavi. Postoji sud, i blagoslov/spasenje. Ipak, preovladavajuća obeležja su ljubav i milost. Posledice greha mogu trajati tri ili četiri generacije, dok rezultati ljubavi i pravde traju hiljadu generacija.

Treća zapovest

Bog, Tvorac svemira, ne samo što ne sme biti “zarobljen” u likovima nego se i Njegovo ime mora poštovati i brižljivo izgovarati.

“Ne uzimaj uzalud [ne zloupotrebljavaj] imena Gospoda Boga svojega.”

Popularna teologija dvadesetog veka dovela je ovu zapovest u vezu sa zapadnjačkim [i ne samo zapadnjačkim] običajem izgovaranja kletvi uz upotrebu Božjeg imena. Taj običaj je čak u popularnom govornom jeziku nazvan “uzimanjem uzalud Gospodnjeg imena”, što zapravo odgovara tekstu zapovesti, između ostalih, i u Daničićevom prevodu.

Nema sumnje da je taj običaj zapravo zloupotreba imena Boga Jahve. Taj običaj *nije* bio problem izrailjskog naroda. Oni tako nešto nikada ne bi učinili. Božje ime je, u kasnijim vremenima, bilo tako sveto da se nije moglo koristiti čak ni u najsvetijim od verskih običaja.

Zloupotreba ili čak i olako korišćenje Božjeg imena bilo bi ludost i povod za neodložno izvršavanje smrtne kazne.

Konkretni problem Izrailja bio je verovatno zaklinjanje *Bogom*. Ono je značilo korišćenje zakletvi radi potvrđivanja obećanjâ ili jamstava. Ljudi bi se, u poslu ili ličnim odnosima, zaklinjali nekim verskim imenom, ličnošću ili simbolom, kako bi uverili ljude u istinitost svojih reči. Na taj način se Božje ime izlaže zloupotrebi, zbog ljudi koji su ga upotrebili za ličnu dobit ili čak prevarili druge upotrebljavajući ga. Ova zapovest se možda odnosi i na upotrebu tog imena za kletve i/ili magijske formule.

Tako imamo da je zapovest zabranila upotrebu Božjeg imena za ličnu korist ili dobit, a na štetu Njegovog stvarnog karaktera. Ljudima koji tvrde da su vernici, a nastave da se bave sumnjivim poslovima i radnjama ili da varaju, svakako je potrebno da čuju ovu zapovest.

Ključni pojam u ovoj zapovesti je *Gospodnje ime*. Jahve vodi brigu o svom dobrom imenu. On nije samo neki Bog, nego milostivi Bog Izlaska, tako da je sve što bi odvrćalo pažnju od Njegovog identiteta — greh. Ovo se uklapa s misionarskim ciljem Boga Jahve. Ako drugi ljudi treba da ga upoznaju preko Izrailjaca i na osnovu njihovog ophođenja s tim ljudima, to svekoliko ophođenje mora da čuva dobro ime Boga Jahve, predstavljajući ga na primeren način.

Četvrta zapovest

“Sećaj se dana od odmora [subotnog] da ga svetkuješ.”

Došli smo do najduže od Deset zapovesti. Ona je zaključak odseka koji se bavi dužnostima prema Bogu.

Iako zapovest ne znači izričitu naredbu o obožavanju u subotu, dan treba da bude poseban dan, posebno odvojen za Boga. On je “odvojen” (tj. sveti) dan. Ovakav opis je lako doveo do toga da je taj dan načinjen danom bogoslužjenja.

Zapovest kaže da taj dan treba da bude dan *odmora*. Bog je u sedmici stvaranja mirovao sedmoga dana. Tom prilikom blagoslovio je i posvetio taj dan, a od nas se zapovešću traži da činimo isto.

Zbog čega je odmor tako važan? Pre svega, možemo reći da je u fizičkom, emocionalnom i društvenom pogledu, ljudima koji naporno rade odmor potreban. Subota je, ujedno, simbol da je Bog Onaj koji na svetu čini ono što je zaista važno. Naše odmaranje pokazuje da od Njega potiče sve — naročito ono što je bitno, kao što su stvaranje i spasenje. Mi ih ne možemo zaslužiti, ali se možemo jednostavno odmarati u Božjim dobrim darovima.

Taj dan je simbol *humanog postupanja*. Ne odmaraju se samo Izrailjci; tim odmorom su obuhvaćeni i njihova deca, sluge, životinje i

stranci koji su gosti u njihovim domovima. Sva ljudska bića i sve životinje uživaju u blagoslovu slobodnog dana.

Subota je prema tome i simbol *ravnopravnosti*. Odmor se daruje svima, mladom i starom, muškom i ženskom, robu i slobodnjaku, Izrailjcu i neznabošču, bogatome i siromahu. U tom divnom daru subote Bog nema mezimaca.

Zapovest o suboti, danu odmora, u 5. Mojsijevoj 5,12–15, donekle se razlikuje od verzije u knjizi Izlazak. Tekst u 5. Mojsijevoj kaže: “Drži dan od odmora”, dok u knjizi Izlaska stoji: “Sećaj se dana od odmora.” Još važnije od ovoga je što 5. Mojsijeva navodi drugačije obrazloženje za svetkovanje subote. U Izlasku stoji da je svetkujemo zato što je Bog počivao od svojih dela stvaranja, dok 5. Mojsijeva kao obrazloženje ističe izlazak iz Egipta. Nije potrebno pitati šta je od tog dvoga ispravno, pošto je ispravno i jedno i drugo. Ljudska bića nisu stvarala niti su ostvarila poduhvat Izlaska; učinio je to Bog. Jedini način da na to odgovorimo jeste počivanje u dan koji je Bog odredio za znak sećanja i na stvaranje i na izbavljenje. To pokazuje da se zapovest nije promenila, nego da se samo može proširiti obrazloženje i objašnjenje za nju. Naredba o počivanju ostaje nepromenjena, dok razlog za počivanje može da se sve više proširuje i obogaćuje kako vreme protiče.

Ako uopšte postoji zapovest neophodna užurbanim i uzrujanim ljudima savremenog doba, onda je to ova o suboti. Do te mere smo angažovani, trudeći se da svom životu damo neki smisao i služeći sebi, da zaboravljamo da je Bog jedini koji može da pruži smisao našim životima. Svoje “počivanje” u Njemu pokazujemo počivajući u Njegov dan.

Peta zapovest

“Poštuj oca svojega i mater svoju.”

Naše dužnosti i odgovornosti prema našim bližnjima počinju od naših roditelja. Porodica je ključna ustanova društva i ona može biti jaka tek kada svaka generacija poštuje one koji su ih rodili.

Poštovanje znači više od poslušnosti. Poštovanje podrazumeva ukazivanje časti, staranje, ljubav i uvažavanje. Ono podrazumeva potpunu svest o tome da ti ne bi bio živ da nije bilo to dvoje ljudskih bića koji su te doneli na svet. Mi ni u jednom trenutku nećemo prestati da budemo deca svojih roditelja.

Ova zapovest je, kako izgleda, upućena odraslima. Manja deca, uglavnom, mogu biti prisiljena da poštuju roditelje, bar do izvesne mere. Izazov je prisutan kod odraslih, koji tek treba da poštuju roditelje, u vreme kada je tim njihovim roditeljima potrebna posebna briga i kada odrasla deca imaju veću slobodu da zanemare svoje

odgovornosti.

Za flagrantno kršenje ovog zakona u Izrailju su bile predviđene sasvim određene kazne. Napad na oca ili majku i psovanje [proklinjanje] roditelja kažnjavalo se smrću (21,15.17). To pokazuje koliko su ozbiljno Bog i Izrailj shvatali tu zapovest. Smrt porodičnog života bila bi smrt Božjeg naroda, zato je prestupe trebalo tretirati kao krupna ogrešenja.

Izrailj je bio patrijarhalno društvo. Jedno od važnih obeležja te zapovesti i najvećeg dela zakonodavstva koje se odnosilo na porodice jeste da se majka posebno pominje. Prema njoj se, u tom pogledu, treba odnositi na isti način kao prema ocu i ona zaslužuje istu čast i poštovanje.

Osim toga, ova zapovest u 5. Mojsijevoj 5,16, drugačija je od zapovesti u knjizi Izlazak. Jedna od razlika je nebitna ("kao što ti je zapovedio Gospod"), ali druga dodaje nešto vredno pomena. Umesto jednog obećanja za poslušnost, kako stoji u Izlasku, tekst u 5. Mojsijevoj sadrži dva obećanja. Izrailjcima je rečeno, da će im, ako poštuju svoje roditelje, biti dobro u zemlji obećanja. Opet se, kao u četvrtoj zapovesti, osnovna zapovest ne menja, ali Mojsije ima slobodu da doda deo zapovesti koji sadrži obećanje.

Šesta zapovest

"Ne ubij."

Reč *ubiti* u opštem smislu budista ili aktivista društva za zaštitu životinja shvatio bi kao nešto što se odnosi i na životinje i na ljude; međutim, u Bibliji ta reč nikada nije upotrebljena u kontekstu klanja životinja. Reč *ubiti* takođe pokreće i pitanja najteže kazne i rata. Nema sumnje da je starozavetna teokratija verovala u smrtnu kaznu, a i sigurno je da su u ratu ubijani neprijatelji. Kada se upotrebi reč "umorstvo", dolazi se bliže suštinskom značenju ove zapovesti. Ja niti govorim u prilog smrtne kazne, niti protiv pacifizma, nego jednostavno iznosim starozavetne činjenice na način kako ih vidim. (Za suprotnu argumentaciju, vidi: Fretheim, 233.)

Međutim, moramo voditi računa da previše ne ograničimo značenje te reči. ona se ponekad može odnositi na nehوتيčno ubijanje (5. Mojsijeva 4,41.42; 19,3.4.6) ili na egzekuciju ubice s dokazanom krivicom (4. Mojsijeva 35,30).

Možemo pouzdano reći da se zabranjuje nasilje nad drugim čovekom učinjeno iz mržnje, pakosti, prevare ili koristoljublja. Ništa tako ne razara zajedništvo naroda koji Bog stvara kao nasilje nad drugim čovekom. Bog je Tvorac života i jedino On ima pravo da ga oduzme.

Ova zapovest je prva od nekoliko zapovesti koje se bave odnosima među jednakima. Roditelji su nešto posebno i oni zaslužuju *čast*. Druga ljudska bića zaslužuju pravo postojanja uz nas, bez straha od nasilja ili gubitka života od naše ruke. Ako se služe nasiljem, oni zaslužuju da izgube svoj status u zajednici vere.

Sedma zapovest

“Ne čini preljube.”

Preljuba je na području drevnog Bliskog istoka i u Novom zavetu bila poznata kao “veliki greh”. Počinioci su bili i muškarci i žene, iako neuporedivo češće muškarci. Preljubom se, po analogiji, označava obožavanja idola, čime se raskida zavetni (“bračni”) odnos s Bogom Jahve.

U Starom zavetu je preljuba bila polno opštenje muškarca sa ženom ili verenicom drugog muškarca ili polno opštenje žene s muškarcem, verovatno oženjenim (vidi: Durham, *Exodus*, 293). Što se tiče polnog/bračnog neverstva, Stari zavet je na verenicu jednog čoveka gledao kao što bi gledao na suprugu, što pokazuje da se u Izrailju vereništvo daleko više poštovalo (5. Mojsijeva 22,23–29).

Preljuba se smatrala vrlo ozbiljnim prestupom. Kazna za taj “veliki greh” bila je ili smrt kamenisanjem (5. Mojsijeva 22,24) ili spaljivanjem (1. Mojsijeva 38,24; 3. Mojsijeva 20,14; 21,9). Preljuba nije bila samo gaženje ljudskog poverenja, čime se kidalo porodično jedinstvo, nego se smatrala i direktnim grehom protiv Boga (1. Mojsijeva 20,9; 39,9). Nesumnjivo je da naše društvo iz toga može da uči, jer često čak i vernici smatraju da preljuba nije nešto naročito ozbiljno.

Razvrat je u Starom zavetu očigledno spadao u drugačiju kategoriju nego preljuba. Međutim, ima tekstova koji bar za određene vrste razvrata govore da su ružno ponašanje (22,16.17).

Neki oblici izopačenog seksualnog ponašanja, izvan preljube, takođe su bili oštro kažnjavani, kao što je polno opštenje sa životinjama (22,19). Za one koji žele dublje istraživanje ovakvih tema, najopširniji opis nalazi se u 3. Mojsijevoj, 18. glavi.

Od onih koji su sklopili zavet s Bogom Jahve očekuje se da verno poštuju svoj bračni zavet. To je bilo i zbog dobra porodice i zbog Boga. Svako ozbiljno ogrešenje o bilo koji od dva zaveta predstavljalo je osnov za izricanje smrtne kazne.

Osma zapovest

“Ne kradi.”

Možeš li zamisliti život u nselju od gusto poređenih šatora, u kojem

se mnogo krađe? Ništa više ne razara život u staništima tako malim i tako blizu jedna drugima, od krađe. Život u zajednici zahteva da se krađa osudi i zabrani. Kao i u slučaju svih ostalih zapovesti, krađa je greh protiv čovečnosti, ali je ujedno i greh protiv Boga. Čuvari zaveta ne smeju uzimati imovinu drugih ljudi.

Imovina u Izrailju nije toliko govorila o materijalnom bogatstvu neke osobe, koliko se ticala dostojanstva vlasnika. Biti žrtva krađe bilo je više od gubljenja dela imovine, to je značilo gaženje ličnosti. Krađa je bila lična uvreda.

Mnogi stručnjaci smatraju da se posebno težište ove zapovesti odnosilo na krađu ljudi, tj. kidnapovanje ljudi da bi postali robovi. Iako je takva krađa nesumnjivo bila strašna (i kažnjavala se smrću — 21,16), većina izučavalaca Biblije smatra da se zapovest odnosila na bilo koju vrstu krađe. Uobičajena kazna za takvu krađu opšteg karaktera bila je vraćanje ukradenog, ma šta to bilo. U nameri da se postigne odvratanje od krađe, u mnogim slučajevima se od ljudi zahtevalo da nadoknade više nego što su ukrali.

Deveta zapovest

“Ne svedoči lažno na blišnjega svojega.”

Osnovno težište ove zapovesti je sudskog karaktera. Ona štiti integritet sudskog pravnog sistema. Svedočiti lažno, znači lagati na sudu na štetu svojih blišnjih, svojih sugrađana.

Pravni postupak u Izrailju se temeljio na svedočenju svedoka. Da bi se jedna optužba održala, bilo je potrebno najmanje dva svedoka (4. Mojsijeva 35,30; 5. Mojsijeva 19,15). Svedok koji laže upropastio bi postupak. Krivi ljudi bi bili oslobođeni, ili bi nevini ljudi bili osuđeni. Zbog toga su kazne za lažne optužbe bile posebno oštre (5. Mojsijeva 19,16–21). U pitanju su bili ugled, status, pa čak i život ljudi. Na sudu se morala govoriti istina.

Izrailj je Boga shvatio kao pravednog sudiju, koji je sa svima postupao pošteno. Izrailjci su na isti način morali da se ponašaju u međusobnom ophođenju, kako bi se članovima zavetne zajednice omogućilo pošteno suđenje.

Šire gledano, zapovest se odnosi na laž bilo koje vrste. Ako bi laganje na sudu moglo nekoga upropastiti, to isto bi se moglo dogoditi laganjem njemu ili o njemu izvan suda. Jedini način zaštite međuljudskih odnosa jeste davanje istinitog svedočanstva, kako u pravnim situacijama, tako i u životu uopšte.

Nešto šira implikacija zapovesti proističe iz načina na koji je zapovest izražena u 5. Mojsijevoj 5,20 (Durham, *Exodus*, 296, 297). Iako srpski prevod Daničića daje od reči do reči istovetan tekst u Izlasku

20, i 5. Mojsijevoj 5. glavi, jedna jevrejska reč je drugačija. Reč u Izlasku, 20. glavi koja je prevedena sa "svedoči" odnosi se direktno na laganje ili lažno svedočenje. Reč koja je upotrebljena u 5. Mojsijevoj znači nešto uzaludno, bezvredno ili prazno. Neuverljivo, besmisleno svedočenje koje navodi na pogrešan zaključak time je takođe prikazana kao lažno svedočenje.

Reputacija i život naših bližnjih zavise od toga koliko smo istinoljubivi. Kohezija zajednice ljudi temelji se na pravnom sistemu utemeljenom na poštenju. Bog je u ophođenju s nama bio istinoljubiv i on zahteva da i mi budemo istinoljubivi u međusobnim odnosima. To je deo zaveta.

Deseta zapovest

"Ne poželi."

Deseta zapovest je jedinstvena, pošto se bavi unutrašnjim stavom, a ne spoljašnjim činom. Na jedan stvaran način, ona slovi kao rezime svih zapovesti, pošto priželjkivanje, pohlepa može da nas navede na kršenje ostalih devet.

U naporu da tu zapovest usaglase s drugim zapovestima, neki su pokušali da ustvrde kako *priželjkivanje* ne podrazumeva samo stav nego i delanje. Ta tvrdnja nema temelja ako se u Starom zavetu prouči reč prevedena sa *poželeti*, a i kontekst pokazuje da je pogrešna. Ako bi se gledanje na tuđu ženu sa željom odnosilo na delovanje, ono bi već bilo obuhvaćeno sedmom zapovešću. Ako bi priželjkivanje tuđe imovine značilo uzimanje imovine, i to bi bilo zabranjeno zapovešću protiv krađe.

Prema tome, vraćamo se prvobitnom značenju. *Pohlepa* znači priželjkivanje nečeg na šta nemaš pravo. Ona označava želju koja je plod štetnog umovanja. Osoba koja priželjkuje u stvari čezne, teži i oseća požudu za nečim na šta on ili ona nema pravo. To ne mora da znači prosto želeti imovinu ili porodicu nekoga drugog. To se može odnositi i na priželjkivanje religije ili verskog iskustva druge osobe, što bi moglo povesti u idolopoklonstvo i kršenje prve četiri zapovesti, kao i onih koje se tiču odnosa među ljudima.

Tekst ove zapovesti u 5. Mojsijevoj donekle se razlikuje od onog u 20. glavi Izlaska. Redosled nabiranja kuće i žene je zamenjen, dok 5. Mojsijeva *kući* dodaje *zemlju*, kao nešto što se ne sme priželjkivati. Deo teksta zapovesti koji je izazvao najviše rasprava jeste izbor drugačije jevrejske reči za *priželjkivati*, u drugom delu stiha. Tu razliku neki prevodi ističu prevodeći je sa "usmeriti želju prema" umesto sa "poželeti". Smatram da nijedna od pomenutih razlika ne donosi pomena vrednu izmenu, odnosno promenu značenja zapovesti.

U prvih devet zapovesti Bog se nedvosmisleno stara za pravilno postupanje. Deseta zapovest daje nam na znanje da se On stara i za pravilne stavove i misli. Gaženje Božje zapovesti o unutrašnjem stavu je greh protiv Njega i može lako da odvede u kršenje bilo koje od ostalih devet.

U zaključku, imamo nekoliko ključnih principa koje bi trebalo imati na umu dok razmišljamo o zapovestima.

Prvo, *ove zapovesti možemo istinski shvatiti i poštovati jedino ako ih posmatramo u kontekstu zaveta, sklopljenog posle Izlaska, izbavljenja iz Egipta*. Zapovesti koje su samo zakonik gube udarnu snagu. Dodavanjem pomenute priče, one postaju lične reči Boga Jahve koji izbavlja i spasava, koji sa svojim narodom uspostavlja zavetni odnos. One su lične i relacione, a ne samo pravni, sudski akt. Kršenje tih zapovesti nije prosto povreda zakona, nego greh protiv Gospoda Jahve i povreda jednog odnosa. To je ono što zapovestima daje snagu i čini ih jedinstvenima.

Drugo, *te zapovesti su istinski univerzalne*. Ja sam živeo i radio u više različitih kultura. Izučavao sam i drevnu i savremenu istoriju. Zapanjujuće je kako se te zapovesti primenjuju u svim vremenima i kulturama. Bilo bi teško naći kulturu u kojoj principi ovde ocrtni ne bi bili shvaćeni kao idealno ponašanje.

Treće, *ove zapovesti treba danas da se čuju*. Mi trpimo zbog toga što se previše govori o pravima i prednostima, a premalo o obavezama i odgovornostima. Potrebno je da se čuje o divnoj ravnoteži koja u knjizi Izlazak postoji između milostivog Božjeg izbavljenja i odgovarajućih dužnosti koje iz toga proističu. Deset zapovesti objavljene u kontekstu Izlaska upadljivo su povezane s potrebama današnjeg ljudskog društva.

Odgovor naroda

Narod je potpuno obuzet tim celokupnim doživljajem. Možda je s njihovim strahom i drhtanjem pomešano i preopterećenje njihovih čula. Previše su videli, čuli i doživeli. Oni žele da im govori Mojsije. Njega će slušati. Boje se da će pomreti ako im govori Bog. Mojsije odgovara na potvrđan način.

“Ne bojte se”, kaže im Mojsije, “jer Bog dođe da vas iskuša i da vam pred očima bude strah Njegov da ne biste grešili” (20. stih). Šta hoće da kaže Mojsije? U kom smislu je sve to “iskušavanje” ili proba, i šta bi u tom slučaju značilo “grešiti”?

Reč prevedena sa “iskuša” ili “okuša” može značiti i da “vidi” ili “iskusiti”. Daram (*Exodus*, 301; vidi takođe 303) prevodi taj izraz ovako [slobodno prevedeno na srpski]: “Jer je u tome svrha što vam je dato da iskusite da je Bog došao” [For it is the purpose of giving you the

experience that God has come]. Bog želi da ga narod neposredno doživi. To će doneti sveto poštovanje i strahopoštovanje (reči koje nešto šire objašnjavaju značenje reči “strah” u ovom kontekstu), što će sprečiti greh, odnosno, buduće kršenje zapovesti.

Paralelni tekst u 5. glavi 5. Mojsijeve, u 24. stihu, kao da podupire taj prevod/tumačenje. Taj stih naglašava viđenje, čuvenje i doživljavanje Boga, kako stoji u Izlasku 20,18. U stvari, samarjanska verzija Petoknjižja umeće deo teksta iz 5. Mojsijeve 5,24–27 u tekst Izlaska 20,19.

Način na koji su Izrailjci doživeli Boga na Sinaju treba da učini ne da se boje u smislu paralisnosti zbog užasa, nego da se boje u smislu svetog poštovanja i držanja u strahopoštovanju. To sveto strahopoštovanje se na mnogim mestima u Petoknjižju pokazalo kao moćni podsticaj za ispravno ponašanje.

Posle te svojevrsne razmene Mojsije odlazi natrag Bogu, u goru. Dobijamo utisak da je uvažio zahtev naroda. Bog ima još toga da kaže i zato Mojsije odlazi da to primi. Ubrzo ćemo saznati šta Bog još hoće da kaže.

Izrailjeva služba Bogu

Kao što je to normalno u odgovoru na najveća Božja otkrivenja, na površinu izbija pitanje službe Bogu. Ovaj deo teksta (20,22–26) nije nikakav izuzetak. Vatromet na gori Sinaj doveo je do rasprave o pravilnom obliku bogoslužnja.

Ovim odsekom o propisima za bogoslužbene aktivnosti počinje ceo odsek zakona, možda kao svojevrsan uvod u taj odsek. Ovaj odsek se često označava kao zavetni kodeks. Njime ćemo se detaljno baviti u sledećem poglavlju. Ovde pak želimo da zapazimo da taj blok zakona počinje na uglavnom isti način kao Deset zapovesti — izjavom o Božjem milostivom ophođenju s Izrailjem u prošlosti. Deset zapovesti su otpočele prisećanjem na Izlazak, dok zavetni kodeks počinje podsećanjem na događaj kada im je Bog govorio sa Sinaja.

Postoje određeni načini na koje ne treba održavati bogoslužnje. Među njima su građenje drugih bogova, naročito onih od dragocenih metala, zlata i srebra. Oltar koji će biti korišćen u obožavanju Boga Jahve ne sme se načiniti od tesanog ili bilo kako obrađivanog kamena. Kamen za oltar biva oskvrnjen ako se na njemu upotrebi metalno oruđe. Oltari se ne smeju praviti tako da ka njima vode stepenice, da se na taj način ne bi otkrila golotinja sveštenika.

Zabrana idolopoklonstva i drugih bogova potpuno je jasna i upućuje na Deset zapovesti. Jedina razlika je, kako izgleda, pominjanje zlata i srebra. Divno izrađeni idoli drugih naroda, načinjeni od dragocenih

metala, ne treba da zavedu Izrailj. Idoli načinjeni od takvih materijala obuhvaćeni su onim što je zabranjeno kodeksom Deset zapovesti.

Značenje zabrane da se oltr pravi od obrađivanog kamena manje je jasno. Ono se verovatno odnosi na hananejske i običaje drugih neznabožaca da za svoje oltare koriste takav kamen. Oltari Izrailjaca moraju biti drugačiji. Mnogi oltari drugih naroda bili su opremljeni stepenicama, a neki sveštenici pod svojim odorama nisu imali ništa na sebi. Izrailjski sveštenici se ne smeju otkrivati na takav način, dok služe za oltarom.

Za bogoslužjenje Bog želi oltar od zemlje, a žrtve od sitne i krupne stoke svog naroda. Važnije od toga je što će *On* izabrati mesto za postavljanje oltara (24. stih). Tamo gde to On izabere, On će se sastati s onima koji dođu i tu će ih blagosloviti.

Bog se van svake sumnje stara o specifičnim detaljima bogoslužjenja. Izrailj ne sme da služi po ugledu na narode koji ga okružuju. Treba da služi na *način* i na *mestu* koje Jahve izabere. Kada to učini, Bog će biti prisutan na tom mestu i blagosloviće ga.

Ovim se završava snažno sinajsko iskustvo Božjeg glasa i Božje prisutnosti. Izgovoreni su temelji Izrailjeve odgovornosti u odnosu prema Bogu. Sada treba razraditi pojedinosti, što je predmet narednih poglavlja.

● Primena Reči

Izlazak, 19. i 20. glava

1. Pokušaj sebe da zamisliš u podnožju gore Sinaj i ponovo doživi s Izrailjem ono što se tamo odigralo. Šta je sadržaj tvojih misli i osećanja? Šta te najviše impresionira? Šta te najviše privlači u vezi s tim iskustvom, a šta najviše uznemirava? Kada bi Bog danas došao da govori sa svojim narodom, da li bi to učinio na isti način? Zašto tako misliš?
2. Da li te je Bog nosio na "krilima orlovim" i učinio te sveštenikom? Ako nije, zašto? Ako jeste, kako je to učinio? Želi li Bog da Njegov današnji narod bude poseban, naročit? Zašto tako misliš? Ima li opasnosti u tome što je neko "Njegovo blago"? Koje su to opasnosti? Kako se one mogu izbeći?
3. Imaš li danas nešto poput "svete gore", što ne smeš dotaći i na šta se ne smeš popeti? Ima li nečega u tvome životu tako svetog da moraš jako da paziš da ga ne dotakneš? Da li bi trebalo to da imaš? Zašto tako misliš? Prema čemu se odnosiš sa svetim strahopoštovanjem?
4. Pročitaj svih deset zapovesti i primeni ih na svoju situaciju. Kojim

drugim bogovima si u iskušenju da služiš? Koji te idoli mame? Na koji način zloupotrebljavaš Božje ime i tako dalje? Pošto sada znaš šta su sve zapovesti *značile* tada, razmisli o tome šta svaka od njih *znači* u tvom životu.

5. Kako gledaš na zapovesti? Jesu li one za tebe neugodna pregršt propisa ili ih vidiš kao dobri Božji dar? Da li ih gledaš u kontekstu izbavljenja kojim je tebe lično izbavio Bog ili kao preduslov za spasenje? U koji se deo tvoje životne priče uklapaju zapovesti? Da li ti istorija tvog života otežava ili olakšava da ih poštuješ? Zašto tako misliš?
6. Gde Bog želi da se danas slavi Njegovo ime? Kako On želi da ono bude slavljeno? Koji propisi bi trebalo da uređuju tvoje današnje služenje Bogu? Koja bi vrsta služenja Bogu bila pogrešna zbog oponašanja onih koji služe drugim bogovima?

deveta glava

BOG POTVRĐUJE ZAVET

Izlazak 21,1 – 24,18

Završen je svetlosno-zvučni spektakl na gori Sinaj. Božji glas koji je izgovarao deset reči više ne grmi u ušima naroda. Vrhunac teofanije (viđenja Boga) sada se premešta u relativni mir svakodnevnog življenja.

Deset zapovesti izlažu temeljne principe života; međutim, za praktičnu upotrebu u kritičnim slučajevima svakodnevnog života, u raspravama na sudu, one se moraju tumačiti. Svakodnevni život je odviše složen, njegovi specifični slučajevi odviše raznovrsni za davanje brzih odgovora. Sada treba objasniti šta zapravo, u praktičnom smislu, znači poštovati Boga Jahve.

To je, u stvari, sadržaj zavetnog kodeksa. Kako živiš, u kontekstu zaveta, kao Božji narod u svakodnevnom životu? Pre nego što Izrailj zaista dođe u priliku da zapečati i potvrdi svoj "brak" s Bogom Jahve, potrebno je da upozna fine detalje svojih odgovornosti. Ovom prilikom želimo da se pozabavimo tim finim detaljima. Verujem da nas to može naučiti mnogo čemu u vezi s Bogom i našim svakodnevnom životom kao Njegovog naroda.

● Ulaženje u Reč

Izlazak 21,1 - 23,13

Tekst u Izlasku 21,1 – 23,13 pažljivo pročitaj najmanje dva puta. Čitajući, potraži odgovore na sledeća pitanja i zapiši ih. Ako tako učiniš, tvoje proučavanje će imati znatno više smisla.

1. Ispiši na listu hartije brojeve od 1 do 10, ostavljajući posle svakog broja izdašno mesta za upisivanje reči i citata. Ti brojevi predstavljaju Deset zapovesti. Dok čitaš ovaj odsek teksta, upiši pominjanje svakog od zakona koji se odnosi na Deset zapovesti, pored ili ispod odgovarajuće brojke. Da li si pronašao da se neka zapovest ne pominje, da se "ujogila", proširila ili da je pojačana? Šta si iz ovog kratkog proučavanja naučio novo o Deset zapovesti? Da li se ti zakoni odnose na zapovesti koje treba držati danas? Zašto tako

misliš?

2. Neki od tih zakona govore o ljudima koje ne treba zlostavljati niti iskorišćavati. Načini spisak takvih ljudi. Kakvi razlozi se navode za takvu posebnu pažnju? Čemu nas ti razlozi uče u pogledu Boga? Posebno obrati pažnju na tekst u 22,26.27.
3. Načini spisak svih prestupa za koje se izriče smrtna kazna. Šta nam to poručuje o ozbiljnosti tih zločina? Da li bi i ti načinio isti takav spisak? U čemu bi se razlikovao tvoj spisak? Koji principi stoje iza takvih kažnjavanja u Izrailju?
4. Načini spisak svih zakona koji zahtevaju nadoknadu. Kakva vrsta nadoknade se traži? Zašto je nadoknada neophodna? Koji princip izvodiš iz toga?
5. Tekst u Izlasku 23,10–12 bavi se pitanjem subote. Kako u tom tekstu vidiš proširenje sadržaja četvrtе zapovesti? Kakav je povod za takvo proširivanje? Vidi tekst u 3. Mojsijevoj, 25. glavi, radi dodatnog proširivanja teme o suboti. Kakve dodatke tamo nalaziš? Da li su neka od tih proširenja važeća za nas danas? Zašto tako misliš?
6. Vidi tekst u Izlasku 21,23–25. Taj zakon *lex talionis* često se citira kao varvarski. Po tvome mišljenju, kakvo značenje on ima u očima većine ljudi? Vrlo pažljivo čitaj stih u njegovom *kontekstu*. Šta to, po tvom mišljenju, znači u Izlasku? Da li je to varvarstvo? Zašto tako misliš?

● Istraživanje Reči

Izrailjski kazuistički zakon

Možda ćeš se setiti razlike između apodiktičkih i kazuističkih zakona, istaknutih u prethodnom poglavlju knjige. Apodiktički zakoni su široki, opšti, direktni iskazi načela, poput Deset zapovesti. U ovom odseku prvi put se srećemo s kazuističkim zakonima. Oni su često povezani sa specifičnim kaznama. Zakoni u Izlasku 21,2 – 22,17 uglavnom su kazuistički zakoni. Tekst u Izlasku 22,18 – 23,19 sadrži mnoge apodiktičke zakone, uz nekoliko kazuističkih, ubačenih za “meru dobru”.

Pošto smo upravo proučili Deset zapovesti, impresioniraće te koliko je od ovih zakona u tesnoj vezi s onih “deset reči”. Ako si uradio prvu vežbu, nesumnjivo si zaključio da je s gotovo svakom zapovešću povezan najmanje jedan kazuistički zakon, a s nekima su povezani čak brojni slučajevi. Mogući izuzeci su druga zapovest protiv idolopoklonstva i deseta protiv priželjkivanja tuđeg. Međutim, treba da se podsetimo da se o drugoj zapovesti prošireno govori u tekstu neposredno ispred ovog (slučajevi u 20,23; 22,20 takođe se mogu

povezati s tom zapovešću), i da deseta zapovest po svom karakteru nije zapovest koja govori o delanju. Deseta zapovest, u stvari, mogla bi da stoji iza mnogih od tih zapovesti, kao stav koji vodi u kršenje zakona.

Prva zapovest se nesumnjivo nalazi u pozadini teksta u 23,13. Pominjanje imena drugih bogova povezano je s obožavanjem drugih bogova i zato je zabranjeno. Tekst u 22,28, kojim je zabranjeno ruženje Boga [sudija], povezan je s trećom zapovešću. Zapovest o suboti delimično je ponovljena i proširena u 23,10–12. Tekst u 21,15.17 traži smrtnu kaznu za one koji napadaju svoje roditelje ili ih ruže, čime proširuje petu zapovest.

U tekstu 21,12–15 dato je proširenje šeste zapovesti protiv ubijanja, na mestu gde su dati zakoni koji zabranjuju nanošenje povreda ili napade na druge ljude. Tekst u 22,16.17.19 u vezi je sa zapovešću protiv preljube. U prvom primeru, blud izgleda da nije svrstan u grupu s preljubom, ali ima određene posledice, dok je drugi primer, polno opštenje sa životinjama, po svoj prilici svrstana u kategoriju s preljubom. Razrada osme i devete zapovesti, koje govore protiv krađe i lažnog svedočenja, ima u ovom odseku previše da bi sve bile pomenute.

Potrebno je da zapazimo nekoliko činilaca. Nesporno je da je veliki broj tih zakona direktno ili indirektno povezan sa zakonom Deset zapovesti. Isto se odnosi i na druga dva glavna odseka o zakonima u Petoknjižju — 3. Mojsijevoj od 17. do 25. glave i 5. Mojsijevoj od 12. do 28. glave. Ako bismo izostavili zakone koji se tiču žrtava u svetilištu, sveštenika i prazničnih dana, *većina* zakona stoji u nekoj vezi s Deset zapovesti. Svrha tih zakona je pokušaj da se načela sadržana u zakonu Deset zapovesti primene u životu.

Sasvim prirodno nastaje pitanje: Do koje mere treba danas poštovati te kazuističke zakone? Jesu li oni i dalje na snazi? Moj kratak odgovor bio bi da *sve* njih treba poštovati *u načelu*. Kao što smo videli, oni su, opšte uzev, primene božanskih principa na Izrailjevu specifičnu istorijsku situaciju. Ti zakoni pokazuju kako je Bog očekivao od Izrailja da živi u svom konkretnom prostoru, vremenu i kulturi. Kultura i vremena se menjaju. Načela se *ne* menjaju, ali menjaju se njihove primene. U onoj meri u kojoj se u tim zakonima ogleda božanski princip, oni treba da budu poštovani. Međutim, ukoliko nešto što je promenivano u Izrailjevom okruženju više nije primenjivo u našoj kulturi, moramo to preraditi i prilagoditi našim uslovima.

Većina od nas više nema volove koji budu rogovima, ali možda imamo pse koji ujedaju, ili možda bezobzirno vozimo automobile. Mi danas nemamo robove, ali imamo radnike i učenike koji zaslužuju korektan i ljubazan tretman.

Briga za one do kojih je Bogu posebno stalo

Merilo za svaki zakonik je uglavnom u ovome — ko dobija pomoć i zaštitu. Da li zakoni štite interese privilegovanih i moćnih, ili brane slabe i ugrožene? Očekivali bismo da Božji zakoni čine ovo potonje i zato ovaj odsek o zakonima obilno ilustruje predmetnu misao.

Našem svetu se ne dopada pojam sluge; on naročito ne voli ropstvo. Međutim, ti običaji su na području drevnog Bliskog istoka bili gotovo sveopšta pojava. Danas bismo možda žalili što Bog nije u jednoj velikoj zapovesti zabranio ropstvo. Očigledno je da On to *nije* učinio, ali je uložio veliki trud da ropstvo učini humanijim i uputi pravcem koji će se završiti slobodom za sve robove.

Najbolji način da se ovi zakoni o slugama i robovima istinski razumeju jeste uporediti ih s drugim zakonicima s područja drevnog Bliskog istoka. Želiš li više pojedinosti, obrati pažnju na citate na kraju ovog poglavlja. Za sada ću ti dati dokaz samo u vidu rezimea.

Robovi u Mesopotamiji i Izrailju bili su uglavnom domaći robovi. Iako su bili članovi domaćinstva i priznati kao ljudska bića, robovi su istovremeno bili i pokretna imovina. Mesopotamski rob je bio žigosan, a njegovo/njeno porodično poreklo i mesto rođenja nikada nisu bili zapisivani. Obeštećenje za uvredu/ povredu roba davano je njegovom gospodaru. Rob je mogao biti dat kao zalog za pozajmicu i prodat ili razmenjen.

Iako izrailjski zakoni nisu bili idealni, oni su znatno humaniji, odišu znatno većim čovekoljubljem. Oni traže da se s robovima postupa više kao s ličnostima. U Izlasku 21,20 kaže se da je gospodar kriv ako pretuče roba na smrt. Ta odredba je jedinstvena u drevnim bliskoistočnim zakonima. Takođe je bez presedana propis da rob ili robinja, ukoliko pod rukom svog gospodara izgube oko ili zub, automatski dobijaju slobodu.

U Hamurabijevom vavilonskom zakoniku, neko ko robu pomogne u bekstvu ili skriva odbeglog roba, biva osuđen na smrt. Sasvim se suprotno nalaže u 5. Mojsijevoj 23,16.17. Robove koji traže zaklon kod Izrailjaca ne treba vraćati, već oni mogu da odluče gde žele da žive i ne smeju biti zlostavljani.

Mnogi zakoni o ropstvu iz Petoknjižja zvuče okrutno za naše uši, ali moramo imati na umu da su oni predstavljali veliki napredak u odnosu na zakone u svetu kojim je Izrailj bio okružen. Osim toga, oni usmeravaju u dobrom pravcu i ispoljavaju ispravne tendencije.

U tim zakonima posebno se pominju i neke druge grupe. Izrailjcima se u dva navrata posebno zabranjuje da zlostavljaju ili tlače strance (22,21; 23,9). Navedeni razlog glasi — zato što je Izrailj bio “tuđin” u Egiptu. Bog je bio milostiv njima kao tuđincima i zato oni moraju biti

milostivi prema onima koji imaju njihov nekadašnji status. Zlostavljanje takvih ljudi značilo bi odvajanje Izrailjaca od sopstvene istorije.

Niko ne sme da iskorišćava udovice i siročad. Bog će čuti njihovu viku i oštro kazniti one koji ih zlostavljaju. Zlostavljanje udovica i siročadi gnevi Boga (22,22–24).

Dužnike su u drevnom bliskoistočnom društvu često maltretirali. Utamničenje ili bacanje u ropstvo mogli su biti posledica neplaćenog duga. Bog se brine za takve ljude. Njima se ne sme nametati kamata, a ako se od njih kao zalog uzme odeća koja ih greje noću, ona im mora biti vraćena do zalaska sunca. Njima treba omogućiti da noću budu toplo pokriveni (22,25–27).

Siromašnima se ne sme uskraćivati pravda (23,6). Sudovi moraju biti korektni. Osim toga, siromašnima treba obezbediti besplatnu hranu (23,11)! Ova briga za strance, udovice, siročad, dužnike i siromašne zaista je jedinstvena. Hamurabijev zakonik i drugi drevni bliskoistočni kodeksi gotovo da ne pokazuju nikakvu brigu za manje srećne pripadnike društva. Neizrailjski zakoni svojim najvećim delom čuvaju interese više klase — zemljoposjednika i robovlasnika. Ljudski život je jeftin, dok se imovina vrlo visoko vrednuje. Mnogi prestupi koji se odnose samo na imovinu predviđaju smrtnu kaznu za vinovnike. Izrailjski zakoni brinu za one koji su u nepovoljnijem položaju i vrednuju ljudski život više od imovine.

Uz pitanje tretmana “manje srećnih”, zakonici se mogu ocenjivati i po osnovu kazne. Ispitivanjem zlodela koja se sankcionišu najtežim vrstama kazni možemo zaključiti šta je zapravo najvažnije. Ispitivanjem gde se u izrailjskom zakonu predviđa smrtna kazna saznajemo mnogo o o tome što Bog smatra važnim.

Smrtna kazna se deset puta traži u 21. glavi. Zapazi da pod “istrebiti” u 22,20 ja podrazumevam smrt. Ta kazna je predviđena za ubistvo i namerno ubijanje (21,12.14), napadanje i psovanje svojih roditelja (21,15.17), otimanje [kidnapovanje], a potom zadržavanje ili prodavanje osobe (21,16), držanje u vlasništvu vola za koga se zna da ubija, koji ponovo ubije (21,29), vraćanje (22,18), polno opštenje sa životinjama (22,19), žrtvovanje drugim bogovima (22,20) i zlostavljanje udovica i siročadi (22,24).

Sve su to gresi protiv *ljudskih bića* ili *Boga*. Gresi protiv imovine ne smatraju se zločinima koji povlače smrtnu kaznu. Tako nam biva očigledno da su ljudi Bogu važniji od stvari.

Imaj takođe na umu da je većina tih nedela direktno povezana s Deset zapovesti. Ako pretpostavimo da je vraćanje oblik obožavanja drugih bogova ili duhova, jedini izuzetak je postupanje prema udovicama i siročadi. U ovom poslednjem slučaju tekst kazne je drugačiji. U svim drugim slučajevima tekst kazne nam sugeriše da će neka osoba izvršiti kaznu, dok u tom slučaju Jahve kaže: “Pobiću vas

mačem.” Prestupnici u ovom slučaju suprotstavljaju se ne samo ljudima, nego i Bogu.

Misao koja iza ovoga stoji jeste da Bog brine za ta ljudska bića. On je “milostiv” (22,27). Kada se brineš za nekoga, ti obezbeđuješ da se to praktično vidi u odredbama zakona i u svakodnevnom životu.

Među zakonima koji kao kaznu traže nadoknadu ili globu nalaze se oni koji se odnose na povredu nanetu ljudskom biću bez smrtnog ishoda (21,19), na određeni čin nasilja protiv robova (21,26–32) i na krađu ili uništavanje imovine (22,1–15). Neko će možda i miraz [prćiju] shvatiti kao nadoknadu ili globu u slučaju kada onaj koji je zaveo devojku mora da plati, čak i ako kada ne može da je dobije za ženu (22,16.17).

Takvo kažnjavanje jasno pokazuje da su ti gresi manje bitni od onih za koje se izriče smrtna kazna. Oni se uglavnom odnose na povrede ljudskih bića i ogrešenja o imovinu, uključujući krađu. Ovaj spisak potkrepljuje ono što je ranije rečeno: prema tim zakonima, *stvari su manje važne* od ljudskih bića i Boga.

Iako nam se možda neće svideti činjenica da je Jevrejima bilo dozvoljeno držanje robova i da su sluškinje tretirane drugačije od slugu, od tih zakona možemo još mnogo naučiti. Oni su nedvosmisleno Božje prilagođavanje Izrailjevoj kulturi, koja je bila robovlasničko patrijarhalno društvo. U svim zakonima težilo se smanjivanju zlostavljanja i upućivanju Izrailja na pravac kojim bi trebalo da ide. Taj narod robova dobio je zakone s kojima će moći da živi, ali i koji će ga “gurati” u dobrom pravcu. Oni su bili putnici–hodočasnici i narod koji se kretao ka jednom velikom idealu.

Subota i lex talionis

Pre nego što kompletiramo ovaj odsek, dva specifična pitanja zaslužuju da o njima razmislimo: subota i pravilo *leks talionis*.

Tekst u Izlasku 23,10–12 ponovo navodi neke delove četvrte zapovesti i znatno je proširuje. U 20. glavi Izlaska naređeno je da se svi *ljudi i životinje* odmaraju sedmog *dana*. U 23. glavi Izlaska Izrailju je zapovedeno da omogući i *zemlji* da se odmara. Pošto nije logično da se zemlja odmara svakog sedmog *dana*, određeno je da se zemlja odmara svake sedme *godine*. To znači da zemlju svake sedme godine treba ostaviti neuzoranu, nezasađenu i neupotrebljenu. To isto treba učini i s vinogradima i maslinjacima. A razlog je da bi siromašni i divlje životinje mogli da jedu ono što je ostalo. Tu se, verujem, podrazumeva da i vlasnici mogu odatle da uzimaju hranu.

Zapazimo da se ta zapovest ne pojavljuje samo ovde nego, u proširenom obliku, i u 3. Mojsijevoj 25,1–7. Izrailjcima se posebno

zapoveda da puste “neka praznuje zemlja subotu Gospodnju” (3. Mojsijeva 25,2). Ista zamisao pominje se i u 5. Mojsijevoj 15,1–3 i 31,10, gde se dodaje da u to vreme treba oprostiti dugove siromašnim Jevrejima. To je “godina oslobađanja” od dugova.

Neposredno se nadovezujući na raspravu o subotnoj godini, 3. Mojsijeva ide korak dalje u pogledu ideje o suboti. Sedam subotnih godina treba brojati — i to je četrdeset devet godina. Godina koja nastupa potom, pedeseta godina, jeste oprosna godina, kada treba proglasiti slobodu. Pažljivim čitanjem teksta vidimo u čemu se sastoji ta “sloboda”. To je sloboda od statusa otuđenja zbog gubitka zemlje.

U jednom agrarnom društvu zemlja je primarno sredstvo kojim ljudi stiču status i zarađuju za život. Međutim, zemljovlasnik svoju zemlju ponekad mora da daje u zalog ili u zakup, kako bi vratio neki dug. U izrailjskom društvu dužnik je to činio tako što je zemlju predavao svom poveriocu. Međutim, da bi se zemlja sačuvala u krugu porodice, svake pedesete godine svako takvo zakupljeno zemljište se vraćalo prvobitnom vlasniku ili njegovim naslednicima. To je sprečavalo da ljudi padnu u trajno siromaštvo zbog gubitka svog izvora izdržavanja. Drugim rečima, ljudima se darovao odmor od *bezemljaškog statusa*.

Budući da primenu ovakve subote nije bilo praktično izvršiti svake sedme godine, to se događalo svakih pedeset godina. Godinu dana pre te jubilarne ili oprosne godine, svi dugovi su bili opraštani, tako da je oprosna godina svakome, ekonomski, davala mogućnost novog početka. Nije dakle neobično što u Jevanđelju po Luki Isus svoj dolazak upoređuje s prednostima oprosne godine (Luka 4,18.19). To je konačni subotni odmor. Neko će se možda prisetiti jedne crnačke duhovne pesme koja drugi Gospodnji dolazak upoređuje s tom jubilarnom, oprosnom godinom. Poređenje je sasvim na mestu.

Poštovaoci subote naći će posebno značenje u načinu na koji Petoknjižje proširuje njeno značenje. Ono počinje *danom* odmora za *nas* i završava se *godinama* odmora za *zemlju* i “*manje srećne*” *druge ljude*. Šta bi se dogodilo kada bi naše svetkovanje sedmičnog dana odmora postalo polazna tačka za moćno objavljivanje savremene subotne i oprosne godine, kada bismo se zapregli da nahranimo i oslobodimo sve one koje Gospod ljubi? Može biti da smo tek započeli s istraživanjem onoga što Bog želi da učinimo dok svetkujemo sve ono što subota podrazumeva.

U Izlasku 21,23–25 — oko za oko, zub za zub, itd. — zakon izražava nešto što se obično naziva terminom *lex talionis*, ili zakon odmazde. Taj zakon je često prikazivan kao primitivan i varvarski. Ružne priče po kojima neko nekome vadi oko zbog osvete za izvađeno oko navodile su na zaključak da će na kraju ceo svet biti slep. Isti zakon se pojavljuje i na drugim mestima u Petoknjižju (5. Mojsijeva 19,21; 3. Mojsijeva 24,19). U tom kontekstu zakon sasvim sigurno nije zamišljen

da istakne ideju odmazde. Naprotiv, on ispravlja dve sudbene greške i smatra se putokazom napretka. Prvo, zakon je predviđen da obezbedi da težina kazne odgovara težini zločina. U kontekstu Izlaska 21,22–25, ako plod u utrobi pretrpi samo malu štetu, odgovarajuća kazna će biti mala globa. Međutim, nastane li ozbiljna povreda, kazna mora biti teže prirode.

Drugo, taj zakon je predviđen da reši problem koji je u praksi poznat kao zakon protiv svađa i neprijateljstava koji zahtevaju odmazdu, brzu i preteranu. Ako uzmeš jednog od naših, mi ćemo uzeti tri od tvojih. Nasuprot takvom shvatanju osвете stoji princip sadržan u *lex talionis* — *jednakost*. Ne uzimaš više nego nešto što je, grubo ocenjeno, ekvivalent onoga što si izgubio. Na taj način kazna treba da odgovara zločinu po *vrsti* i *obimu*.

U kontekstu izrailjske kulture ovaj zakon je bio korak u dobrom pravcu — dalje od odmazde, krvnih neprijateljstava i preteranog reagovanja na nepravde. Bio je zamišljen da istakne adekvatnost, jednakost i nadoknađivanje, kako bi sistem bio korektan.

Citirajući taj princip u Mateju 5,38, Isus je reagovao na iskrivljenje zakona *lex talionis* u svome vremenu, zakona odmazde. Šta je mogao drugo učiniti u jednom društvu u kojem je *lex talionis* bio pogrešno shvaćen i iskrivljen? Pozivao je ljude da na zlo uzvrate dobrom — a to je upravo smer na koji je upućivalo i samo Petoknjžje.

Zapravo, s izuzetkom smrtne kazne, nigde se u Starom zavetu fizičko sakaćenje ne traži kao kazna za učinjenu nepravdu. Čak je i sama smrtna kazna utemeljena na principu jednakosti u zakonu *lex talionis*. Jedan život je jednako jedan život. Ubica ne može da kupi svoju slobodu (4. Mojsijeva 35,31). Tako imamo da je *lex talionis* — opšti princip koji upućuje na pravedno suđenje u smislu ravne nadoknade. Zakon nije varvarski, nego korektan, fer.

● Ulaženje u Reč

Izlazak 23,14 – 24,18

Tekst u Izlasku 23,14 – 24,18 pročitaj najmanje dva puta. Čitajući, traži odgovore na sledeća pitanja:

1. Koja tri praznika je Bog tražio od Izrailjaca da svetkuju? Ko treba da bude prisutan na tim svečanostima? Da li je tekst u 23,18.19 na neki način povezan s tim praznicima? Uz pomoć nekog biblijskog rečnika pokušaj da nađeš što više o svakom od tih praznika.
2. Čitajući 23,20–33, ispiši pojedinosti o tome kako će Bog voditi Izrailj

u preuzimanju Hananske zemlje. U čemu se sastoji postupak? Da li to zvuči kao da Izrailj treba da se upusti u bitku? Zašto? Kakav je udeo Izrailja u tom preuzimanju? Kakav je Božji udeo? Konačno, koju će zemlju zauzeti Izrailj?

3. Načini spisak stvari koje Bog navodi o odnosu Izrailja prema tadašnjim stanovnicima Hanana. Šta Izrailj naročito mora da izbegava? Šta će se dogoditi ako Izrailj u tome ne uspe?
4. Šta se od Izrailja očekuje u odgovoru Božjem "anđelu"? Šta se očekuje od Izrailja da učini u odgovoru Bogu? Ako Izrailjev odgovor bude valjan, kakve će blagoslove to doneti?
5. Ispiši kako je tekao postupak potvrđivanja zaveta, u 24. glavi Izlaska. Zašto se taj proces smatra neophodnim, nakon onoga što se dogodilo na Sinaju? Šta je, po tvom mišljenju, bilo sadržano u "knjizi zavetnoj" (24,7)?
6. Pregledaj i obnovi ceo zavetni postupak, od 19. do 24. glave. Kroz kakve faze Bog vodi izrailjski narod? Šta Bog želi od svog naroda? Šta ti ostaje u mislima posle proučavanja ovog odseka?

● Istraživanje Reči

Izrailjevi praznici

Ovaj odsek knjige Izlazak prelazi sa zakona koji se bave svakodnevnim životom na posebne zakone koji se bave praznicima i žrtvama. Završava se saopštenjem o načinu na koji će Bog uvesti Izrailj u Obećanu zemlju i potvrđivanjem zaveta.

Značajan je podatak o uključivanju praznika u Knjigu zaveta. Izrailju se, u 23,14–17, tri puta zapoveda da *svetkuju*. Zapovest se izriče u vezi sa svakim od Izrailjeva tri praznika. Ta zapovest je podjednako deo Božjeg plana kao što je i činiti što je pravedno i kloniti se krađe. Jahve ne samo što *želi* da Njegov narod svetkuje praznike nego i *zapoveda* da praznici budu deo Njegovog zaveta. To je na određeni način poruka onima među nama koji pojmove kao što su radost služenja Bogu, zajednička obedovanja, bogosluženja u prirodi ili pod šatorima i časove za okupljanje i druženje vernika, posmatraju kao sporedna događanja u religiji. Svetkovanje je bitan deo Božjeg plana za Njegov narod Izrailj.

Drugi tekstovi iz Petoknjižja takođe govore o ista tri praznika (Izlazak 34,18–23; 5. Mojsijeva 16,1–17; 3. Mojsijeva 23,1–44). Te svečanosti su najvažniji događaji u izrailjskom godišnjem verskom kalendaru i poklapaju se s tri glavna događaja u njihovoj agrarnoj godini: rana žetva ječma, žetva drugih žitarica oko dva meseca kasnije i berba voća i drugih kultura u jesen.

Prvi od ta tri praznika je Praznik beskvasnih hlebova. On je padao neposredno posle Pashe, od 15. do 21. dana prvog meseca Izrailjevog verskog kalendara. To vreme odgovara našem martu/aprilu. Tokom toga praznika održava se obred prvina, pri čemu se Bogu prinosi jedan snop od prvih količina žetve ječma. U agrarnom smislu, praznik je proslavljao Boga za prvinu od nove žetve, dok je u religijskom smislu služio kao podsećanje na Izrailjev izlazak iz Egipta takvom brzinom da nisu imali vremena ni da stave kvasac u hleb.

Drugi od tih praznika zove se Praznik žetve ili sedmica, ili Pedesetnica. On je padao pedeset dana posle Praznika beskvasnih hlebova u Izrailjevom trećem verskom mesecu — po našem računanju, maj/juni. Bio je to praznik velike radosti, kada se proslavljala žetva svih žitarica osim ječma. Pšenica od te nove žetve prinosila se Bogu tokom praznika. U verskom smislu ona je služila kao podsećanje na davanje zakona na gori Sinaj.

Treći praznik se zove Praznik berbe ili Praznik senica. Sedmi Izrailjev mesec, od 15. do 21. dana, bio je termin za taj praznik — po našem računanju, septembar/oktobar. Počinjao je petnaest dana posle praznika truba, a pet dana posle svečanog dana Pomirenja. Taj period velike radosti i sreće nastupao je na kraju Izrailjeve berbe voća. U religioznom smislu, on je podsećao na putovanje pustinjom iz Egipta do Hanana i na Božje staranje i ljubav tokom tog perioda.

Iako tekst iz Izlaska ne daje sve ove podatke, on se uklapa u sliku, ako pažljivo čitaš. Zapovest da “niko ne izađe preda me prazan” (15. stih) prilikom Praznika beskvasnih hlebova verovatno se odnosi na donošenje dara sa žetve ječma. Za Praznik žetve traže se prvine od useva koje “poseju” (16. stih), što su verovatno žitarice, dok Praznik berbe zahteva useve koji se “sabiraju”, a to je voće.

Iako 17. stih izričito traži da dođu samo muškarci, ti praznici su u stvarnosti bili pravi *porodični* praznici. Dobar primer za to je porodica Samuila i Elkane, koji su zajedno praznovali. Smatram da se plural iz 14. stiha koji u jevrejskom znači “ti” odnosi na celo telo izrailjskog naroda.

Tekst u Izlasku 23,18.19 verovatno predstavlja različite uredbe. Prva se može odnositi na Praznik beskvasnih hlebova, *ali* sledeće dve izgleda da su opšteg karaktera. Poslednja uredba kaže da jagnje ne treba kuvati u mleku njegove majke. Ta uredba je osnov za judejska pravila u ishrani, koja zabranjuju uzimanje mleka i mesa u isto vreme. Neki su tvrdili da ta zabrana dolazi od toga štoje taj običaj postojao u hananejskim verskim obredima. Za takvo objašnjenje nemamo nikakvih dokaza.

Vodstvo na putovanju

Pre potvrđivanja zaveta Bog želi da Izrailju dâ pregled onoga što ima na umu za njihovu budućnost. Nema sumnje da su mnogi pitali: “Kuda idemo odavde i šta će se dalje događati?” Što je još važnije, hteli su da znaju: “Šta ima Bog na umu s nama?” Bog im na ta pitanja milostivo odgovara.

Kakav postupak će Bog primeniti da bi doveo Izrailj u Hanan? Prvo, kaže, poslaće pred njima anđela da ih štiti i dovede na mesto koje je sâm pripremio. Bez obzira šta bismo mogli reći o tom anđelu, on predstavlja Boga Jahve i obavlja Njegov posao. Božji vesnik — Njegova produžena ruka — štitiće ih i voditi do mesta koje je On pripremio za njih.

Kada budu došli u Palestinu, Bog će zatrti, zbrisati njihove neprijatelje. Pustiće svoj “strah” pred njima i “uplašiće” svaki narod s kojim se susretnu (27. stih). Neki su smatrali da je reč o bolesti ili pošasti, ali je verovatnije da je reč o velikom strahu i potištenosti koji dolaze na one koji shvataju da protiv sebe imaju Boga i da ne mogu pobediti. Taj strah će učiniti da okrenu leđa i pobegnu.

Bog će upotrebiti i stršljene da istera neke od naroda. Ako je to doslovno tako, možeš li zamisliti užas ogromnih rojeva insekata sa žaokama koji se spuštaju na tvoj grad? Razumljivo je, dakle, što Bog kaže da će ljudi te zemlje biti obuzeti užasom, “uplašeni”!

Sve to, međutim, neće se dogoditi preko noći pa ni u toku samo jedne godine! Odigraće se u jednom periodu vremena, da zemlja ne bi opustela, pa da se u njoj namnože divlje životinje koje se više ne bi mogle držati pod kontrolom. Malo po malo, kako narod bude brojčano rastao, Bog će proterivati ranije stanovnike, u srazmeri s narastanjem Izrailjeve sposobnosti zauzimanja zemlje.

Jahve će ih na kraju utvrditi u zemlji. Granice će im se protezati od Crvenog mora (verovatno Akaba zaliv) na istoku (i jugu) do “Mora Filistejskoga” (Sredozemnog mora) na zapadu. One će se prostirati od pustinje na jugu (Sinajska pustinja) do “reke” (Eufrata) na severu. Te granice su bile pozamašne i u potpunosti ostvarene tek za vreme Davida i Solomuna.

Sâm prolazak jasno pokazuje da će to biti Gospodnji posao. Učiniće to On i/ili Njegov anđeo. Nema izričitog pominjanja da se Izrailj bori ili uzima oružje. Jedini nagoveštaj da je Izrailj možda trebalo nešto da učini nalazi se u 31. stihu gde, nakon što mu Bog predaje narod te zemlje, Izrailj ima zadatak da ih “oteraju”. To bi se moglo odnositi jednostavno na isterivanje posle njihovog poraza ili pokoravanja. To je potkrepljeno kontekstom koji sledi, kada se Izrailju zabranjuje zbližavanje s tim narodom. Prema tome, stvarna aktivnost pokoravanja Izrailjevih neprijatelja nalazi se u rukama Boga Jahve. On će sve to izvršiti!

Šta, onda treba da učini Izrailj? Imaju li oni neku obavezu ili

odgovornost? Svakako. Njihov zadatak je lako izraziti, ali im je bilo teško da ga izvrše. Trebalo je da budu poslušni Gospodu i Njegovom vesniku i da ga slede.

Osnovni odgovor u vidu poslušnosti i odanosti izražava se na mnogo različitih načina. Odgovarajući Gospodnjem anđelu, Izrailj treba da pazi, da “sluša”, da ga “ne srđi”, da “dobro sluša” i “ustvoriš sve što kažem”. U pozitivnom smislu, Izrailj mora da “služi Gospodu Bogu svojemu”.

U negativnom smislu, Izrailj ne sme da se klanja hananejskim bogovima, da im služi, niti da čini “što oni čine”. Izrailjci će morati da obore tuđe, hananejske idole i da sruše njihove svete kamenove. Taj narod mora biti oteran iz zemlje, jer tamo ne može da živi. S njima se ne sme učiniti nikakav zavet, “vera”, a ni s njihovim bogovima, jer bi Izrailja povelj stranputicom. Obožavanje njihovih bogova biće zamka.

Ako Izrailj bude bio odan i poslušan, Bog ne samo što će ih uvesti u zemlju nego će od Njega primiti i mnoštvo drugih blagoslova. Biće blagosloveni njihova hrana i njihova voda. Bolesti će biti uklonjene. Neće biti ni neplodnosti niti pobačaja među ženama, a narod će živeti pun životni vek.

Putovanje se može jednostavno rezimirati. Bog će silno delovati, vodeći Izrailj u sigurni dom u Hananu. On će biti njihove bitke. Oni moraju da izbegavaju svaki dodir s lokalnim stanovništvom i njihovim bogovima. Oni moraju biti potpuno odani i poslušni Gospodu, pa će ih On obilno blagosloviti, na mnogo praktičnih načina. Zvuči zaista dobro!

Međutim, ima tu jedna zamka, jedno “ali”. Možda ste je prevideli, čitajući na brzinu. Ne sme biti *pobune*. Ako se pobune (ili, pretpostavljam, pokažu neposlušnost), praštanja *neće* biti (23,21). To nije samo izostajanje obećanja o praštanju. To je jasan iskaz da praštanja neće biti. Zašto? Kako Izrailjci s tim uopšte mogu da žive? Zar oni ne greše? Zašto se stiče utisak da je Bog okrutan?

Odgovor se, smatram, nalazi u kontekstu. To je prva osnovna izjava zaveta. Taj beskompromisni iskaz pokazuje kako bi stvari trebalo da izgledaju u idealnim odnosima. Ozbiljnost s kojom Bog pristupa tom odnosu naglašena je jasnim iskazom o prirodi zavetnih principa. Bog zaslužuje i zahteva nepodeljenu odanost. Neposlušnost vodi u smrt.

Kada Izrailjci, u Izlasku, 32. glavi, čine svoj prvi greh sa zlatnim teletom, Bog pokazuje da se opominje tog zaveta. Kasnije On, razume se, nudi milost i praštanje (34,7.9). Ali, stvarno značenje milosti čovek može razumeti tek kad se istinski suoči sa smrću. Bog u svom zavetu *ne* iznosi milost i praštanje kao zahtev. Te reči su tačno ono što same i znače: milost i praštanje — nešto što Bog velikodušno nudi *izvan* onoga što se traži. Do istinskog razumevanja i vrednovanja praštanja dolazi tek kada prvi osnovni iskaz zaveta iznese stvarne uslove.

Taj tekst, prema tome, služi kao podsetnik na zahteve stvarnog pravnog akta zaveta, ili ugovora. Praštanje je milostivi dodatak koji nije

obavezan u tekstu zaveta.

Jesu li oni tada stvarno shvatili, ili da li mi stvarno shvatamo šta to znači?

Potvrda zaveta

Završeno je davanje posebnih odredaba i zakona. Definisani su Božji planovi za budućnost. Došlo je vreme da se potvrdi zavet. U 24. glavi dat nam je pregled tog postupka.

Prva dva stiha 24. glave sadrže Božja uputstva o načinu na koji Mojsije treba da postupi posle overe, ratifikacije zaveta. U tekstu u 24,3–8 dat je pregled ceremonijala potvrde zaveta. Od 9. stiha i dalje Mojsije i starešine Izrailja postupaju u svemu prema uputstvima iz 1. i 2. stiha. Evo redosleda u ratifikaciji zaveta:

1. *Mojsije iznosi pred narod usmeno "sve reči Gospodnje i sve zakone" (24,3). Reči se odnose na Deset zapovesti (20,1), a zakoni na druge zakone, upravo izložene od 21. do 23. glave (vidi 21,1).*
2. *Narod uglas odgovara i izjavljuje: "Činićemo sve što je rekao Gospod."*
3. *Mojsije zapisuje sve što je Bog rekao, što je, kako verujem, sadržaj prve tačke.*
4. *Mojsije podiže oltar i postavlja dvanaest stubova, koji predstavljaju dvanaest plemena Izrailja.*
5. *Mojsije zapoveda mladićima da prinesu žrtve.*
6. *Mojsije uzima krv od žrtava i deli je na dva dela. Jednu polovinu stavlja u zdele, a drugu izliva na oltar.*
7. *Mojsije čita narodu knjigu zavetnu. Smatram da se to odnosi na zapis pomenut u tački 3.*
8. *Ljudi se zavetuju da će činiti sve što je Gospod rekao i da će biti poslušni.*
9. *Mojsije uzima krv i prska njome narod. To je ona polovina krvi od žrtava koja je bila sačuvana u zdelama. Ona se označava kao krv zaveta.*
10. *Mojsije i starešine odlaze u goru da bi se susreli s Bogom i da bi jeli pred Njim. Mnogo toga možemo naučiti od redosleda ratifikacije zaveta.*

Proučimo sada šta se događalo sa stanovišta tri ključna aktera — Boga, Mojsija i naroda.

Bog je nesumnjivo inspicijent, ili upravnik scene u kontekstu zaveta. Mojsije i narod reaguju i odgovaraju na Njegovu zapovest. On postavlja

granice približavanja, a onda daje svoje reči i svoje zakone. U tom postupku Bog demonstrira svoju prisutnost. Odlazeći na goru posle objavljivanja i prihvatanja zaveta, Mojsije i starešine *vide* Boga. Izgleda da ne vide Njegovo lice, jer opisuju providnu podlogu pod Njegovim nogama, kao “delo” od kamena safira ili lapis lazuli. To je Božji zavet; kada ga čini, On je aktivan i prisutan.

U zavetnom postupku Mojsije ima značajnu ulogu. On je posrednik. Bez posrednika zavet ne bi ni nastao. Ceo postupak naglašava naročiti Mojsijev status. On je jedini koji pristupa Bogu (24,2).

Odgovor naroda ima bitan značaj za zavet. Izrailjci, kao telo, moraju razumeti ono što Bog govori i čini i reagovati na to. Nešto što se posebno izdvaja u postupku zaveta je veliki uloženi trud da se obezbedi da ga narod razume. Narodu se usmeno upućuju posebni uslovi zaveta a onda se, pošto su napisani u knjigu, čitaju naglas pred narodom. Napisana je knjiga, kako bi ostao jasan zapis Božjih reči i da bi se te reči, po potrebi, mogle uvek iznova čitati. Bog želi svestan odgovor obaveštenog naroda. Narod prihvata poslušnost, ne jednom, nego dva puta.

Narod i Bog overavaju zavet uz živopisne ceremonije, kako bi prihvatanje bilo sigurnije. Prinose se žrtve. Podiže se oltar i dvanaest stubova. Krv se prska po oltaru i po narodu. Većina od nas ne bi zaboravljala kada bi krv bila prskana po nama! To je jedini primer u Starome zavetu kada se krvlju direktno prska mnoštvo.

Starešine, kasnije, *vide* Boga i jedu i piju u Njegovoj prisutnosti. Na taj način, završava se veličanstveni obred “venčanja” Boga i Izrailja — podizanjem mesta za održavanje bogoslužjenja, žrtvama, krvlju i ceremonijalnim svetim obedom.

Hrišćani ne mogu a da sve to ne vide očima onih koji veruju u Isusa i da te žrtve i obed u Božjoj prisutnosti ne uporede s večerom Gospodnjom. Rani hrišćani judejskog porekla nisu mogli, a da obred večere Gospodnje ne gledaju kroz prizmu one ratifikacije zaveta. Ponovno proživljavajući te događaje, verujem da su ih posmatrali očima zavetne zajednice i zavetnih odnosa.

Žrtva i obed potvrdili su odnos. Žrtvena krv bila je poprskana po oltaru (koji predstavlja Boga) i po narodu. Žrtvena krv povezala je dve strane i učinila da postanu jedno. Zajedničko obedovanje, u semitskoj kulturi, nije samo fizičko uzimanje hrane. Ono predstavlja uspostavljanje spona na društvenom nivou. Oni koji su jeli zajedno ne mogu više ostati neprijatelji; naprotiv, postali su prijatelji preko hrane koju su podelili. Izrailjske starešine na gori imaju obed zajedništva s Bogom. Oni su sada u uslovima novog odnosa, zato što su obedovali zajedno.

Večeru Gospodnju današnji hrišćani često vide prvenstveno kao sredstvo sećanja i očišćenja. Primanjem hleba i vina podsećamo se

onoga što je Isus učinio za nas, a i iznova smo očišćeni Njegovom smrću za nas. Ali koliko god da su važni, ti elementi nam ne prenose celu priču. Večera Gospodnja je proslavljanje i ponovno uspostavljanje prijateljstva. Mi u Božjoj prisutnosti jedemo i pijemo i iznova učvršćujemo spona našeg zajedništva. Obred večere Gospodnje je, u određenom smislu, svadbeni prijem, na kojem, družeći se, proslavljamo ono što je upravo učinjeno zakonski. Radujemo se u novim sponama koje su načinjene. Žrtvom smo postali jedno i sada jedemo u Božjoj prisutnosti.

Pošto su Izrailj i Bog učvrstili svoj odnos, Bog Mojsija ponovo poziva u goru. Ono što je Mojsije zapisao u knjigu Bog želi da rezimira na kamenim pločama. Ono što je počelo rečima, zapisano je u knjigu, a sada Bog želi da Deset zapovesti budu još trajnije, pa ih urezuje na kamene ploče. Taj odnos, prema onome kako je predviđen, treba da bude neprekidan, trajan. Treba da ostane utisnut u materijalu koji najduže traje, na kamenu.

Zaključak

Vrlo je lako izgubiti se u detaljima dok čitamo različite delove teksta od 19. do 24. glave Izlaska. Pošto smo došli na kraj tog presudno važnog teksta, potrebno je da se podsetimo opšteg pregleda onoga što se dogodilo u ovom odseku, kako bismo mogli jasno sagledati principe, kako one jasno izražene u materijalu, tako i one koji nisu direktno izneti, ali se podrazumevaju.

Zapovesti, zakoni i zavet jedino se mogu pravilno shvatiti u svetlosti priče o Izrailju. Ako se neki element izdvoji i posebno proučava, nastaje zbrka. Jedino narod koji je Bog izbavio i vodio može da primi zapovest i da uđe u odnos zaveta. Zakon bez zaveta je legalizam, a zavet bez zakona je prazan. I jedno i drugo je bestemeljno — bez Izlaska. *Svi* elementi moraju sarađivati u stvaranju ravnoteže i jedinstva.

Odnosi su u srži celog odseka. Bog se angažuje da bi se otkrio Izrailju i privukao ga u odnos sa sobom. Ceo proces izbavljenja zamišljen je da povede ka zavetu, odnosu koji obostrano obavezuje. Zakon upravlja odnosom, ali nepoštovanje zakona nije toliko kršenje, koliko gaženje zaveta ili odnosa. Greh nije toliko nešto protiv zakona, koliko protiv ličnosti Gospoda Jahve.

Značajni događaji i odnosi treba da budu upamćeni na veoma upečatljiv način. U tom odseku ima mnogo zvukova, svetla, grmljavine i scenskih prikaza. Od onoga što je blistavo prikazano u 19. glavi na gori, do živopisnog obreda u 24. glavi, Bog stalno skreće pažnju na presudan značaj zaveta. On zaslužuje da bude oglašen trubama, zapisan i urezan. Grmljavina, prskanje krvi po narodu i podizanje stubova olakšavaju nam pamćenje. Zamisao kao da se ogleda u ovome:

ako je nešto važno, prikaži tu važnost na što je moguće više načina.

Važnost ovih događaja kao obrazaca ili uzoraka za buduće događaje dovoljno je velika da se ničim ne može prenaglasiti. Preostali deo Starog zaveta i ceo Novi zavet vide događaje u ovim poglavljima kao one koji obrazuju temelj. Na njih se stalno poziva, i na njih se neprekidno prave aluzije. U Novom zavetu, posebno, često vidimo ponavljanja tumačenja, tako da je to dodatna potvrda da je ono što se tamo događalo imalo centralni značaj. Kada znamo šta se tada i tamo dogodilo, bićemo bolje pripremljeni da razumemo tekstove koji nas vraćaju na ovaj deo Pisma.

● Primena Reči

Izlazak 21,1 - 24,18

1. Mi u našem društvu imamo ljude koji trpe zlostavljanja. Da li se još uvek na nas odnose zakoni protiv iskorišćavanja siromašnih i hendikepiranih, bilo u celosti ili delimično? Kada bi nam Bog danas davao precizne zakone protiv zlostavljanja ljudi, kako je to učinio za Izrailj, kakve bi nam zakone dao, po tvom mišljenju? Kakve kazne bi, po tvom mišljenju, on uključio u te zakone?
2. Knjiga Izlazak traži smrtnu kaznu za veći broj prestupa. Znači li to da mi kao hrišćani treba da zagovaramo smrtnu kaznu? Zašto tako misliš? S kojim od zakona koji traže smrtnu kaznu se slažeš? S kojima od njih se ne slažeš? Zašto? Na kom osnovu si tako odlučio? Šta možemo naučiti od izrailjskih zakona sa smrtnom kaznom?
3. Treba li da tražimo odmazdu za krađu i oštećenja imovine? Da li se i danas mogu primeniti kazne za "greh" protiv imovine? Zašto tako misliš? Šta reći o povredama nanesenim ljudskim stvorenjima? Da li bi trebalo da plaćamo globe ili odštete? Koji bi od principa iz tih zakona trebalo danas primenjivati?
4. Imamo li i mi praznike koje svetkujemo? Koji su to praznici? Da li bi trebalo da proslavljamo dela koja je Bog učinio za nas? Kako treba to da činimo? Da li bi bilo pogrešno proslavljati jevrejske praznike? Možemo li mi uspostavljati svoje praznike? Čemu nas danas uče zakoni o praznicima?
5. Da li hrišćani koje poznaješ vide zakone i zapovesti iz Petoknjižja u kontekstu Božje istorije izbavljenja i odnosa s Njim? Zašto te zakone neki odvajaju od Boga i Njegove ljubavi? Šta se događa ako dođe do odvajanja? Šta možemo učiniti da ni mi ni drugi nikada ne

zaboravimo ukupni kontekst zakona i zaveta?

- 6. Kakvim događajima i odnosima u svom životu pridaješ značaj kao “velikim stvarima”? Kad je reč o tvojoj Crkvi — šta se obeležava na veličanstven, upečatljiv način, radi sećanja? Da li nešto naglašavaš i da li naglašavaš pogrešne stvari? Da li bi u tvom životu i Crkvi trebalo da bude više svetkovina? Šta je najvažnije, šta zaslužuje priznanje i pamćenje?**

ČETVRTI DEO

BOG ŽIVI SA SVOJIM NARODOM

Izlazak, 25 – 40. glave

deseta glava

BOG USPOSTAVLJA SVETINJU I SVEŠTENSTVO

Izlazak 25 – 31. glave

Ovim poglavljem ulazimo u četvrti i završni veliki odsek knjige Izlazak. U prvom delu upoznali smo Božje staranje u uslovima očajne situacije izrailjskog naroda, koji se nalazio u ropstvu i trpeo ugnjetavanje i tlačanje. Bog je svojom moćnom silom delovao u izbavljanju Izrailja, kako smo čitali u drugom delu. Bog u trećem delu biva pokretač zavetnog sporazuma s Izrailjem, koji ih je povezoao snažnim nitima odnosa utemeljenog na ljubavi i odgovornosti. U četvrtom delu upoznajemo situaciju u kojoj Bog uspostavlja sistem bogoslužnja za svoj narod. Elementi tog sistema biće mesto bogoslužnja, svetište i neophodni personal koji će omogućavati održavanje bogoslužnja — sveštenici.

Bogoslužnje u knjizi Izlazak ima najmanje dve glavne funkcije. Prva je odgovor na sve što je Bog učinio. Milostiva Božja dela pokreću Njegov narod na obožavanje. Svojim darovima, žrtvama, hvalom i drugim vidovima obožavanja, Božji narod pokazuje da je svestan Božjeg milostivog ophođenja s njim i da ga ceni. Bogoslužnje proističe iz

spasenja i zaveta, po logičnom i teološkom sledu.

Drugo svojstvo bogoslužjenja je održavanje Božje prisutnosti u sredini Njegovog naroda. Svetinja se mora graditi, zato što to Gospod kaže (25,8). Bog je svoju prisutnost u knjizi Izlazak ispoljio na mnogo načina i na mnogo različitih mesta. Ta prisutnost je uvek željena. Pošto je Bog načinio zavet sa svojim narodom, javlja se pitanje: Kako se može božanska prisutnost održati u sredini Njegovog naroda? Božji odgovor je svetinja, u kojoj Bog Jahve može da živi; ona je mesto gde On uvek može da se susreće sa svojim narodom.

● Ulaženje u Reč

Izlazak, 25 – 27. glave

Tekst u Izlasku od 25. do 27. glave pročitaj pažljivo, najmanje dva puta. Čitajući, odgovori na sledeća pitanja:

1. Tekst u Izlasku 25,1–9 ima odlučujući značaj, zato što je uvod u ceo sledeći odsek knjige Izlazak. Šta treba Izrailjci da donesu Bogu? Ko je taj koji daje? Kakve vrste darova je trebalo doneti? Na koji način će darovi biti upotrebljeni? U čemu se sastoji svrha gradnje svetilišta i kakvo je poreklo nacrtu za gradnju? Zašto su i na koji način značajne te činjenice za ono što sledi? Šta je to što Izrailjce pokreće da poštuju ta uputstva?
2. Ako je "lakat" dug oko 46 cm, koliko je dug kovčeg? Šta treba da se smesti u unutrašnjost kovčega? Uz pomoć biblijskog rečnika pokušaj da otkriješ značenje reči "svedočanstvo" i "zaklopac" (25,17). Šta se značajno događa neposredno iznad tog "zaklopca" ili "sedišta milosti" (25,22)? Šta nam sve to govori o važnosti kovčega? Smatraš li da će na heruvime neki ljudi gledati kao na idole? U kom smislu se heruvimi razlikuju od idola?
3. Uz kovčeg se opisuju i tri ostala dela opreme za svetinju — sto (25,23–30), svećnjak (25,31–40) i oltar za žrtve paljenice (27,1–8). Opiši dimenzije svakoga od njih. Navedi ostale predmete koji idu sa svakim delom nameštaja. Od čega je načinjen svaki od tih predmeta? Šta govori Biblija o upotrebi ili funkciji svakog od tih delova nameštaja? Gde se svi oni postavljaju (26,34.35)? Dok o tome čitaš, šta na tebe ostavlja najsnažniji utisak? Smatraš li da je Bog vodio računa o detaljima i o tome da stvari izgledaju lepo? Zašto tako misliš?
4. Opiši u glavnim crtama kako je načinjena svetinja. Koji se materijal najčešće upotrebljava? Koje se boje koriste? Šta misliš, kako je svetilište izgledalo iznutra i spolja? Koje su dimenzije svetilišta?

- Kakve su te dimenzije u poređenju s dimenzijama tvoje kuće? Kada je reč o svetilištu, šta ostavlja na tebe najjači utisak? Zašto?
5. Koje su dimenzije predvorja (trema) svetilišta? Čime je ono ograđeno? Koliko u njemu ima ulaza? Zašto? Da li nacrt predvorja pospešuje službu Bogu? Na koji način?
 6. Pošto si sve ovo proučio, tada ili nacrtaj dijagram svetilišta i predvorja (trema) ili, ako vreme dopušta, odmeri njegove dimenzije napolju, i zamisli sebe kao vernika. Uđi u teritoriju svetilišta sa žrtvom. Kako utiče na tebe celo to iskustvo? Čemu nas uči identifikacija s Izrailjcima?

● Istraživanje Reči

Razlozi za podizanje svetinje

Uputstva za gradnju mesta za služenje Bogu počinju pozivom na darove (25,1.2). Bog poziva Izrailjce da donesu darove onako kako svakoga njegovo srce pokreće da daje. Darovi za koje je upućen poziv odnose se na najvrednije što ljudi imaju: najvredniji metali — zlato, srebro i bronza; najbolje od njihovih tkanina — plavo (porfira) i purpurno (skerlet). Današnji stručnjaci kažu da je za 40 grama kraljevsko plave boje bilo potrebno dvanaest hiljada morskih puževa vrste *murex* (Durham, *Exodus*, 354). Svaki komad tkanine obojen takvom bojom je skupocen! Bog želi vrhunsku kožu, drvo, začine i drago kamenje.

Svi ti materijali biće upotrebljeni u gradnji svetilišta. Svrha svetilišta je da Bog može među njima da “nastava”. To prebivalište za Boga i sva pripadajuća oprema treba da budu načinjeni tačno po ugledu na uzor koji će Bog dati (9. stih).

Pomenuti podaci su veoma značajni, zato što služe kao podloga i temelj za gradnju svetilišta. Oni daju stvaran razlog gradnje. Imajući na umu činjenicu da se svetilištem bavi gotovo jedna trećina knjige Izlazak — 13 glava, jasno je da je to zdanje bitan deo knjige. Bogosluženje je krupno pitanje u procesu stvaranja naroda koji pripada Bogu.

Te činjenice nam govore o onome šta Bog želi od ljudi. On očekuje *dragovoljni odgovor*. Izrailjci su, kao robovi, gradili za faraona u uslovima prisilnog rada. Sada su slobodni da za Boga grade mesto molitve i obožavanja, onako kako ih pokreće srce. Bog želi da Njegov narod gradi za Njega iz ljubavi.

Odgovor koji Bog očekuje odnosi se na daleko najbolje vrste materijala. Odbačeno ili drugorazredno neće biti prihvaćeni. Bog želi

ono što je skupoceno. Taj poziv na darovanje podseća nas na sve ono što su Izrailjci dobili na dar od egipatskih gospodara, neposredno pre napuštanja Egipta u Izlasku. Predmeti i materijali koji su nekada služili egipatskim bogovima sada će služiti za obožavanje Boga Jahve.

Upravo Bog pokreće ovaj sistem bogoslužjenja. Od Njega dolazi sve — čak i najmanji detalji. Ovde sasvim sigurno nema mesta za ljudske izume i planove. Bog će ljudska bića upotrebiti za gradnju svetilišta i da služe kao sveštenici, ali od njih se očekuje da deluju u skladu s Njegovim uputstvima. On mora da bude polazište svakog istinskog bogoslužjenja.

Svetilište će biti sredstvo Božjeg prebivanja među Izrailjcima. To je krupna promena. U tekstu u Izlasku, 19. glava i dalje, Božja prisutnost se videla na gori. Mojsije je imao dozvolu da se popne i da opšti s Bogom, ali narodu nije bilo dopušteno da pređe liniju podnožja gore. Gora ili planina bila je karakteristično prebivalište bogova u drevnom Bliskom istoku, ali Jahve je drugačiji. On počinje na gori, ali pošto je uspostavio zavet sa svojim narodom, silazi da živi među njima. Od Mojsija i naroda se više ne traži da se “popnu gore”, pošto je *Bog* izrazio želju da “siđe dole”.

On nije Bog visoko iznad i udaljen, nego dolazi u središte životnih borbi i potreba svog naroda i prebiva u samoj njihovoj sredini. To će umiriti sve strahove u narodu da bi Bog mogao da ih odbaci ili prestane da deluje za njihovo dobro. Udaljeni Bog sada je bliski Bog.

Zakoni gradnje svetilišta

Pošto smo ovo razumeli, prelazimo na planove za samo svetilište. Treba da imamo na umu da knjiga Izlazak svetilište opisuje dva puta, s mnoštvom pojedinosti. Prvi put je u ovom odseku — od 25. do 31. glave. Tu imamo izložene Gospodnje planove za svetilište i njegove sveštenike. Potom se u delu teksta od 35. do 40. glave opisuje sâm proces gradnje. Ti odseci su jednaki, uz neznatne razlike u redosledu i pojedinostima. Prisutni su specifični razlozi za dvostruko opisivanje, o čemu ćemo raspravljati kada dođemo do obrade dela teksta od 35. do 40. glave. Međutim, glavni opis svetilišta i njegove opreme iznećemo u ovom poglavlju.

Opis samog svetilišta odvija se u tri faze, od svetinje nad svetinjama do područja priprema, ili trema. Prva faza je opis kovčega, središta svetinje nad svetinjama i druga dva dela opreme koji simbolički predstavljaju Božje staranje i svetlost — sto i svećnjak.

Druga faza je samo svetilište, koje pokriva i štiti posebne delove nameštaja koji se odnose na Božju prisutnost. Treća faza su oltar i trem, odnosno, područja pripreme za ulazak u sferu Božje prisutnosti.

Kovčeg

Kovčeg (25,1–22) je najsvetiji predmet u svetilištu. On je mesto same prisutnosti Boga Jahve i stoga je i prvi deo svetilišta koji ćemo opisati.

Kovčeg je sanduk dimenzija oko 115 cm dužine i 69 cm širine i dubine. Neki tvrde da se pod laktom podrzumevao duži kraljevski “lakat” od 52 cm, a ne onaj kraći od 46 cm. Ako je to tačno, kovčeg bi bio dug 132 cm, a 79 cm širine i dubine. U obe verzije, kovčeg je prilično mali.

Kovčeg, kao i najveći deo opreme svetilišta, načinjen je od bagremovog drveta. To drvo dobro opstaje u suvim predelima. Drvo je tvrdo, velike gustine vlakna i trajno, i pogodno za fine stolarske obrade i nameštaj. Drvo je bilo presvučeno čistim zlatom.

U kovčeg biće stavljeno “svedočanstvo” (25,16). To svedočanstvo je u tesnoj vezi s kovčegom, tako da je sâm kovčeg često opisan kao “kovčeg svedočanstva” (25,21.22, vidi takođe: 4. Mojsijeva 7,89). Izraz je sinonim drugog poznatijeg izraza “kovčeg zaveta” (4. Mojsijeva 10,33). Reč *svedočanstvo* je, lingvistički, srodna s rečju koja znači “zavetne uredbe”. To “svedočanstvo” se, u stvari, sastoji od dve kamene ploče, na kojima je Božjom rukom urezano Deset zapovesti ili “reči”, datih na gori Sinaj (31,18). Te zapovesti su doslovno zavetne uredbe, ili dužnosti Izrailja. One grafički prikazuju ceo zavetni odnos Izrailja s Bogom. One su nešto kao stenografski zapis svega što se dogodilo u knjizi Izlazak do tog vremena.

Gornji deo kovčega nije urađen od drveta, nego je to poseban poklopac načinjen od zlata. Jedan savremeni prevod [NIV] taj poklopac naziva “poklopcem pomirenja” (25,17). Tradicionalni prevod naziva za taj poklopac je “sedište milosti”. Tačno značenje te reči na jevrejskom bilo je predmet dugih rasprava među stručnjacima. Koren reči znači “poklopac”, ali njeni oblici su takođe osnovne reči koje se obično prevode rečima “umirivanje”, “pomirenje” ili “očišćenje”.

Moje mišljenje je da ovde nemamo situaciju “ili – ili”, nego “oboje – i”. Nesumnjivo je to doslovni poklopac nad “svedočanstvom”, kao gornji deo kovčega. Istovremeno, to je i sasvim poseban simbolički “poklopac”, pošto se ispod njega nalazi zakon, a iznad je sama prisutnost Boga Jahve. U isto vreme to je i mesto na kojem se, prema 16. glavi 3. Mojsijeve, odigrava postupak pomirenja. Ta reč, prema tome, ima dvostruko značenje “pokrivača” kovčega i mesta za “pokrivanje” greha.

Iznad “poklopca pomirenja”, i praktično na njega pričvršćena, nalazila su se dva heruvima. Mi nemamo stvaran podatak kako su oni

izgledali, ali većina stručnjaka smatra da su to bila bića kao anđeli, slična onima koja su ukrašavala naslone za ruke na carskim prestolima u mnogim delovima drevnog Bliskog istoka. To se dobro uklapa s drugim delovima Staroga zaveta, gde se heruvimi dovode u vezu s Božjim prestolom na nebu (1. Samuilova 4,4; 2. Samuilova 6,2; 2. Carevima 19,15 i Psalam 99,1).

Ta slika se takođe odlično uklapa s tekstem u 25,22, gde se, po opisu, sama Božja prisutnost nalazi iznad kovčega, između heruvima. Heruvimi bi predstavljali budne anđele-čuvare, koji čine strane i naslone za ruke na prestolu. Sedište milosti i kovčeg bili bi osnov ili podnožak prestola (1. Dnevnika 28,2; Psalam 99,5; 132,7). Pogled heruvima je usmeren nadole, zato što čak ni oni ne mogu da gledaju u lice Boga Jahve.

Te heruvime ne treba brkati s idolima. Oni su Božji pomoćnici, a ne sâm Bog. U stvarnosti, oni se nalaze u stavu molitve, poniznosti i služenja. Ne postoje nikakvi zapisi o obožavanju namenjenom heruvimima. Oni nisu bogovi.

Ceo slikoviti opis kovčega je snažan. On nedvosmisleno simboliše celokupni zavetni odnos između Boga i Izrailja, kako svojim imenom, tako i po tome što se u njemu nalaze Deset zapovesti. On takođe upućuje i na samu Božju prisutnost. Bog je ustoličen usred Izrailja. Tu mu se može pristupiti i odatle On daje svoja uputstva. Kovčeg je ujedno i vrhovno mesto na kojem se obnavlja i održava Izrailjev odnos s Bogom tokom ceremonija Dana pomirenja. Lako je stoga razumeti to što je Izrailj bio tako revan i da ga “upotrebi” i “zloupotrebi”.

Činjenica stoji da Božja prisutnost *nije* prirodno, normalno ugrađena u taj deo nameštaja ili bilo koji deo svetilišta. On se s Mojsijem sastaje *iznad* sedišta milosti. Što se tiče samog kovčega, nema nikakve magije, nikakve čarolije. Bog se ne nalazi ni u jednom delu svetilišta, nego je iznad i iza i prisutan jedino po svojoj milosti i po svom izboru. Nedvosmislena implikacija je, ako pokvariš svoj zavetni odnos s Bogom, kovčeg ti neće doneti nikakvo dobro. Kad bi samo Izrailj — a i mi — imao na umu tu činjenicu!

Drugi delovi opreme

Sledeći opisani deo opreme je sto (25,23–30). Druga imena za njega su “sto za hlebove [sto prisutnosti]” (4. Mojsijeva 4,7), “čisti sto” (3. Mojsijeva 24,6; 2. Dnevnika 13,11), “sto za postavljanje” (2. Dnevnika 29,18) i “zlatni sto, na kom stajahu hlebovi postavljeni” (1. Carevima 7,48; vidi takođe: Durham, *Exodus*, 361).

Sto je dug oko 92 cm, širok 46 cm i visok 69 cm. Načinjen je od bagremovog drveta i presvučen zlatom, sa zlatnim dekorativnim

reljefima ili ukrasima.

U kompletu sa stolom treba da budu zlatni tanjiri, posude, vrčevi i čaše za izlivanje prinosa. Tanjiri se verovatno koriste za držanje hleba. "Posuda" je po svoj prilici mala posuda za kâd (Durham, *Exodus*, 361). Vrč je za "naljev", ili prinos u piću, dok je čaša ono u šta se naliva "naljev". Sto se postavlja na severnu stranu svetinje ("izvan zavese"), nasuprot svećnjaku (25,34.35).

"Hleb za postavljanje" [hleb prisutnosti] (30. stih) treba na tom stolu uvek da stoji pred Bogom. Taj posebni hleb treba postavljati na sto svake subote zajedno s tamjanom. Hleb od prethodne sedmice jedu sveštenici, dok se tamjan spaljuje (3. Mojsijeva 24,5–9). Hleb je poređan u dva reda po šest vekni i uz svaku veknu tamjan.

Tačno značenje tog hleba u Bibliji nikada nije detaljno objašnjeno. On nesumnjivo simboliše Božju prisutnost u svome narodu. On je najverovatnije simbol Božje prisutnosti u vidu brige koju pokazuje tako što svojoj deci daje hranu i piće. Stavljajući pred Gospoda svoj dar hleba, Izrailj izražava zahvalnost Bogu što se stara za sve njegove potrebe. Isus u Novom zavetu nesumnjivo podseća na taj hleb koji Bog daje, nazivajući sebe "hlebom života" (Jovan 6,35).

Svećnjak (25,31–40) treba da se postavi na južnoj strani svetinje — svešteniku s leve strane kada uđe u svetinju. O dimenzijama ovog dela zlatne opreme nisu dati nikakvi podaci.

Svećnjak treba da ima mesta za sedam žižaka — središnji žižak, sa po tri ogranka na obema stranama. Na svakom od ogranka nalazi se "čašica" (mesto za žižak), napravljena u obliku bademovog cveta.

Sa svećnjakom su i sedam žižaka. Tu su i "usekači" fitilja i tacne. Žižci su postavljeni tako da svetlost obasjava prostor ispred svećnjaka.

Drvo badema prvo je koje cveta u proleće, pa su žižci tako postavljeni da svećnjak izgleda kao drvo koje se rascvetava. Žižci koji neprekidno gore imaju mnoga značenja. Prisutnost Boga Jahve u svetlosti i ognju podseća na oganj i svetlost grma koji je goreo, na goru Sinaj i na stub od vatre koji je Izrailjce vodio noću. Neprekidna svetlost sa bademovog drveta pokazuje Božju neprekidnu budnost i straženje nad svojim narodom. Oni koji "hode" s Bogom Jahve nikada nisu u tami.

Da bismo dobili opis oltara za žrtve paljenice, moramo preći na tekst u 27,1–8. Pošto se oltar nalazi u tremu, predvorju, on nije direktan simbol Božje prisutnosti, kao što su kovčeg, sto i svećnjak; o njemu se govori kasnije.

Oltar je sagrađen od bagremovog drveta i prevučen bakrom. Njegove dimenzije su oko 2,30 m u kvadrat a visok je oko 1,40 m. Oltar, oblika paralelograma, nema ni poklopca niti dna, nego ima bronzano ognjište, pričvršćeno na sredini. Ugalj, masnoće, pepeo i tako dalje, padaju kroz rešetkasto ognjište na zemlju.

Pribor koji pripada oltaru su posude za pepeo, lopatice, čaše za škropljenje, viljuška za meso i žeravnik (prostor za žar). Posude za pepeo i lopatice neophodni su za uklanjanje pepela. Posebna vrsta lavora služi za raspršivanje, škropljenje tečnosti. Viljuške sa zupcima služe za rukovanje mesom i salom, dok žeravnici služe za držanje i premeštanje uglja (Durham, *Exodus*, 375). Sve to treba da se načini od bronz.

Za opremu unutar svetilišta koristi se plemeniti metal, zlato, dok su oltar i drugi spoljni delovi opreme uglavnom načinjeni od bronz. Što neko bliže pristupa Bogu, to je obimnija upotreba najdragocenijih metala. Svi delovi opreme su pokretni i svi, s izuzetkom svećnjaka, imaju alke u koje se uvlače poluge za nošenje. Kovčeg je ovde jedinstven, utoliko što se poluge nikada ne uklanjaju. Sa svih drugih delova opreme poluge se uklanjaju kada su u stanju mirovanja.

Svetilište

Svetilište (26. glava) je objekat koja podseća na šator, dimenzija 30 puta 10 puta 10 lakata, ili 14 metara puta 4,6 metra puta 4,6 metra. Podeljeno je zavesom postavljenom između svetinje (9,2 puta 4,6 puta 4,6 metra) i svetinje nad svetinjama (4,6 puta 4,6 puta 4,6 metra). Ukupna površina svetilišta je, tako, oko 75 m². Okvir šatora čine stubovi od bagremovog drveta, usadeni u srebrne naglavke, međusobno spojene drvenim gredama. Preko tako načinjenog okvira prevučen je četvoroslojni komplet zavesa.

Gledano iznutra, ovi slojevi se sastoje: prvi od unutrašnjeg kompleta šatorskih zavesa, istkanih od platna i konca. Obojeni su u plavo, purpurno i skerletno–crveno, sa izvezenim slikama heruvima. Platno je pokriveno zavesama od sušene kozje kože, većim od platnenih zavesa, kako bi se obezbedilo pokrivanje unutrašnjih zavesa. Treći, preko kozjih koža položena je štavljena kravlja koža, a poslednji, ali ne i najmanje važan, bio je spoljašnji sloj kože od morske krave [morža]. Taj spoljašnji sloj je verovatno nepromočiv.

Otvorena istočna strana svetilišta pokrivena je zastorom načinjenim od istog materijala kao i unutrašnje zavesa i zastor. Zastor je, umesto slikama heruvima, izvezen ukrašima u više boja. Taj zastor, ili zavesa, nije zaklonjen od pogleda slojevima od ovčije ili kravlje kože, kao što je slučaj s preostalim delom svetilišta. Budući da je zavesa udaljena od svetinje nad svetinjama, naglavci za njene stubove načinjeni su od manje skupocene bronz, umesto od srebra ili zlata. Ovde ponovo vidimo stupnjevanje materijala od skupocenijih ka manje skupocenima, kako se posmatrač udaljava od svetinje nad svetinjama.

Trem, predvorje (27,9–19) ima dimenzije 46 puta 26 metara. On je ograđen platnenim zastorima, koje pridržavaju drveni stupci,

postavljeni u bronzane naglavke i ramove. Ograda je visoka 2,3 metra. Budući da je visina svetilišta 4,6 metra, ono se delimično može videti spolja, iako bi bilo teško uočiti predmete na nivou tla.

Istočna strana, ili strana ulaza u trem pokrivena je istom vrstom platna kao i ostale tri strane. Rastojanje od svakog ugla do ulaza je 6,9 metara. Sam ulaz širok je 9,2 metara. Pokriven je zastorom načinjenim od istog materijala kao spoljašnji sloj na svetinji.

Zanimljiv je i pravac postavljanja trema. Vernici koji bi došli ujutru, ulazili bi sa suncem iza leđa. Da bi neko obožavao Sunce na izlasku, kako su to činili poklonici Sunca, morao bi da okrene leđa svetilištu — što je malo verovatno.

Zaključak

Dok se podsećamo na ovaj veoma iscrpan opis svetilišta, izdvajaju nam se određeni elementi:

1. *Ceo kompleks je malih dimenzija.* Čak i kada uzmemo u obzir trem, svetilište ima približne dimenzije prosečne građevinske parcele u predgrađima, dok je sama svetinja manja od prosečne kuće. Ako veći broj vernika treba da služi na tom mestu u isto vreme, oni nesumnjivo moraju da stoje ili kleče izvan područja svetilišta.
2. *Sve je prenosivo.* Celokupna konstrukcija i sveukupna oprema predviđeni su da budu prenosivi, kako bi svetilište — i Bog — mogli da se kreću s narodom.
3. *Detaljima se poklanja velika pažnja.* Možda nas zamara čitanje svih detalja, ali knjiga Izlazak kao da se posvećuje njima i uživa u njima. Bog voli fine detalje, lepe stvari i kvalitetan zanatski rad.
4. *Preovlađuju skupoceni, plemeniti materijali u više boja.* Sve je prvoklasno. Što se bliže pomeramo stvarnoj Božjoj prisutnosti, stvari su sve bolje. Bogu najbliže, dominira zlato. Svetle boje ispunjavaju unutrašnjost svetilišta. U svakom slučaju, nema jednoličnosti niti monotonije.
5. *U odnosu na značenje pojedinih elemenata dato je malo pojedinosti, ako je uopšte i dato.* Iz našeg uvoda jasno smo razumeli osnovni značaj svetilišta, a nešto od znanja možemo napabirčiti i iz drugih izvora. Međutim, tekst nam daje samo oskudne informacije o simboličkim opremama. Mi ili moramo pretpostaviti da su to svi znali (tako u knjizi Izlazak nije bilo potrebno to objasniti), ili da Bogu nije bilo važno da narod razume simbolično značenje svakog detalja. Ja dajem prednost ovom drugom mišljenju. Božji prvenstveni cilj bio je uvođenje u sistem bogoslužnja.

6. *Celo svetišće je izgleda utemeljeno na uzoru koji je Mojsije dobio na gori* (25,9.40; 27,8). Pretpostavljamo da je Mojsiju bila data slika ili vizija svetišta. Jevrejska reč za *sliku* obično se odnosi na podražajnu reprodukciju materijalnog entiteta koji postoji u stvarnosti (Sarna, 200–203). Knjiga Izlazak ima za cilj da nam saopšti da je Bog dao detaljnu viziju svetišta, koju je Mojsije upotrebio, prenoseći uputstva Izrailju. Na taj način naglašeno je božansko poreklo uputstava.

● Ulaženje u Reč

Izlazak, 28. do 31. glave

Tekst u Izlasku, od 28. do 31. glave, pročitaj najmanje dva puta. Čitajući, odgovori na sledeća pitanja:

1. Imenuj sve one koji treba da budu sveštenici. Čime su oni bliže određeni? Ukratko opiši oplećak, naprsnik, plašt, kapu i donje rublje sveštenika. Koji su razlozi za postojanje svih tih delova odeće? Šta bi iz toga trebalo naučiti?
2. Navedi šta Aron i njegovi sinovi treba da čine, ili što je učinjeno njima u službi posvećenja, u 29. glavi knjige Izlazak. Šta sve to znači? Na temelju zbivanja u tom tekstu, pokušaj da *posvećenje* definišeš što je moguće bolje. Čemu vodi posvećenje? Zašto je ono važno (29,44–46)?
3. O pomazanju čitaj u Izlasku 30,22–32. Uz pomoć biblijskog rečnika utvrdi šta znače *sikal* i *in* [shekels and hin], izračunaj koliko tu ima mirisnog ulja. Navedi sve osobe i stvari koje treba da budu pomazane. Ko i/ili šta tim mirisom ne treba pomazivati? Zašto? Kakav je efekat pomazanja u odnosu na ljude i stvari? Zašto je pomazanje važno? Da li bi se pomazivanje moglo dovoditi u vezu s praktičnim radom sveštenika prilikom rukovanja mesom i krvlju?
4. Ko će u stvari obavljati poslove oko gradnje svetinje i njene celokupne opreme? Kakve su njihove kvalifikacije? Ko nadgleda radove? Smatraš li da u Izrailju ima i drugih stručnih ljudi? Zašto je Bog odabrao tu dvojicu, a ne nekog drugog?
5. Ceo ovaj odsek završava se zapovešću o svetkovanju subote (31,12–17). U čemu se sastoji praktični značaj tog podsetnika? Može li se to odnositi na građevinu svetišta? U čemu je značenje i funkcija subote? Šta se, kada govorimo o tom značenju, odlično uklapa u kontekst? Koje elemente imamo ovde, a kojih nema u četvrtoj zapovesti? Koji je deo toga primenjiv na nas?

● Istraživanje Reči

Sveštenici i njihova odeća

Budući da sada imaju svetište, ili mesto za održavanje bogoslužjenja, Izrailjcima su potrebni ljudi koji će u njemu služiti i obavljati bogoslužbene obrede. Ljudi prirodno pitaju: “Ko će služiti u svetinji koju je Bog upravo opisao?” Na to pitanje odgovara ovaj deo knjige Izlazak. On ne samo što govori ko služi, nego daje i prikaz njihove odeće, nekih od njihovih dužnosti i službe posvećenja, koja ih priprema za njihove zadatke.

Aron je izabran za položaj prvosveštenika. S njim su njegova četiri sina: Nadav, Avijud, Eleazar i Itamar. Prva dvojica su zgrešila Bogu i rano izgubila živote (3. Mojsijeva 10,1.2). Za samog Itamara nema podataka posle smrti Nadava i Avijuda. U svakom slučaju, on je zasnovao sveštenu porodicu, a Ilije je bio njegov potomak (1. Samuilova 1,9). Eleazar je na kraju nasledio oca na položaju prvosveštenika.

Do tog vremena Mojsije je služio i kao sveštenik i kao vođa. Međutim, on ne može da radi sve, uzimajući u obzir povećan teret posla. On rado postupa po Božjoj zapovesti i svog brata i njegove potomke proglašava za sveštenike. Najveći deo ovog prvog odseka opisuje odeću prvosveštenika Arona, a ne sveštenika uopšte (28,1.4.40–43).

Svetu odeću treba načiniti za Arona, kako bi on dobio “čast i diku” [dostojanstvo i čast] (2. stih). Ta naročita odeća, koja se dovodi u vezu s položajem prvosveštenika, izražava čast ne toliko ličnosti, koliko položaja koji je Bog tako milostivo podario svom narodu. Kao što je hram divno ukrašen, i sveštenici treba da budu lepo obučeni. Pažljivim čitanjem utvrđujemo da je njihova odeća načinjena od istog materijala (platno) i sadrži potpuno iste boje, kao i unutrašnje zavesu u svetištu (upor.: 28,5.6.8.15.33 sa 25,1.31.36). Odeća sveštenika potpuno odgovara zavesama u svetištu. Bog čak čini da su sveštenici i bojama usklađeni sa svetištem.

Prvi deo odeće koji se opisuje je oplećak. Ako pretpostavimo da je redosled opisivanja sveštenuke odeće načinjen po ugledu na opis opreme svetišta, zaključili bismo da se oplećak smatra najvažnijim delom odeće prvosveštenika.

Uprkos činjenici da nam je detaljno opisano od čega se pravi oplećak, tekst ne daje tačno objašnjenje o načinu kako se on nosi ili o načinu kako treba da se prilagodi Aronovom telu. On je najverovatnije nešto kao duga haljina, pri čemu se prednji i zadnji deo spajaju na vrhu sa dve “poramenice”, i pojasom s mnogo ukrasa.

Ono što je očito najvažnije kada je reč o oplećku su dva kamena oniksa, pričvršćena na poramenice. Na svakom od ta dva kamena ugravirano je po šest imena Izrailjevih sinova, po redu kako su se rodili. Ta imena on treba da nosi na svojim ramenima “za spomen”, u znak sećanja pred Gospodom. Izgleda da je zamisao u tome da se Aron, a možda i Bog, podsećaju na ceo izrailjski narod. Kada god nosi oplećak, Aron vidljivo pokazuje da predstavlja ne samo sebe, nego i svoj narod kao celinu i da tom narodu mora da služi.

Sledeći po redu, a najverovatnije i po važnosti, je naprsnik. Taj deo odeće je četvorouglasti deo tkanine, pričvršćen za prednji deo oplećka, preko grudi (“na srcu” – 28,9). Na njemu se nalazi dvanaest različitih vrsta dragog kamenja, od kojih svaki predstavlja po jedno od dvanaest plemena Izrailja. I ovo — slično oniks-kamenovima sa oplećka — treba da služi kao neprekidni znak sećanja, “spomen” na sav narod pred Gospodom. U čemu je različitost njihove funkcije u odnosu na oniks-kamenove sa oplećka nije objašnjeno, ali možda njihovo mesto nad njegovim srcem daje novu nijansu i nagoveštava sveštenikovu brigu i ljubav prema narodu.

Još jedan deo tog naprsnika su urim i tumim. Iako nije potpuno jasno kako se koriste, tekst jasno upućuje na njih kao na nešto što igra određenu ulogu u donošenju odluka (15. i 30. stih). Očigledno je da će Bog na neki način pokazivati svoju volju preko urima i tumima (vidi npr.: 4. Mojsijeva 27,21; 5. Mojsijeva 33,8 i 1. Samuilova 28,6).

Sledeći deo odeće je “plašt pod oplećkom”. Taj plašt se izgleda nosio ispod oplećka i naprsnika. Rukavi se uopšte ne pominju. Skut sveštenikovog plašta treba da bude ukrašen plodovima nara izvezenim koncem i zlatnim zvončićima. Plodovi nara su verovatno simbol plodonosnog staranja Boga Jahve za svoj narod (5. Mojsijeva 8,8; 4. Mojsijeva 13,23). Zvonca je, na Božji zahtev, pod pretnjom pogibije, Aron nosio da bi signalizirali njegovo kretanje, kada ulazi i izlazi iz svetinje.

Prvosveštenik nosi i kapu. Na prednjem delu kape pričvršćena je ploča od čistog zlata, s ugraviranim natpisom: *Svetinja Gospodu*, ili *Posebno odvojen za Gospoda [Jahve]* (Durham, *Exodus*, 388). Trideset osmi stih upućuje na činjenicu da se ploča ne odnosi prvenstveno na Arona ili sveštenike, nego na Izrailj — ceo narod. Aron će u Božjoj prisutnosti predstavljati Izrailj. On će istovremeno nositi krivicu Izrailja i primati znake prihvatanja Izrailja, kako će već biti pokazano u svakom pojedinom slučaju, pošto je on predstavnik naroda.

Poslednje na spisku delova odeće su pamučne gaće. One moraju da pokrivaju telo od struka do kolena. Uvek kada ulazi u svetište ili pristupa oltaru, sveštenik mora da nosi to donje rublje. Neposlušnost u ovom slučaju donosi krivicu i smrt. Taj zahtev je postavljen da sveštenici ne bi kršili zabranu iz Izlaska 20,26. U području Gospodnjeg

svetilišta ne sme biti otkrivanja genitalija. To verovatno pokazuje da izrailjsko bogoslužjenje treba da se razlikuje od bogoslužjenja okolnih naroda, u kojima su simboli plodnosti i seksualni rituali činili deo kulta.

Ti opisi odeće upućuju nas na više predmeta. Prvo, oni nam na najelementarnijem nivou predstavljaju status i autoritet sveštenika. Izrailjev odnos s Bogom ima presudnu važnost. Sveštenici su posrednici tog odnosa i zato njihova odeća mora da odgovara svetosti službe. Drugo, odeća je vidljivo priznanje da je *Bog* izvor sveštenikovog autoriteta. On ih bira i zapoveda im kakvu odeću treba da nose. Kažnjavanje je posledica kršenja tih propisa, pošto je Bog jedini koji može da kaže kako mu se sme pristupiti i kako mu treba služiti.

Sveštenička odeća je u skladu sa svetilištem. I za svetilište i za odeću upotrebljeni su isti materijali i iste boje i metali. Oboje je velike vrednosti i brižljivo izrađeno. Sveštenička odeća i svetinja savršeno se uklapaju.

Mnogi simboli prikaz su činjenice da Aron predstavlja ceo narod. Kada on uđe, ulaze oni. Od oniks–kamenova na oplećku do dvanaest dragih kamenova na naprsniku i zlatne ploče na kapi, imamo neprekidne podsetnike da Aron (i drugi sveštenici) i Izrailj nisu nešto odvojeno, nego jedinstvena celina.

Posvećenje

Pred kraj opisa svešteničke odeće Jahve kaže da, nakon što su odeveni, sveštenici moraju biti “pomazani”, “rukopoloženi” ili “posvećeni” (28,41). Taj vrlo složeni obred kojim sveštenici bivaju posvećeni opisan je u 29. glavi knjige Izlazak. Mi ćemo se posebno zadržati na onome što se događa u vezi sa Aronom i njegovim sinovima.

U toku pripreme, Arona i njegove sinove dovode do ulaza “šatora od sastanka”. Naloženo im je da se okupaju, a onda da obuku svoju svešteničku odeću (4. stih). Zatim sledi pomazivanje uljem (7. stih).

Aron i njegovi sinovi treba da polože ruke na glavu [muškog] teleta, dovedenog radi prinošenja žrtve. Ruke treba da polože i na glave dva ovna. Sve te životinje treba da budu zaklane. Krvlju teleta treba mazati rogove oltara; krv jednog od dva ovna treba poprskati po oltaru “unaokolo”, dok krv treće životinje treba staviti na resicu desnog uha Arona i njegovih sinova i na palčeve desne ruke i desne noge. Krv treba poprskati i na sve strane oltara, dok krv i ulje za pomazanje treba prskati po odeći Arona i njegovih sinova. Po završetku obreda, oni treba da budu posvećeni (21. stih).

U ruke sveštenika, potom, treba staviti beskvasni hleb, kolač i pogaču, kojima treba da mašu pred Gospodom, što je žrtva “obrtana”.

Ti prinosi se zatim spaljuju na oltaru.

Kasnije, na ulazu u Šator od sastanka, Aron i njegovi sinovi jedu meso ovna čija je krv bila poprskana po njima, jedući ujedno i hleb. Isto tako jedu i žrtve kojima je obavljeno očišćenje za njihovo rukopoloženje i posvećenje (32. i 33. stih).

Ceo postupak rukopoloženja treba da traje *sedam dana*. Svakoga dana treba prinositi po jedno [muško] tele, uz redovno žrtovanje po jednog jagnjeta za jutarnju i večernju žrtvu.

Za većinu današnjih ljudi dužina i zamršenost takvog obreda vrlo su zamorni. Međutim, kako izgleda, to se dopada i Mojsiju i petorici sveštenika i izrailjskom narodu. Oni u tome uživaju. Zbog čega bi, inače, trošili toliko vremena objašnjavajući sve to? U širem smislu, možemo pretpostaviti da i Bog to voli!

Ali šta su On i oni u tome videli?

U tome svakako ima elemenata scenskog prikaza i drame. Čovek tu može videti igranu, vizuelnu priču o načinu na koji se Bog ophodi s ljudima. Isto tako, možemo poći od pretpostavke da to sveštenicima i narodu daje živu sliku mesta, rada i važnosti sveštenečke službe.

Značajan element, na kraju, je Božja prisutnost. Bog i Izrailj žele da budu blizu jedan drugome. Ta blizina može da nastane nakon što se dogodi stvarno posvećenje (stihovi 44–46). Ako te ceremonije uvode u blaženu, spasonosnu i korisnu Božju prisutnost, one zaslužuju našu pomnu pažnju. Dakle, koji su ključni elementi te službe posvećenja?

Prvo, prisutne su snažne komponente čišćenja i pročišćavanja. Ljudi koji hoće da budu sveštenici moraju biti očišćeni, a to čišćenje je simbolički predstavljeno uvodnim pranjem sveštenika (4. stih). Ono je prikazano i u tome što se za sveštenike prinosi žrtva za greh (stihovi 10–14). Sveštenici su grešnici, pa je potrebno pozabaviti se i njihovim nedostacima.

Drugo, prisutni su značajni elementi pomazanja ili blagosiljanja. Prvo, pomazuje se Aronova glava (7. stih), a tim uljem pomazanja se kasnije prskaju i sveštenici i njihova odeća. Pomazanje se u simboličnom smislu povezuje s darovanjem posebne duhovne sile od Boga Jahve (ili Njegovog Duha) (vidi, npr. Isaija 61,1). To što su proroci, sveštenici i carevi bili pomazivani, simbolično je predstavljalo njihovo naročito odvajanje za služenje Bogu.

Treće, prisutan je i snažni element posvećenja, ili naročitog odvajanja. Sveštenicima se daje posebna, naročita odeća. Oni jedu posebnu hranu, odvojenu specijalno za sveštenike. Iako značenje stavljanja krvi na ušne rese i palčeve na ruci i nozi nije jasno, očito je da je to nešto posebno predviđeno za sveštenike — sastavni deo sveštenečkog statusa. Sve to govori o naročitom karakteru njihovog posla i njihove posebne odgovornosti. Ceo taj složeni ceremonijal i

služba, na vrlo stvaran način čine da sveštenici postaju nešto drugačije, posebno.

U Izlasku 29,44–46 objašnjeno je da se mora posvetiti *sve* što se odnosi na svetište, uključujući šator/svetilište i oltar, kao i sveštenike. Jedino u tim uslovima željena prisutnost Boga Jahve može da se ostvari među Njegovim narodom.

O pomazanju, zanatlijama i suboti

Ovaj centralni odsek završava se u 30. i 31. glavi izborom različitih predmeta. Posle dugih međusobno povezanih opisivanja svetinje i sveštenstva, ukratko se govori o nekoliko vrlo različitih tema. Pomenućemo neke od njih.

U Izlasku 30,22–32 govori se o ulju pomazanja. Dvadeset deveta glava opisuje pomazivanje sveštenika i njihove odeće, dok ovaj odsek daje recept za ulje pomazanja i objašnjava gde i na koji način ono treba da se koristi.

To ulje pomazanja nije samo — ulje. Baza je jedan in (oko 5,7 litara) maslinovog ulja, kojem se dodaju velike količine začinskog i mirisnog bilja, uključujući po oko 4,1 kg mirišljave smole i kasije, obe aromatičnog mirisa. Koriste se različite vrste drveta i verovatno njihove smolaste izlučevine. Mešavini se dodaje nešto više od 2 kg cimeta i mirišljave trske. Mirišljava trska (nazvana i iđirot ili slatka trska) potiče od vrste trske čiji listovi, stabljika i koren odaju prijatan miris, kao đumbir.

U svakom slučaju, ovo nije neka nikakva obična mešavina. Kada neko količini od 5,7 litara doda 12,3 kg mirisa i začinskog i mirisnog bilja, dobija nešto što će biti više miris nego ulje. To je nesumnjivo razlog što se spravljanje tog “ulja najboljeg”, “mirisne mešavine” poverava “apotekaru” (30,27). To snažno parfimisano ulje podjednako je skupocena umetnička tvorevina, koliko i samo svetište.

Doslovno sve što se nalazi u svetištu treba da bude pomazano tim mirisom (stihovi 26–28). Njime treba da budu pomazani i sveštenici. Taj miris posvećuje ili posebno izdvaja za Boga sve čega se dotakne. Ono ih čini “svetinjama nad svetinjom”, “najsvetijima”. Sve što dođe u dodir s tim pomazanim predmetima i samo će postati sveto (29. stih).

Budući da je toliko poseban, ovaj miris ne mogu koristiti obični ljudi. Recept ne može da koristi nijedan Izrailjac koji priprema mirise. Svako ko bi načinio takav miris i stavljao ga na obične ljude, navukao bi na sebe bolnu kaznu udaljavanja iz Božjeg naroda (33. stih).

Taj miris je, prema tome, *miris* svetosti. Vrsta mirisa treba da bude originalna i lako prepoznatljiva. Ljudi, dakle, mogu čulom mirisa da

prepoznaju ako je nešto sveto. Prisutnost Boga Jahve prepoznatljiva je po tom mirisu.

Ne možemo pouzdano reći da je isti recept korišćen i za kasnije proroke i careve koje su pomazivali sveštenici, ali vrlo je moguće da jeste. Sveštenicima koji su mnogo radili s krvlju i žrtvama, sa zadahom koji je za njih karakterističan, ovaj sveti miris morao je za njihovo čulo mirisa biti vrlo ugodno olakšanje.

Gradnja svetilišta

Pred graditeljima i veštima umetnicima sada je stajao zadatak gradnje svetilišta i svih onih lepih predmeta i detalja u vezi s njim i sa sveštenicima. Repromaterijali obezbeđuju se dragovoljnim darovima naroda, ali ko poseduje potrebne veštine da sve to načini? Bog odgovara na to pitanje u knjizi Izlazak 31,1–11. Ovo je odgovarajući zaključak opisivanja svih tih predmeta i elemenata.

Bog bira Veseleila i daje mu punu meru svoga Duha. Na taj način Veseleilo je dobio veštinu, sposobnost i znanje za nadgledanje gradnje svetilišta. On je bio unuk Ora, jednog od dvojice koji su držali Mojsiju ruke na gori (17,10). Ako je tačna naša ranija pretpostavka da je Or bio Marijin muž, onda je Veseleilo bio unuk–sestrić Mojsija i Arona.

Elijav treba da bude Veseleilov pomoćnik. Nema sumnje da ta dvojica treba da nadgledaju posao, pošto Bog kaže: “Svakomu veštom čoveku u srce dadoh veštinu da izrade sve što sam ti zapovedio” (31,6). Bog je blagoslovio i podario naročitu veštinu dvojici vođa, da bi blagoslovio i veliku grupu drugih ljudi. Ovaj ceh zanatlija treba da izradi sve što je potrebno za svetilište, kao i sveštenečke predmete, uključujući odeću, mirise za pomazanje i kâd.

Ovo je značajna misao. Neki ljudi koji ovladaju zanatskim veštinama smatraju se inferiornima, sa svojim samo prirodnim sposobnostima, za razliku od onih posebnih, dobijenih od Boga. Taj tekst jasno pokazuje da su umetničke, graditeljske i zanatske veštine svih vrsta zapravo Božji darovi — duhovni darovi — koji imaju ključno mesto u Božjem planu. Bez njih ne mogu postojati ni svetilište ni sveštenstvo.

Ovaj odsek se završava ponovljenim podsećanjem na subotu (stihovi 12–17). To je umesno, iz veoma praktičnog razloga, budući da Izrailj mora imati na umu da, bez obzira što će graditi nešto izuzetno za Boga, i dalje treba da poštuje subotni odmor. Svetilište i sveštenstvo su sveti, ali sveta je i subota i ona se uvek mora svetkovati.

Ovde se prvi put iznose neke pojedinosti o suboti. Prvi put se subota naziva “znakom” (12. i 17. stih), odnosno, posebnim obeležjem ili simbolom. Taj znak znači dvoje. Prvo, ona je znak *zaveta* — posebnog odnosa između Boga Jahve i Izrailja. Ona Izrailju pomaže da se seti

Boga, koji ih je učinio posebnim i svetim narodom. Drugo, ona je znak *stvaranja*. Njome pokazuju da veruju Gospoda, koji je načinio Zemlju za šest dana i počينو u sedmi dan. Kako je subota silan “znak”!

Ta snažna značenja čine subotu neprekidnim i trajnim zavetom. Ta značenja su tako presudna da oni koji se ogreše o znak ruše njegovo značenje i zaslužuju oštru kaznu. Na taj način se prvi put za subotu kaže da je uvek na snazi i da se prekršitelji subotne zapovesti osuđuju na smrt.

Isto tako se Izrailju, prvi put, govori da treba da slavi, praznuje subotu (16. stih). Ona je više nego dan odmora. Ona treba da bude slavljenje njihovog odnosa s Bogom zaveta. Njeno praznovanje treba da bude praćeno radošću.

Pominjanje subote na ovom mestu je sasvim umesno, pošto dolazi na kraju odseka koji se bavi bogoslužbenim sistemom Izrailja. Služiti Bogu znači doći u prisutnost Boga Jahve, a subota je upravo vreme kada čovek uživa prisutnost Boga Jahve. *Svetilište/ svetinja* je sveto po dimenziji prostora, dok je *subota* sveta po dimenziji *vremena*. To dvoje ide zajedno, kao načini za doživljavanje Božje prisutnosti u prostoru i vremenu.

Na osnovu ovog teksta možemo pomenuti i druge zanimljive činjenice u vezi sa subotom. Ceo ovaj odsek o bogoslužbenom sistemu Izrailja (poglavlja 25–31) obuhvata sedam govora, od kojih se sedmi odnosi na subotu. Sedmica stvaranja ima sedam dana i završava se subotom, u 1. Mojsijevoj 2,1–3. Knjiga Izlazak kao da poručuje da je ustanovljenje bogoslužbenog sistema Izrailja jedinstveno Božje delo u sedam faza, kao što je i stvaranje sveta bilo jedinstveno Božje delo u sedam faza (Fretheim, 270).

Subota je završetak ovog odseka knjige Izlazak. Sledeće je zlatno tele i obnavljanje zaveta, posle čega dolazi završni odsek knjige Izlazak, koji opisuje samu gradnju svetilišta. Subota se pominje i na samom početku tog odseka (35,1–3). Na taj način, subota je ujedno i *svršetak* i *početak* službe Bogu.

Zaključak

Da ne bismo zaboravili, reći ćemo da je sve što je kazano u ovom odseku (poglavlja 25–31) bilo niz Božjih razgovora nasamo s Mojsijem na gori. Taj niz se ovim završava. Bog Mojsiju daje u ruke dve kamene ploče, na kojima je Njegovim prstom urezan zakon Deset zapovesti. Mojsije mora da siđe s gore i da to uputstvo prenese Izrailju. Ono na šta nailazi, naneće mu ogromnu žalost, ali to je predmet sledećeg poglavlja ove knjige.

● **Primena Reči**

Izlazak, 25–31. glave

1. **Smatram li da je Božja prisutnost važna? Gde On sada prebiva, kada je o meni reč? Gde se nalaze moj “kovčeg” i moji “heruvimi”? Kuda odlazim kada želim da se sretnem s Bogom? Šta tada radim? Na koji način mi izrailjska svetinja pomaže da doživim Boga?**
2. **Do koje mere bi naše bogosluženje trebalo da bude usavršeno i bogato? Da li bi najskuplje i najlepše stvari koje imamo trebalo da koristimo za Boga i mesta održavanja bogosluženja, ili bi trebalo da ih damo siromašnima ili za potrebe misija? Zašto tako mislim? Čemu nas uče lepota, brižljivost i troškovi koje zapažamo u izrailjskom svetilištu?**
3. **U kojoj meri bi naše bogosluženje trebalo da zadovoljava čula? Izrailj je imao predivne boje, dragocene metale i drago kamenje, prijatne zvuke i divne mirise. Da li bi naše bogosluženje trebalo da bude prijatno za oko, uho i nos? Zašto tako mislim? Šta reći za primenu likovne umetnosti i zanatskih veština? Da li bi naše bogosluženje trebalo da privlači ljude sa višim nivoom kulture? Zašto?**
4. **Kako bi trebalo da posebne osobe posvećujemo za Božju službu? Jesu li propovednici kao sveštenici? Da li bi posvećenje sveštenika i svetilišta trebalo da nam pruži neku pouku o tome kako bi danas trebalo da rukopolažemo ili posvećujemo ljude, mesta i predmete? Možeš li da se setiš nečega u Novom zavetu što bi negiralo običaje u okviru rukopoloženja u knjizi Izlazak? Da li bi se oni isti principi mogli primeniti danas?**
5. **Da li bih radije bio Aron i Veseleilo? Da li me je Bog pomazao za izričito religijske dužnosti, ili mi je pre podario praktične veštine? Koje su od njih važnije? Zašto? Kakva vrsta ljudi je danas Bogu najpotrebnija?**
6. **Šta meni znači subota? Da li je ona za mene zakon, znak, obaveza, prednost ili nešto drugo? Šta bi meni trebalo da znači subota, onako kako je opisana u Izlasku 31,12–17? Da li bi subota za nas trebalo da bude praznik, kao što je bila za Izrailj? Zašto tako mislim? Šta možemo učiniti da subota u većoj meri postane ono što bi trebalo da bude?**

jedanaesta glava

BOG REAGUJE NA GREH

Izlazak, 32. do 34. glave

U ovoj glavi se premeštamo sa gorskog vrha zajednice s Bogom u dolinu idolopokloničkog pijanog slavlja. Prelazimo sa Mojsija i Boga Jahve na Arona, Izrailj i zlatno tele. Vidimo kojom brzinom ljudi mogu da izgube radost zajednice s Bogom i da pređu na teren pokvarenosti, sumnje i neverstva. Priča je odbojna na mnogo načina, ali Biblija ne bi bila verna izveštaju knjige Izlazak ili ljudskom iskustvu, kad bismo to zaobišli.

Priča predstavlja izazov za naša ubeđenja o Bogu Jahve i zapanjuje nas kada dođe do Mojsija. Vidimo Arona i narod u njihovom najgorem izdanju i navodno krotkog i blagog Mojsija kako žestoko nastupa u ulozi vođe. Vidimo kako je zavet na dramatičan način pogažen, a onda milostivo obnovljen. Vidimo tela kako se tresu u plesu i lica koja blistaju od Božje slave. U ovoj kratkoj priči od tri poglavlja, s najviše tačke ljudskog iskustva premeštamo se ka najnižoj, a onda ponovo nazad, doživljavajući čitav spektar emocija.

Na ovu groznu priču podsećaju i drugi starozavetni pisci. U Psalmu 106,20 stoji: "Menjahu slavu svoju na priliku vola, koji jede travu", a u Jezekilju 20,8: "Ali se odvrgoše od mene, i ne hteše me poslušati" (vidi takođe: Nemija 9,16–19). Priču sada moramo da istražimo za sebe lično.

Dok srž tog događaja snažno ilustruje ljudsku slabost i greh, naš pogled ne sme počivati samo na sramoti. Zapazimo gde se u priči nalazi Bog. Kako On reaguje na narod i svog izabranog vođu, Mojsija? Božja reakcija trebalo bi da ulije nadu svima u čijem se sećanju više nego jasno javljaju sopstvena zlatna telad.

● Ulaženje u Reč

Izlazak 32,1 – 33,6

Tekst u Izlasku 32,1 – 33,6 pročitaj u celini dva puta. Potom razmisli o sledećim pitanjima i nađi na njih svoje odgovore:

1. Kakve je prirode greh naroda? Zašto traži bogove? Da li je tele neki drugi bog ili lik Boga Jahve (obradi pažnju na 33,4.5)? Šta gradi Aron ispred teleta? Navedi sve konkretne radnje koje ljudi čine u kontekstu obožavanja teleta (obavezno obradi pažnju i na 32,25). Vidiš li neki napredak? Čemu nas to uči kada je reč o grehu?
2. Pažljivo prouči tekstove u 32,9–14 i 33,4.5. Ti stihovi kao da prikazuju Boga koji ili menja stav ili nije “načisto” kako će odlučiti. Da li je to tačno? Kako to objašnjavaš? S biblijskom konkordancijom, potraži druge citate koji govore o Bogu koji se “kaje”. Da li je to “kajanje” povoljna ili nepovoljna informacija o Bogu? Zašto tako misliš?
3. Mojsije u ovom poglavlju ima ulogu silnog posrednika. Pročitaj i pažljivo prouči tekst u 32,11–14.30–33, i navedi metode posredovanja (posrednička molitva) kojima se koristi Mojsije. Možemo li mi to da primenimo i danas? Čemu se možemo naučiti od Mojsijevog posredničkog angažovanja?
4. U ovom odseku pominju se dve pretnje o kažnjavanju (32,10; 33,1–5) i tri stvarne kazne (32,20.27.28.34.35). Navedi čime je zaprećeno i šta se stvarno događa. Smatraš li da su kazne bile korektne? Zašto tako misliš? Čemu se možemo naučiti o kazni na osnovu tog poglavlja?
5. Zlatno tele su mnogi uporedili sa svetilištem — pravo i lažno bogosluženje. Navedi što više poređenja, onoliko koliko možeš da se setiš, upoređujući ovaj tekst s onim što smo proučavali u prethodnom odseku knjige Izlazak. Kako nam to poređenje pomaže u razumevanju pravog bogosluženja?

● Istraživanje Reči

Zlatno tele

U čemu je stvarno problem, kada govorimo o zlatnom teletu? Zašto je taj greh tako strašan? Priča mora da počne s dugim Mojsijevim odsustvom. On je njihov vođa i glavno sredstvo uspostavljanja dodira s Bogom. Narod je zbog njegovog odsustva van svake sumnje uznemiren. Ko zna, možda Mojsije uopšte više i neće doći, ili mu se možda nešto tragično dogodilo. Jedna grupa predstavnika dolazi Aronu, Mojsijevom zameniku.

Traže od Arona da im načini “bogove, koji će ići pred nama” (32,1). Aron im daje instrukcije da poskidaju i donesu svoje zlatne minduše. Na osnovu priče stičemo utisak da su te ukrase nosili i žene i deca oba pola. Aron je od tih zlatnih minduša načinio zlatno tele.

To tele nije bilo predstava lažnog boga. Zahtev naroda za "bogovima" (1. stih) u stvari je zahtev za idolom (idolima), predstavom, likom Boga. To tele je bilo predstava Boga Jahve i ono je trebalo da "ide" pred njima u Mojsijevoj odsutnosti. To je sasvim razumljivo na osnovu više činjenica u priči. Prvo, sâm narod gleda na to tele kao da ga je ono "izvelo iz zemlje Misirske" (4. stih). Za Boga Jahve su znali da je Onaj koji stoji iza Izlaska. Drugo, na okolnost da je narod prihvatio tele Aron je reagovao objavljivanjem "praznika *Gospodnjeg*", odnosno, Boga Jahve (5. stih). Treće, Aron podiže oltar pred teletom, i već sledećeg jutra Izrailjci donose darove i žrtve koje je Gospod naznačio za sebe (5. i 6. stih).

Telad, a naročito bikove, bilo je to uobičajeno, koristili su mnogi narodi na Bliskom istoku kao likove za svoje bogove. Memfis i Heliopolis u Egiptu bili su centri kultova boga u liku bika. Izrailjci su samo preuzeli njima poznat simbol boga i upotrebili ga za Boga Jahve. Ljudi time nisu odbacili Gospoda. Samo su hteli da ga "dobiju" pod *svojim*, a ne pod *Njegovim* uslovima. Žele da mu služe preko lika. To je direktno kršenje *druge* zapovesti.

Ljudi prinose žrtve idolu, jedu i piju pred njim (uporedi sa: 24,11), a onda "ustaše da igraju" [nekontrolisano pijano slavlje] (32,6). Taj završni čin je podrazumevao i seksualne igre (vidi: 1. Mojsijeva 26,6–11). Ljudi viču (32,17), pevaju (18. stih) i igraju (19. stih). Za njih se kasnije kaže da su "trčali kao ludi" i "bez kontrole" (vidi 25. stih). Cela priča opisuje divlje slavlje koje je podrazumevalo i razvrat. Ukratko, organizovane su orgije. Znamo da su se slične radnje redovno odvijale u hananejskom bogoslužju.

Greh idolopoklonstva vodio je u sve vrste pratećih greha i problema. To je klizava nizbrdica. Kad su počeli da vrše rituale po ugledu na idolopoklonike, Izrailjci su počeli da padaju i u mnoge druge grehe. Priča je paradigma za ono što će se uvek iznova događati u istoriji Izrailja. Jedan vrlo upadljiv događaj, očito nalik na ovaj o kojem je reč, jeste priča o Jerovoamu u 1. Carevima 12,25–33.

Bog se "raskajava"

Ova cela priča povod je za krupna pitanja kakva postavljaju osetljivi vernici i teolozi. Način na koji je Bog prikazan u ovom tekstu svakako nam daje povoda za razmišljanje.

Prvo, vidimo Njegov raspaljeni gnev i oštro kažnjavanje kao posledicu. Bog vidi greh, naziva Izrailj tvrdovratim narodom i govori Mojsiju da ga pusti da se Njegov gnev raspali na narod, da ga uništi. Potom namerava da od Mojsija i njegovog potomstva načini nov narod. Bog traži od pravih vernika da pripašu mačeve i poubijaju tri hiljade svojih "drugova". Pošto su Leviti poslušali, On ih blagosilja (32,27–29).

Nešto kasnije, na Izrailj šalje pošast (35. stih).

Ovaj tekst teško pada onima koji smatraju da se Bog nikada ne ljuti i/ili nikada ne kažnjava. Čak i oni koji smatraju da Bog kažnjava i pokazuje gnev, moraju stati i razmisliti o Njegovom naizgled osvetničkom ponašanju u ovoj priči.

Drugi problem u ovom tekstu je kada se Bog “raskajava”, “kaje” (14. stih). Kasnije stičemo utisak da je neodlučan u pogledu onoga što će činiti (33,5). Počinjemo da sumnjamo u sve što smo verovali o sveznajućem, nepromenljivom i svemogućem Bogu. Menja li se Bog? Ako se menja, kako se menja? Zna li On šta radi ili nam možda knjiga Izlazak pokazuje da Mojsije ne razume Boga? Kako treba da se postavimo prema tim pitanjima?

U tome nam može pomoći nekoliko elemenata u vezi s tekstem. Izraz *pusti me* (10. stih) možda ne znači “skloni se, da izlijem, izvršim svoj gnev”, nego “skloni se da tugujem zbog onoga što se dogodilo”. Ako ništa drugo, ovde bar imamo znak da Bog još nije doneo konačnu odluku da uništi narod. Neki su, čak, taj ceo razgovor između Mojsija i Boga shvatili kao svojevrsan ispit za Mojsija. Hoće li prihvatiti Božju ponudu da od njega načini veliki narod i ponašati se u skladu s time, ili on i zaista voli svoj narod?

Iako su možda neke od gornjih mogućnosti tačne, smatram da se osnovni odgovor nalazi negde drugde. Polazeći od onoga što se dogodilo između Boga i Izrailja, može li Bog da reaguje i na neki drugi način? Bog i Izrailj upravo su bili sklopili svečani zavet koji podseća na brak. Uslovi su jasno izloženi. Idolopoklonstvo je zabranjeno. Jahve je rekao da neće praštati buntovnost (23,21). Narod ovom prilikom direktno ustaje na pobunu i čini greh. Prekršili su svoj bračni zavet — u tako ranom periodu braka! Ako treba da bude dosledan sebi, kako bi Bog mogao da reaguje drugačije, nego da se oseća uvređen? Osećaj uvređenosti je dokaz da je nekome stalo do odnosa i njegove vernosti učinjenom zavetu. Kako bi, u ovakvoj priči, Bog mogao da kaže: “Ovo je užasno!”, ako ne bi reagovao kao kad je stvarno — užasno?

Iako nas ovaj prvi odsek čitanja ne dovodi do kraja priče, hajde da pogledamo priču. Bog na kraju ipak prašta, i zavet biva obnovljen. Ipak, obnavljanje zaveta bilo je jeftin potez, ukoliko nisu postojali stvaran problem i stvarna opasnost. Praštanje za malo ili ništa znači malo ili ništa. Praštanje za mnogo znači mnogo. Praštanje je u ovoj priči skupo i stvarno!

Potreban nam je neposredniji uvid u priču i što se tiče samog kažnjavanja. Vidimo pretnju iza koje stoje dve kazne: uništenje naroda (32,10) i nesklonost da ih prati na njihovom putovanju u Hanan. S prvom najavom kazne narod nije upoznat. Mojsije čuje pretnju i uspešno posreduje kod Boga da je povuče. Druga pretnja izaziva kod naroda potištenost, žalost i skidanje nakita. Ljudi su duboko potreseni,

osećaju bol i tugu. Strašno je ostati lišen Božje prisutnosti. To je tačno ono što su hteli da izbegnu — praveći zlatno tele! Ta prisutnost ih je i dovela dotle. To je prvi put da pokažu da im je uopšte žao zbog nečega što su učinili.

Do toga dana narod je pretrpeo tri stvarna kažnjavanja. Bili su prinuđeni da piju samlevenu zlatnu prašinu od svog idola-teleta (20. stih); tri hiljade ljudi je bilo pobijeno (28. stih), a i Bog je poslao pošast (35. stih). Nijedna od pomenutih kazni ili sudova nije bila praćena bar i jednim znakom promene srca! Do promene dovodi završna pretnja o odbacivanju od strane Boga Jahve. Mogućnost da izgube Božju prisutnost izaziva kod njih pokajanje.

Te kazne Izrailj zaista zaslužuje. One su i izložene u zakonu koji smo proučili. Narodu se pruža prilika da se promeni, pre nego što ijedna osoba izgubi život, jer Mojsije kaže: “K meni ko je Gospodnji” (26. stih). Onima koji su izginuli bilo je dato upozorenje, pa čak i druga prilika. Kazna je opravdana i neophodna. Kaznu niko ne shvata ozbiljno dok se ona ne izvrši. Ne može se upravljati ako se ne odgovori na otvoreni greh.

Međutim, ako je narodu žao zbog greha koji su učinili, Bog može da odustane od kazne, kako je konačno i bilo u slučaju pomenute pretnje, u 33,1–5. Tako imamo da kazna i sud nisu samo neophodni radi očuvanja pravde i vladavine; oni moraju biti izvršeni i s ciljem da izazovu žalost, kajanje i promenu. Božje reagovanje i kazne nisu jednostavno objašnjivi; oni su *neophodni* u tom sklopu okolnosti. Bog, u suštini, ne može da učini ništa drugo i da ostane Bog.

To nas vodi u drugo pitanje o Božjem “kajanju” ili “odobrovoljenosti”. Ovo nije jedino mesto u Bibliji gde za Boga stoji da se “kaje”. Dva klasična primera koje ćeš verovatno želeti da proučiš, nalaze se u Jeremiji 18,7–10 i 26,3.9.

Bog se, u Bibliji, nikada ne kaje zbog *greha*. On je bezgrešan. Međutim, On se kaje zbog nečega što prevodioci Biblije nazivaju “zlom”, što znači sud ili kazna. Slikovito prikazano, Bog je pravda i poštenje. On zna šta treba da se učini, ali mu je u srcu teško da to učini. On traži povode da se “pokaje od zla”, upravo zbog svoje prirode, nečega o čemu ćemo detaljnije raspravljati u sledećem odseku.

To znači da je Bog *otvoren za promene*. Takva vrsta promena nikada se ne protivi Njegovim osnovnim namerama, nego se događa u sklopu problema oko kojih se može pregovarati. Ta promena se događa u stalnom dijalogu i razmeni poteza s onima na koje se odnosi ono što On čini. U ovom slučaju Mojsije dobija tretman kao neko ko je istinski vredan. On ima priliku da vodi dijalog s Bogom i da ga menja. Bogu je toliko stalo do odnosa među ljudima, da oni istinski *utiču* na Njega. Bog poništava prethodno donete odluke o kažnjavanju, pokazujući obzir prema narodu koji stoji u određenom odnosu s Njim.

Mojsije pre svega interveniše i ulaže napore da navede Boga da odustane od odluke da uništi Izrailj. On kasnije nastavlja svoju posredničku misiju i traži od Boga da oprostí narodu (32,3–34; 34,9). Iako je za ovo potonje bilo potrebno prilično vremena, on postiže uspeh u oba slučaja. Stari zavet nam ovde i na drugim mestima jasno ukazuje na Boga s određenom otvorenošću prema budućnosti. Smatram da je ovo radosna vest. Kakvu je samo moć i dostojanstvo Bog podario svome narodu!

Ta priča, prirodno, vodi u raspravu o posredovanju i posredničkoj molitvi. U ovom Božjem “kajanju” vidim sâm temelj molitve za druge ljude. Nada je uvek prisutna ako Bog stvarno sluša i komunicira sa svojim slugama, kada mu oni pristupe sa svojim molbama.

Božju prvobitnu reakciju na greh Izrailja Mojsije ne prihvata kao konačnu. Ne iznoseći nikakvo opravdanje/ izgovor za njihov greh, on hrabro iznosi pred Boga razumne razloge, kako bi ga uverio da promeni mišljenje. Počinje s dva pitanja, a završava s tri imperativa. Ponovo pažljivo pročitaj tekst u 32,11–14 i zapazi prirodu Mojsijevih metoda posredničkog delovanja.

1. *Zašto se Tvoj gnev raspaljuje na one koje si upravo izveo iz Egipta?* To je pozivanje na *razboritost*. Da li je logično uništiti nešto što si upravo izbavio? Mojsije praktično primenjuje logiku na Boga i očekuje rezultate!
2. *Šta bi rekli Egipćani?* To je obraćanje Božjoj *reputaciji* i *misiji*. Važno je šta će misliti okolni narodi, zato što Bog želi da i oni veruju. Uništenje Izrailja izazvalo bi posledice suprotne od željenih u oba pomenuta područja.
3. *Povrati se!* To je imperativ — naredba — kao što su i sledeća dva poziva. Ovde upotrebljena reč obično se koristi za “kajanje”, a tako se i prevodi. Mojsije doslovno kaže Bogu da se pokaje od svog gneva na taj način što bi se odvratio od njega.
4. *Požali!* Ova zapovedna reč upravo je ona koja se koristi u 14. stihu i pokazuje šta je Bog u stvarnosti i učinio. Okolnost da je Bog “požalio” direktna je reakcija na Mojsijevu zapovest da to učini.
5. *Opomeni se!* Opomeni se, seti se — čega? Zaveta! Zaveta učinjenog s Avramom, Isakom i Jakovom i, što se ovde podrazumeva, njegovim nastavkom na gori Sinaj. Gospode, ti si dao određena obećanja. Izrailj je možda pogazio svoj deo zaveta, ali Ti nemoj zaboraviti svoj! Ako uništiš Izrailj, šta će biti od *Tvojih* obećanja? Bog na to pozitivno odgovara.

Mojsije u svom drugom posredovanju menja taktiku, zato što ima drugačiji *cilj*. Pomenuto posredovanje imalo je za cilj da odvrati

kažnjavanje. Posredovanje iz teksta u 32,30–35 ima za cilj da osigura praštanje.

Mojsije u ovom svom drugom posredovanju izražava priznanje za greh naroda, a onda moli za oprostjenje. Ako Bog nije voljan da im oprost, kaže Mojsije, neka njegovo ime bude izbrisano iz knjige života. U tom drugom posredovanju Mojsije kao da je postigao samo delimičan uspeh. Od Boga stiže određena mera kazne (35. stih), ali Bog kasnije reaguje oprostjenjem. To posredovanje nastavlja se i prelazi u sledeći odsek, gde će se o tome šire raspravljati.

Shvatimo li ovu priču ozbiljno, moći ćemo mnogo da naučimo o predmetu posredovanja. To će sigurno učiniti da postanemo *smeliji* u pristupanju Bogu (Jevrejima 4,16). To bi trebalo da nam dâ *nadu*, pošto Bog zaista “sarađuje” i zaista čuje svoj narod. Osim toga, možemo imati koristi od nečega što je sadržano u Mojsijevim *metodima posredovanja*.

Nedavno sam, s jednom grupom, uputio Bogu molitve za jednog bolesnika. U našoj grupi bio je jedan pastor iz Afrike. Slušajući ga dok se molio, video sam potpuno drugačiji sadržaj molitve — poverenje, osećaj stvarno postojeće razmene i stvarnog ulaska u sferu Božje prisutnosti. U mislima sam se vratio na Mojsija i njegovo posredovanje i pitao se kakve su mogle biti moje molitve da je kultura u kojoj živim i radim bila bliža onoj u kojoj je živeo i radio Mojsije, u smislu posredovanja za druge ljude!

Svetilište i tele

Mnogi koji su proučavali i istraživali knjigu Izlazak uočili su suprotnost između opisa svetilišta i njegove opreme u Izlasku od 24. do 31. glave i priče o zlatnom teletu u tekstu od 32. do 34. glave. Suprotnost između pravog i lažnog bogoslužjenja. Ne mogu a da ne pomislim da je to bilo Mojsiju u mislima dok je bio zapisivan taj tekst. Veoma je umesno što ova dva izveštaja idu jedan za drugim. Kontrast se najlakše uočava ako ga posmatramo u obliku šeme (vidi Fretheim, 267, gde se nalazi izvorna šema, u kojoj sam izvršio određena dodavanja).

Izrailj je težio za Božjom prisutnošću *na sebi svojstven način*, tako da je rezultat bio — katastrofa. Kada su Božju prisutnost zatražili na *Božji način*, On je došao i blagoslovio ih. Božja prisutnost je od životnog značaja za Njegov narod. Bogoslužjenje ima centralnu ulogu u odnosu na zavet i veru, ali to dvoje se mora tražiti i činiti na *Božji način*.

	svetilište	zlatno tele
inicijativa za gradnju	Bog	narod
darovi, žrtve	poziv na dragovoljnost	Aronova naredba
planiranje	detaljno, precizni planovi	nije bilo planova
radnici	mnogi - s darovima od Boga	jedan čovek - bez darova
Božja prisutnost	pažljivo čuvana	zamišljeno da je tu po prirodi stvari
Bog	nevidljiv — oblak	vidljiv — idol
zavet / zapovesti	pažljivo čuvane / u kovčegu	pogažen / zaboravljene
rezultati	prisutnost / blagoslovi	greh / kažnjavanje

● Ulaženje u Reč

Izlazak 33,7 - 34,35

Tekst u Izlasku 33,7 - 34,35 pročitaj pažljivo najmanje dva puta. Čitajući, razmišljaj i odgovori na sledeća pitanja:

1. Tekst u Izlasku 33,7-11 odnosi se na "šator od sastanka". Da li je taj "šator" isto što i svetinja (svetilište) opisana u ranijim i kasnijim poglavljima? Navedi argumente za to iz teksta. Za raspravu, potraži podatke u konkordanciji i biblijskom rečniku. Šta je, po tekstu, bila svrha tog šatora? Zašto se taj tekst ovde pojavljuje? On kao da prekida tok teksta, ali ipak mora da ima određenu vezu. U čemu se ona sastoji?
2. Mojsije u ovom odseku ponovo provodi vreme u posredovanju pred Bogom. (Obrati pažnju naročito na tekst u 33,12 - 34,9.) Pažljivo analiziraj, a potom i *načini spisak* metoda koje on koristi i njihov konačni rezultat. Kako se ovim nadograđuje naše poznavanje predmeta posredovanja, koji smo počeli da savlađujemo u prvom delu ovog odseka? Šta iz ovoga saznajemo o Mojsiju?
3. Nasuprot onome što, u prvom delu ove priče, ostavlja utisak oštre reči, ovde nalazimo reči o Bogu, pune ljubavi i lepote. Posebno zapazimo deo teksta u 33,19-23 i 34,6.7. Načini spisak svih navedenih Božjih osobina. Kakav je opšti utisak koji si stekao? Kako

se sve to uklapa u priču?

4. Tekst u Izlasku 34,10–28, grubo viđeno, vrši istu funkciju u tom novom zavetu, kao i tekst od 20. do 23. glave u sinajskom zavetu. Uporedi to dvoje, radi dobijanja opšteg i posebnog sadržaja. Načini spisak najznačajnijih razlika koje vidiš u pogledu sadržaja i naglaska. Otkuda te razlike u tom tekstu? Na koji način kontekst utiče na sadržaj? Šta možemo iz toga naučiti?
5. Prema tekstu u 34,29–35, šta je razlog što Mojsijevo lice zrači? Pažljivo pročitaj tekst i zaključi kada je Mojsije stavljao “pokrivalo”, a kada ga je skidao. Zbog čega je taj deo teksta stavljen ovde? Čemu on pokušava da nas pouči, u zaključku cele ove priče?

● Istraživanje Reči

Ne smemo propustiti da uvidimo da je sve ovo jedna jedina neprekinuta priča. Ono što se ovde događa neposredno i tesno se nadovezuje na ono što smo istraživali i proučavali u prvom delu ovog poglavlja knjige. Najmanje dva od pitanja koja upravo prethode pravi su primer nadovezujućih pitanja, u odnosu na prvi odsek poglavlja.

“Šator od sastanka”

Odsek počinje raspravom o “šatoru od sastanka” iz teksta u 33,7–11. Iako je svetište/svetinja, opisano u delu teksta od 25. do 31. glave, na nekim mestima nazvano “šatorom od sastanka”, kontekst jasno upućuje da ono o čemu se ovde govori — nije isto. Svetište se nalazi u sredini logora, dok se ovaj “šator od sastanka” nalazi izvan logora, na izvesnoj udaljenosti.

Neki su čak tvrdili da u knjizi Izlazak u stvari postoje *tri* “šatora” (vidi Ramm, 187 i Durham, *Exodus*, 440). Prvi od njih je sveti šator, korišćen kao “pripremna”, preliminarna svetinja, pre nego što je sagrađeno pravo svetište, koje je drugi šator. Treći šator je, svakako, šator od sastanka koji se ovde opisuje. On je posebno mesto za zajednicu i opštenje s Bogom.

Kad je Mojsije ulazio u taj šator, stub od oblaka se spuštao na ulaz, dok je Bog održavao zajednicu s Mojsijem, ili možda s drugima koji su tamo odlazili da pitaju [Boga] (vidi: 33,7 — “*ko god tražaše Gospoda, dolazaše*”). Kada se to događalo, narod u logoru se klanjao Bogu, dok je oblak bio prisutan. Kada bi završio, Mojsije se vraćao u logor i ostavljao Isusa Navina, verovatno kao “obezbeđenje” ili *čuvara* šatora.

Ovde nastaje pitanje: Otkuda ovaj odsek u ovom tekstu? Na prvi pogled, on kao da prekida ustaljeni tok. Neposredno pre ovog odseka imali smo situaciju u kojoj je Izrailj u žalosti zbog Božje odsutnosti i

moćnog sopstvenog uništenja (33,1–6). Neposredno posle stihova tog teksta nailazimo na nastavak Mojsijeve rasprave s Bogom o problemu. Kakav je povod za ovaj “interludij”, predah?

Rekao bih da je povod upućivanje na *suprotnost* između *prošlosti* Božjeg druženja s Mojsijem i *budućnosti* s pretnjom o Božjoj odsutnosti. U povodu Izrailjevog greha Bog je upravo rekao: “Neću sâm ići s tobom” (3. stih) na tvom putu za Hanan. To je u direktnoj suprotnosti s onim što se “obično” događalo kada je reč o Mojsiju i narodu kraj šatora od sastanka (vidi 7. stih). Dok je Bog ranije bio vidljivo dostupan u šatoru od sastanka, za neposredno susretanje s Mojsijem i drugima koji su dolazili da “pitaju”, sada će On biti odsutan. Tragika Njegove odsutnosti pojačana je svešću o tome koliko je ta prisutnost bila divna. Time Mojsijevo marljivo posredovanje i nastojanja da obezbedi ponovno vraćanje Božje prisutnosti postaju utoliko nužniji.

Čitalac ne može a da ne pita: Imamo li ti i ja danas “šator od sastanka”? Gde susrećemo Boga? Ili, možda je On bio odsutan tako dugo, da čak ne znamo ni kako je to kada je blizu? Znači li Božja prisutnost nama onoliko koliko je značila Izrailju?

Neprekidno posredovanje

Sada možemo nastaviti svoju raspravu o Mojsijevom posredovanju za Izrailj. Mojsijevo prethodno posredovanje rešilo je prvi problem Izrailja u vezi s pretnjom uništenjem. Bog je, “požalivši”, odustao od planova o uništenju Izrailja. Ostao je nerešen drugi problem koji se odnosi na pomirenje i Božje praštanje. Bog je učinio određene ustupke (stihovi 1–3). Spreman je da pošalje svog anđela pred Izrailjem i istera njihove neprijatelje. Spreman je da ih dovede u Hanan, u zemlju u kojoj teče mleko i med. *Ali*, On *neće* ići s njima.

Dvojaki su razlozi koji se za ovo navode (3. i 5. stih). Prvo, oni su grešan, tvrdovrat narod. Greh ih odvaja od zajednice s Bogom. Drugo, kada bi im bio blizu, mogao bi ih uništiti. Za *njihovo dobro* bolje je da On nije tamo, pošto bi njihov greh mogao da navuče na njih Njegov sud. Bog ne želi da dođe u situaciju da mora da primeni svoj božanski sud i izrazi svoj gnev. I tako, za dobro i Boga i Izrailja, Jahve se uzdržava da ide s Izrailjem. Spreman je da pošalje *svog anđela*, ali sâm neće biti među njima u svetinji ili u šatoru od sastanka, kako je pre toga planirao.

U ovu situaciju ulazi Mojsije, ključni posrednik. Tekst u Izlasku 33,12 – 34,9 je divan tekst, jer nadograđuje ranije datu sliku o Mojsiju, a pruža nam i izvanredna saznanja o Božjem karakteru i prirodi. Tom tekstu dugujemo pažljivo, detaljno proučavanje.

Mojsije koristi najbolje njemu poznate metode u pokušaju da

izdejstvuje opoziv Božje odluke da ne bude s Izrailjem. Početni potezi njegove taktike su davanje dva iskaza o sebi, a onda postavljanje dva zahteva (12. i 13. stih):

1. *Rekao si mi da vodim ovaj narod, a sada mi reci ko će biti sa mnom.* Mojsije obrazlaže na osnovu sopstvenog odnosa s Bogom. Jahve ga je pozvao da bude vođa. Zar Bog neće biti s njim? Zar će to biti samo Njegov anđeo? Ako je Jahve tražio od njega da vodi narod, ne bi li sada trebalo i da bude s njim?
2. *Rekao si da me znaš po imenu i da sam našao milost pred Tobom.* Iako to knjiga Izlazak nigde direktno ne izražava, mi pretpostavljamo da je tako. Mojsije, praktično, kaže: “Gospode, rekao si sve ono lepo u vezi s našim odnosom — jesi li tako i mislio?” Ako su ove prve dve tačke istina i ako si zadovoljan sa mnom, onda:
3. *Pokaži mi svoj put [nauči me svome putu].* Pokaži mi šta stvarno nameravaš da učiniš, kako bih mogao nastaviti da radim s Tobom, i
4. *Ne zaboravi* da je ovo *Tvoj* narod.

Mojsije posreduje na bazi *svog odnosa* s Bogom Jahve. On *nije* zgrešio. On ima naklonost Boga Jahve i zato može da iznosi zahteve. Ti zahtevi se odnose na njega i na narod. Od njega se očekuje da vodi i zato Bog treba da ide s njim, a uz njega ide i narod.

Jahve odgovara: “Moje će lice ići s *tobom* [singular] i daću *ti* [singular] odmor.” Bog obećava da će biti *sa* Mojsijem. Ali šta će biti s narodom? Hoće li Njegovo lice [prisutnost] biti i s narodom?

Mojsije ne popušta, i nastavlja: “Ako neće ići napred [s *nama*] lice Tvoje, nemoj *nas* (po)kretati odavde.” Mojsije želi da se pouzdano zna da Božja prisutnost obuhvata i narod.

Ako Bog ne bude išao sa *celim narodom* — s Mojsijem i narodom — neće biti vidljivo da su Mojsije i narod našli milost pred Njim, odnosno, da su mu mili, i Mojsije i narod. Biće ugroženo samo Izrailjevo postojanje, kao jedinstvenog Božjeg naroda. Bog mora da ide s njima, kako bi ispunio svoje obećanje Mojsiju i ispunio svoj zavet.

Na to dolazi divni odgovor: “Učiniću i to [baš to] što si kazao” (17. stih). Razlog za to, kazao je Bog, jeste “jer *si [ti]* našao milost preda mnom i znam *te* po imenu” (17. stih). Bog će ići sa svojim narodom zbog svog odnosa s posrednikom toga naroda.

Mojsije je uspeo! Posredovanje je donelo rod. Kao i ranije, Mojsije je primenio logiku razuma, ali tu se dodaje i jedan novi element. Sopstveni odnos s Bogom i svoj status upotrebio je u korist naroda. Pokazalo se da su obećanja koja je Bog dao njemu povezana i s narodom. Ono što je

obećao Mojsiju, Bog može da izvrši jedino ako ide s celim narodom. Svoje “lične” aktivne veze s Bogom Mojsije je upotrebio u korist naroda. Kakvog li posrednika!

Mojsije ima još jedan, poslednji zahtev. On želi da sve ovo potvrdi posebnom teofanijom, pokazivanjem Boga. Da samo još jednom vidi Boga i to će biti potvrda onoga što se dogodilo među njima i to će omogućiti Mojsiju da nastavi svoj posao. Bog pristaje, i daje mu milostivu priliku da vidi — onoliko koliko ljudsko biće može da podnese. Prelazimo upravo na taj trenutak kada je Mojsije ugledao Boga.

Bog prolazi

Mojsije traži da vidi Božju slavu. Bog obećava da će pokazati sve svoje dobro i da će povikati svoje ime, Jahve. Međutim, neće pokazati svoje lice, zato što Njega niko ne može videti i ostati živ. Mojsije će Boga videti s leđa.

U tim uvodnim rečima, Bog kaže: “Smilovaću se kome se smilujem, i požaliću koga požalim” (19. stih). To je suština Njegove dobrote — odnosno, Njegova milost i sažaljenje. Upravo iz tog razloga Bog je voljan da se čak pokaže Mojsiju. On, Gospod je *uzvišen i dobar*. On može da bude milostiv po svom *izboru*. Njegova milost, prema tome, ne zavisi od spoljnih pritisaka. Njegova milost je *Njegova* milost.

Bog Mojsiju daje uputstva da iskleše dve kamene ploče, po ugledu na prve. Kako li je poskočilo Mojsijevo srce! Bog će obnoviti zavet! Ranije “pogažene” reči biće obnovljene. Sledećeg jutra Mojsije treba ponovo da ide u goru.

Rano sledećeg jutra Mojsije već stoji pred Bogom, s pločama u rukama. Gospod prolazi pored Mojsija i izgovara reči kojima se proširuje Njegov raniji iskaz o svom identitetu, Bogu Jahve. Taj iskaz o osobinama Boga Jahve zaista je proširenje opisa značenja Njegovog imena. Zapazi dvostruko pominjanje imena na samom početku spiska. Izrailj treba na to da se podseti kada priziva to ime.

Evo spiska Božjih karakternih crta:

milostiv

žalostiv

spor na gnev

obilan u ljubavi i vernosti [milosrđem i istinom]

čuva milost [ljubav] tisućama (generacija)

prašta bezakonja

prašta nepravde

prašta grehe

ne pravda krivoga [ne ostavlja krivoga bez kazne].

Ova divna primena imena Jahve s njegovim značenjem nedvosmisleno se ogleda u još osam starozavetnih tekstova (vidi 4. Mojsijeva 14,18; Nemija 9,17; Psalam 86,15; 103,8; 145,8; Joilo 2,13; Jona 4,2; Naum 1,3). Ranije smo takođe ukratko, videli tekst u Izlasku 20,5, koji sadrži deo ove primene Božjeg imena.

Ovo je najtemeljniji, najneposredniji iskaz o prirodi Boga Jahve koji nalazimo u Starom zavetu. O njemu bi se moglo mnogo pisati. Pomenućemo nekoliko temeljnih stavki:

1. *Ovo otkrivenje je dato u kontekstu Izrailjevog greha.* Povod za nastanak pomenutog divnog spiska je užasni greh naroda sa zlatnim teletom. Suštinu Božjeg karaktera nalazimo u samom središtu bavljenja problemom greha. Naizgled je čudno što ta tvrdnja potpuno odgovara prirodi Boga koji se kasnije otkrio na krstu. Kada greh obiluje, blagodat i milost obiluju još više!
2. *Naglasak je nesumnjivo na milosti i praštanju.* Sâmo praštanje pominje se tri puta. Svakom prilikom ono se koristi uz jednu od tri glavne jevrejske reči za greh. Nedvosmislena poruka je da se praštanje nudi za sve vrste greha i nepravde. Ljubav [milost] traje hiljadama naraštaja, dok posledice kazni traju samo tri ili četiri pokoljenja.
3. *Održana je ravnoteža između milosti i pravde.* Iako naglašava milost i praštanje, Čoveka koji uporno greši Bog ne ostavlja nekažnjenog. Međutim, taj iskaz o pravičnosti dolazi na *kraju* spiska i izražen je kao Božji čin, a ne kao opšta osobina (6. i 7. stih). Bez pravde, milost ne može biti milost.
4. *Otkrivenje Boga vodi obožavanju.* Suočen s tim slavnim otkrivanjem Boga, Mojsije ne može drugo nego da padne i da se pokloni, u znak obožavanja. U knjizi Izlazak uvek iznova nailazimo na odgovor u vidu klanjanja, službe Bogu. Kada se Bog stvarno pokaže, jedini vredan odgovor je klanjanje, bogoslužjenje. Mojsije u tome nije izuzetak.

Važnost ovog otkrivanja Boga i praštanja koje nudi, ma koliko bili isticani u ovoj priči, ne mogu se preneglasiti. Izrailj je želeo Božju prisutnost. Kad ne bi bilo praštanja, ta prisutnost bi, ukoliko bude darovana, mogla postati opasna i pogubna. Božja prisutnost, da bi bila korisna, mora doći zajedno s praštanjem.

Podsetićemo se da *nikakvo* praštanje nije bilo obećano u okviru prethodnog zaveta. Čak je jednom kazano da nema praštanja (23,21). Potrebno je sačuvati obe strane jednačine. Tehnički, nema potrebe za davanjem praštanja. Da bi praštanje i milost bili istinski, oni moraju

nastati u planu ili sistemu koji ih ne zahteva. Ukoliko bi ipak bili deo sistema, bili bi samo to, ali ne milost. Na taj način, da bismo shvatili grešnu prirodu otpada i karakter istinske milosti, priča mora da se odigra ovako kako se odigrala. Jedino tako greh može biti greh i milost može biti milost.

Opširni dijalog između Mojsija i Boga neophodan je, jer treba da pruži istu pouku. Bog ne prigovara u svojoj milosti; mora se jasno pokazati da je milost ono što jeste, a ne neka jeftina popustljivost ugrađena u sistem. Boga nije neko koga je lako varati, niti je On nešto kao popustljiv deda. On nije dužan da daruje milost.

Taj dijalog uči nas i nečemu što ja nazivam Božjom "relacionom prirodom". On deluje u odnosima i dijalogu s ljudima i u situacijama. On ne sedi visoko gore, izdvojen od svega, kao neko ko jednostrano odlučuje na nekom apstraktnom osnovu. On je otvoren, deluje i uzvraća na ljudsko delovanje. Iako osnov Božjeg karaktera ne može biti sklonost pregovaranju, veliki deo onoga što se događa kao da to jeste. Ljudi, prema knjizi Izlazak, igraju glavnu ulogu u zbivanjima. Ozbiljne li odgovornosti koju Bog poverava svom narodu!

Obnovljeni zavet

Prema tekstu u Izlasku 34,10–28 Bog objavljuje svoj obnovljeni zavet. Ovde srećemo mnoge iskaze i zakone koje smo već videli u delu teksta od 20. do 23. glave; međutim, ovde su prisutne i neke krupne razlike.

Značajan je uvodni stih objave ovog zaveta (10. stih). Bog nagotovo *prebogat način*, reći ćemo, objavljuje da sklapa zavet. On ga, u određenom smislu, sklapa pred drugim narodima, koji će videti kako je On strašan Bog. Taj zavet će biti demonstracija Njegove veličine s *misionarskim ciljem*.

Ovde je upotrebljena snažna jevrejska reč da opiše ono što će Bog "učiniti" za njih (10b). Ona dolazi od reči koja je u izveštaju o stvaranju, u 1. Mojsijevoj, prevedena sa "stvarati". Bog namerava da bukvalno *stvari* nov narod — nov čin, nov zavet. Sklapanje tog zaveta bukvalno je — novo stvaranje, kao stvaranje sveta. Bog je u radosnom uzbuđenju; čineći to, obuzet je evanđeoskim oduševljenjem.

Iako je Izrailj dobio mnoge zakone i zapovesti i izričito mu je rečeno da "drže" [budu poslušni] (11. stih), nema izričitog poziva *narodu da obeća* da će držati taj zavet, kao što je ranije bio slučaj (19,8; 24,3.7). Izrailj je pogrešio. Nije održao svoje obećanje. Bog, u 34. glavi, ne traži obećanje. Traži od naroda da "drži", da bude poslušan, pošto je iskustvo pokazalo da njihova obećanja imaju mali značaj. Bog i dalje želi brak sa svojim narodom. Voli ga punim srcem i želi njegovu poslušnost, ali izvlačenje obećanja od naroda neće postići željenu

svrhu!

Tekst u Izlasku 34,11–26 na mnogo načina ukratko rezimira zakone iz teksta od 20. do 23. glave. Osim toga, tu su prisutne i neke značajne razlike. Za opisivanje tih razlika nema dovoljno prostora, ali potrebno je da napomenemo nekoliko krupnijih:

1. *U 34. glavi Izlaska, stiče se utisak, naglasak je na zakonima o načinu obožavanja Boga.* To je i logično, pošto je Izrailj upravo prošao kroz krizu koja se odnosi na bogoslužjenje. Potrebna su mu posebna uputstva u toj oblasti i zbog toga se za to ključno područje života predviđa veći broj zakona. Brojni zakoni zahtevaju uništavanje rekvizita za paganske obrede i izbegavanje odnosa s Hananejima, upravo zato što ih takve veze mogu navesti na lažno bogoslužjenje. Prava žrtva je ujedno i deo pravog bogoslužjenja.
2. *U 34. glavi nema elemenata uslovnosti, kao u tekstu u 23,21.22.* U njoj nema klauzula koje bi počinjale sa “ako”. Merila nisu promenjena, ali zlatno tele uvelo je narod u novo razdoblje. Bog traži poslušnost, ali sada nije vreme da se Njegova prisutnost dovede u apsolutnu zavisnost od nje. Bolje je ne davati iskaze, s kojima se kasnije mora živeti!
3. *Trideset četvrta glava ne sadrži tekst Deset zapovesti.* Iako nije izražen tekst Deset zapovesti, u 34,28 jasno stoji da se one nalaze na kamenim pločama i čine sastavni deo zaveta. Nekoliko zapovesti takođe se i pojedinačno pominju. Na primer, prva (14. stih), druga (17. stih) i četvrta (21. stih). Mojsije polazi od pretpostavke da su Deset zapovesti svima dobro poznate i zato pominje samo tri — zanimljivo, one tri koje se izričito bave bogoslužjenjem.

Zakon je u Starom zavetu uvek *konkretan* zakon, koji se propoveda u određenim situacijama. Sve formulacije zakona tako su zamišljene da se uklope u kontekst u kojem su date. Nema sumnje da 34. glava ilustruje baš to.

Lice koje svetli

Cela ta epizoda o zlatnom teletu završava se slikom u kojoj Mojsije silazi sa Sinaja, s dve ploče zaveta u rukama. Na tim drugim pločama nalaze se iste zapovesti koje su se nalazile i na prvim pločama, ali je mnogo toga promenjeno. Drugi silazak nije kao prvi. Umesto gneva, imamo zračenje slavom.

Dok Mojsije silazi s gore, njegovo lice zrači slavom Božje prisutnosti. Ljudi se u početku boje da mu priđu, ali posle njegovih umirujućih reči prilaze i Mojsije može da im prenese Božje reči.

Po završetku izlaganja Mojsije zaklanja svoje lice “pokrivalom”.

Otkriva ga tek kada dođe u sferu Božje prisutnosti i kada iznosi narodu svoju poruku. Ostalo vreme njegovo lice je pokriveno.

Ovaj tekst poslužio je kao povod za nastanak mnogih vizuelnih predstavljanja Mojsija kao čoveka s rogovima. Na Mikelandelovom vajarskom remek-delu, statui Mojsija, primera radi, vidljiva su dva roga koji izlaze iz Mojsijeve glave. Jevrejske reči za *zračenje* i *rog* vrlo su srodne, pa su neki među ranim prevodiocima i tumačima učili kako su rogovi Mojsijev znak da je boravio u Božjoj prisutnosti. Ako negde vidiš Mojsijevu sliku ili statuu na kojima se vide rogovi, imaj na umu da ga umetnik ne prikazuje kao đavola, nego kao nekoga ko dolazi iz sfere Božje prisutnosti!

Ova priča je iz više razloga prikladan zaključak ovog odseka. Prvo, ona vraća Mojsija na mesto vođe koje mu pripada. Pobuna, sa zlatnim teletom u središtu, nije bila uperena samo protiv Boga, nego je u određenom smislu bila i osporavanje Mojsija. Mojsije je morao da preduzme drastične korake kako bi razrešio tu situaciju sa grehom. Ovom prilikom narod može da čeka četrdeset dana na Mojsijev povratak. Vraćajući se, Mojsije zrači Božjom slavom. On u tom periodu nije bio pasivan, nego je održavao aktivnu zajednicu s Bogom. Ovom prilikom vraćena mu je uloga vođe i posrednika, do tada osporavana, pa Aron i narod jasno uviđaju kakav je njegov stvarni položaj.

Priča je istovremeno i potvrda činjenice da su obnovljeni blagoslov i Božja prisutnost i dalje s božanski određenim vođom, a time i i s Božjim narodom. Narod vidi nove kamene ploče zakona i sluša čitanje zapovesti. Bog je zaista učinio s njima nov zavet i njihova budućnost je osigurana. Ono što je njihovim grehom bilo izgubljeno, sada je vraćeno.

Zaključak

Ovom prilikom vraćeno je ono što je poznato kao užasan prekid u odnosu između Izrailja i Boga. Iako je cela situacija bila izuzetno bolna, Bog je delovao na veličanstvene načine u nameri da svoj narod pouči novim saznanjima o sebi. Bog je, na način koji nikada ranije nije bio znan, otkrio kakva je Njegova milost u stvarnosti. Iz tragedije se rodio nov život, s novim blagoslovima i otkrivenjima. Nit naše priče možemo pratiti unazad do mesta gde smo je ostavili, u 31. glavi knjige Izlazak. Svetilište se može graditi već sada. Sada se mirno može sagraditi ono što je simbol Božje prisutnosti u Njegovom narodu, pošto narod zna da Jahve *prašta*, kao što je znao da On *izbavlja*. A to je upravo još veći razlog da požele blizinu Njegove prisutnosti.

● Primena Reči

Izlazak, 32. – 34. glave

1. Da li imam utisak da je Bog nekada bio odsutan iz moga života, u vreme kad sam želeo da bude prisutan? Šta sam radio, u pokušaju da povratim Njegovu prisutnost? Jesam li nekada doprineo izradi “zlatnog teleta”, radi sticanja privida Božje prisutnosti? Jesam li nekada od drugih ljudi pozajmljivao verske običaje, koje ne bi trebalo da primenjujem? Kakvi su to običaji?
2. Verujem li da moje molitve mogu navesti Boga da se “ražali” i na drugačije načine reaguje na moje molbe? Šta molitve mogu da izdejstvuju, prema onome što ja stvarno verujem? Kako ono što verujem o mogućnostima molitve utiče na karakter mojih molitava? Jesam li i stvarno posredovao u molitvi za ljude, kako je to činio Mojsije? Čemu se mogu naučiti od Mojsija u pogledu posredovanja?
3. Kažnjava li danas Bog ljude onako kako je kažnjavao Izrailj? Kakvim dokazima raspoložem za svoj odgovor? Da li je Bog mene nekada kaznio? Da li bi trebalo da pretimo i/ili kažnjavamo druge ljude? Zašto tako mislim?
4. Koliko meni znači Božja prisutnost? Izrailj je mogao da podnese da pije vodu u kojoj se nalazio prah od uništenog zlatnog teleta i da podnese pomor i pošast, ali ga je obuzela duboka žalost kada je Bog rekao da Njegova prisutnost neće moći da bude s njima. Da li je i meni u tolikoj meri bitna Božja prisutnost? Po čemu mogu zaključiti da je On svojom prisutnošću uz mene? Jesam li toliko daleko od Boga da ne mogu da kažem da li je On prisutan? Imam li i ja “šator od sastanka”, u kojem mogu negovati zajednicu s Bogom?
5. Verujem li zaista da je Bog milostiv, žalostiv, spor na gnev i obilan milosrđem i istinom? Postupam li ponekad prema sebi i drugima na način kao da On nema pomenute osobine? Kako? Da li mi je teže da praštam sebi ili drugima? Da li je lakše pokazati milost sebi ili drugima? Zašto? Ako sam istinski uveren da je Bog baš takav Bog, kakva promena će nastati u mome postupanju? Šta me može uveriti u Božju dobrotu?
6. Koji su važni odnosi u mome životu prekinuti ili narušeni? Kakav je bio ishod? Ovaj tekst govori o raskidanju i ponovnom uspostavljanju odnosa. Kakve pouke mogu naučiti o tome kako se odnosi raskidaju i ponovo uspostavljaju? Kakvu bi ulogu ključna ličnost, poput Mojsija, mogla da igra u ponovnom uspostavljanju, obnavljanju odnosa? Kakvi stavovi doprinose obnavljanju odnosa?

dvanaesta glava

BOG POKAZUJE SVOJU SLAVU

Izlazak, 35. do 40. glave

Čak i najbolja od svih knjiga ima svoj kraj. Ovaj poslednji odsek knjige Izlazak prikladan je vrhunac priče. Mojsije je objasnio kako treba graditi svetište za Božju prisutnost. Neizvesnost oko gradnje koja se javila zbog slučaja sa zlatnim teletom ovom prilikom je otklonjena. Sve što ostaje jeste da se pristupi gradnji.

Tekst koji pokriva 35. do 40. glave je logičan, detaljan izveštaj o konkretnoj gradnji svetilišta. Kulminacija nastaje nakon završetka svih graditeljskih poslova, inspekcije obavljenih poslova i postavljanja. Na završeno svetište spušta se oblak slave i Gospodnje prisutnosti. Ta prisutnost je tako stvarna i snažna, da čak ni Mojsije ne može da uđe u građevinu. Ta božanska prisutnost sada je usred Izrailja, na mestu gde svi mogu da je vide.

Kada Bog stvara narod, završni korak u tom stvaranju je mesto gde On može da boravi s njima. Pošto su oni Njegov narod, narod koji je On stvorio i načinio, On želi i da boravi direktno među njima. Put je bio dug i pun borbe, ali ovom prilikom je dostignut osnovni cilj. Bog i Njegov narod žive zajedno. Priča može da ima svoj nastavak, a preostaje i obavljanje drugih zadataka. Međutim, ako je Bog prisutan u svome narodu, taj narod ne treba da se boji, pošto ništa nije nemoguće, a pošto Bog živi s njima, uspeh je osiguran.

Odvoj vreme da osetiš zaključak ove priče. U svetište koje je pripremljeno za Božju prisutnost uložena je ogromna količina rada. Briga o drugim obavezama prešla je u drugi plan. Ipak, živa Božja prisutnost čini da je sav učinjeni posao vredan truda. Znači li Božja prisutnost za našu religiju isto što je značila za veru izrailjskog naroda?

● Ulaženje u Reč

Izlazak, 35. do 40. glave

Tekst u Izlasku, od 35. do 40. glave, pročitaj najmanje dva puta. Neki od opisa gradnje možda će biti monotoni, ali istraj do kraja. Vodi

računa da pažljivo pročitaš zaključak. Čitajući, potraži odgovore na sledeća pitanja:

1. U zavisnosti od toga kako posmatraš predmetne događaje, gradnja svetilišta je zahtevala pet do deset osnovnih faza. Načini spisak tih glavnih faza, po redosledu njihovog odvijanja. Kakva je logika tog redosleda? Mnogo od onoga što je rečeno u ovom odseku knjige Izlazak, prethodno je izloženo u delu teksta od 25. do 31. glave, gde je Mojsije, odnosno, Bog zapovedio da se pristupi gradnji svetilišta. Ponovo pregledaj taj odsek knjige Izlazak. Na koji način se razlikuju redosledi ta dva glavna odseka knjige Izlazak? Kako objašnjavaš te razlike? Zbog čega su, po tvom mišljenju, oba ova odseka potrebna u knjizi Izlazak? Zar jedan od njih nije mogao biti dovoljan?
2. Pitanje subote ponovo se vraća i pojavljuje u knjizi Izlazak. Šta o suboti kaže tekst u 35,1–3, a što još nije rečeno? Zašto se o suboti govori na početku ovog odseka knjige Izlazak? Podsetićeš se da se u delu teksta od 25. do 31. glave iskaz o suboti nalazi *na kraju* odseka koji opisuje gradnju svetilišta. Zbog čega Bog subotu pominje u oba ova izveštaja?
3. Mnogi ljudi i grupe ljudi učestvuju u gradnji svetilišta. Načini spisak zadataka koji su bili povereni svakoj od sledećih grupa ljudi: (a) ceo Izrailj (b) vešte zanatlije (c) žene (d) vođe (e) Veseleilo (f) Elijav (g) Mojsije. Da li nas to to uči o tome kako Bog radi i kako Njegov narod treba da radi na realizaciji planova?
4. Pročitaj zaključak knjige i razmisli o njemu — 40,34–38. Načini spisak svega što je rečeno o oblaku, ili Gospodnjoj slavi. Kako je najverovatnije izgledao taj oblak? Na kom mestu se oblak nalazio? Da li se to mesto menjalo s vremena na vreme? Zašto oblak za Izrailj ima tako presudnu ulogu? Šta je oblak činio za njih? Zašto je to tako prikladan epilog knjige Izlazak? Da li bi ti odgovaralo da se knjiga završi na neki drugi način? Zašto?

● Istraživanje Reči

Redosled gradnje svetilišta

U procesu gradnje poštovane su logične faze, kako je opisano u ovom poslednjem odseku knjige Izlazak. Mojsije počinje podsećanjem i pozivom na vernost zapovesti o danu odmora, suboti (35,1–3). Tom tekstu će u kasnijem delu ove glave biti posvećena posebna pažnja.

Drugo, Mojsije upućuje apel za davanje priloga (stihovi 4–29). Među priložima su ne samo metali, kao zlato, srebro i bronza, nego i konac, platno i životinjska koža i kostret [tkanje od životinjskih dlaka]. Osim

toga, deo darova traženih na dobrovoljnoj bazi su drvo, maslinovo ulje, začini i drago kamenje.

Mojsije potom opisuje i poziva zanatlije koji će obavljati poslove gradnje (35,30 – 36,7). Predviđeno je da to budu dvojica vođa, Veseleilo i Elijav, uz koje će raditi mnogi drugi vešti majstori. Njima se poveravaju na upotrebu materijali koje je narod doneo kao prilog. Materijala je doneto toliko da se od naroda, proglasom, moralo tražiti da obustavi davanje.

Četvrto, dat je opis konkretne gradnje svakog dela svetilišta i njegove opreme (36,8 – 38,30). Izveštaj počinje sa svetilištem. U nastavku, govori se o nameštaju/ opremi za Svetinju nad svetinjama, Svetinju i trem, po tom redosledu. Poslednja, i verovatno najmanja po značaju, opisuje se gradnja trema. Kao poseban dodatak, navode se količine metala, zlata, srebra i bronzne upotrebljene tokom cele gradnje!

Peto, opisuje se izrada odeće za sveštenike (39,1–31). Redosled kojim je sve to opisano, stiče se utisak, ide od najvažnijeg do najmanje važnog.

Šesto, Mojsije vrši inspekciju završenih radova i postavlja šator svetilišta po Božjoj zapovesti (39,32 – 40,33). Sve je tačno kompletirano, onako kako je Bog zapovedio.

Sedmo, i poslednje, dolazi oblak Božje prisutnosti i slave i ispunjava celo svetilište (40,34–38). Tako se javlja Božja prisutnost i svetilište prima završni pečat Božjeg odobravanja.

Ovde imamo nekoliko razloga da izvesno vreme posvetimo razmatranju organizacije ovog odseka. Opisi mogu biti dugi i zamorni, pa je zato i velika mogućnost da se “zaglibimo” u čitanju. Kada vidimo širinu i red odseka, materija će nam biti razumljivija i biće nam lakše da sagledamo šta se događa.

Činjenica da su navedeni svi detalji koje imamo u tekstu, govori nam da su Izrailjci u tome uživali i bili veoma zainteresovani za gradnju. Mi možda nećemo deliti ta njihova osećanja, ali dok zajedno s njima prolazimo kroz ceo postupak, moći ćemo početi da doživljavamo jedan deo utiska o tome koliko je snažna i dirljiva bila njihova ljubav prema njihovom svetilištu.

Dok se bavimo sistemom i redosledom gradnje, za nas će to biti priprema za poređenje teksta od 35. do 40. glave s tekstem od 25. do 31. glave i tada počinjemo da dobijamo odgovor na pitanje zbog čega imamo dva vrlo slična, a ipak različita opisa gradnje svetinje.

Prvo, smatram da postoje vredni razlozi za uključivanje oba izveštaja. Pisac i čitaoci knjige Izlazak nesumnjivo su znali za sličnosti između pomenuta dva odseka, a knjigu su na ovakav način sastavili i ostavili je tako za buduće generacije. Zašto?

Za ovakav metod postoje paralele u drugoj bliskoistočnoj literaturi,

naročito u ugaritskim spisima, a nastaju zbog velike bliskosti s Izrailjem (Durham, *Exodus*, 475). Sećam se jednog dugog, zamornog letnjeg popodneva koje sam proveo u prevođenju jednog ugaritskog epskog speva. Kako su popodnevni časovi isticali, počeo sam da očajavam, razmišljajući da li ću uopšte završiti svoj cilj za taj dan. Utom sam otkrio da je gotovo ceo sledeći odsek teksta bio zapravo doslovno ponavljanje onog koji sam upravo bio preveo. U prvom odseku nalazila su se uputstva, dok je drugi detaljno opisivao njihovu primenu. Za završetak posla bilo mi je potrebno još nekoliko minuta. Drugim rečima, ovakav pristup pisanju bio je karakterističan za književnost toga perioda. On za čitaoca onog vremena verovatno nije bio ništa neobično.

Kakav je cilj ovakvog načina pisanja? Pre svega, on u mislima učvršćuje određene značajne detalje, a onda i upućuje na važnost uputstava za radove.

Taj način pisanja daje nam mogućnost da na istu situaciju gledamo iz drugačijih uglova. Iako primećujemo da su mnogi detalji iz teksta od 25. do 31. i onog od 35. do 40. glave napisani po istom redosledu, ambijent i ugao posmatranja se razlikuju. Tako vidimo da su dva izveštaja zapravo komplementarni opisi događaja, u dva dela.

Prvi izveštaj/tekst (25–31) je uputstvo, dok je drugi izveštaj/tekst (35–40) delanje ili poslušnost. Prvi tekst je obećanje, dok je drugi tekst ispunjenje. Prvi izveštaj opisuje svetište po redosledu svetosti, dok se drugi izveštaj bavi redosledom gradnje. Prvi tekst je teoretskog, dok je drugi praktičnog karaktera. Drugi tekst dodaje, ili izostavlja delove iz prvog teksta, već prema temi i svrsi konkretnog teksta. To znači da svaki od izveštaja treba proučiti potpuno za sebe, zbog specifičnih aspekata koje ima. Pažljivo poređenje može nam dati jasniju sliku pojedinačnih perspektiva tih komplementarnih tekstova. Mi zapravo znamo mnogo više zato što imamo oba, a ne samo jedan tekst.

Subota

Kako je to ranije napomenuto, subota u knjizi Izlazak igra važnu ulogu. Počinjući s izveštajem o mani u 16. glavi i nastavljajući do zaključnih reči u 35,1–3, vidimo kako subota uvek iznova biva utkana u samo tkivo knjige Izlazak, kao bitna komponenta koja oblikuje i definiše odnos izrailjskog naroda prema Bogu.

Prema tome, ne možemo biti iznenađeni videći da je subota sastavni deo oba izveštaja, plana za gradnju svetilišta i priče o konkretnoj gradnji svetilišta. Međutim, razlika je u mestu na kojem se, u tekstu, nalazi tekst o suboti. Subota *završava* priču o Božjim planovima za svetište (31,12–17), ali služi kao *uvodni deo* izveštaja o konkretnoj gradnji.

To pozicioniranje savršeno se uklapa u logiku pomenuta dva izveštaja. Pošto priča o *planovima* ne podrazumeva nikakav stvaran posao, subota može da posluži kao završetak izveštaja i prosto podseća ljude da se u svim planovima i vrednovanju subota mora “praznovati” i “slaviti” kao znak i kao zavet. U priči o gradnji, budući da radovi treba da počnu odmah, Izrailjcima se na samom početku rada mora napomenuti da se subota mora svetkovati.

Ta uputstva u vezi sa subotom zapravo su most između planova i zapovesti za gradnju svetilišta i stvarne gradnje i poslušnosti. Uklonimo li priču o neposlušnosti Izrailja, u vezi sa zlatnim teletom, u tekstu 33. i 34. glave, gornja dva teksta bila bi spojena. Njihovo prisustvo je neposredan način za povezivanje ta dva odseka koji govore o svetilištu.

Kako je to inače u gotovo svakom pominjanju subote u knjizi Izlazak, tekst dodaje neke nove vidove našem poimanju subote. Ono što je ovde novo odnosi se na zabranu paljenja vatre subotom u izrailjskim prebivalištima. To je proširenje definicije o tome šta se podrazumeva pod radom: paljenje vatre je vrsta zabranjenog rada. Sasvim je moguće da je to bilo u vezi s pripremanjem hrane (16,22–30).

Ako se osvrnemo na knjigu kao celinu, ne možemo a da ne zaključimo da je subota izrailjskom narodu bila veoma važna i da slovi kao značajna tema u knjizi Izlazak. Subota je igrala značajnu ulogu u oblikovanju svakodnevnog života Izrailjaca — bilo je to u periodima kad su radili i kada su se okupljali i pripremali hranu. Izvan toga, dan je u očima Izrailjaca imao ključni značaj za njihovo *samoshvatanje i identitet*. Ona je bila znak trajnog zavetnog odnosa između Izrailja i Boga i upućivala na Onoga koji je stvorio svet i Izrailj kao narod. Budući da je Izlazak — priča o spasenju Izrailja i njegovom sticanju statusa naroda posle toga, blisko vezivanje subote za tu priču osigurava joj trajno, centralno mesto u umu svakog Izrailjca.

Graditelji svetilišta

Gradnja svetilišta nesumnjivo je posao cele zajednice. U pomoć je mogao priskočiti svaki Izrailjac koji je to želeo (35,1.4.20). Postoje dva tipa očekivane pomoći.

Prvi tip pomoći je prilaganje materijala koji se mogu upotrebiti za gradnju. To podrazumeva metale — zlato, srebro i bronzu — kao i platno i konac. Mogu se priložiti i kostret i koža životinja, kao i ulje, začini i drago kamenje.

Prinosi su izričito dobrovoljne prirode (35,5.21.29; 36,3). Upućen je opšti poziv, a odziv nije onakav kakav se očekivao. Narod daje preko svake mere i očekivanja. Stiče se utisak da nije bilo utvrđenog vremena za primanje priloga, jer narod donosi materijale “svako jutro” (36,3).

Narod daruje u takvim količinama da je skupljeno već više nego što je potrebno za posao (5. stih); stoga se daje proglas kojim se narod obaveštava da obustavi davanje materijala i da prestane s izrađivanjem predmeta koje će donositi (6. i 7. stih). Ovo se uvrštava u jedan od najuspešnijih poziva na priloge u istoriji!

Druga vrsta tražene pomoći je zadovoljenje potrebe za većim zanatlijama koji će *načiniti* ili zapravo sagraditi svetište. *Svi*, odnosno, svako ko je stručan, može da uzme učešća (35,10). Zaključujemo da je i taj rad, bar delimično, bio svrstan u kategoriju dragovoljnih priloga (stihovi 26–29).

Posebno se pominju žene, kao one koje su imale značajnu ulogu. One ne samo što donose priloge — naročito zlato (stihovi 22–29) — nego i upredeni konac, platno (25. stih) i kostret od kozje dlake (26. stih). Izrada odeće kao da je bila posebna veština, rezervisana za žene Izrailjke.

Izrailjske vođe daju oniks–kamenove, drago kamenje, ulje i mirise (27. i 28. stih). Možda su vođe imale veću imovinu i stoga bili u prilici da daju skupocene darove za svetište. Nesumnjiv cilj u svemu tome je ukazati na opšte učešće narodne zajednice u gradnji svetilišta.

Graditeljske poslove predvode dva čoveka: Veseleilo, koji je po svojoj prilici bio glavna ličnost, i njegov pomoćnik, Elijav. Veseleilo je ispunjen Božjim Duhom sa “mudročću, razumom i znanjem i veštinama za svaki posao” (31. stih). Time su obuhvaćeni umetničko oblikovanje, rezanje i postavljanje kamena (dragog kamena?) i rad u drvetu.

Osim toga, Veseleilo i Elijav dobijaju sposobnost “da mogu učiti druge” (34. stih). Te dve sposobnosti — majstorska znanja i poučavanje — od ključnog su značaja za gradnju. Neki mogu da obavljaju vešte poslove, dok drugi mogu da uče druge, ali za raspolaganje vrhunskim sposobnostima u obe oblasti neophodan je izuzetan dar. U tom smislu i Izrailjci koji žele da *nauče* zanatske veštine mogu da učestvuju u izradi predmeta za svetište.

Jasno je da priča govori o velikom broju zanatlija u radu na gradnji svetilišta (36,8). Jedino mesto u priči gde se, dok se govori o toj grupi ljudi i žena angažovanih za gradnju, ne koristi treće lice množine, “oni”, jeste u izveštaju o izradi kovčega (37,1–9). Kovčeg pravi sâm Veseleilo. Taj posebni, najsvetiji deo opreme izrađuje najvrsniji, najbolji majstor, dok pomenuta grupa zanatlija radi sve ostalo. Dvojica vođa verovatno su najvećim delom bili angažovani u projektovanju i nadgledanju radova na gradnji, realizaciji projekta.

Veseleilo i Elijav služe kao glavni preduzimači, dok je Mojsije čovek za stručnu kontrolu i “tehnički prijem” (39,43). Sve što je urađeno mora da zadovolji Mojsija, jer je on, konačno, ličnost koja je od Boga primila izvorna uputstva. Pažljivom proverom radova utvrđeno je da je sve urađeno baš onako “kao što beše zapovedio Gospod” (43. stih).

Poslušnost je značajan deo priče. U događaju u vezi sa zlatnim teletom, koji neposredno prethodi ovom izveštaju, Izrailj je pokazao očiglednu neposlušnost. Ta priča predstavlja zaista veoma oštar kontrast našoj sadašnjoj temi, pošto se za Mojsija čak osamnaest puta kaže da čini tačno onako kako Bog zapoveda (vidi: Fretheim, 313, 314). Mojsije na samom početku iznosi pred izrailjski narod ono što je Bog “zapovedio” (35,1.4), i oni potom rade onako kako je zapovedeno (35,29; 36,1; 39,1.7, itd.).

Međutim, ta poslušnost nije prisilna, kruta, legalistička poslušnost. Iako Bog zahteva priloge, samo davanje ima *dragovoljni* karakter, jer sve bogatstvo je Božji dar. Iako narod ima zadatak da gradi, graditeljske veštine i sposobnosti su date od Boga. Zaključujemo da je tražena poslušnost bila poslušnost od srca, utemeljena na duhu obraćanja Bogu Jahve i odanosti Njemu. Sposobnost da budu poslušni i postupaju prema Božjoj naredbi jeste dar koji je narodu podario sâm Bog. Ta vrsta poslušnosti je prijatna i Izrailju i Bogu Jahve.

Završna tačka u izveštaju o gradnji koju treba da zapazimo jeste da se priča više bavi postupkom gradnje nego završenim objektom. Knjiga Izlazak prenosi nam utisak o lepoti skladnog zajedničkog rada, u jedinstvu i poslušnosti. Knjiga nas ne navodi toliko na razmišljanje o veličanstvenosti završenog projekta koliko na radost zbog onoga što se dogodilo u redovima Božjeg naroda. Pogledajmo šta se može dogoditi kada narod od srca sledi Boga! Mogu se postići divne stvari i Bog, zapravo, dolazi da stanuje među njima. O toj poslednjoj činjenici govorimo u sledećem odseku.

Jahve ispunjava svetilište

Došli smo do poslednje dramatične epizode u priči knjige Izlazak — pripovedanje o načinu na koji Bog stvara sebi narod. Suština priče je istovremeno i jednostavna i duboko misaona. Završeno svetilište Bog ispunjava oblakom svoje prisutnosti. On dolazi da živi među pripadnicima Izrailja! To i jeste od samog početka bilo svrha nastajanja svetilišta (25,8).

Kada pokušamo da prikažemo jasnim jezikom kako je izgledao prizor, nismo sigurni kako to treba učiniti. “Oblak”, nesumnjivo isti oblak koji je Izrailj vodio od Sohota naovamo (13,20–22; 14,19.20.24; 19,9; 24,15–18) pokriva svetilište i spušta se na njega. “Slava Gospodnja” *ispunjava* svetilište/ šator. Jesu li slava i oblak sinonimni izrazi, ili su to dve manifestacije prisutnosti Boga Jahve? Pretpostavljamo da je slava bila u svetilištu, dok je oblak bio *preko ili iznad* njega. Oblak je verovatno bio neproziran, s funkcijom zaklanjanja, dok se slava obično dovodi u vezu sa svetlošću i sjajem. Međutim, kada govorimo o Izrailju, oganj je mogao biti u oblaku, kao

što se inače događalo noću (40,38). Bez obzira šta je od toga tačno, Bog je nesumnjivo došao u vidljivom obliku, kao oblak i slava, slična ognju, u zavisnosti od situacije i mesta, a u konkretnim slučajevima, od potrebe izrailjskog naroda.

Iako Božja prisutnost ispunjava svetinju i počiva nad njom, ona nije ograničena na nju. Prisutnost je *putnička* po karakteru, jer se premešta i putuje onako kako narod treba da putuje. Ta prisutnost vodi narod. Narod treba da ide za Bogom Jahve, a *ne* On da ide za narodom.

Iako je svetinja — mesto, ona je *prenosivo* mesto. Narod koji je Bog stvorio nalazi se na putovanju i mora da nastavi kretanje, kako bi ostao u Božjoj prisutnosti. Ključna poenta je oblak, a ne svetište. Svetište je sredstvo za obezbeđenje Božje prisutnosti, a ne za oblak i slavu. Kada bi ostalo bez te prisutnosti, svetište bi izgubilo smisao i značaj.

Oblak i Božja slava znače Jahve koji živi s ljudima. Prisutnost je tako silna da čak ni Mojsije, koji je boravio s Bogom u oblaku na gori, ne može da uđe u svetište! Bog je došao da boravi sa svojim narodom na način kako nikada ranije nije boravio! Možemo samo da zamišljamo kako su Izrailjci morali biti zahvalni i radosni.

Taj oblak prisutnosti je pečat odobravanja za sve što se dogodilo pre toga. Gradnja je prihvaćena i narod je istinski Božji narod, Njegovo vlasništvo. Oblak je Božje vođenje u budućnost i on Izrailju pokazuje kuda treba da ide. Oblak je Božji časovnik koji Izrailju saopštava kada treba izvršiti određene prelaze [transitions]. Oblak je neprestani podsetnik da je Bog njihov Bog i da su oni Njegov narod. Mogu li pripadnici Božjeg naroda tražiti više, nego da im On bude sve to?

Prema tome, ne treba da budemo iznenađeni kada zaključimo da Novi zavet tu priču o svetilištu, o njenom ispunjavanju Božjom prisutnošću primenjuje na Isusa (Jovan 1,14–16); Efescima 1,23; Kološanima 1,19). Sigurno je da je Božji Sin — Božja prisutnost među nama, kao što je svetište bilo mesto Božje prisutnosti pod Sinajem. Današnji Božji narod čezne za danom kada će se reći: “Evo skinije [svetinje] Božje među ljudima, i živeće s njima, i oni će biti narod Njegov, i sâm Bog biće s njima Bog njihov” (Otkrivenje 21,3). To je dan koji čeka knjiga Izlazak i mi danas. To je dan kada se događa završno, konačno stvaranje Božjeg naroda, kada pokretno mesto Njegove prisutnosti dobija svoje večno mesto i Božji narod putnika nalazi svoj konačni pokoj i dom.

● Primena Reči

Izlazak, 35. do 40. glave

1. Kako posmatram i razumem različite veštine i tehničke sposobnosti Izrailjaca? Jesu li to darovi, ili samo ljudske sposobnosti? Ako je Božji Duh obdario Veseleila, kako ja treba da posmatram darove koje je Bog dao meni? Treba li sve talente posmatrati kao duhovne darove? Zašto tako mislim? Na koje mesto na "rang-listi" ljudi obično stavljaju duhovne darove? Čemu nas ova priča uči, kada je reč o tim predmetima?
2. Kako razmišljam o poslušnosti Bogu? Izgleda li mi *poslušnost* kao neka negativna, legalistička reč, ili mi ona prija? Zašto tako mislim? Šta je oblikovalo moja shvatanja o prirodi poslušnosti? Šta će mi pomoći da poslušnost razumem i primenim, po ugledu na Izrailjevu poslušnost u poslu gradnje svetilišta? Na koji način mi Bog pomaže da budem poslušan?
3. Postoji li danas (na Zemlji) mesto koje je ekvivalent svetilištu? Gde se, kada je o nama reč, nalaze oblak i slava Božje prisutnosti? Da li je to mesto za nas — crkva, ili "klet" molitve, ili možda neko posebno mesto u prirodi? Da li bi trebalo da imamo takvo mesto? Kako ćemo znati da se Bog tamo nalazi? Da li bi On trebalo da bude vidljiv, kao što je bio u Egiptu? Zašto tako mislim?
4. Imam li jasno osećanje da sam pripadnik Božjeg naroda? Zašto, ili zašto ne? Da li je u mom životu takvo osećanje i potreba? Zašto? Šta bi meni moglo da dočara takvo osećanje pripadnosti?

POSTSKRIPTUM

trinaesta glava

RAZMIŠLJANJA O PUTOVANJU

Proučavajući Bibliju, mnogi ljudi prekidaju baš u trenutku kad se nađu na ivici najplodonosnije faze svojih nastojanja. Zaključujem da najviše dobijam u trenutku kad sam praktično završio neposredno bavljenje knjigom. Tada mogu da sednem, neometen neznanjem o stvarnom toku priče ili dokazima i da razmišljam o iskustvu kao celini.

Ne ostavljaj sada knjigu Izlazak! Upravo si završio ulaganje najveće količine vremena u razmišljanje o "drveću" u knjizi. Sada zastani i smireno razmišljaj o "šumi". Neka se sada ideje i saznanja koji su "skakutali" po tvome mozgu, "prestroje" i zauzmu oblik koji se može definisati. Dopusti da te obuzmu poruka i smisao knjige, i neka obuhvate tvoje biće. Neka se njena poruka usadi u tvoju psihu. Odvoj vreme u kojem ćeš osetiti i doživeti knjigu Izlazak. To će istinski postati deo tvog života.

● Ulaženje u Reč

Sedi na neko tiho mesto gde, neprekidan i neometan, možeš dvadeset ili trideset minuta tiho da razmišljaš o knjizi Izlazak. Razmišljajući, odgovori na sledeća pitanja:

1. Kada bi me neko pitao šta sam dobio od knjige Izlazak, što je od

koristi za moj život danas, šta bih rekao? Kada bih im rekao da treba da proučavaju tu knjigu, koji razlog bih naveo?

2. Kakve mi je pouke o Bogu pružila knjiga? Šta sam saznao o Izrailju? O ljudskoj prirodi? O spasenju? O obožavanju Boga i molitvi? O sopstvenom duhovnom putovanju? O misiji, mom zadatku kao vernika i zadatku Crkve?
3. Ako bi o knjizi Izlazak trebalo da održim pouku u razredu Subotne škole ili propoved, šta bih propovedao, šta bih iznosio ljudima? Zašto je ta tema na istaknutom mestu u mojim mislima?
4. Koji je moj najomiljeniji tekst u knjizi Izlazak? Zašto sam izdvojio taj tekst? Šta on znači meni lično?

● Istraživanje Reči

Deset učenja knjige Izlazak

Ne bi bilo pošteno kada bih tražio od tebe da tiho razmišljaš o ovoj knjizi, a da to ne učinim i sâm! Mnogo sam razmišljao o poukama knjige, živeći svakodnevno s njom tokom ove poslednje godine, pa mi je stečeno iskustvo donelo mnogo radosti. Rezimirao sam ono što je za mene bilo najvažnije. Dogodilo se da tačaka ima tačno deset.

1. *Veliki deo njene vrednosti potiče od činjenice da je knjiga Izlazak u obliku priče.* Iako sadrži zakone i obrede, srž knjige je njen narativni okvir, što je dobro. Priče ne samo što su za većinu ljudi zanimljivije od filozofije ili teorije nego služe i kao pomoćno sredstvo za memorisanje. Pouke knjige možemo pamtiti zato što nam dolaze u obliku priča.

Priče objedinjuju mnogo činjenica i olakšavaju nam posmatranje slike kao celine. Milost, zakon, bogoslužjenje, obred i svetilište mogu se posmatrati prirodno, u njihovom pravilnom odnosu, zato što ih priča međusobno povezuje. A i kako je to silna priča!

Najprirodnije mi je da razmišljam kako bi naša biblijska proučavanja, propovedi i teološki udžbenici neuporedivo jasnije prenosili svoje poruke da dolaze u obliku priče, zato što priče zadržavaju interesovanje, izlažu sadržaje na praktičan način i čine da se pouke lako pamte. Zašto je tako mnogo priča u Bibliji, a tako malo priča u našem poučavanju? Možda bi bilo dobro pokušati da se vratimo idealu knjige Izlazak.

Knjiga Izlazak i Poslanica Rimljanima su najistaknutije knjige o spasenju u Starom, odnosno, Novom zavetu. Smatram da će većina čitalaca zaključiti da je priča knjige Izlazak živopisnija i jednostavnija

za praćenje nego dokazi i rasprava u Poslanici Rimljanima, a razlog je to što je prva knjiga u vidu priče.

2. *Suština spasenja je Božja prisutnost.* Počevši da istražujem knjigu Izlazak, primetio sam da Božju prisutnost mnogi vide kao značajnu temu knjige. Međutim, snaga i prožimajuće dejstvo te teme postali su mi zaista bliski tek kad sam proučavao knjigu.

U sklopu više predmeta koje predajem borio sam se s definicijom religije. Koji je najbolji i Bibliji najbliži način za definisanje pojma religije? U očima mnogih ljudi religija je nešto što se odnosi na doktrine i verovanja. Za druge, ona je pitanje ispravne etike. Proučavanje knjige Izlazak uverilo me je da je najbolja definicija religije — težiti ka Božjoj prisutnosti i doživljavati je.

To mi je istinski postalo jasno prilikom proučavanja događaja sa zlatnim teletom, u delu teksta od 32. do 34. glave. Izrailj je nateran da pije vodu spaljenog i u prah pretvorenog zlatnog teleta. Podnosi ubijanje tri hiljade ljudi od ruke Levita. Na narod dolaze pošasti. Ništa od toga ne uznemirava Izrailj niti ga dovodi do pokajanja. Međutim, kada Bog kaže da neće ići s narodom u Hanan, Izrailjci padaju u duboku žalost i skidaju sa sebe sav nakit. Mogu da podnesu sve, samo ne da Bog ne bude prisutan!

Taj predmet takođe je kristalno jasno prikazan u tački koja je vrhunac knjige. Završeno svetilište ispunjava se Božjom slavom i prisutnošću. Jahve boravi usred svog naroda. Izgleda nam kao da je to ono ka čemu se kretala cela knjiga.

Kako su dosadne, suve i apstraktne mnoge od naših definicija i načina shvatanja religije u svetlosti ovog pogleda na religiju! Ako je Bog prisutan, sve drugo se može rešiti — sve drugo pada u drugi plan. Kako prikazujem religiju drugim ljudima? Zašto nam izgleda da su ljudi tako često nezainteresovani? Može biti da sam propustio nešto od onog suštinskog i pravog!

3. *Boga moramo razumeti u Njegovom odnosu prema ljudima.* Iako je Bog — Bog, a ne samo neko proslavljeno ljudsko biće, knjiga Izlazak ga predstavlja kao Onoga koji je u bliskoj vezi s ljudskim stvorenjima. On odgovara na njihove zahteve i molitve i sluša njihove očajne vapaje. On je žalostan zbog njihovih greha i prestupa, dok ga njihovo pokajanje pokreće da ponovo razmotri svoje ranije odluke.

Mnogi od Božjih postupaka, prikazanih u knjizi Izlazak veoma uznemiruju filozofski nastrojene teologe. Kako može da se naljuti, razgnevi taj milostivi i pun ljubavi Bog? Zašto jedan sveznajući Bog, odgovarajući na molitvu, menja mišljenje? Kako može Bog koji prašta — da kažnjava?

Odgovor ponuđen u knjizi Izlazak sugeriše da se to događa u kontekstu Božje svesne odluke da iskuje bliske odnose s ljudima. Kada se oni menjaju, On biva podstaknut da odgovori. Bog je

dinamična strana odnosa koji se stalno razvijaju.

Ideja da je Bog neka nepokretna sila sasvim sigurno je strana knjizi Izlazak. Radosna vest za grešna ljudska bića jeste da Bog traga za osmišljenim oblicima udruživanja s ljudima. On s ljudima sklapa zavete ili sporazume, živi po njima i angažuje se na njihovom očuvanju. On to nastavlja i danas!

4. *Knjiga Izlazak i dalje je pravo sredstvo za usmeno propovedanje jevanđelja, evangelizam, misioniski rad i obnavljanje Crkve.* Iznenadio sam se, videći koliko je Bog zainteresovan da se glas o Njemu odnese drugim narodima. Znao sam da je Njemu bilo stalo do naroda izvan Izrailja, na osnovu onoga što je rekao na drugim mestima. Međutim, prijatno sam se iznenadio videći koliko je Njemu i Mojsiju bilo stalo do onoga kako na Njega gledaju Egipćani i drugi narodi. I u samoj ovoj knjizi, čija je osnovna tema spasenje Izrailja, Bog jasno izražava svoj konačni cilj, a to je da ga upoznaju svi narodi.

Verujem, takođe, u univerzalnu primenjivost paradigme iz knjige Izlazak o četiri faze kojima se narod spasava i dovodi u položaj Božjeg naroda. Bog uvek (1) vidi zlostavljanje, (2) angažuje se da spase, (3) sklapa zavet i (4) živi u sredini svog naroda. Kad god održavamo serije predavanja/ evangelizacije, obavljamo misionarske aktivnosti u više kultura, među onima koji nisu znali za Boga, ili pokušavamo da pokrenemo proces duhovne obnove u svojim crkvama, moramo se vratiti pomenutoj paradigmi, pozivajući ljude da postanu deo Božjega naroda. Paradigma knjige Izlazak uvek je način na koji Bog stvara narod. Obrazac je primenjiv na kulture svih vremena i svih krajeva.

5. *Obožavanje Boga/ bogoslužjenje i pesme koje ga prate, proslave u svetilištu, praznici i obredi imaju centralno mesto u zajednici Božjeg naroda!* Nema sumnje, bogoslužjenje, obožavanje Boga je naročito istaknuto u knjizi Izlazak. Ako bismo uzeli dvanaest glava posvećenih predmetu svetilišta i njegove gradnje i njima dodali sve tekstove koji se odnose na pesmu, na izrailjske praznike i svečanosti i ako bismo samo izbrojali bogoslužbene odgovore naroda, dobili bismo gotovo polovinu knjige Izlazak.

Obožavanje je zaboravljeni biser u Protestantskoj crkvi uopšte a, smatram, posebno u Adventističkoj crkvi. Obožavanje je prirodni odgovor čovekov na Božju prisutnost i delovanje. Izostajanje obožavanja može ili da bude znak odsustva poznavanja pravilnog odgovora Bogu ili jednostavno nedostatak Božje prisutnosti. I jedno i drugo veoma je opasno za Božji narod. Nama je potrebno da ponovo naglasimo obožavanje Boga u crkvi. I još bolje, potreban nam je obnovljeni osećaj Božje prisutnosti u crkvi, osećaj koji će voditi obožavanju.

Knjiga Izlazak može da nas pouči mnogo čemu u vezi sa centralnom ulogom bogoslužnja, kao i s praktičnom primenom bogoslužnja. Želim da te ohrabrim da proučavaš knjigu Izlazak iz tog ugla, a da onda ono što naučiš primeniš u svom životu i životu svoje crkve.

6. *Dinamično, pošteno rukovođenje od presudnog je značaja za Božji narod.* U knjizi Izlazak fascinirao me je Mojsijev život. Posle proučavanja knjige pripremio sam seriju predavanja o Mojsiju, kao ilustraciju božanskih principa rukovođenja. Gde bi bio Izrailj bez Mojsija i njegovog brata Arona?

Moja generacija, koja je ispit zrelosti polagala 1960-tih godina, bila je sklona nepoverenju prema vodećim ličnostima i stoga nije težila rukovodećim položajima, mestima na kojima je naša pomoć bila zapravo veoma potrebna. Smatram da je današnja crkva ometena zbog odsustva dinamičkog, poštenog vođstva. Nama su potrebni predani učenici koji prihvataju Božji poziv na preuzimanje teškog zadatka vođenja Božjeg naroda. Mojsijev život bi, u pripremi za takvu ulogu, trebalo da služi kao trajni izvor uputstava i nadahnuća.

Ono što me u vezi s Mojsijevim rukovođenjem posebno privlači je Mojsijevo poštenje i poštenje knjige Izlazak što se tiče njegovih grešaka i propusta. Sve njegove mane su vidljive. Ipak, uprkos tim manama, Mojsije je toliko predan svom narodu da je voljan da njegovo ime bude izbrisano iz knjige života, ako će to značiti njihovo spasenje. Daj nam, Bože, danas takve vođe!

7. *Nas i danas vodi jasna, sveobuhvatna logika organizacije Izlaska.* Pre izvesnog vremena ukratko sam govorio o natkulturnoj prirodi procesa u četiri faze nastajanja Božjeg naroda, procesa koji nalazimo u knjizi Izlazak. U to vreme sam to smeštao u kontekst misije. Sada se vraćam na tu temu i proučavam i ispitujem je s drugačijeg aspekta — teološkog i psihološkog.

Uveren sam više nego ikada do sada da je četvorofazni proces (1) uviđanja problema, potrebe ili greha, posle čega je došlo (2) Božje milostivo izbavljenje, koje je vodilo ka (3) sklapanju sporazuma ili zaveta, u kojem su sadržana uputstva za narod i što se konačno sve zajedno slilo u (4) obožavanje i stvarnu prisutnost — istinit u veoma univerzalnom smislu, i teološki i psihološki. Taj proces ljudi moraju razumeti i poštovati, kako bi stekli istinski odnos s Bogom i/ili bili mentalno zdravi.

Prva faza je neophodna zato što, ako ljudi ne prepoznaju (i priznaju) svoju potrebu ili svoj greh, neće nastati želja za Božjim izbavljenjem ili spasenjem. Nadaleko poznati proces u dvanaest faza, prvi put upotrebljen u organizaciji "Anonimnih alkoholičara", počinje na istoj poziciji: uviđanje bespomoćnosti, naočigled tiranije

kakvu donosi alkoholičarska zavisnost. Ako nema priznavanja/prepoznavanja neke od vrsta egipatskog ropstva, neće biti ni težnje za slobodom. Da bi se moglo preduzeti lečenje neke bolesti, bolest se mora dijagnostikovati.

Druga faza je trenutak kada Bog ulazi “na scenu” da izbavlja. Egipatsko robovanje savladano je samo zahvaljujući Božjoj sili. Nijedan Izrailjac nije mogao da tvrdi da je to učinio on sâm, ili bilo ko drugi. Izbavljenje se dogodilo na takav način da je svaki pojedinac tačno znao odakle je došlo spasenje. I prava teologija i prava psihologija vide da pomoć dolazi spolja. Mi se izbavljamo zahvaljujući milostivom delovanju nekoga drugog, spolja.

Treća faza upućuje na odnos i obaveze koji proističu iz izbavljenja. Odnos donosi obaveze, dok disciplina nastaje na tlu doživljenog izbavljenja. Izbavljena osoba mora da uspostavi odnos sa svojim Spasiteljem; odnos koji se rukovodi principom. U takvom slučaju, obe strane mogu znati šta se očekuje i tada može nastati rasteenje.

Četvrta faza upućuje na kulminaciju procesa. Kad je odnos poprimio konačan oblik i kad su donete ozbiljne odluke, izbavitelj ostaje s onima koje je izbavio. Stvara se plan za stalnu prisutnost i stalan odnos. Bog živi s ljudima. Nove spone koje su nastale u izbavljenju poprimaju trajan karakter i tada se uspostavljaju obredi proslavljanja tog odnosa.

U tom procesu *red* ima presudnu ulogu. Faze moraju ići tim redosledom. Niko ne želi izbavljenje, ako za njim ne oseća potrebu. Pozivi na zavet i disciplinu ne daju smisao pre izbavljenja. Prisutnost nije stvarnost bez zaveta. Ako je prisutan poremećaj odnosa, moramo se vratiti na mesto u sekvenci koje nismo shvatili i doživeli i početi da stvari dovodimo u red kod te tačke. Taj redosled i red su isti oni koje koriste Isus i Novi zavet. Dobili su ih iz knjige Izlazak!

Nikada nemoj zaboraviti taj redosled — istina, logika i sila. To je Božji način izbavljanja.

8. *Osveženi smo i poučeni poštenjem s kojim knjiga Izlazak izlaže svoju priču.* U Izlasku niko nije savršen — osim Boga Jahve. Mojsije je silni vođa koji je spreman da se žrtvuje za svoj narod, ali on iznosi i pritužbe, pa njegova vera povremeno pada. Aron dobro obavlja svoj posao u Egiptu, ali ono što je radio pod gorom Sinaj, u vezi sa zlatnim teletom, nema opravdanja.

Izrailjski narod se muči s verom i vernošću gotovo do kraja knjige. Počev od grčeva i patnji u Egiptu i straha na obali Crvenog Mora, pa do zlatnog teleta pod Sinajem, sigurno možemo da se čudimo zašto ih je Bog izabrao! Ipak, oni na kraju postaju Njegov izabrani narod.

U doba kada su prikrivanje i zataškavanje poprimili obeležja

epidemije, ovo poštenje u odnosu na Božji narod i njegove vođe pravo je osveženje. To poštenje nam zapravo pomaže da se uživimo u situaciju i počnemo verovati da nas Bog možda želi za svoj narod, uprkos našim problemima. Pri takvom poštenju, pravi izvor sile se brže dovodi u prvi plan; uspesi mogu voditi slavljenju *Boga*, a ne uzdizanju i proslavljanju čoveka. Ovo učenje knjige Izlazak i za nas može biti korisno.

9. *Božja blizina u knjizi Izlazak impresivna je i poučna.* Bog je u knjizi Izlazak, nema sumnje, glavna ličnost. On, Jahve, Gospod Izrailja i istorije, neprestano je aktivan. Ponekad ga nalazimo iza kulisa, gde menja srca i blagosilja ljude, dok je u drugim prilikama izraženo vidljiv, u grmu koji gori i dimu, u ognju i grmljavini na gori.

O svim načinima na koje se Bog otkriva u knjizi Izlazak mogli bismo načiniti dug, zanimljiv spisak. On kao da je svuda i u svemu, na veoma opipljive, stvarne načine. Izlazak je knjiga o Bogu koji je vrlo neposredan.

Stalno se borim s ovim predmetom. Da li je to bilo tako u periodu knjige Izlazak samo zato što je to bilo posebno vreme u svetoj istoriji? Da li je Bog prikazan na način kako je prikazan zato što je izrailjska kultura naglašeno verovala da On deluje na takav način, pa je Mojsije samo nacrtao sliku na način kako ju je nacrtao? Zašto je, kako nam izgleda, danas tako malo ljudi koji ga doživljavaju na takav način?

Nisam siguran u odgovore na sva ova pitanja, ali sve jače počinjem da verujem da smo veliki deo postojećeg problema zapravo — *mi i naša kultura*. Verujem da Bog želi da nam bude bliži i da bude aktivniji među nama, ali mi smo se toliko navikli na Njegovu odsutnost da ne znamo kako da težimo Njegovoj blizini i delovanju, kako da ih doživljavamo i očekujemo. Dobro bi bilo da pitamo sebe koliko verujemo u Božju prisutnost, koliko je očekujemo ili koliko je želimo.

10. *Knjiga Izlazak je stvorila u meni obnovljenu veru u silu i značaj molitve.* Moj omiljeni tekst u knjizi je 33,12–23. U tom tekstu Mojsije, u razgovoru s Bogom (molitva) traži da upozna Boga i da Bog bude s njim i njegovim narodom, Izrailjem. Odgovarajući na Mojsijevu molbu, Bog milostivo kaže: "Ići ću s njima." Mojsije potom traži da vidi Božju slavu. Bog ponovo odgovara i kaže da će učiniti da pored njega prođe sve Njegovo dobro. Posle toga sledi veličanstveni prikaz onog što je obećano.

Razume se, ovo nije jedino mesto gde čitamo da se događa tako nešto. Od početnog, uvodnog iskustva kod zapaljenog grma u knjizi Izlazak do priče koja opisuje Mojsijevo lice koje zrači slavom na kraju 34. glave Izlaska, knjiga je puna priča o Mojsiju kako razgovara s Bogom. Zar te priče ne bi trebalo nečemu da nas pouče?

Vrlo često sam “jeftino prodavao” molitvu i pretpostavljao da nema mogućnosti za odgovor, uslišenje. Nameravam da se često vraćam na knjigu Izlazak i čitam o Mojsijevim razgovorima s Bogom. Oni me nadahnjuju duhom stvarne razmene s Bogom, razmene koja na silne načine menja život i situacije. Hoću da iz prve ruke saznam, vidim da (ili je to možda — “da li”?) Bog i danas deluje na takav način. Ukratko, želeo bih da savladam veštinu molitve i razgovora s Bogom kako je činio Mojsije, ili da bar saznam da li to i danas može da se dogodi!

Zaključak

Siguran sam, budući da si prošao ceo put kroz knjigu Izlazak, da si u njoj video mnogo onoga što ja *nisam* video. Jedna od najvećih radosti koje mogu nastati na tlu proučavanja Biblije je otkrivanje novih saznanja koja ti je doneo Gospodnji Duh. Neguj ta saznanja i često ozbiljno razmišljaj o njima. Govori drugima šta si saznao i naučio. Pouke će ti tada postati još jasnije.

Iznad svega, nemoj prestati da proučavaš i čitaš knjigu Izlazak. Sada, kada knjigu bolje razumeš, *dobijaćeš i više* od nje ako se s vremena na vreme vraćaš, da je obnavljaš i razmišljaš o njoj.

Moja je molitva za tebe da ti ovo putovanje u svet Božje Reči toliko obuzme srce, da ćeš osećati neprestanu žeđ, da sve više i više slušaš ono što On govori. Ta žeđ će učiniti da sve više i više piješ vode života i tada ćeš se promeniti, i ti i tvoj svet.